

SÖZLÜ TEVRATI ÇÜRÜTMEK

הפרכת קונספט התורה שבעל-פה
וחשיפת מקורותיה לאור המחקר האקדמי

Sözlü Tevrat kavramını çürütmek ve akademik araştırma
ışığında kökenlerini ortaya koymak

Dr. Eitan Bar ve Dr. Golan Broshi tarafından

tercüme ve hazırlayan : Marvel Hazar AbdulTengri Potter

Sözlü Tevrat Efsanesi" kitabı hakkında"

Bu kitabın amacı, tek bir cümlede özetlemeye çalışırsak, İsrail'in Tanrısının .Musa'ya sözlü Tevrat değil, yalnızca yazılı Tevrat verdiğini kanıtlamaktır. Kitap, modern araştırmalara, düzinelerce İncil bilgini, tarihçi ve arkeoloğun çalışmalarına dayanmaktadır. Amacımız, modern araştırmalar ışığında, İsrail halkının çeşitli geleneklere sahip olmasına rağmen (bu arada, bunların önemli bir kısmı, 5. Bölümde göreceğimiz gibi, pagan kaynaklardan alınmıştır), eğitilmiş bir kişinin, Sina Dağı'nda Tanrı'nın sözlü olarak gizli bir Tevrat ilettiği iddiasını ciddiye alamayacağını kanıtlamaktır; böylece bugün yalnızca hahamlar onu yorumlama yetkisine ve yeteneğine .sahiptir

Bu kitapta, hahamların son birkaç yıldır yazılarında, derslerinde ve vaazlarında yaydıkları tüm yaygın iddiaları listeleyeceğiz, bunları çürüteceğiz ve bunların ardındaki mantıksal yanılgıları ortaya koyacağız. Sina'da da verilen bir Sözlü Tevrat'ın varlığının ne İncil'e, ne tarihe, ne de mantıksal olarak imkansız olduğunu kanıtlamaya çalışan kendi argümanlarımızı sunacağız. Ayrıca Sözlü Tevrat'ın kökenlerini ve gerçek .amaçlarını da ortaya koyacağız

Bugün, haham hukuku tamamen, Tanrı'nın İsrail halkına yazılı Tevrat'a ek olarak ek bir "sözlü" Tevrat verdiği fikrine dayanmaktadır. Bu nedenle, böyle bir Tevrat'ın varlığını çürütmek, haham hukukunun en önemli temellerini çürütmektir. Aslında, "Haham Yahudiliği için, Sözlü Tevrat'ın Sina'da Musa'ya verilen Tevrat olarak reddedilmesinden daha büyük bir tehdit yoktur." ¹

Üç şeyi önceden açıklığa kavuşturmak istiyoruz. İlk olarak, bu kitap oldukça şaşırtıcı ve hatta kışkırtıcı içerikler ortaya koyacak, ancak her şeyin akademik araştırmalarla destekleneceğini önceden belirtmek istiyoruz. İbrani Akademisi'nden yüzlerce çalışmaya atıfta bulunuyoruz ve çoğu İsrailli-Yahudi akademisyenler tarafından yazılmış iki yüzden fazla farklı araştırma kitabından alıntı yapıyoruz. Kitap, araştırma-akademik bir bakış açısıyla yazılmıştır (ve bu nedenle bin iki yüzden fazla dipnot, alıntı, yer tutucu ve çalışmalara referans içerir) ve en iyi Yahudi beyinlerinin ve özellikle İsrail akademisyenlerinin çalışmalarına dayanan mantıksal, İncil'e dayalı ve tarihsel argümanlar sunar. Aynı zamanda, sıradan ve akademik olmayan okuyucunun rahat okumasına olanak sağlamak için kitabın .içeriğini mümkün olduğunca basitleştirmeye çalıştık

İkinci olarak, Yahudi halkının (bir parçası olduğumuz) Tanrımıza olan iki bin yıllık bağlılığını ve Tevrat'ın emirlerini tutma arzusunu büyük bir takdirle karşıladığımızı açıkça belirtmek isteriz. Ayrıca gelenekleri sürdürmenin Diaspora'daki farklı varlığımızı sürdürmemize yardımcı olduğunu da kabul ediyoruz; ancak, sözde "Sözlü Tevrat"a dayanan geleneklerin çoğunun aslında orijinal İncil Yahudiliğinden tanınmaz bir Yahudiliğin yaratılmasına .yol açtığını görmek üzücü

Üçüncüsü, İncil'e veya Tanrı korusun, Tanrı'nın varlığına karşı bir saldırı başlatmaya çalışmıyoruz. Aksine, bu kitapta yalnızca hahamlık yasasının otoritesine meydan okumayı amaçlıyoruz ve bunu, belirtildiği gibi, tüm halakik Yahudiliğin dayandığı fikri, yani "Sözlü Tevrat"ı çürüterek ve onu bir .mit olarak sunarak yapıyoruz

[Kitabın yanı sıra, konuya ilişkin ek makale ve videoları www.oral.law](http://www.oral.law) web . sitemizde okuyucunun bilgisine sunduk

Kitap hakkındaki görüşlerinizi web sitemizdeki iletişim formunu kullanarak) (.bize iletebilirsiniz

giriş

Sözlü Tevrat esas olarak şu dosyaları içerir: Mişna (Başkan Haham" Yehuda tarafından derlenmiştir), Talmud (Babil ve Kudüs) ve Halaka ve Agada Midraşı." ²

Sözlü Tevrat" terimi İncil'in 929 bölümünde bir kez bile geçmez - kendi" başına şaşırtıcı bir gerçek. Ancak bu, Ferisi mezhebi ile İkinci Tapınak döneminde başlayan Haham Halacha Yahudiliği'nin, Tanrı'nın yazılı Tevrat'a ek olarak Musa'ya bir de Sözlü Tevrat verdiğini ve bu olmadan yazılı Tevrat'ı anlamamanın veya uygulamanın imkansız görüldüğünü iddia etmesini engellemez. Ve hahamlar, Sözlü Tevrat'ın yalnızca kendileri tarafından yorumlanabileceğini, çünkü anahtarların yalnızca kendi ellerinde olduğunu iddia ederler. Sonuç olarak, İsrail halkı üzerindeki otorite de onların elindedir ve tüm beraberindeki sonuçlar ve faydalar da vardır: büyük güç, kontrol ve büyük zenginlik. ³

Ünlü halk hikayesi "Kralın Yeni Elbiseleri"nde bir çift dolandırıcı krala, :kendisine diktirecekleri elbiselerin şunlar olduğunu söylerler

Bunları ancak doğru ve akıllı kimseler görecektir. Görevini yerine getiremeyen memurlardan biri veya akıllı akıllıdan uzak olan akılsızlardan biri onlara bakacak olursa, elbiseler sanki orada yokmuş gibi onun gözünden kaybolacak ve hiçbir şey göremeyecektir. ⁴

Kralın kıdemli danışmanları, dokumacı çiftinin çalışmalarına hayranlık duymaları için gönderildiler ancak hiçbir şey görmediklerini söylemekten korktular. Kral bile işbirliği yapmaya ve yeni kıyafetlerini giymiş gibi davranmaya zorlandı. Ancak kral dışarı çıkıp şehrin sokaklarında yeni "kıyafetleriyle" yürüdüğünde küçük bir çocuk çıplak gerçeği söylemeye cesaret edebildi: "Ama kralın üzerinde giysi yok ve üzerinde hiçbir şey yok."

"!Birden kalabalığın gözleri açıldı ve hepsi birlikte bağırıldılar: "Kral çıplak Mişna ve Talmud bilgeleri, Sözlü Tevrat'ı kendi imajlarında şekillendirmeye çalıştıkları Yahudi dünyasının boyutlarına göre "diktiler". Peki ya Sözlü Tevrat'ın onu destekleyecek gerçek bir yazılı kaynağı veya dayanağı yoksa; peki ya İncil'de adı geçmiyorsa? Varlığını kabul etmeyen ve otoritesine boyun eğmeyen herkes, hahamların belirlediği gibi, "ülkenin halkına" (tam bir aptal) benzetilir, sadece hahamlık otoritesine değil, aynı zamanda Yazılı .Tevrat'a ve dolayısıyla Tanrı'nın Kendisine de inanmayan bir kişi

Bu nedenle, cahil ve alçak olarak görülmek istemeyen bir Yahudi'nin, o görünmez Sözlü Tevrat'ı körü körüne kabul etmekten başka seçeneği yoktur. Yukarıdaki efsanedeki şarlatan çifte benzer şekilde, Haham Yahudiliği de Sözlü Tevrat'ın her zaman var olduğunu ve yalnızca gerçek bir bilginin onu nasıl ayırt edeceğini bileceğini savunur. Ve iki bin yıldır, bu konuda neredeyse hiç tartışma olmamıştır. Ancak konuyu derinlemesine araştırmaya karar veren herkes, tamamen farklı bir hikayeyi hızla .keşfedecektir

Ferisiler

İkinci Tapınağın yıkılmasıyla, İncil Yahudiliği varlığını yitirdi. Ferisi mezhebi yavaş yavaş kontrolü ele geçirdi ve Yahudilikteki diğer mezhepler üzerindeki konumunu sağlamlaştırdı ve onları birer birer ortadan kaldırdı. ⁵ Yahudi dünyası çifte devrim geçirdi. Rahipliğe ve Mişkan ibadetine dayanan İncil Yahudiliği Tapınağın yıkılmasının ardından aniden varlığını yitirmekle kalmadı, aynı zamanda dini çoğulculuk da Ferisi mezhebi tarafından ortadan kaldırıldı ⁶ ve Yahudiliği çok hızlı bir şekilde ele geçirdi. Tarihin gösterdiği gibi, Ferisilerin mirasçıları, bildiğimiz gibi, üç yeni sütun üzerine :inşa edilmiş yeni Yahudiliği icat eden Ortodoks Halacha'nın hahamlarıdır

(Hahamlar ve hahamlar (rahipler ve rahiplik yerine •

(Yeshiva (Tapınak ve sunak yerine •

(Sözlü Halaka (yazılı Tevrat yerine •

.Haham Halaka Yahudiliği bu üç temele dayanmaktadır

Tapınağın yıkılmasıyla Yahudiliğin merkezinde büyük bir boşluk oluştu ve bu nedenle Tabernacle, rahiplik ve kurban sistemine bir alternatif için acil bir ihtiyaç doğdu; bunların hepsi Sina Antlaşması'nın kalbindeydi. Böylece, Ferisi hahamlar devrim niteliğinde bir fikir tasarladılar; buna göre ritüelleri, adetleri ve görenekleri nesilden nesile sözlü olarak aktarılan bir geleneğin ürününden başka bir şey değildi: "Musa Tevrat'ı Sina'dan aldı ve onu Yeşu'ya, Yeşu ihtiyarlara, ihtiyarlar peygamberlere, peygamberler de büyük meclisin halkına teslim etti" ⁷ ve oradan haham bilginlerine ulaştı. Bu nedenle, yalnızca onlar yazılı Tevrat'ı yorumlama yetkisine ve iznine sahiptir. Başka bir deyişle, Tanrı'ya ibadet etmek isteyen bir Yahudi'nin tamamen hahamlara ve sözlü Tevrat'ı incelemeye ve üzerinde meditasyon yapmaya odaklanan haham yasasına bağımlı olduğu bir durum yarattılar. Zamanla, bu sözlü yasa yazılı Tevrat'ın önüne geçti ve tüm haham geleneklerinin dayandığı temel haline geldi. Sözlü Tevrat olmadan, Haham Yahudiliği geçerliliğini ve varoluşunun temelini kaybeder. ⁸ Dolayısıyla, Sözlü Tevrat'ı veren Tanrı değilse ve gerçekten de sadece bir mit ve halk hikayesiye, o zaman hahamlar ve yasa gerçek bir manevi otoriteye sahip değildir ve onların Tevrat'ı Tanrı'nın iradesini değil, tam tersini temsil eder - aldatılan İsrail halkının pahasına O'nun adını boşuna taşır. ⁹ Bu kitap tam .olarak bununla ilgilenecektir

Bölüm 1

Hahamlık Hukukuna Giriş – Yazılı Tevrat

ve Sözlü Tevrat

Bu bölümde, Sözlü Tevrat'ı tanımlayarak, tarihsel gelişimini sunarak ve hahamların, İncil Yahudiliğini ayaklar altına alarak ve onun yerine yeni Yahudiliği, yani "sözlü" haham yasasını kurarak, onu İsrail halkı üzerinde .zorla nasıl kontrol ettiklerini ele alacağız

Musa'nın Tevrat'ı gökten indirdiğinde, sadece yazılı Tevrat'ı değil," aynı zamanda sözlü Tevrat'ı da indirdiğine inanıyoruz. Yazılı ve sözlü Tevrat'ın birbirine bağlı olarak indirildiğine ve bu nedenle (ayrılmayacağına inanıyoruz." ¹⁰ (Rabbi Rami Barachiah

Sözlü Tevrat'ın yetkisinin münhasır bir yetki olduğuna şüphe yoktur." Yalnızca Sözlü Tevrat'ın sözlerine inanan kişi Yazılı Tevrat'a da sahiptir ve Sözlü Tevrat'ı inkar eden kişi de Yazılı Tevrat'a sahip değildir." ¹¹ ((Haham Daniel Asor

Yahudiler Tevrat'ın tam anlamıyla sözlerini asla takip etmediler," bunun yerine hahamların geleneklerini takip ettiler." ¹² (Avukat Chaim (Schimel, Haredi yazar

Tarihten habersiz ortalama bir Yahudi, yazılı ve sözlü Tevrat arasındaki farkları gerçekten bilmeden hahamların yazılarından "Tevrat" olarak bahseder. "Seni öldürmeye geleni hemen öldür" veya "Kendini haham yap ve bir dost edin" gibi atasözlerini ve bunların Tevrat'tan ayetler olduğu iddiasını mutlaka duymuşsunuzdur. Ancak gerçek şu ki bu atasözleri İncil'den değildir. Hepimizin içine doğduğumuz beyin yıkama ve geleneğin hepimizin içine ekmeyi başardığı kafa karışıklığının mükemmel bir örneğidirler; öyle ki artık İncil'den kaynaklanan ayetler ile hahamların .yazılarından (sözlü Tevrat) alıntılanan ayetler arasında ayırım yapmıyoruz

Hahamlar, Sözlü Tevrat olmadan, Şabat gibi Tevrat'ı tutmanın imkansız olduğunu iddia ederler. İncil'de Tanrı, Şabat'ta çalışmamızı yasaklar, ancak o neyi çalışma olarak kabul eder? "Tanrı, nasıl yapılacağını açıklamadan hiçbir şey yapmamızı emretmezdi," diye savunurlar, "bu nedenle Sözlü Tevrat'ın gerekliliği." Bu örnek aynı zamanda "Yahudi Kitaplığı'nın varlığının açıklamasıdır. Günlük yaşamın her yönünü açıklayan ve yorumlayan, binlerce varsayımsal ve hatta Yazılı Tevrat'ta bahsedilmeyen çok garip vakalar da dahil olmak üzere sonsuz bir kitap okyanusudur. Örneğin: Yasa, bir kurt tarafından bütün olarak yutulan ve dışkısında canlı çıkan bebekler hakkında ne diyor? ¹³ Bir koca karısını hangi tür boğa dışkısıyla meshedebilir ve kutsayabilir; taşlanmaya mahkûm bir boğanın dışkısıyla mı yoksa bir putperestin boğasının dışkısıyla mı? ¹⁴ Bir rahip, bir köpek tarafından parçalanmış on iki yaşında bir kızla evlenebilir mi? ¹⁵ Şabat günü bit yumurtalarını öldürmek caiz midir? ¹⁶ Ve aniden başında bir kuş yuvası bulan bir adam için hüküm nedir? Yuveyi gönderme emrinde mi olmak zorundadır? ¹⁷ Bir kadını pazarda bir eşekle yatmak istemeye kaç kadeh şarap getirir? ¹⁸ Ve sayısız başka garip yasa (Bölüm 3, İddia 10'da daha .("ayrıntılı olarak ele alacağız: "Sözlü Tevrat'ın Gizemli Yasaları

Bütün bunlar, Sözlü Tevrat'ın hahamları yeni kanunların ve emirlerin habercileri ve yaratıcıları yaptığını söylemektir. Elbette, bu yetkinin Tanrı'nın orijinal planının bir parçası olduğunu açıklarlar. Haham Cardozo şöyle :açıklıyor

Aslında , Tanrı Kendisini halakhic sürece müdahale etmekten alıkoymuştur. Mucizelere ve gökten gelen seslere göre düzenli anayasal süreçleri tercih eder. Doğaüstü olayların halakhic yasanın kararını etkilemesine izin verildiğinde, Tevrat çalışmasının tüm yapısı -tüm Yahudiliğin dayandığı sütun- çöker. Bilgelerin Tevrat'ı yorumlama yeteneği ortadan kalktığında, Talmud'daki tartışmalar ve diyaloglar anlamsız hale gelir. ¹⁹

?Sözlü Tevrat'ın statüsü ne zaman şekillenmeye başladı

Sözlü Tevrat" terimi Mişna, Tosefta, Talmud, Halacha, hükümler, aggadik“ gelenekler, midraş, ahlaki kitaplar ²⁰ ve hatta bilge bir çağdaş yeşiva öğrencisinin hahamının önünde söyleyeceği şeyleri içerir.²¹ [Bu nedenle](#) , Sözlü Tevrat, Mişna ve Talmud'da yazılanlardan daha geniş bir anlama sahiptir. Özünde, değişen koşullara uygun olarak genişlemeye ve büyümeye devam eden organik bir hukuk [sistemidir.](#)²²

Sözlü Tevrat" terimi, İncil'in yazıldığı bin beş yüz yılda tamamen yoktur ve" ilk olarak yalnızca (Babil) Talmud'unda, yalnızca üç risalede bahsedilmiştir. Bu oldukça şaşırtıcıdır, çünkü Talmud'un, tüm İncil boyunca, o zamandan önce bile var olduğu varsayılan Sözlü Tevrat fikrini teşvik ettiği varsayılmaktadır. ²³ En eski haham yazıları yalnızca MS 3. yüzyıldan itibaren yazılmıştır ve bazıları daha sonraki bir tarihi, hatta ilk bin yılın sonlarına doğru olduğunu iddia etmektedir. ²⁴ Başka bir deyişle, "Sözlü Tevrat" teriminin, Ferisilerin geleneklerini Sina Dağı'nda Tevrat'ın verilmesiyle açıkça ilişkilendirdiği bir biçimde görüldüğü tek bir eski tarihsel kaynak (MS 3. yüzyıldan önce yazılmış) yoktur. ²⁵ Ancak hahamlar bu gerçeği görmezden gelir ve Sözlü Tevrat'ı bilen, inceleyen ve öğreten Musa .ile birlikte İncil'in diğer kahramanlarının da bunu yaptığını iddia ederler

Sözlü Tevrat"ın ilk oluşumuyla birlikte statüsü ve otoritesi de şekillenmeye“ ve yerleşmeye başladı. Hahamlık yasası tamamen ağızdan ağıza aktarılan geleneklere dayanır. ²⁶ Bilgeler, halkın arasında statüsünü yükseltmek ve onları onu incelemekten daha önemli hiçbir şey olmadığına ikna etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar - “herkese karşı Tevrat incelemek” - gece gündüz; yani bir Yahudi erkeğinin hayatının her günü. ²⁷ Hahamlık yazıları, Sözlü Tevrat'ın erdemlerini öylesine yüceltir ki, onu incelemek başlı başına yüce bir değer haline gelir. İncil zamanlarında, bir kişiyi Tanrı'yı memnun eden şey, bir kişi ile diğer insan arasındaki bağıdı (“ve komşunu kendin gibi

seveceksin”). Ancak hahamlık yasası, ilişkilerin kalitesine hiçbir önem vermez. Hahamlık yasasına göre, bir kişinin Yaratıcısını memnun etmesini sağlayan şey, hahamların öğretilerinin incelenmesidir. Bu nedenle, yeşiva öğrencileri hayatlarını Gemara’yı ezberlemeye ve incelemeye adanır.²⁸ İronik bir şekilde, bu çoğu zaman “ve komşunu kendin gibi seveceksin” pahasına gerçekleşir, çünkü Sözlü Tevrat’ın farklı yorumları üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle kendi aralarında en şiddetli şekilde tartışılır.²⁹

Halakha'ya göre, Sözlü Tevrat'ı öğrenmek Tapınağı inşa etmekten daha önemlidir, ebeveynleri onurlandırma emrinden daha büyüktür ve hatta bir hayat kurtarmaktan daha önemlidir.³⁰ Bu, elbette, Sözlü Tevrat'ın statüsünü yükseltmek için tasarlanmış dairesel bir argümandır. Hahamlık halakhası eğitime odaklanır,³¹ ve Sözlü Tevrat'ı öğrenmek Tanrı'nın koruması altında kutsal bir görev,³² en yüksek hedef,³³ doğumdan ölüme kadar öğrenenlerin omuzlarına düşen bir sorumluluk olarak kabul edilir.³⁴

Geçmişte hahamlar, erkek çocuklarının beş,³⁵ yaşına geldiklerinde Tevrat çalışmaya başlamaları gerektiğini öğretiyordu ancak bugün Haredi dünyasında norm, bebeğin "cheder"e gönderildiği andan itibaren üç yaş kadar erken bir yaştadır. Bazıları, Gemara'yı ezberleme eyleminin, bebek hala annesinin rahmindeyken bile doğum anından itibaren başlaması gerektiğini savunacak kadar ileri gidiyorlar, [36 çocuğun erken yaşta öğrendiklerinin sonsuza dek zihninde](#) kalacağına inanıyorlar.³⁷

Ancak ironik olarak, dinî geçmişe sahip olanlar da dahil olmak üzere, akademisyenler ve entelektüeller, hikayenin farklı olduğunu, İncil'de yazılanlar ile haham gelenekleri arasında gerçek bir bağlantı olmadığını ve Sözlü Tevrat'ın statüsünün Sina'da değil, çok daha sonra şekillenmeye başladığını açıkça kabul ediyorlar. Örneğin, Kudüs İbrani Üniversitesi'nden haham edebiyatı uzmanı Profesör Avigdor Shanan, yakın zamanda bir televizyon röportajında şunları itiraf etti:³⁸

Kudüs İbrani Üniversitesi'nde profesörüm ve çalışma alanım İncil'den sonraki Yahudi edebiyatı, yani MÖ 2. yüzyıldan itibaren İsrail halkı tarafından toplanan her şey : Mişna, Talmud, dua kitabı, Midrash Agada dahil , İncil'in çevirileri dahil. 'Bilge edebiyatı ' olarak adlandırılan tüm . Yahudi edebiyatı, haham edebiyatı — Yahudiliğin temel taşıdır, İncil değil Bugünkü teolojimiz İncil teolojisi değildir . Bugün yaşadığımız yasa İncil yasası değil, Bilgelerin yasasıdır. Çok uç bir örnek: İncil'e göre, bir kişi anne aracılığıyla değil baba aracılığıyla İsrail halkına aittir, bu yüzden Yakup'un tüm oğulları Kenanlı kadınlarla evlenmiştir, Yusuf Mısırlı bir kadınla evlenmiştir, Musa Midyanlı bir kadınla evlenmiştir. Ve hatırlayalım, Yusuf'un

Mısırlı karısı İsrail halkındaki iki büyük kabile olan Efrayim ve Manasse'nin annesidir. Musa Midyanlı bir kadınla evlenmiştir, Süleyman kendisini takip eden Kral Rehoboam'ın annesi olan Ammonlu bir kadınla evlenmiştir , Boaz Moavlı bir kadınla evlenmiştir -Rut. İncil'in yabancı kadınları Yahudi halkına getirmekle ilgili bir sorunu yoktur ve doğan bebek baba aracılığıyla Yahudi halkına aittir . Birdenbire Mişna ve Talmud'a geliyorsunuz ve resim tam tersidir. Şimdi kanun, bir Yahudi'nin, babasıyla hiçbir bağı olmayan bir .Yahudi kadından doğan kişi olduğunu söylüyor

Yahudi hukuku — Şabat yasaları, kaşrut yasaları ve akla gelen her şey — İncil'e uygun değildir, İncil'e uygun değildir. İncil'de 'sinagog' yoktur, İncil'de ' Kadiş' yoktur, İncil'de 'Kol Nidre' yoktur, İncil'de 'Bar Mitzvah' yoktur, İncil'de 'Tallit' yoktur. Birisinin 'Yahudi' olarak tanımladığı ve köklerini aramaya başladığı her şey — bu İncil değildir, bu Bilgelerin edebiyatıdır, her şey orada başlamıştır. İncil'de Yahudilik nerededir ? Musa için Yahudi olduğu söylenmez, İbrahim için Yahudi olduğu söylenmez , Davut için de söylenmez. Sadece Mordehay için — 'Yahudi Mordehay.' Bu İncil'in .sonudur, bu Pers dönemidir

MS 1. yüzyılın büyük Yahudi tarihçisi Josephus, kendi döneminde Yahudilikte yaygın olan gelenekleri ve inançları kaydetmiştir. Sözlü bir Tevrat'ın varlığından hiç bahsetmez. MÖ 2. yüzyıldan kalma Ölü Deniz Parşömenleri de böyle bir sözlü Tevrat hakkında hiçbir şey söylemez.Aslında İkinci Tapınak dönemine ait hiçbir tarihi belgede Sözlü .Tevrat'tan bahsedilmemektedir

Ondan önce bile, İncil'deki hikayeler herhangi bir haham, yeşiva veya günde on iki saat Tevrat okuyan insanlardan bahsetmez. İncil döneminde, Tevrat'ın emirleri devletin anayasasıydı. İnsanlar hayatlarını bunlara göre yönetiyordu, ancak tüm zamanlarını bu yasaları düşünmeye, sürekli incelemeye veya onları yorumlamaya ve onlar için yeni yasalar icat etmeye ayırmadılar. Bu, modern bir insanın günde on iki saatini yol işaretlerini .incelemeye ve anlamlarını düşünmeye ayırması gibi olurdu

:Talmud Profesörü Dr. Eliezer Diamond şöyle diyor

Yahudi halkının tarihinde, Haham Yahudiliği dönemi inanılmaz bir dönüşümle karakterize edilir. Birinci Tapınak döneminden bir İsrailli MS 2. yüzyılın sonuna taşınıyorsa , neredeyse tanınmaz bir Yahudilik biçimiyle karşılaşır . Tapınak yerine, Mişna'nın editörü olan Baş Haham Haham Yehuda'nın Beit Din'ini ve Beit Midrash'ını bulurdu . Rahiplerin yerini alan bilginler ve bilginlerle tanışır. Kurbanlar yerine, dua ve Talmud ve Mişna'nın incelenmesi etrafında merkezlenmiş dini bir yaşam tarzı

keşfederdi ve sonunda, büyük bir şaşkınlıkla, Musa peygamberin Sina Dağı'nda aldığı vahyin sadece Sözlü Tevrat'ı değil , aynı zamanda Tanrı'nın Musa'ya yazmasını emrettiği Tevrat olan Pentateuch'u da içerdiğini keşfederdi .³⁹

:Haredi yazar Chaim Schimel şöyle yazıyor

Yahudi halkı sıklıkla 'kitap halkı' olarak adlandırılır ve yine de, birisi İncil kitaplarına harfiyen uyan insanları arıyorsa, Nablus şehrinin eteklerinde hala Tevrat'ı uygulayan Samiriler veya modern Tel Aviv'in güneyindeki bölgeye yerleşen Karaitler ile karşılaşabilir. Ancak Yahudi halkıyla asla karşılaşmazlar. Sonuçta, Yahudiler yazılı Tevrat'ı harfiyen ve katı bir şekilde takip etmezler ve aslında hiçbir zaman da takip etmediler. Bilinçleri ve yaşam biçimleri , özellikle hem yazılı hem de sözlü Tevrat'ı içeren Tevrat olmak üzere İncil'in harfiyen yorumlanmasıyla şekillenmiştir .⁴⁰

İncil ile Sözlü Tevrat arasındaki büyük boşluk, Sözlü Tevrat'a olan ihtiyacı açıklamaya çalışan hahamların kafa karıştırıcı ifadelerine yol açmıştır. Bazıları, Sözlü Tevrat'ın Yazılı Tevrat'ı açıkladığını iddia etmektedir: "Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat'ın açıklamasıdır ve Tanrı tarafından Rabbimiz Musa'ya Sina Dağı'nda Yazılı Tevrat'ın iletimiyle birlikte verilmiştir." ⁴¹ Öte yandan, Sözlü Tevrat'ın Yazılı Tevrat ile hiçbir bağlantısı olmadığını iddia eden hahamlar da vardır: "Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat'ın bir yorumu değildir." ⁴²

Diğer hahamlar artık iki yaklaşım arasındaki çelişkiyi inkar etmeye çalışmıyor. "Sözlü Tevrat" adlı kitabında, Haham Yehoshua Inbal, Sözlü Tevrat ile Yazılı Tevrat'ta bulunan çelişkiler nedeniyle, Sözlü Tevrat'ı orijinal yazılı Tevrat'a uyarlamak yerine, hahamların tam tersini yaptığını kabul ediyor. Musa'nın Tevrat'ını kendi Tevrat'larına uyarladılar:

Sözlü Tevrat'ın gücü o kadar büyüktü ki bilgelerimiz [yazılı] Tevrat'ı Sözlü Halacha'ya uyarladılar, tam tersi değil. Açık ayetler kabul edilen yasalarla çelişiyor gibi görünse bile, bilgeler ayetleri Halacha ile uzlaştırmak için zahmete girdiler, tam tersi değil. ⁴³

"Am Ha'aretz" ve "Talmidei Torah"

Bilgeler sözlü yasayı insanlara zorla ve ölüm tehditleriyle dayatmaya zorlandılar, böylece sıradan insanlar sözlü yasayı soru sormadan kabul edeceklerdi. Maimonides şöyle yazmıştı:

Sözlü Tevrat'a inanmayan kişi, Tevrat'ta belirtilen görüşten yaşlı bir adam değildir, aksine o türlerdendir ve ölümü her insanın elindedir. Sözlü Tevrat'a inanmayan biri olduğu bildirildiği için, diğer türler ve Epikürcüler ve "Gökten Tevrat yoktur " diyenler ve ahlakçılar ve inanmayanlar gibi yükseltilmezler, alçaltılırlar: bunların hepsi İsrail türlerinden değildir ve tanık, uyarı veya yargıç gerektirmezler; ancak onlardan birini öldüren kişi büyük bir emri yerine getirmiş ve bir engeli kaldırmıştır. ⁴⁴

Bilgeler, seslerini dinlemeyen ve onlara itaatsizlik etmeyenler için yok oluş kararı aldılar ve şöyle dediler: "Bilgelerin ışığına karşı ısınan." Ona karşı çıkanları tehdit ettiler: "Közlerinden sakının, yoksa yanarsınız; çünkü ısııkları tilki ısıığı gibidir, iğneleri akrep sokması gibidir, fısıltıları yılan fısıltısına benzer ve bütün sözleri ateş kömürleri gibidir. " ⁴⁵ Ayrıca, "Kâtiplerin sözlerini çiğneyen herkes ölüm cezasına çarptırılır" ⁴⁶ ve hahamların otoritesine boyun eğmeyen herkes "kaynayan dışkıya mahkûm edilir." ⁴⁷ diye eklediler . Ve bu, geçmişte kalmış eski bir fikir değildir; benzer ifadeler modern zamanlarda da bulunabilir, örneğin Haham Ovadia Yosef'in "Yeşivanın genç adamlarını hor gören herkesi öldürmenin caiz olduğunu" ilan etmesi gibi. ⁴⁸

Peki, sözlü hahamlık yasasının otoritesini kabul etmemekte ısrar eden veya hahamların hükümlerine uymayı reddedenler için hüküm nedir? Bu "kâfirler" hahamlar tarafından "ülkenin halkı" olarak adlandırılır - "çocukları olan ve onları Tevrat'a göre yetiştirmeyen" herkese uygulanan aşağılayıcı bir terim. ⁴⁹ Bilgelere göre, yalnızca öğretilerini kabul eden ve onları maddi olarak destekleyenler ⁵⁰ bu aşağılamadan ve olumsuz etiketten kurtulabilir. Aşağıdaki ifadeleri düşünün:

Haham Eliezer şöyle dedi: Bir avamın ona yolda eşlik etmesi yasaktır ... Bir adam her zaman sahip olduğu her şeyi satmalı ve bir alimin kızıyla evlenmeli... Ve bir avamın kızıyla evlenmemeli çünkü onlar iğrençtir ve karıları sürüngen şeylerdir. Ve kızları hakkında şöyle der: Herhangi bir hayvanla yatan lanetlidir ... Avamın bir alime duyduğu nefret, dünya milletlerinin İsrail'e duyduğu nefretten daha kötüdür... Haham Yochanan şöyle dedi: Bir avamın balık gibi parçalanması caizdir. ⁵¹

Başka bir deyişle, hahamların otoritesini kabul etmeyenler, iğrenç olarak kabul edilen toprakların insanları balık gibi parçalanmaya izin veriliyor! Ve böylece İsrail halkı korku ve zorlama yoluyla sözlü yasayı

kabul etmeye ve ona göre hareket etmeye zorlanıyor. Sonuç olarak, bugün Tevrat'ın emirlerini yerine getirmeye çalışanlar bile, aslında, büyük çoğunluğu İncil'de hiç bahsedilmeyen haham hukukunun gelenek ve göreneklerini yerine getiriyorlar.

Nesiller boyunca, oğullarını yeşivalara göndermeyi ve hahamlara boyun eğmeyi reddeden Yahudilere aşağılayıcı bir unvan olan "Am Haaretz" ⁵² verildi, bu da onları ayrımcılığa uğrattı ve sürgüne gönderdi. ⁵³ Bilgelerin gözünde, Talmud hakkında bilgi eksikliği kötülükle eşdeğer tutuldu ve Ferisi geleneğini reddeden, itaat etmeyen veya basitçe görmezden gelen herkes değersiz bir cahil olarak kabul edildi. ⁵⁴

Buna karşılık, "bilgin" olarak kabul edilenler, yani Gemara'da bilgili olanlar, yüksek bir statüye ve bir dizi faydaya sahiptir. Bilginleri ağırlayan ve onlara malından veren bir kişi, Tanrı'ya bir fedakarlık yapmış sayılır. ⁵⁵ Bilginlere para veren kişi, cennetin krallığını miras alacağını garantisini alır. ⁵⁶ Geçmişte, bilginler kendilerini vergi ödemekten bile muaf tutuyorlardı. ⁵⁷ Yahudi mahkemesinde uzman yargıç olarak görev yapan bilginler ⁵⁸ suçlar için para cezası veya ceza ödemekten muaf tutuluyordu. Mallarını pazarda, diğer satıcıların önünde satışa sunduklarında ilk reddetme hakkını elde ediyorlardı. ⁵⁹ Bilgeler, tüm İsrail'in Tevrat'ı incelemesinin emredildiğini ve bunu yapamayanların yeşiva öğrencilerini desteklemekle yükümlü olduğunu belirlediler. ⁶⁰

Bu hayranlık ve saygı, Bilgelerin öğrencilerine Yahudi dünyasında en yüksek statüyü kazandırdı. MS 2. yüzyılın sonuna gelindiğinde, bu statü herkesin arzuladığı bir ideal haline gelmişti, Sözlü Tevrat'ın içeriklerinde olağanüstü ustalık gösterenlerin bir noktada toplumda lider olacağını ^{ve} bununla birlikte gelen faydaların tadını çıkaracağını biliyordu.

İncil Yahudiliği ile hahamlık yasası olan çağdaş Yahudilik arasındaki muazzam uçurum, Babil Talmud'unda bulunan Minachot 29. Bölüm efsanesinden öğrenilebilir. Bu efsaneye göre, bir gün Tanrı Musa'yı Cennet Bahçesi'nden doğrudan Haham Akiva'nın ilahiyat okuluna indirdi, böylece orada Tevrat'ın nasıl çalışıldığını kendi gözleriyle görebildi. Saçmalık, Musa'nın Akiva'nın Pentateuch'u açıklamasını izlerken ve her harf ve karakter üzerinde düşünürken ve Akiva'nın yorumunu hiç anlamadığında ortaya çıkar. Evet, "hahamımız" Musa,

kendi başına, Akiva'nın ağzından çıktığı haliyle, kendisine verilen Tevrat'ı anlamayı başaramamıştır.

Söylendiği gibi, Sözlü Tevrat olmadan haham Yahudiliği yoktur ve Sözlü Tevrat onu öğreten hahamlar olmadan var olamaz. Aslında, belirtildiği gibi, "Haham Yahudiliği için, Sözlü Tevrat'ın Sina'da Musa'ya verilen Tevrat olarak reddedilmesinden daha büyük bir tehdit yoktur." ⁶² Sözlü Tevrat'ın güvenilirliğini ortadan kaldırmak, halakik bilginlerinin ayaklarının altındaki halıyı çekmekle eşdeğerdir. Bu nedenle, Bilgelerin Sözlü Tevrat'ın statüsünü yükseltmeye çalışması şaşırtıcı değildir; Bunu yaparken, esasen kendi statülerini yükselttiler ve takipçilerinden krallara ⁶³ ve hatta Tanrı'ya ⁶⁴ ayrılan saygıyı talep ettiler. Hükümleri peygamberlerin sözlerinden daha önemlidir, ⁶⁵ çünkü bir hahamın statüsü bir peygamberinkinden daha yüksektir. ⁶⁶ Bu temelde - hükümlerine itiraz etmeye cesaret eden herkesin bu dünyada idam edileceği ve ahirette cezalandırılacağı tehdidinde bulunmalarına izin verdiler. ⁶⁷ Fakat Sözlü Tevrat'ın kökeni Tanrı'da değilse, o zaman hahamların kendilerine bahsettiği bu yetkinin tamamı bir uydurmadan başka bir şey değildir.

İncil Yahudiliğinden Haham Halacha Yahudiliğine geçiş

Tevrat'ın beş kitabı, İsrail halkının Tevrat'ı tutmak ve uygulamak için onu incelemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. ⁶⁸ "Dindar Yahudiler" teriminin gerçek anlamının bu olması gerekir. Ancak, pratikte Bilgeler yazılı Tevrat emirlerine değil, halakhik emirlere atıfta bulunurlar. Musa'nın Tevrat'ındaki yazılı Tevrat'ı incelemeyi emreden ayetleri aldılar ve bunları Sözlü Tevrat'larına atfettiler.

Bilgeler eylemin önemini de küçümsediler ve bu yüzden kendi başına Talmud Torah ile baş başa kaldık: öğrenmek uğruna öğrenmek, çünkü halakha'nın emirlerin özü için verdiği açıklama budur. Prof. Yeshayahu Leibowitz bunu, "Keriat Shema"yı (Tesniye 6:6-9) -Yazılı Tevrat'tan bahseden ayetler- alıp Sözlü Tevrat'a yansıttığında örneklemiştir. Bunu yaparken, Gemara çalışmasına odaklanan Tevrat yeşivalarının varlığına yenilenmiş bir geçerlilik kazandırdı. ⁶⁹

Özellikle, On Üç İnanç Maddesi'nin dokuzuncusunda, Maimonides Musa'nın Tevrat'ı ile ilgili olarak "bu Tevrat değiştirilmeyecek ve Yaratıcı'dan başka bir Tevrat gelmeyecek, O'nun adı kutsansın" şeklinde hüküm verir. Buna rağmen, hahamlar Musa'nın Tevrat'ını terk ettiler ve yerine halaka koydular. Tesniye 13:1'e ilişkin yorumunda, Maimonides gerçekten de Tevrat'ın sözlerine ekleme veya çıkarma

yapmanın yasak olduğunu ve "bunun Tevrat'tan olduğu sonsuza dek belirlenmelidir" der, ancak aynı nefeste niyetin yalnızca Yazılı Tevrat için olmadığını, "hem Yazılı Tevrat'ta hem de Sözlü Tevrat'ta" olduğunu açıklar. ⁷⁰ Bu sözlerle, Yazılı Tevrat'ı Sözlü Tevrat'a benzetmiştir.

Aslında Bilgeler, Sözlü Tevrat'ın incelenmesinin Yazılı Tevrat'ın incelenmesinden daha değerli olduğunu iddia ederler:

İncil ile uğraşanlar – Mişna'da bir ölçü ve bir ölçü değil – Gemara'da (Talmud) bir ölçü ve bunun için bir ödül alanlar –

bundan daha büyük bir ölçünüz yoktur! ⁷¹

Gözlemci hahamlar iddia ettikleri gibi Musa'nın Tevrat'ını savunuyor ve tüm kalpleriyle ona bağlı kalıyorlar mı? Cevap hayır. Musa'nın yazılı Tevrat'ının pratik değerini yitirmiş olmasının ötesinde, hiç kimse, hatta Karaite Yahudileri bile, bir rahiplik, kurbanlar ve işleyen bir tapınak olmadan, Musa'nın Tevrat'ını yazıldığı ve yazıldığı haliyle, isteseler bile koruyamazlar.

Fakat bazıları buna cevaben, Tanrı'nın tüm emirleri tutmanın imkansız olduğunu bildiği için herkesin tutabildiği emirleri dindar bir şekilde yerine getirmesi gerektiğini söyleyecektir. Fakat burada da bir sorun vardır, zira hahamlık yasasına göre bile bir kuruşluk yasa yüz kuruşa benzer. Derech Eretz Zuta risalesinde açıkça "Tevrat'tan bir şeyi geçersiz kılan kişi kesilmeye maruz kalacaktır" denmektedir. ⁷² Bunun daha fazla teyidi Haham Cordeiro'nun Tomer Dvora kitabında bulunmaktadır: "Tek bir suç işleyen mükemmel derecede doğru bir kişi bile onun gözünde Tevrat'ı yakmış gibi kabul edilir." ⁷³

Bu nedenle, Bilgeler artık yazılı Tevrat'a bağlı kalmadıklarını ve İsrail halkının bunu hiçbir zaman başarıyla yerine getirmediğini, bunun yerine:

Tüm Tevrat'ı 10'dan 11'e kadar incelediğimizden, tüm dünyanın yok olması uygundu... Ve onlar [İsrail halkı], merhum bilgelerimizin sözlerine göre, 10'dan 11'e kadar Tevrat'ı incelediler... Ve tüm Tevrat'ı incelememize rağmen ve dünya kaosa ve karışıklığa geri dönmemiş olmasına rağmen, "Benim antlaşmam olmasaydı" ayetinin amacının Tevrat'tan bahsetmediği anlaşılıyor... Ve şimdi onlar incelemeden ...

Fakat eğer erkek tarafından yaratılan yazılı Tevrat'ı çığnerlerse ... ve eğer kadın tarafından yaratılan sözlü Tevrat'ı da çığnerlerse , dünyanın geri kalanını da yok ederim. ⁷⁴

Bilgeler burada, İsrail halkı yazılı Tevrat'ı ihlal etmesine rağmen Tanrı'nın dünyayı yok etmediğini iddia ediyorlar. Bundan, Tanrı'nın insanların yazılı Tevrat'ı tutmasını değil, sözlü olarak aktarılanı tutmasını gerçekten amaçladığı sonucuna varıyorlar. Bir yandan, yazılı Tevrat'ı tutmayı başaramadığımızı iddia ediyorlar, ⁷⁵ ve diğer yandan, sözlü Tevrat'ı da ihlal etmediğimizi iddia ediyorlar, çünkü onu da ihlal etseydik, Tanrı dünyayı yok ederdi. Bunun mantığı tutarsız bir argüman olduğu gerçeğinin ötesinde, "yanlış seçim" türünde bir mantıksal yanlışlık var (bir dizi nedeni tek seçenek olarak sunarken, gerçekte iddiacının sunmadığı ek nedenler var). Örneklemesi amacıyla, "Tanrı yoktur ve eğer Tanrı varsa - o zaman şimdi gökten yıldırım düşecek!" diyen ve kendisine hiçbir şey olmadığında, "İşte, Tanrı yoktur!" diyen bir kişi.

Öyleyse, yazılı Tevrat'ı hiç tutmamış olmamız nasıl mümkün olabilir? Sonuçta, dindar Yahudiler, Musa tarafından verilen 313 emri titizlikle yerine getirmekle övünürler. Ancak bu emirlerin kısa bir incelemesi -Maymonides tarafından derlendiği şekliyle- mükemmel derecede doğru bir kişinin bile Tevrat'ın emirlerini harfiyen yerine getirmeyi başaramayacağını açıkça ortaya koyar. Neden? Maimonides'in "yapılmaması gerekenler" ve "yapılması gerekenler" listesi oldukça acı bir gerçeği resmeder: Listelediği 613 emirden en azından dörtte birini yerine getirmek imkansızdır. Bu, Tabernacle'a, rahiplere, kurbanların sunulmasına, krala vb. bağlı olan emirleri ifade eder. 248 "yapılması gereken" emrin neredeyse yarısını yerine getirmek imkansızdır ve 365 "yapılmaması gerekenler" emrinin bile 21'ini (yani yaklaşık %6'sını) yerine getirmek imkansızdır.

Bu nokta, İncil takvimindeki bayramlar ve festivaller yardımıyla açıklanabilir. İsrail halkı İncil'de bahsedilen bayramları kutlar, ancak Tevrat'ın yasalarına göre değil. Örneğin Fısıh Bayramı'nda, esasen kalbini oluşturan bayramın ana töreni yapılmalıdır - Fısıh kurbanının kurban edilmesi. Ancak bir çadır veya tapınak olmadan töreni yapmak imkansızdır. Ve böylece ortak bir akşam yemeği ve Haggadah'ın okunmasıyla (bu arada, yazılı Tevrat'ta bundan bahsedilmemiştir) baş başa kalırız, ancak bayramın temel temeli olmadan. Yom Kippur başka bir örnektir; günümüzdeki yaygın inancın aksine, yılda bir kez iki öğün atlamak Yom Kippur'un odak noktası değildir. Aslında, Tevrat Kippur'da oruç tutmayı açıkça emretmez. Yom Kippur'un odak noktası ve amacı, halkın günahlarını örten Kippur kurbanıdır. Fakat bu durumda bile, Musa'nın Tevrat'ında emredilen Yom Kippur'un temel

unsurları olan Mişkan, rahiplik ve sunak olmadan, yani Kippur kurbanı gerçekleşmez.

Tapınağın yıkılması Sözlü Tevrat'ın yükselişi için bir kaldıraç olarak Bir an için sözlü hahamlık yasasının gerçekten gökten Musa'ya iletildiğini varsaysak bile, Tevrat'taki açık emir hala geçerlidir: "Bu Tevrat'ın tüm sözlerini yerine getirmek için bunları uygulamayan herkes lanetlidir ve bütün halk 'Amin' diyecektir." ⁷⁷ Gerçekten de, Tevrat'ın tüm emirlerini yerine getirmeyen herkesin başının üzerinde bir lanet asılıdır. Başka bir deyişle, Yahudiler olarak hepimiz Tevrat'ın laneti altındayız.

Tevrat döneminde, İsrail halkının günahları, Tabernacle'da sunulan kurbanların kanı sayesinde örtülmüştü (örneğin bkz. Levililer 16:14-16, 17:11), ancak Tapınağın yıkılmasıyla günahların kefareti için alternatif ve acil bir çözüme ihtiyaç duyulmuştu.

Yazılı Tevrat'ın emirlerinin önemli bir kısmı tam olarak bununla ilgilidir: rahiplerin ve Tabernacle'ın işiyle ilgili kurbanlar ve yasalar. Kurban sunma, MS 70'te İkinci Tapınağın yıkılışına kadar devam etti, ancak Tapınak yıkıldıktan ve rahiplerin işi sona erdikten sonra, günahlar için kefaret sağlayacak bir alternatife ihtiyaç duyulduğu açıktı. Elbette bunlar (günahlar), Tapınağın yıkılmasıyla ortadan kalkmadı. Ben-Bait. Gerçekten de, yıkımdan bu yana, İncil Yahudiliği ortadan kalktı ve farklı bir Yahudilik türü hızla gelişmeye başladı. Tabernacle, rahiplik ve kurbanlara dayalı bir Yahudilik değil, ritüellere, geleneklere ve göreneklere dayalı bir Yahudilik, ki bunların çoğu (5. Bölümde göreceğimiz gibi) Yahudi olmayan halklardan alınmıştır.

Yoma Risalesi'nde (39 B), Bilgeler Tapınağın yıkılmasından yaklaşık kırk yıl önce (yani M.Ö. 30 civarında) Tapınakta garip işaretler belirmeye başladığını anlatırlar: Batı lambası (bütün gece yanması gerekiyordu) söndü; şem (Yom Kippur'da kurban edilmek üzere keçinin seçildiği kura) varsayıldığı gibi sağdan değil soldan yükselecekti; ve Tapınak kapıları kendiliğinden açıldı. ⁷⁸ Bu olgular halkın liderleri arasında büyük bir endişe uyandırdı, çünkü Tanrı'nın Yom Kippur'da yıllık kurbanın gönüllü olarak kabul edildiğinin onayını vermeyi bıraktığını anlamışlardı. En önemli olgulardan biri, hahamların gözünde Tanrı'nın Tapınağı terk ettiğinin kanıtı olan, parlamayı bırakan "ışık dili" idi: "Bunun anlamı, İlahi Varlığın ilham yeri olan Tapınağın işlevini yitirmesidir" (Haham Avraham Stav). ⁷⁹

İlginçtir ki, hahamların Tanrı'nın tapınağı terk ettiğini gösterdiği şeklinde yorumladıkları tüm bu işaretler, Nasıralı İsa'nın çarmıha gerildiği anda meydana geldi. Her durumda, bilgeler için günahların kefareti için bir alternatif bulunması gerektiği açıktı ve öyle de yaptılar:

Bir zamanlar, Rabban Yochanan ben Zakkai Kudüs'ten ayrılırken, Haham Yehoshua onu takip ediyordu ve Tapınağın yıkıldığını gördü. Haham Yehoshua şöyle dedi: Yazıklar olsun ki yıkıldı, İsrail'in günahlarının kefaretinin ödendiği bir yer . Ona şöyle dedi: Oğlum, gücenme, buna benzer bir kefaretimiz var ve hangisi? Bu, iyilik eylemleridir. ⁸⁰ Yaptığı iyilik eylemleri nelerdi ? Gelin ve onun sevinci için kefareti ödeyecek, ölümlere eşlik edecek, fakirlere bir peni verecek ve her gün üç kez dua edecekti - duası gönüllü olarak kabul edilecekti.

⁸¹

Hahamlık yasası, iyilik eylemlerinin yanı sıra günahların kefaretinin ödemenin başka yollarını da sunar:

- "Tapınağın var olmadığı bir zamanda, Tevrat bilginleri İsrail için bir kefarettir." ⁸²
- "Tevrat ile uğraşan herkes, yakmalık sunu, tahıl sunusu, günah sunusu ve suç sunusu sunmuş gibidir." ⁸³
- "Zihni düşük olanın, Kutsal Yazılar tarafından sanki bütün kurbanları sunmuş gibi değerlendirildiği." ⁸⁴
- "Tapınak yokken onlara [İsrail'e] ne olacak? Ona dedi ki: Onlar için kurbanların [haftarot] düzenini çoktan belirledim, bunlar Benim önümde okunurken, kurbanlık hayvanı Benim önümdeymiş gibi onları sunuyorum ve tüm günahlarını bağışlıyorum." ⁸⁵

Bahsedildiği gibi, Musa'nın Tevrat'ı, kefareti ve bağışlanmanın yalnızca kurbanların kanı pahasına verildiğini tekrar tekrar açıkça belirtir. ⁸⁶ Oysa Sözlü Tevrat kurbanları ortadan kaldırır ve iyilikseverlik eylemleri, Talmud Tora, Haftarah'ın okunması ve dua ile yetinir (*duanın kurbanların yerini alması* konusu için —bkz. Bölüm 2, argüman 29).

Tevrat—Ne olacak? ⁸⁷ Artık hahamlar yazılı Tevrat'ı değil, sözlü Tevrat'ı istediklerine göre, yazılı Tevrat'ın kaderi ne olacak? Yavaş yavaş, hahamların yazılı Tevrat'a karşı tutumu daha sert hale geldi: "Sözlü olan şeyler—daha değerlidir... Ağızdan istenen şeyler, yazılı olanlardan daha değerlidir." ⁸⁸ Bilgelerin sözlü Tevrat'ın hemen Tanah'ın yerini aldığı kapsamlı içgörüyü varmaları sadece zaman

meselesiydi: Tanrı, sözlü olan şeyler dışında İsrail ile bir antlaşma yapmadı. ⁸⁹ Bilgelerin bu ifadesi, sözlü Tevrat'ı, yazılı Tevrat'ın pahasına tüm ihtişamıyla sunar.

Yeni bir Yahudilik yaratıldı; artık rahipler tarafından yönetilen ve Tabernacle (Sina Antlaşması'nın ve emirlerinin kalbi) etrafında şekillenen İncil'e dayalı bir Yahudilik değil, yeşiva etrafında şekillenen ve hahamlar tarafından yönetilen yeni bir Yahudilik.

Yeni bir Tevrat sunuldu - artık Tevrat'ın Tapınak, sunak, rahiplik, kurbanlar, sunular, çadır ve Kutsalların Kutsalı etrafında dönen emirleri değildi (ve Musa'nın Tevrat'ının kalbini oluşturunuyordu), bunun yerine Tevrat'tan kopuk olan ve çoğunluğu İsrail halkının yaşadığı putperest uluslardan alınmış yeni yasalardı - ancak bunu 5. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Bilgeler burada durmadılar. Sözlü Tevrat'ın varlığını haklı çıkarmak için, ona Yaratılış'ta başlayan tarihi bir geçerlilik atfetmeye çalıştılar. Onlara göre, Sözlü Tevrat sadece Musa'ya Sina Dağı'nda verilmemişti, hatta İbrahim⁹⁰ ve İshak⁹¹ bile onu zaten biliyorlardı ve tamamını saklamışlardı, bu da daha sonra göreceğimiz gibi oldukça fazla teolojik çelişki yaratan bir görüş. Ve sanki bunlar yeterli değilmiş gibi, Tanrı'nın Kendisinin Hahamlık Tevrat'ını incelediğine karar verdiler; çünkü her gün "Tevrat'la oturup meşgul oluyor" ⁹² "Beit Midrash'ında" ⁹³ tıpkı her yeşiva öğrencisinin "Tevrat'ı sanatı" olduğu gibi. ⁹⁴ Bilgeler hatta

"Tevrat'ı oturup okuyan, inceleyen ve inceleyen her bilgin alimin, Kutsanmış Olan'ın onun karşısına oturup onunla birlikte okuyup çalışacağına" ⁹⁵ söz verdiler.

Bu tür bildirilerin yardımıyla, gelenekçiler yaygın bir güç ve etki kazandılar ve bu da Yahudiliği yeniden şekillendirmelerini sağladı. Bir yandan, "Yazıcıların sözleri Tevrat'ın sözlerinden daha sevgilidir" ve "ihtiyarların sözleri peygamberlerin sözlerinden daha serttir" gibi ifadeler kullandılar çünkü "Tevrat'ın sözleri - yasaklar ve izinler vardır. Sesler ve malzemeler vardır, ancak yazıcıların sözleri - hepsi serttir." ⁹⁶ Öte yandan, "Haham Akiva geldi ve [Tesniye 6:13'te], bilginler de dahil olmak üzere, 'Tanrınız RAB'den korkun' diye vaaz verdi." ⁹⁷ Bu tür kararlar aracılığıyla, hahamlar kendi statülerini Kutsanmış Olan'ın. ⁹⁸ Eğer "gökler Rabbin gökleriye", ⁹⁹ yeryüzü artık hahamlara aittir. Onlar yeni krallardır: "Kimin kralı? Bizim hahamlarımız." ¹⁰⁰ Başka bir deyişle, krallar kimlerdir? Hahamlar. Her yeşiva öğrencisine "babasından daha çok hahamını onurlandırması" emredilmiştir ¹⁰¹ ve Tevrat'taki 313 emre, Bilgeler "bilgelerin sözlerini dinle" ¹⁰² emrini eklemiş ve "

yazıcıların sözlerini çiğneyen herkesin ölüm cezasına çarptırılacağını”¹⁰³ açıkça belirtmişlerdir .

O cennette değil.

Tapınağın yıkılmasına yol açan sürecin en önemli noktalarından biri mitolojik hale gelen bir tartışmada belgelenmiştir. Tractate Baba Metzia'da (59b), hahamların otoritesinin Tanrı'nın otoritesini nasıl gölgede bıraktığını; aslında Tanrı'nın egemen otoritesinin onların ellerine nasıl "aktarıldığını" gösteren bir hikaye anlatılır.¹⁰⁵

Akhnai adında bir adamın kilden bir fırını vardı. Fırını büyütmek istediğinde, fırını parçalara böldü ve bunları kumla yeniden yapıştırdı. Sanhedrin'e şu soru soruldu: Yeni fırın koşer mi yoksa kirli mi? Talmud, Haham Eliezer'in "dünyadaki tüm cevapları" getirdiğini ve fırının koşer olduğunu kanıtladığını anlatır. Ancak, Sanhedrin'in bilgelerinin çoğu Haham Eliezer'in cevaplarını kabul etmedi ve fırının kirli olduğunu iddia etti. Haham Eliezer vazgeçmedi ve iddiasını doğaüstü işaretlerle kanıtladı: Bir incir ağacının mucizevi bir şekilde kökünden sökülüp avlunun diğer tarafına yeniden dikildiği ve suyun dağdan yukarı aktığı söylenir. Ve bunlar yeterli değilmiş gibi, "Eğer yasa benimki gibiyse, gökten kanıtlanacaktır." dedi. Gerçekten de, Tanrı gökten bir ses duydu ve şöyle dedi: "Ne düşünüyorsun? Onun gibi bir yasası olan Haham Eliezer ile ilgili!"¹⁰⁶ Başka bir deyişle, Tanrı Haham Eliezer'in hükmünün doğru hüküm olduğunu açıkça belirtti. Fakat sonra Haham Yehoshua ayağa kalktı ve Talmud ve Yahudi dünyasındaki en önemli açıklamalardan birini yaptı: "Cennette değil!"¹⁰⁷ Başka bir deyişle, dizginleri artık Tanrı tutmuyor; yetki artık hahamların elinde. Sadece onlar halakhah hakkında hüküm verebilir ve neyin koşer neyin kirli olduğuna karar verebilir. Peki ya Tanrı? O dışarıda bırakıldı. Talmud, Tanrı'nın buna karşılık gülümsediğini ve "Çocuklarım, çocuklarım, ben galip geldim," dediğini söylemeye devam ediyor.¹⁰⁸ Başka bir deyişle, hahamların otoritesine boyun eğdi ve onların hükümlerinin Musa'ninkinden ve hatta kendisinininkinden üstün olduğunu kabul etti. İsrail'de işler böyle yürüyordu; Tanrı, İncil boyunca yaptığı gibi İsrail halkına kendini göstermeyi bıraktı ve bu haham efsanesine göre Tanrı'nın iradesi bundan böyle yalnızca .halakhah bilgeleri, yani hahamların kendileri aracılığıyla gösterilecekti

Hahamların otoritesinin kökenini oluşturan bu Talmud hikayesinde, "döngüsel argüman" türünde bir mantıksal yanılgıyı tespit etmek oldukça kolaydır, çünkü haham otoritesi iddiası nereden gelir? Hahamların .kendilerinin uydurduğu bir hikayeden

Başka bir yerde, Talmud¹⁰⁹, Tanrı ile hahamların ruhlarının göksel meclisi (Metivata Darki'a) arasında belirli bir cilt lezyonu hakkında çıkan [bir halakik anlaşmazlığı anlatır: Tanrı lezyonun saf olduğunu iddia etti, ancak hahamlar bu konuda anlaşamadılar. Anlaşmazlığı çözmek için Rabba bar Nachmani, Tanrı ile hahamlar arasında karar vermek üzere Aden Bahçesi'ne çağırıldı.](#)¹¹⁰ Bu tür Talmud efsaneleri, hahamların Sözlü Tevrat'ın varlığını ve otoritelerinin üstünlüğünü haklı çıkarmak için ne kadar ileri gitmeye istekli olduklarını, hatta bunu onlara verdiği varsayılan Tanrı'nın pahasına bile olsa, göstermektedir . Ancak, belirttiğimiz gibi, mantıksal düzeyde bu mantıksal bir yanılgıdır. Manevi .düzeyde ise, hahamların Tanrı'nın adını boş yere anması durumudur

Hahamlar" — Ferisilerin Torunları"

Son bin yıldır, "Yahudilik" kelimesi haham gelenekleriyle özdeşleştirildi ve bunun tersi de geçerli. ¹¹¹ Peki hahamlar nereden çıktı? Sonuçta, "haham", . "rebbe" ve "haham yasası" terimleri İncil'de bile bulunmuyor

Bilindiği üzere hahamlar Ferisi mezhebinin torunlarıdır ¹¹² — Sadukiler, Yazıcılar ve Esseniler ile birlikte İkinci Tapınak döneminde faaliyet gösteren başlıca mezheplerden biridir. ¹¹³ İkinci Tapınak dönemi bilginleri, Ferisilerin MÖ 150 civarında bağımsız bir mezhep haline geldiğini tahmin etmektedir (isimleri daha önceki hiçbir tarihsel kaynakta geçmemektedir). MÖ 150'den sonra yazılan kaynaklar da Ferisiler, Sadukiler ve Esseniler'in o dönemde ve daha önce değil, oluştuğu izlenimini vermektedir. ¹¹⁴ Belirtildiği gibi, haham teolojisi ancak İkinci Tapınak döneminde şekillenmeye ve bugün bildiğimiz hale gelmeye başlamıştır. ¹¹⁵ Ferisi mezhebine katılanlar dört ana emri yerine getirmeyi üstlendiler: ¹¹⁶ Ülke halkına bağış ve onda bir vermemek; ¹¹⁷ Ülke halkıyla birlikte arınmamak; khula'yı saf bir şekilde yemek; ¹¹⁸ ve tabii ki sadık olması gerektiğini kabul etmek. ¹¹⁹

Ferisi mezhebi üyelerine "bilgeler" diyordu ve öğretilerini sözlü olarak, yani ağızdan ağıza iletmeleriyle tanınıyordu. ¹²⁰ Bu aktarım biçiminin birkaç nedeni vardı. Birincisi, İsrail halkı dairesel argümana inanmaya başladı: Sözlü Tevrat'ın anahtarlarının yalnızca Ferisilerin elinde olduğu, onu nasıl açıklayıp yorumlayacaklarını yalnızca onların bildiği ve bunu yapma yetkisine yalnızca onların sahip olduğu; yani sıradan insanların onlara bağımlı olduğu ve onları takip etmek zorunda olduğu. İkincisi, Ferisiler güç ve servete sahipti ve onlarla aynı fikirde olmayan herkes sosyal ve ticari dışlanma riskiyle karşı karşıyaydı. Üçüncüsü, MS 70'te Tapınağın yıkılmasıyla rahipler kendilerini işsiz buldular, yetkileri ve geçim kaynakları

açısından alışılmadık bir zemindeydiler. Liderliklerini ve statülerini kaybettiler ve bu boşluğa Ferisi hahamlar adım attı. ¹²¹ Ancak gerçek şu ki, Josephus'un anlattığı gibi, Ferisiler ile rahipler arasındaki güç mücadelesi .daha erken başlamıştı

Ferisiler, Sadukiler ve Rahipler Arasındaki Anlaşmazlıklar Anlaşmazlık esas olarak halk üzerindeki otorite etrafında dönüyordu. ¹²² Ferisiler, Musa Yasası'nın Harun soyundan gelen rahiplere verdiği otoriteyi nasıl ele geçirmeyi başardılar? ¹²³ Yahudilikte nasıl tek otorite oldular? Bu ?kadar küçük bir mezhep nasıl bu kadar çok güç toplamayı başardı Judean Desert Scrolls (M.Ö. 2. yüzyıl), o günün Yahudiliğindeki iki önde gelen grup arasındaki acımasız çatışmayı belgelemiştir. Ferisilerin "Efraim'in alçakları, Talmud'da yalan söylemişler ve yalancı dilleri ve aldatıcı konuşmaları birçok kişiyi saptırmıştır." ¹²⁴ Ferisilerin lideri Ölü Deniz Parşömenleri'nde "sahte vaiz" ve "alaycı adam" olarak tanımlanmakta ve sahte öğretileriyle birçok kişiyi yanıltmakla ¹²⁵ ve hatta yazılı Tevrat'tan tiksirmekle suçlanmaktadır. ¹²⁶

Tarihçi Josephus, Ferisilerin İsrail'e asla yazılı Tevrat'ın bir parçası olmayan bir geleneği dayattığını ve bu yüzden Zadok hanedanından olan ve İncil metnine bağlı kalmayı talep eden rahiplerin onları reddettiğini yazdı. Josephus, buna karşılık olarak iki grup arasında hararetli tartışmaların ve çatışmaların çıktığını ekler. ¹²⁷ Ayrıca Kral Alexander Jannaeus ¹²⁸ ile Ferisiler arasındaki siyasi rekabeti de belgeledi ; bu rekabet, Seleukos kralını Alexander Jannaeus'tan Kudüs'ü fethetmeye davet ettikten sonra sekiz yüz Ferisinin çarmıha gerilmesine yol açtı. ¹²⁹ Ancak Ferisiler, aslında Alexander Jannaeus'un mirasçıları arasındaki ardıllık mücadelesinin tırmanmasından yararlanarak, Haşmonay hanedanını ortadan kaldırmak için Romalıları İsrail'i fethetmeye davet ettiler. Bu şekilde, haham liderliğinin önünü açmayı ve diğer mezheplerin pahasına kontrolü ele geçirmeyi planladılar. ¹³¹ Kraliçe Şlomzion (Alexandra olarak bilinir) ¹³² Ferisilere olan sempatisiyle biliniyordu. Onların nüfuzlarını genişletmelerine ve aslında halk üzerinde otoritelerini dayatmalarına izin verdi. ¹³³ Onun saltanatı sırasında, Tevratlarını yaymaya ve rakiplerine dayatmaya başladılar. "Zugot"un 134 yaratılması, bu Tevrat'ın İsrail'de sadece siyasi alanda değil, aynı zamanda günlük yaşamda da yönetimini kurmayı amaçlıyordu. ¹³⁵ Bu noktada, Sadukiler ile Ferisiler arasındaki rekabet tüm şiddetiyle ortaya çıktı. Josephus, Alexandra'nın Ferisilere halk üzerinde tam yetki ^{verdiğini} ve ^{tüm} geleneksel hükümlerini (daha önce kayınpederi Hyrcanus tarafından kaldırılmıştı) yenilediğini yazar. ¹³⁶ Alexandra rahipliği Hyrcanus II'ye

devretti ve yargı sisteminin kontrolünü Ferisilere emanet etti. ¹³⁷ Bu, Yahudi dünyasında çok önemli bir dönüm noktasıydı; her dinsel gelişmenin aynı zamanda hukuki bir boyut da içerdiği bir dönemin başlangıcıydı. ¹³⁸ O .tarihten itibaren iktidar resmen Ferisi hahamların elindeydi Ferisiler, Saduki rahiplerinin en büyük muhalifleriydi; şiddet yanlısı, zalim ve acımasız muhaliflerdi. Bir keresinde, artık kurban sunamayacak şekilde onlardan birini kasten kirlettiler. Başka bir keresinde, öğretilerine karşı gelmeye cesaret eden bir rahibin taşlanarak öldürülmesini emrettiler. Rahiplerden birinin, Sadukilerin o dönemde Tapınak'tan sorumlu olmalarına rağmen, Ferisilerden korktuklarını söylediğine dair bir kayıt vardır. Gerçekten de, Ferisiler, Sadukilerin işlettiği kuralların çoğunu reddetti ve geçersiz kıldı ve rahiplerin uymaya zorlandığı yeni gelenekleri zorla kabul ettirdi. ¹³⁹

Ferisi-Haham Devrimi

Tapınağın yıkılması Ferisilere dinsel devrimlerini gerçekleştirme fırsatı verdi. Fiziksel bir tapınağa ihtiyaç duymayan, ¹⁴⁰ doktrinleri tarafından yönetilecek ve dünyanın her yerinde var olabilecek ulusal bir kurum kurmaya karar verdiler. ¹⁴¹

Bilgeler, Zadok'un evinden gelen rahiplerin yetkilerini nesilden nesile aktarmalarına izin veren soyun önemini reddettiler. Sadece rahip Zadok'un soyundan gelenlerin Tapınak'ta hizmet etmesine izin verildiği fikrini reddettiler ve kehanet çağının geçtiğini ve rahiplerin yazılarının geçersiz ve hükümsüz olduğunu ilan ettiler. ¹⁴² Yıkımdan sonra, takvimdeki bayramların zamanlarını belirleme yetkisini bile kendi ellerine aldılar; bu yetki o zamana kadar rahiplerin münhasır koruması altındaydı. ¹⁴³

Sözlü Tevrat'ın varlığı, okuma yazma bilmeyen ve bu nedenle Kutsal Yazılar'da söylenenleri kendileri kontrol edemeyen sıradan insanları kolayca ikna etmeyi mümkün kılan insani ve görünüşte mantıklı argümanlara dayanıyordu. Bu şekilde, Ferisiler kendi konumlarını oluşturmayı ve hem yazılı Tevrat'la çeliştiklerinde hem de rahipliğe tamamen karşı çıktıklarında yasal hükümlerin kabul edildiği yeni bir çerçeve getirmeyi başardılar. ¹⁴⁴

Hahamların Yahudi dünyası üzerindeki dini ele geçirmesi, yenilikçi ve çarpıtılmış bir yorumlama yöntemiyle Kutsal Yazılar üzerinde sert bir sansürün uygulanmasıyla tamamlandı (bunu 2. Bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağız). Örneğin, amaçlarına hizmet etmek ve yetki alanlarını genişletmek için haham yöntemlerinin geliştirilmesi. MS 1. yüzyılın sonuna gelindiğinde, Ferisiler peygamberlik, rahiplik ve Yahudilikteki diğer tüm

mezhepler üzerindeki zaferlerini tamamlamışlardı. Yahudilik geri dönüşü olmayan noktayı geçmiş ve halakhik geleneğin yüzünü almıştı. Artık İncil Yahudiliği değildi, ancak o zamandan beri—haham halakhik. Ve bu şekilde günümüze kadar gelmiştir. ¹⁴⁵

Bahsedildiği gibi, İkinci Tapınağın yıkılması Ferisilere bekledikleri fırsatı sağladı. “Kudüs’ü alın, ama bana Yavneh’i ve bilgelerini verin,” ¹⁴⁶ Haham Yochanan ben Zakkai, İmparator Vespasian’a yalvardı. Bu sözlerle, Ben Zakkai Tapınağı yeni haham-Ferisi yasasının sunağında bir kurban olarak sundu ¹⁴⁷ ve belirtildiği gibi Mişkan ve rahiplerin çalışmalarına bağlı olan İncil Yahudiliği için boşluğu kapattı. ¹⁴⁸

Ferisiler ve İsyan

Haham Akiva'nın Bar Kochba'ya desteği, hahamlık devrimine hizmet eden hesaplanmış bir hareketti. 135 CE isyanı, hahamlık dışındaki her türlü Yahudi özlemini ortadan kaldırdı. ¹⁴⁹ Böylece, tamamen hahamlara ve .onların Tevrat'ına bağımlı olan Ferisilerin dini, tüm halkın dini haline geldi Bu din sürgünde gelişti. Sürgüne rağmen değil, sürgün sayesinde. Hahamlar, rahiplik, Tapınak ve Kudüs ile uzlaşmaz bir kopuş olmadan geleneklerini özümsemeyi başaramazlardı. Sonuçta, bunlar sağlam durduğu sürece, Yahudi dünyası rahipler ve krallar tarafından yönetiliyordu. ¹⁵⁰

Bu arada, Maimonides'in, Bar Kokhba İsyanı ve Büyük İsyanı'nın başarısızlığının suçunu, feci bir yenilgiye uğrayan ve halka korkunç bir yıkım getiren Ferisilerden uzaklaştırma çabasına rağmen, Ferisi taraftarlarının ve onların taraftarlarının her iki isyanın da ön saflarında yer . aldığı bilindiğini ve açık olduğunu belirtmek önemlidir

Yahudilikte Ferisiler dışında hayatta kalan ve hatta ivme kazanan tek akım, MS 1. yüzyılın başlarında çarmıha gerilen Nasıralı İsa'nın ¹⁵² havarisinden oluşan Mesihçi Yahudilerdi. Bu, Shimon Bar-Koçba'nın Romalılara karşı ikinci isyana (MS 132'de) liderlik etmesinden yaklaşık bir yüzyıl önceydi. İsyanın başlangıcında, İsa'nın havarileri, İsrail Toprakları'nın savunulması olarak algılanan mücadeleye katılmayı kabul ettiler. Ancak belirli bir noktada, Haham Akiva, aşırı zalimliğiyle bilinen bir savaş ağası olan Bar-Koçba'nın Mesih olduğunu ilan etti ve bu ilan, Bar-Koçba'nın mesihliğini kabul etmeyi kabul etmedikleri için Mesihçi Yahudileri isyandan çekilmeye zorladı. Buna karşılık, Haham Akiva, Sanhedrin ile işbirliği yaparak, İsa'nın havarilerini Hahamlık Yahudiliğinden aforoz etmeyi ve insanların onlarla temas kurmasını yasaklamayı amaçlayan uzun bir yönetmelik listesini değiştirdi. Sanhedrin Mesihçi Yahudileri de

sinagoglardan kovmaya karar verdiğinde işler doruk noktasına ulaştı. Bu amaçla, her Yahudinin sinagogda günde üç kez söylediği Shemona Eserah duasına "Türlerin Kutsanması" ¹⁵³ eklediler . Tarihçi Dr. Katzia Avieli-Tavivian açıklıyor: "Aslında bir lanet olan bu kutsama tüm Hristiyanlara yöneliktir ve diğerlerine göre ise Yahudi Hristiyanlara, İsa'nın Mesihliğine inanan ancak sinagoglarda Yahudilerle birlikte dua etmeye devam eden Yahudilere yöneliktir. Bu görüşe göre, Türlerin Kutsanması onları uzaklaştırmak ve Yahudi halkını etkilemelerini engellemek için tasarlanmıştı." ¹⁵⁴

Bu hareketin bir sonucu olarak, Mesihçi Yahudiler kendilerini giderek daha güçlü hale gelen Haham-Ferisi Yahudiliğinden giderek daha fazla dışlanmış buldular. Mesihçi Yahudiliği Yahudiliğin duvarlarının dışına itme süreci bir anda gerçekleşmedi, zamanla gerçekleşti. Hahamlar, İsa'nın Yahudi öğrencilerini, Sözlü Tevrat'a eklenen bir efsane aracılığıyla, Yahudiliğin geri kalanından ayırmayı ancak MS 3. yüzyılda başardılar. Efsanenin İsa'nın öğrencilerini rahatsız edeceğini ve dışlanmalarına yol açacağını biliyorlardı. Efsane, Tractate Sanhedrin'de yer almaktadır. ¹⁵⁵ İsa'nın büyücülük yaptığını, İsrail halkını İsrail Tanrısı'ndan uzaklaştırıp putperestliğe yönelttiğini anlatır. Bu efsaneye göre, İsa, Haham Yehoshua ben Perachiah'ın öğrencisiydi, onunla kavga etti ve intikam almak için İsrail halkını yoldan çıkarma amacıyla Mısır'da büyücülük sanatını öğrenmeye .karar verdi

Ancak, İsa'nın çarmıha gerilmesinden yüzlerce yıl sonra hahamlar tarafından yazılan bu efsanenin Talmud dışında hiçbir desteği yoktur ve aynı zamanda utanç verici bir kronolojik güvenilmezlikle doludur. Haham Yehoshua ben Perachiah, İsa'nın doğumundan yaklaşık iki yüz yıl önce, MÖ 2. yüzyılda yaşamış ve çalışmıştır. Prof. Avigdor Shanan bu efsaneye atıfta bulunarak şöyle der: "[Yehoshua ben Perachiah] Mısır'a kaçtığında, ona öğrencilerinden biri, yani Yeshua (evet, evet, bu, kronolojik olarak bu imkansız olsa da, Hristiyanlığın kurucusu olan İsa'ya atıfta bulunmaktadır!) eşlik ediyordu." ¹⁵⁶ Son zamanlarda, birkaç haham efsanenin gerçekten sorunlu olduğunu kabul etti. Örneğin, Haham Meir Eliyahu şunları iddia etti: "Bu, Pesah arifesinde idam edilmek üzere götürülen Tractate Sanhedrin'de bahsi geçen Hristiyan İsa değildir. Bu, Yehoshua ben Perachiah'ın öğrencisi olan kişi değildir!" ¹⁵⁷

Masihçi Yahudilerin bir başka tanımı Tractate Avoda Zara 17'de verilmiştir, burada Haham Eliezer ile Haham Akiva arasında, Yeshua'nın bir öğrencisi olan Mesihçi bir Yahudi olan Yaakov Ish Kfar Sakhnia hakkında bir

konuşma anlatılır; bu öğrenci, Yeshua adına şifa verme yeteneğiyle bilinirdi. Daha sonra, 27. sayfada, Haham Yishmael'in yeğeninin bir yılan tarafından ısırıldığı söylenir. Yaakov, Haham Yishmael'e yeğenini Yeshua adına iyileştirmeyi teklif etti, ancak Yeshua'nın öğrencilerinin Yeshua adına doğaüstü şifa verme yeteneğini kabul eden Rebbe, reddetti ve yeğeninin .ölmesini tercih etti

Bu arada, aynı konu hakkında, Bar-Ilan Üniversitesi'nde Talmud profesörü olan Hananel Mack, hahamların Nasıralı İsa'nın mesihliğini doğrulayan İncil'deki tüm kehanetleri sistematik olarak incelediklerini ve bunları sinagoglardaki haftarah okumalarından çıkardıklarını söylüyor. Tüm bunlar, insanların Mesihçi Yahudilerin inandığı şeye inanmaması içindi. "Haftara tablosunun incelenmesi, editörlerinin, Hristiyanların inançlarının ilkelerini dayandırdıkları İncil'deki ayetleri sistematik olarak dahil etmekten kaçındıklarını ortaya koyuyor." ¹⁵⁸

İlgilenenler için, Yeni Ahit'te Sözlü Tevrat'a dair iddia edilen delillerle ilgili iddiaları ele aldığımız "Yeni Ahit ve Sözlü Tevrat" adlı ayrı bir makale . yayınladık: www.oral.law/new

Bölüm 2

Sözlü Tevrat'ın Kökeni Hakkındaki Haham İddialarının Çürütülmesi

Son yıllarda hahamlar, özellikle güvenilirliği konusunda Sözlü Tevrat'ın karşı karşıya olduğu zorlukları görmezden gelemeyeceklerini fark ettiler. Bu nedenle, birçoğu çeşitli yayınlarında onun antikliğini, geçerliliğini ve ilahi kökenini savunmaya başladı. Bu bölüm, Sözlü Tevrat'ı savunmak için hahamların çeşitli platformlarda sunduğu en yaygın ve sık argümanlara bir .yanıt sunmaktadır

İddia 1 Sözlü Tevrat olmadan Yazılı Tevrat'ı ve dilini . anlamak imkansızdır

Sözlü Tevrat hakkında önceden bilgi sahibi olmadan Tevrat'ın" ayetlerini anlamak imkansızdır." ¹⁵⁹ (Shlomo Oeman Enstitüsü, Haham (Shimshon Raphael Hirsch

Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat ile birlikte alındı. Yazılı Tevrat'ın tek bir" mitzvasını bile Sözlü Tevrat olmadan yerine getirmek imkansızdır, (böyle bir şey yoktur." ¹⁶⁰ (Haham Yossi Mizrahi

Gerçek şu ki, hahamların sesini dinleme zorunluluğu belirli bir" mitzvahtan kaynaklanmıyor, fakat hayatın genel gidişatı gereği zorunlu olan bir şey... Onlar bize sadece hayatın mevcut gerçekliğinde Tanrı'nın iradesinin ne olduğunu açıklıyorlar." ¹⁶¹ (Haham Avraham (Friedman

Hahamlar, sözlü Tevrat olmadan, yazılı Tevrat'ın emirlerini anlamanın imkansız olduğunu ve Tanrı'nın pratik bir yorum sağlamadan Tevrat vermesinin bir anlamı olmadığını savunurlar. Bu argüman, Tanrı'nın bugün bile Tevrat'ın emirlerini tutmamızı beklediği varsayımına dayanır; bu, birçok İncil yorumcusunun katılmadığı bir konudur. Örneğin tarihçi David Dishon, "gerçekçi bir temele sahip olmadığımız için bugün tutamadığımız ulusal emirler var" diye yazar. ¹⁶² Hayfa Üniversitesi'nde Yahudi Düşüncesi :Profesörü olan Avraham Melamed şöyle yazar

Önce iman geldi ve ancak ondan sonra imanın bir sonucu olarak görülen emirler geldi; yaratılışlar tersine döndü, evrensel anlamda 'kanun' olarak orijinal anlamı tamamen ortadan kalktı, artık çağdaş bir geçerliliği kalmadı ... Yahudilik, pratik emirleri gözlemlene konusundaki kolektif zorunluluğa dayanan bir dinden , bireyin kendi hakkı doğrultusunda gönüllü seçimine dayanan soyut bir imana ve ahlaki ilkelere dönüştü. ¹⁶³

Yani, herkes Tevrat'ın emirlerinin bugün de geçerli olduğu konusunda hemfikir değil. ¹⁶⁴ Fakat bugün Tevrat'ın tüm emirlerine uymanın gerekli olduğunu varsaysak bile, bu hala hahamların "sessizlikten gelen argüman" (argumentum ex silentio) mantıksal bir yanılgısıdır. Bunun nedeni, Yazılı Tevrat'ın sessiz olması ve herhangi bir emir için açıklama sağlamaması, .Sözlü Tevrat'ın varlığını kabul ettiği anlamına gelmez

Hahamların işlediği bir diğer mantıksal yanılgıya "yanlış seçim" denir, çünkü sadece iki olasılık sunarlar: ya Musa Tanrı'nın ona verdiği şeyin bir kısmını yazmayı unutmuştur ya da bazı kısımlarını sözlü olarak iletmiştir. Ancak başka olasılıklar da vardır. Örneğin, Tevrat'ın emirlerinin tüm teknik yönü Tanrı için hiç önemli değildir. Ya da çeşitli emirleri yerine getirme biçimi zaten genel halk tarafından biliniyordu (örneğin: sünnet — gelenek, İbrahim'in zamanından önce bile uluslar arasında yaygındı. Bunu sünnet

bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alacağız. Başka bir örnek: İsraililer kurban kesmeyi biliyorlardı çünkü Mısırlıların putlarına nasıl kurban .(kestiğini gördüler

Yazılı Tevrat'ın hahamların aracılığı olmadan anlaşılamayacağı iddiası, :yazılı Tevrat'ın özüne aykırıdır

Çünkü sana bugün buyurduğum bu emir sana yabancı değildir, ne de uzaktır. Göklerde değildir ki, "Kim göğe çıkıp onu bize getirecek, onu işitelim ve yapalım" diyelim. Deniz ötesinde de değildir ki, "Kim denizi aşır bizim için onu bize getirecek, onu işitelim ve yapalım" diyelim. Çünkü söz sana çok yakındır, ağzında ve yüreğindedir, onu yerine getirmen için .((Tesniye 30:11-15

Yazılı Tevrat bunu açıkça belirtir: Tanrı insana, emirlerini araştırıp anlayabilmesi için sağduyu vermiştir. Bu ayetler insana bir hahama danışmasını emretmez, bunun yerine emrin karmaşık veya kompleks olmadığını ve insanın onu kendisi için yorumlayacak birine bağımlı .olmadığını açıkça belirtir

Tesniye ¹⁶⁵te Tanrı, İsrail halkını iki kez emirlerine ekleme veya çıkarma yapmamaları konusunda uyarır. Bu nedenle, bazı emirler yeterince açık olmasa bile, başlangıçta Tevrat'ta bulunmayan yasalar, kurallar ve yönetmelikler ekleme iznimiz yoktur. ¹⁶⁶ Tevrat'ın emirlerinin siyasi bir anayasa oluşturduğu ve yeni bir ulus kurmayı amaçladığı unutulmamalıdır. Kelimelerin yazıldığı bağlam ve bugün bizden uzak olan dil ve kültür, kelimelerin yazıldığı zamanda yaşayan orijinal hedef kitle için açık ve anlaşılırdı. Ne kastedilmektedir? Tıpkı İncil zamanlarında yaşayan İsrail halkından bir kişinin, o zamanlar uçaklar olmadığı için "ulaşım, kalkış ve iniş için ayak dayanağını yerine koyma" (El Al Boeing 737-900 uçağı) emrini anlayamayacağı gibi, aynı kültürden binlerce yıl uzakta yaşayan bizler de bazen kelimelerin söylendiği bağlamı, İsraililerin sahip olduğu bağlamı bulamıyoruz ve bu nedenle kendimizi kültürel, dilsel, coğrafi vb. bir .boşlukta buluyoruz

Bu, Tevrat'ta yazılanları anlamak için ihtiyacımız olan şeyin sözlü bir Tevrat değil, oturup çalışmak; tarih, İncil İbranicesi, İncil coğrafyası vb. çalışmak olduğu anlamına gelir. Ancak sizi ikna etmediyse, Tevrat'ın en az dört kez Musa'nın belirli durumlarda nasıl ilerleyeceğini bilmediğini ve Tanrı'nın tavsiyesine ihtiyaç duyduğunu söylediğine dikkat edin. ¹⁶⁷ O zaman, Musa'nın yazılı Tevrat'ı kendisi için yorumlayan sözlü bir Tevrat'a sahip olmadığı ortaya çıkıyor. Önceden bilmediği şeyler vardı çünkü Sina Dağı'nda Tevrat'ın tüm yasalarının uygulanmasıyla ilgili kapsamlı ve

kapsamlı bir açıklama almadı. Bu nedenle, Musa belirli bir konuda hüküm vermeye çağrıldığında ve hüküm sürmek için gerekli tüm bilgiye sahip olmadığında, kendisini kurtaracak hayali bir sözlü Tevrat'a yönelmedi, bunun yerine Tanrı'ya danışmaya karar verdi: "Durun ve Rab'bin size ne .(emredeceğini dinleyin" (Sayılar 9:8

?Dil uçurumuna ne yapacağız

Haham Zamir Cohen şöyle yazmıştır: "Sadece yazılıp nesilden nesile aktarılan şeyler, zamanla insanlar metni anlamada hatalar yapabilirler çünkü kelimeler yıllar içinde değişir." ¹⁶⁸ Ve gerçekten, Tevrat yazıldıktan binlerce yıl sonra bu boşluğu bizim için kim dolduracak? Sonuçta, belirli kelimeleri oldukları gibi anlamayacağımız veya onlara orijinalinden farklı bir anlam yükleyeceğimiz kesinlikle mümkündür. İncil İbranicesi, modern İbranice ile aynı değildir. Ancak İncil'deki bir terimi, ifadeyi veya emri anlamadığımız gerçeği, Tevrat zamanında yaşayanların onları anlamadığı anlamına gelmez. İncil kelimeleri, İncil yorumlama kuralları kullanılarak yorumlanmalıdır; Tevrat'ın kendisindeki bağlamlarına göre ve binlerce yıl sonra yazılmış olan Sözlü Tevrat'ın yorumu ışığında değil. Sonuçta, Sözlü .Tevrat'ın kendisi İncil kelimelerini yorumlamakta zorlanır ve başarısız olur

Örneğin, Hezekiel'de "elektrik" kelimesi geçer. Metindeki bağlamından, Hezekiel'in zamanında bugün kendisine atfedilenden farklı bir anlamı olduğu açıktır (sonuçta, aşına olduğumuz elektrik modern bir icattır). Haham geleneği doğru yorum konusunda bölünmüştür: Rashi, elektriğin bir meleğin adı olduğunu iddia etmiştir. "Rabbeinu Behai" elektriğin hayvanlar anlamına geldiğini iddia etmiştir. "Mezudat David" elektriğin bir ateş alevi olduğunu iddia ederken, Abarbanel elektriğin kehanet olduğunu iddia etmiştir. Malbim, elektriğin İlahi Varlığı sembolize ettiğini ve Haham Abarbanel'in yorumunu kabul etmenin yasak olduğunu ileri sürmüştür: "Elektrik gibi - Tanrı, Haham Abarbanel'in tavsiyesini kabul etmemizi yasaklasın." ¹⁶⁹ Bu, Sözlü Tevrat'ın nasıl yanıtlar sağlamada ve İncil sözcüklerini yorumlamada başarısız olduğunun iyi bir örneğidir. Sonuçta, bilgiler birbirleriyle çeliştiği sürece, onların sözleri yaşayan Tanrı'nın sözleri olamaz. Sözlü Tevrat iddia ettiği gibi olsaydı, açık ve kesin bir cevap verirdi. Ancak Bilgeler—sadece bir cevap vermekte başarısız olmakla kalmadılar—ek şüpheler uyandırdılar ve daha da büyük bir anlaşmazlık ve .karışıklığa yol açtılar

Sonuç olarak, Tevrat'taki sözcüklerin anlamı Sözlü Tevrat'ın yardımı olmadan nasıl anlaşılabilir? Bu, bağlam, filolojik araştırma ve İncil yorumlama kurallarını kullanarak yapılabilir. ¹⁷⁰ Yazarın orijinal niyetini

açıklayanlar onlardır. Elbette, Kutsal Yazıları incelemiş ve araştırmış birinin yardımını arayabilirsiniz, ancak hahamların bize düşündürdüğü gibi, Kutsal Yazıları yorumlama konusunda tek yetkili olduğunu iddia eden birine sürekli bağımlı olmaya yer yoktur. Örneğin "elektrik" kelimesinin özel durumunu ele alırsak, elektrik kelimesini Yunanca "elektron" (ἤλεκτρον) kelimesine çeviren Septuagint, bunun parlak bir metal veya kehribar rengi gibi .parlayan bir şey anlamına geldiğini gösterir

Tevrat kendini yorumlar

Tanrı Tevrat'ında sukkah'ın açısını, şeklini veya boyutunu ele almamayı seçtiyse, biz kimiz ki O'nun yerine bunu yapalım?! Bunun ışığında, hahamların sözlü bir Tevrat olması gerektiği iddiasının, onsuz sukkah'ı tam olarak nasıl inşa edeceğimizi bilemeyeceğimiz için "cehalet argümanı" (ad ignorantiam) veya "hayal gücü eksikliğinden kaynaklanan argüman" adı verilen mantıksal bir yanılğı olduğunu görüyoruz. Esasen, bir şeyin yanlış olduğu kanıtlanmamışsa, o zaman doğru olduğunu iddia ederler. Onlara göre, bir şeyin doğru olduğu kanıtlanmadığı için, o zaman yanlıştır. Bu, yanlış bir ikilemin özel bir durumudur, çünkü varsayım, tüm iddiaların ya doğru ya da yanlış olduğudur. Bu iddia bazen şu sözle özetlenir: "Kanıtın yokluğu, yokluğun kanıtı değildir." Bu, sözlü Tevrat olmadığı kanıtlanmadığı sürece, o zaman var olduğu varsayımına dayanan mantıksal bir manipölasyondur. Bu mantık şu ifadelerle ifade edilir: "Sünnet derisinin ne olduğunu ve nereden kesileceğini bilmiyorum; sukkahın ne olduğunu ve hangi renkte, açıda veya şekilde yapılacağını bilmiyorum ve bu nedenle ".bana bilmediklerimi açıklayacak sözlü bir Tevrat olmalı

Bir an için Haham Yossi Mizrahi'nin şu iddiasına geri dönelim: "Yazılı Tevrat'ın tek bir emrini bile sözlü Tevrat olmadan yerine getirmek imkansızdır." Tanrı, Adem ve Havva'ya "verimli olun ve çoğalın" ¹⁷¹ emrini verdiğinde , Adem'in Havva ile nasıl cinsel ilişkiye girmesi gerektiğini ayrıntılı olarak açıklayan bir haham var mıydı? Adem ve Havva, hahamların yardımını ve sözlü Tevrat olmadan "verimli olun ve çoğalın" emrinin anlamını nasıl biliyorlardı? Bu soru kulağa eğlenceli gelebilir, ancak amacı, Tevrat'ın bir haham ve/veya sözlü Tevrat olmadan anlaşılamayacağı iddiasının ne kadar saçma olduğunu açıklamaktır. ¹⁷²

İddia 2

Haham geleneğinin antikliği sözlü bir Tevrat'ın varlığını kanıtlıyor

İsrail halkının sürgüne gittiği sürgünler — hiçbir" ulus ve dil, Çinliler, Japonlar, Çerkezler, Araplar — hiçbir ulus ve dil İsrail halkının yaşadıklarını yaşamamıştır. Birkaç nedenden ötürü — birinci neden, çünkü biz, İsrail halkı, dünyadaki en eski insanlarız! İkinci neden, dünya uluslarının İsrail halkına yönelik zulmü ve nefreti — bu, sözlü Tevrat geleneğinin doğruluğunun ve doğruluğunun kanıtıdır

" ¹⁷³

İsrail halkının çektiği zulümler ile Tevrat'ın sözlü aktarımı arasındaki bağlantının ne olduğu açık değildir. Bu temelsiz ve mantıksız bir mantıksal sıçramadır. Ayrıca, İsrail halkı dünyadaki en eski halk değildir. Yaratılış 15'te, Tanrı ilk olarak atamız İbrahim ile yaptığı antlaşma aracılığıyla İsrail halkını kurar. Ephraim Kahlon o zamana kadar hiçbir halkın var olmadığını savunur. Ancak bundan birkaç bölüm önce, 10. bölümde, Yebuslular, Amurlular, Gergesenler, Hiviler, Arklılar ve Sinitler diğer halklarla birlikte .anılır

Yoga Hindistan'da üç bin yıldan fazla bir süredir var. Japonya'da suşi binlerce yıldır aynı şekilde bir araya getiriliyor. Bu, Tanrı'nın onlara bu gelenekleri verdiği anlamına mı geliyor? Hayır, sadece eski bir gelenek olduğu anlamına geliyor, başka bir şey değil. Geçen zamanın uzunluğu, bir geleneğin doğruluğunun kanıtı teşkil etmez. Sonuçta, İncil, İsrail halkının Musa'dan Hizkiya'ya kadar bronz yılanı taptığını söylüyor. Haham Yehuda Zoldan bu konuda yorum yapıyor: "Chazal'ın sözleriyle, Hizkiya'nın eylemiyle ilgili iki soru var. Birincisi, Musa'nın bronz yılanın dikilmesini emretmesi ve Hizkiya'nın onu dışarı atması nasıl mümkün olabilir? Ve bu putperestlik miydi? Ve Rabbimiz Musa bunu yapmadı mı? İsrail'in Hizkiya gelip onu kaldırana kadar onun ardından hata yaptığını öğretiyor." ¹⁷⁴ Ve ayrıca: "... Hizkiya gelip onu kaldırana kadar." ¹⁷⁵ İbrahim, büyüdüğü putperestliğe sırtını döndü ve Gideon, Baal'e tapan babasının geleneğine karşı geldi. Bir şeye uzun süre tutunmamız, bunun ilahi bir gerçek .olduğunun kanıtı olarak hizmet etmez

:İddia 3

Emirlerimi, kurallarımı ve yasalarımı tuttum (Yaratılış 26:4-5)

**Babamız İbrahim'in , verilene kadar Tevrat'ın tamamını yerine"
(getirdiğini görüyoruz ." (Kıduşin 4:14**

**Babamız İbrahim, söylendiği gibi, yasanın emirlerini ve Tevrat'ımı"
(tuttu. Yazılı bir Tevrat ve sözlü bir Tevrat." ¹⁷⁶ (Yoma 28:1-2**

Babalar, Tevrat'ın emirlerini Sina'da verilmeden önce bile tuttular." ¹⁷⁷

Bu, Bilgelerin öğretilerinin tipik bir temel kavramıdır. İbrahim'in bizzat Sözlü
:Tevrat'ı tuttuğunu kanıtlamak için hahamlar Yaratılış 26:5'i kullandılar

Ve senin soyunu göklerin yıldızları gibi çoğaltacağım ve soyuna
yeryüzünün bütün ülkelerini vereceğim: ve soyunda yeryüzünün bütün
milletleri kutsanacak. Çünkü İbrahim sesimi dinledi ve emrimi, emirlerimi,
.kurallarımı ve yasalarımı tuttu

İbrahim sözlü olarak aktarılan Tevrat'ı biliyorsa, bir çelişki ortaya çıkar,
çünkü 18. bölümde İbrahim misafirlerine süt ve eti birlikte servis eder, bu da
hahamlık yasası tarafından yasaklanmıştır (bunu "kaşrut" ile ilgili bölümde
daha ayrıntılı olarak ele alacağız). Ayrıca, "torah" kelimesi çoğul olarak
görünür, yani en az iki anlamına gelir. Sorun şu ki, İbrahim'in sözlü Tevrat'ı,
yani Musa'ya yüzlerce yıl sonra verilen yazılı olanı bildiğini varsaysak bile,
İbrahim'in yalnızca bir Tevrat'ı (sözlü) olduğu sonucu çıkar. Bu bir sorun
yaratır: İbrahim'in tuttuğu çoğul Tevrat'lar nelerdir? "Emirlerimi, yasalarımı
ve yasalarımı tuttum" ifadesi ne anlama gelir? İbrahim'in Tanrı'dan aldığı
tüm bu talimatlara atıfta bulunur. ¹⁷⁸ "Tevrat" kelimesinin anlamı talimattır
(rehberlik, talimat, rehberlik). İbrahim'in tuttuğu "torah'lar", hayatı boyunca
.Tanrı'dan aldığı çeşitli talimatlardır

Modern bilim, İbrahim'in Sözlü Tevrat'ı bildiği fikrini de reddeder. İncil için
İsrail Ödülü sahibi Profesör Moshe Weinfeld, bu yorumu kategorik olarak
reddederek şöyle dedi: "Çünkü İbrahim sesimi dinledi ve emirlerimi,
kurallarımı ve yasalarımı tuttu. İshak, babaların hakkına sahiptir, çünkü
İbrahim Tanrı'nın emirlerine itaat etti ve onları imanla yerine getirdi ve bu
emri yerine getirirken Musa'nın Yasası'nın yasa sistemini yerine getirme
niyeti yoktur." ¹⁷⁹

Shadal 180 ayrıca Chazal'ın yorumunu şiddetle reddetti. Onun görüşüne göre,
"kutsal yazının amacı yorumlanmalıdır: 'Benim emirlerim' vb. - 'Nesiller
veya bir saat için olsun, tüm emirlerim bir emir olarak adlandırılır,' oysa
'yasa ve Tevrat sadece nesiller içindir.' Kelimesi kelimesine yorumcu, kutsal

yazıyı tarihsel bağlamında yorumlamalıdır ve İbrahim'in günlerinde hala bir 'Musa'nın Tevrat'ı' yoktu ve kesinlikle Sözlü Tevrat da yoktu." ¹⁸¹

Bu, Yaradılış 26:5'in Tevrat'a -ne yazılı ne de sözlü- hiç atıfta bulunmadığı, İbrahim'in Tanrı'dan aldığı açık emir ve talimatlara ¹⁸² ^{ve} bağlı olduğu .zamanın yasalarına atıfta bulunduğu anlamına gelir

Argüman 4

Hahamların Hatat'a Dönüşünden Sonra

(Çıkış 23:2)

Halakha kararı, 'Birçoktan sonra eğilelim' sözüne göre çoğunluk' tarafından belirlenir. Bu belirleme, halakhic demokrasinin türetildiği (temeldir." ¹⁸³ (Haham Yaakov Ariel

Çıkış 23:2'de şöyle yazılmıştır: "Kötülük yapmak için çoğunluğu izlemeyeceksin, kötülük yapmak için de çoğunluğu izlemeyeceksin." Açık anlamı açıktır: Kötülük yapmayı amaçladıklarında çoğunluğun görüşünden ayrılmak gerekir. Ayetin ikinci yarısı, bir yargılamada, bir yargıcın, adaletin çarpıtılmasına yol açacaksa çoğunluğun görüşünü izlememesi gerektiğini açıkça belirtir. ¹⁸⁴ Ancak Kudüs Talmud'u olumsuz "hayır" kelimesini tamamen görmezden gelir ve üç kelimeyi bağlamından tamamen çıkarır.

:Talmud, açık anlamı görmezden gelmeyi seçer ¹⁸⁵ ve şöyle der

Ve Rab Musa'ya konuştu' ifadesinin anlamı nedir? O'nun önünde şöyle' dedi: Evrenin Efendisi, bana yasanın ne olduğunu söyle. Ona şöyle dedi: 'Birçok kişi saptıktan sonra,' haklı çıkarılanlar ne kadar çok haklı çıkarılarsa ; zorlayanlar ne kadar çok yükümlüdürlerse, böylece Tevrat istenebilir, on dokuz yüz kirli ve dokuz yüz temiz. ¹⁸⁶

Ancak, Çıkış 23:2'de açıkça çoğunluğa göre sapmamak gerektiği belirtilir. Yani, çoğunluk yanlışsa, onu takip etmemek gerekir. Ve bu, ironik bir şekilde, hahamların ayetten anlamamızı istediklerinin tam tersidir

:Bu eğilim Midrash Tehillim 12'de tekrarlanır, burada şöyle yazılır

Onun önünde şöyle dedi: ' Dünyanın Efendisi, bir meseleyi açıklamakta ne kadar ısrar edeceğiz?' Ona şöyle dedi: 'Birçokları aldatıldıktan sonra. Kirletenler ne kadar çok kirlenirse, o kadar çok arınırlar, o kadar çok ' arınırlar

Yani Tevrat, çoğunluk yanlış olduğunda, ona uyulmaması gerektiğini açıkça belirtir. Ancak, Chazal'a göre, kişi her zaman poskimlerin çoğunluğunu kapalı gözlerle takip etmelidir. ¹⁸⁷

Belirtildiği gibi, Çıkış 23:2, kötüler adaleti saptırırsa, birinin onların yolunu izlememesi gerektiğini vurgular. ¹⁸⁸ Bununla birlikte, Haham Eliezer ile bir halakhic tartışmada argümanını keskinleştirmek ve hukukçuların çoğunluğunu izlemenin zorunlu olduğunu kanıtlamak için, Haham Jeremiah pasajdan “hayır” kelimesini çıkardı. Bunu yaparken, bağlamı tersine çevirdi ve ayetin anlamını değiştirdi (Bavli, Bava Metzia 59b). ¹⁸⁹

Maimonides, Çıkış 23:2'nin sonunu alıntılar ve "çoğunluğu takip et" emrini yasal bağlamlarda yorumlar. ¹⁹⁰ Ona göre, bilgelerin çoğunluk görüşü, kehanet söz konusu olduğunda bile Tevrat ayetlerinin anlamını geçersiz kılar. Aslında, Maimonides'e göre, bin bir bilge, tüm peygamberler peygamber İlyas'ın statüsünde olsa bile, bin peygamberi geçersiz kılar. ¹⁹¹

İngiltere Baş Hahamı olan Haham Hertz, “hahamların son üç kelimenin gerçek anlamını görmezden gelmeyi seçtiklerini” kabul etti. ¹⁹² Aslında Talmud, hahamların çoğunluğunun görüşünün Tanrı'nın sesini geçersiz kıldığı yorumunu haklı çıkarır. Ancak yazılı Tevrat'ta bu çarpıtılmış ilkeyi
”.doğrulayan tek bir ayet yoktur: “çoğunluğu takip etmek

İddia 5

Taş Tabletler, Tevrat ve Mitzvah

(Çıkış 24:12)

O şöyle diyor: 'Ve sana taş levhaları, Tevrat'ı ve emri vereceğim.' 'Taş' levhalar' On Emir'dir. 'Tevrat' yazılı Tevrat'tır, 'emir' ise sözlü (Tevrat'tır." ¹⁹³ (Haham Zamir Cohen

Haham, Exodus 24:12'nin sadece ilk kısmını alıntılıyor, ayetin son üç :kelimesini atlıyor. İşte ayetin tamamı

Ve Rab Musa'ya dedi: "Dağa, yanıma çık, orada dur, ve atalarının hatırı için .(yazdığım taş levhaları, Tevrat'ı ve emirleri sana vereceğim" (Çıkış 24:12

Haham Zamir Cohen'in görmezden gelmeyi seçtiği ayetteki son üç kelime, "mitzvah"ın da yazılı olduğunu açıkça ortaya koyuyor: "Yazdığım mitzvah."

.Eğer öyleyse, sözlü olarak aktarılan hiçbir şey yok, aksine tam tersi var

İddia 6

Dağda gördüğün şey :

(Çıkış 26:30)

Dağda sana gösterdiğim gibi yap. Dağda sana gösterdiğim gibi yap" — sana Tabernacle'ı nasıl inşa edeceğini gösterdiği gibi. Tanrı Musa'ya Tevrat'ta yazılmayan şeyler gösterdi, bu sözlü bir Tevrat olduğunun kanıtıdır . Geçmiş zaman kipinde yazılmıştır, sana gösterdiğim gibi — sana o zaman gösterdiğim gibi." ¹⁹⁴ (Haham Yossi Mizrahi)

Mizrahi, Tanrı'nın Musa'ya "Ve çadırı, dağda gördüğün örneğine göre kuracaksın" diye emrettiği Çıkış 26'ya atıfta bulunur. Mizrahi'ye göre, "gördün" ifadesi, Musa'nın çadır talimatlarını sözlü olarak aldığını gösterir. Belki de Mizrahi, tam tersini kanıtlayan bir ayet seçtiğini fark etmemiştir; sonuçta, Musa çadır emirlerini ayrıntılı olarak yazmıştır ve bunlar yazılı Tevrat'ta birçok bölüme yayılmıştır. ¹⁹⁵ Musa, Tanrı'nın ona dağda gösterdiği her şeyi, en son ayrıntısına kadar, yazıya dökmüştür. Bunu okuyabilmemizin nedeni, Tanrı'nın Musa'ya ve ihtiyarlara Tevrat'ı yazmalarını emretmiş olmasıdır. ¹⁹⁶

İddia 7

Bu sözlere göre :

(Çıkış 34:27)

Haham Yohanan dedi ki: Kutsal Olan, Kutsanmış Olan, İsrail ile sözlü" sözlerden başka bir antlaşma yapmadı, şöyle denildiği gibi (Çıkış 34:27): 'Çünkü bu sözlere göre seninle ve İsrail ile bir antlaşma (yaptım.'" (Gittin 62

Çıkış 34:27'de Tanrı Musa'ya şöyle der: "Kendin için yaz."Bunlar antlaşmanın sözleridir, çünkü bu sözlere göre sizinle bir antlaşma yaptım." Sözlü bir Tevrat'ın varlığını kanıtlamak için hahamlar, bu ayetteki "pi" kelimesinin "peh" kelimesinden türediği yeni bir doktrin icat ettiler. Bu nedenle, "al-pi" "ağızda" anlamına gelir. Bu, Chazal'ın Tanrı'nın Musa'ya .Tevrat'ı sözlü olarak verdiğinin kanıtıdır

Kudüs Talmud'unda, Haham Haggai "söylenen şeylerin daha çok sevildiği" sonucuna varır. Yani, "ağızdan çıkan şeyler, yazılı sözden çıkanlardan daha çok sevilir. " ¹⁹⁷ "Al-pi" sözcüklerinin dilsel manevrasına dikkat edin; Haham Haggai iki sözcüğün basit yorumunu göz ardı eder ve "al-pi" ile "al-pah"ın benzerliğine güvenir. İbranice hukuk bilgini Dr. Michael Vigoda, Bilgelerin ayetin orijinal anlamını tamamen çarpıttıklarını kabul eder ve şöyle der: "Bu vaazlar, İncil'in açık anlamını tamamen göz ardı ediyor gibi görünüyor." ¹⁹⁸

İncil İbranicesinde, tıpkı modern İbranicede olduğu gibi, "al-pi" kelime çifti "ağızdan" veya "ağızdan" anlamına gelmez, daha ziyade "göreceli", "uygun :şekilde..." anlamına gelir. Örneğin

Ve Rabbin seçeceği yer hakkında sana söyleyecekleri söze göre yapacaksın ve sana öğretecekleri her şeye göre yapmaya dikkat edeceksin; sana öğretecekleri yasaya göre ve sana söyleyecekleri yargıya göre yapacaksın. Sana sağda veya solda söyleyecekleri sözden .(sapmayacaksın (Tesniye 17:10-11

Başka bir örnek, Yaratılış 45:21'de şöyle der: "Ve İsrailoğulları da öyle yaptı: ve Yusuf, Firavun'un emrine göre onlara arabalar verdi ve yolculuk için onlara dinlenme verdi." Yusuf, arabaları Firavun'un emrine göre mi .koydu? Elbette hayır, ancak "göre" "göre" anlamına gelir

İddia 8

Musa dağda

?kırk gün boyunca ne yaptı

Hepimizin bildiği gibi, Musa kırk gün kırk gece Sina Dağı'ndaydı. Peki" orada ne yapacaktı? On Emir'i alıp aşağı inseydi, bunu bir saniyede (yapabilirdi." ¹⁹⁹ (Haham Zamir Cohen

Hahamlara göre, Musa Tanrı'dan Sözlü Tevrat'ı öğrenmek için dağda kırk gün geçirdi. Ancak bu iddia aynı zamanda "cehalet argümanı" (ad ignorantiam) adı verilen mantıksal yanılğı nedeniyle de kusurludur. Herkes Musa'nın uzaylılar tarafından kırk gün boyunca kaçırıldığını iddia edebilir. Ve bu da tıpkı Haham Zamir Cohen'in iddiası gibi sadece spekülasyon .olurdu, çünkü sözlerinin metnin kendisinde hiçbir kanıtı veya desteği yoktur Tanrı'nın Musa'ya Sözlü Tevrat'ı vermesi kırk gün sürdüyse, Musa'nın dağda bir kez daha kaldığı ek kırk gün boyunca ne yaptı? Yeniden mi öğrendi? Ya da belki ikinci bir Sözlü Tevrat mı aldı? Aslında, cevap İncil metninin gövdesinde yatmaktadır ve Musa'nın dağda kaldığı süre boyunca yazmakla meşgul olduğunu açıkça ortaya koymaktadır: "Ve orada Rab'le kırk gün kırk gece kaldı. Ekmek yemedi ve su içmedi. Ve levhalara .(antlaşmanın sözlerini, On Emir'i yazdı" (Çıkış 34:28

Tevrat'a göre Musa dağda ne yaptı? Yazdı. Dağdan iner inmez Musa İsrail halkına bir çadır inşa etmeleri gerektiğini anlatmaya başlar. ²⁰⁰ Çıkış kitabının 25 ila 31. bölümlerinde birçok emir sıralar ve bunu nasıl yapacaklarını ayrıntılı olarak açıklar. Kısacası Tevrat, Musa'nın dağdayken ne aldığını öğretir ve orada sözlü bir Tevrat aldığına dair hiçbir söz veya .ipucu yoktur

İddia 9

Ve sen benim kurallarımı tutacaksın**(Levililer 18:30)**

Rabbimiz Musa, kendi neslindeki Yeşu'ya ve İsrail'in diğer bilgelerine" Sözlü Tevrat'ı öğretti ve onlar da kendilerinden sonraki nesillere öğrettiler... Her nesilde, Musa'nın açıkça duyduğu gibi Tevrat için bir rezervasyon yapmak için. Şöyle denildiği gibi: Ve emirlerimi tutacaksın ve emirlerimi tutacaksın." ²⁰¹ (Haham Adin Steinsaltz (Enstitüsü'nün web sitesinden

:Levililer 18, putperestliğe karşı sert bir uyarıyla başlar

Mısır diyarının yaptığı gibi, oturduğun yerde yapmayacaksın ve seni götürdüğüm Kenan diyarının yaptığı gibi yapmayacaksın ve onların kurallarına göre yürümeyeceksin. Benim hükümlerimi yapacaksın ve onlara göre yürümek için kurallarımı koruyacaksın. Ben Tanrın RAB'bim (ayetler .(3-4

:Bölüm, putperestliğin yasaklanmasıyla aynı notla sona eriyor

Bunlardan hiçbirinde kendinizi kirletmeyin, çünkü bunların hepsinde milletler kirletildi, onları önünüzden kovuyorum... Ve siz benim kurallarımı ve hükümlerimi tutacaksınız ve bu iğrençliklerden hiçbirini yapmayacaksınız, ne yerli ne de aranızda yaşayan yabancı. Çünkü ülkenin adamları önünüzde bütün bu iğrençlikleri yaptılar ve ülke kirletildi... Ve siz benim kurallarımı tutacaksınız, önünüzde yaptıkları iğrençliklerden hiçbirini yapmayacaksınız ve onlarla kendinizi kirletmeyeceksiniz: Ben Tanrınız .(RAB'bim (ayetler 24-30

Talmud da dahil olmak üzere geleneksel yorumcuların çoğu, "ve sen benim nöbetimi tuttun" ifadesini bağlamına uygun olarak yorumlamamıştır: "Ve sen benim nöbetimi tuttun - bu nöbettir ve onu yapmak için değildir" (Iven Ezra); "Ve sen benim nöbetimi tuttun, iğrenç yasaları yapmak için değil" (Sforno). ²⁰²

Nöbetimi tut" ifadesi Tevrat'ta farklı tonlamalarla birkaç kez geçer. ²⁰³ "Nöbet" her seferinde bir emir, yasa veya kanunun eşanlamlısı olarak görünür. Bu nedenle, "ve nöbetimi tut" emri, İncil İbranice sözlüğünde yazıldığı gibi, Musa'nın Tevrat'ını tutma ve emirlerine uyma gerekliliğini .pekiştirir. ²⁰⁴ Bunun sözlü Tevrat ile hiçbir ilgisi yoktur

(Levililer 26:46)

Yazılı Tevrat'ın kendisinde, Rabbimiz Musa'nın Tanrı'dan iki Tevrat" aldığı anlaşılıyor, biri yazılı Tevrat, diğeri sözlü Tevrat, çünkü şöyle yazılmıştır: 'Bunlar kurallar, hükümler ve emirlerdir.' Tekil olarak 'Tevrat' demiyor, 'Ve Rab'bin Sina Dağı'nda Musa'nın eliyle verdiği emirler.' Bu Tevratlar nelerdir? Bir yazılı Tevrat ve bir sözlü Tevrat." ²⁰⁵

((Haham Şlomo Şebaks

Sözlü Tevrat olmadan yazılı Tevrat diye bir şey yoktur. Açıkça şöyle" yazılmıştır: 'Bunlar, Rab'bin Musa aracılığıyla verdiği Tevratlardır,' 'Tevrat' değil. Tevratlar — yazılı Tevrat, sözlü Tevrat." ²⁰⁶ (Haham Yossi (Mizrahi

Hahamlara göre 'Tevrat', Yazılı Tevrat ve Sözlü Tevrat anlamına gelir. Bu iddia muhtemelen hahamların Yazılı Tevrat'ta Sözlü Tevrat'ın geçtiğine dair kanıt olarak öne sürdükleri en yaygın iddiadır. Ancak bu iddia, kelimeyi :bağlamından koparır. Levililer 26:46 şöyle der

Bunlar, Rabbin Musa aracılığıyla Sina Dağı'nda kendisi ile İsrailoğulları .arasında koyduğu kurallar, hükümler ve yasalardır

Eğer burada gerçekten birkaç öğretilen bahsediyorsak, sadece iki öğreti ?olduğunu nasıl biliyoruz? Neden beş, elli veya beş yüz öğreti değil Tevrat" kelimesinin Musa'dan çok önce, Yaratılış 26:5'te de geçtiğine" :dikkat edin

Ahab, çünkü İbrahim sözümü dinledi ve emirlerimi, kurallarımı, yasalarımı .ve emirlerimi yerine getirdi

Yazılı Tevrat İbrahim'e ulaşabildi mi? Elbette hayır, birkaç yüz yıl sonra verildi. Bağlamdan, "Tevrat"ın talimatlar olduğu açıktır. Tevrat, öğretme, talimat, rehberlik, talimattır. Kelimenin bağlamı ve tüm pasaj, İbrahim'in Tanrı'nın talimatlarına uyduğu için kutsanmış olduğunu açıkça ortaya .koymaktadır

Peki Musa'nın kaç öğretilen bahsettiğini ve tam olarak hangilerinden bahsettiğini nasıl bilebiliriz? Neyse ki, Musa Leviticus kitabında hangi :öğretilere atıfta bulunduğunu ayrıntılı olarak açıklamıştır

;(Sıkıntı Yasası (6:2

;(Sunu yasası (6:7

;(Günah doktrini (6:18

;(Hoşam Tevrat'ı (7:1

;(Barış kurbanı yasası (7:11

;(Canavar ve kuş doktrini (11:46

;(Ebe'nin Öğretileri (12:7

;(Cüzzamlıların Yasası (14:2

;(Cüzzam doktrini (14:57

.(Haç Yasası (15:32

Bunlar Musa'nın bahsettiği "yasalar"dır ve bunlardan hiçbirine "sözlü yasa" dememiştir. Dahası, Musa'nın bahsettiği yasaların hiçbirisi sözlü olarak verilmemiştir, bu yüzden çoğul olarak kullanılan İncil'deki "yasa" teriminin yazılı ve sözlü olmak üzere iki yasaya atıfta bulunduğu iddiası için hiçbir temel yoktur

:Bu arada Haham Akiva şunu öğretti

Bunlar yasalar ve yargılar ve öğretilerdir... Ve İsrail için iki öğretileri mi vardı? Ve İsrail için onlara birçok öğreti verilmedi mi: 'Bu yakmalık kurban yasasıdır,' 'Bu tahıl sunusu yasasıdır,' 'Bu barış sunusu yasasıdır,' 'Bu bir adam çadırda öldüğünde yasadır.' ²⁰⁷

Talmud bilgini Haham Prof. Shma Yehuda Friedman bu ifadeye atıfta bulunarak, "bu çokluk, Tevrat'ın tatları ve grameri, Sözlü Tevrat'ın bir yönü değil, Yazılı Tevrat'ın içselliğidir" yorumunu yapmıştır.²⁰⁸

Bu arada, hahamların iddia ettiği gibi, "Tevrat" ifadesi gerçekten Yazılı Tevrat ve Sözlü Tevrat'a atıfta bulunuyorsa, bu hahamların sunduğu başka bir iddiayla çelişir: "Minchat Eliyahu" kitabında İsraillilerin her zaman Yazılı Tevrat'ı ihlal ettiği belirtilir. Ancak Tanrı, Sözlü Tevrat'ı başarıyla tuttukları için onları bağışladı. Başka bir deyişle, "iki Tevrat"tan İsrailliler her zaman birini, Sözlü Tevrat'ı tuttular. Sözlü Tevrat'ı tutmasalardı, Tanrı dünyayı yok ederdi. ²⁰⁹

Hahamların bu ifadeleri, İsrail halkının büyük sayılar halinde Tevrat'ı ihlal ettiğini iddia eden peygamber İşaya'nın sözleriyle karşılaştırıldığında çelişki ortaya çıkar: "Çünkü Tevrat'ı çiğnediler, yasayı değiştirdiler, ebedi .(antlaşmayı bozdular" (İşaya 24:5

İddia 11

Sana emrettiğim gibi

(Tesniye 12:21)

Tevrat şöyle yazar: 'Çünkü Tanrınız RAB'bin ismini koymak için' seçeceği yer sizden uzaktır ve size emrettiğim gibi, RAB'bin size verdiği sığırlarınızdan ve davarlarınızdan kurban keseceksiniz ve canınızın istediği her şeyle kapılarınızın içinde yiyeceksiniz' (Tesniye

12:21). Ne burada ne de Tevrat'ın tamamında katliam yasalarının ne olduğu konusunda bir açıklama yoktur. Bu yasalar Sözlü Tevrat'ta (verilmiştir." ²¹⁰ (Haham Şmuel Zafarani

Sana emrettiğim gibi', tüm Tevrat'ta Musa'ya bu prosedür" emredilmemiş olmasına rağmen... Menora hakkında bir ayet var, ona menorayı nasıl yapacağını söyledi ve hiçbir yerde nasıl yapılacağına dair bir açıklama yok. Ve ona dedi ki, 'Sana gösterdiğim gibi.' O da, ('Bunu sözlü olarak gördün.' diyor." ²¹¹ (Haham Yossi Mizrahi

Kurbanların nasıl kesileceğine dair emir aşağıdaki ayette nerede" görünüyor? "...ve Rabbin

sana verdiği öküzünü ve koyunlarını, sana emrettiğim gibi kurban edeceksin ve kapılarının içinde canının bütün arzusuyla yiyeceksin" (Tesniye 12:21). İlk bakışta, Tanrı bize daha önce belirtilen emre göre kurban kesmemizi ve kurban etmemizi emrediyor. Ancak, önceki tüm ayetlere ve bölümlere (ve genel olarak tüm İncil'e) kısa bir bakış, kurban etme yoluna ışık tutmuyor. Sonra yeni bir soru ortaya çıkıyor: ya bu konu Tevrat'ta eksik ve Musa, kurban kesme ve kurban etme yolundaki emri yazmayı unuttu ya da Tevrat aslında yazılı Tevrat'ın bir devamı olarak gelen sözlü bir geleneğin olduğunu gösteriyor." ²¹²

((Haham Yoav Robinson, Yad L'Achim

Levililer kitabının aynı zamanda "kült", "rahipler" veya "kurbanlar" kitabı olarak da anılması boşuna değildir, çünkü kurban sunma konusunda talimatlar ve emirlerle doludur. "Buyurduğunuz gibi" ifadesi Levililer kitabında değil, Çıkış 23 ve Tesniye 12'de yer alır. Ancak, "Musa'nın Tevrat'ın tamamında bu prosedürü emretmediği" doğru değildir; çünkü Levililer kitabının 4, 6, 7 ve 8. bölümlerinde, Musa'nın rahiplere Tanrı'nın emrettiği gibi yapmalarını emrettiği açıkça yazılmıştır (8-10. bölümlerde, "buyurduğu gibi" ifadesi yaklaşık on kez geçer) ve ayrıca, Levililer kitabı Musa'nın Tanrı'nın kendisine emrettiği gibi yaptığına dair referanslarla doludur. ²¹³

Mizrahi, Tevrat'ta altın menoranın yapımına dair bir açıklama olmadığını iddia ediyor. Ancak iddiasının aksine, Tevrat, menoranın yapım yöntemine :yaklaşık on ayet ayırıyor

Ve saf altından bir şamdan yapacaksın; şamdanı dövme işçilikten yapacaksın; gövdesi, gövdesi, düğmeleri ve çiçekleri kendisiyle bir olacak; ve yanlarından altı dal çıkacak, şamdanın üç kolu bir yanından, üç kolu öbür yanından çıkacak. Bir dalında akasyadan üç kap, düğme ve çiçek gibi, ve şamdanın altı kolu için, bir dalında akasyadan üç kap, düğme ve çiçek

gibi; ve şamdanın içinde akasyadan dört kap, düğmeleri ve çiçekleri gibi; ve iki dalının altında bir topuz, ve iki dalının altında bir topuz, ve şamdandan çıkan altı dal için iki dalının altında bir topuz; onların düğmeleri ve dalları kendisiyle bir olacak; ve onun yedi kandilini yapacaksın, ve kandillerini yakacaksın, ve ışığı ona karşı parlatacaksın; ve onun fitilleri ve fitilleri saf .(altından olacak; ve bütün bu kapları saf altından yapacak. (Çıkış 25:31-39 Ayrıca, Çıkış Kitabı'ndaki ondan fazla bölüm (25-37) altın şamdana açıkça atıfta bulunmakta ve onun Tabernacle'daki işlevini ve yerini anlatmaktadır.

214

Menoranın hazırlanmasıyla ilgili emirler ikinci tekil şahıs, eril olarak formüle edilmiştir; örneğin: "Ve altın bir menora yapacaksın" (Çıkış 25:31). Yani, kelimeler Tevrat'a Tanrı'nın Musa'yla dağda konuştuğu dilde yazılmıştır. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü Musa Tanrı'nın ona verdiği tüm emirleri dağda yazmış ve hiçbir şeyi atlamamıştır (Çıkış 31:24'ten ve ayrıca Yeşu 8:35'ten de anlaşılacağı gibi, burada Nun oğlu Yeşu'nun Musa'nın emrettiği tüm Tevrat'ı halkın önünde okuduğu söylenmektedir; eğer Yeşu her şeyi (okuduysa, bu her şeyin yazıldığı anlamına gelir

Haham Yoav Robinson'ın Tevrat'ın kurban kesmeyi nasıl açıkladığı ve bu nedenle sözlü bir Tevrat olması gerektiği anlamına geldiği iddiası sorunludur. Öncelikle, bu "sessizlikten argüman" (ex silentio) mantıksal bir yanılgıdır. Sonuçta, söylenmeyen bir şeye dayanarak bir şey iddia edilemez (yazılı Tevrat'ın sessiz olması ve herhangi bir mitzvah için bir açıklama .(sağlamaması, sözlü bir Tevrat'ın varlığını kabul ettiği anlamına gelmez

Diğer mantıksal yanılgı "yanlış seçim"dir, çünkü Haham Yoav Robinson sadece iki olasılık sunar: ya Musa ayrıntıları yazmayı unutmuştur ya da sözlü bir Tevrat vardır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi, başka olasılıklar da vardır. Örneğin, mitzvah'ın teknik yönünün Tanrı için prensipte bir önemi yoktur (yani Tanrı için teknik olarak nasıl kurban kestiğiniz önemli değildir, asıl önemli olan kurban kesmenizdir) veya bir kurbanın sunulma şeklinin tüm İsraililer tarafından zaten biliniyor olması, Mısırlıların putlarına kurban .keserken defalarca onları taklit etmeleri

Bu arada, Shadal bu ayeti tamamen farklı bir şekilde ele aldı. "Buyurduğun gibi" ifadesinin genel olarak 16. ayette bahsi geçen kan yasağına atıfta bulunduğunu iddia etti. ²¹⁵

Iddia 12

Bana öğrettiğin gibi : (Tesniye 17:10)

Bu nedenle İncil'de bilgelerin Tevrat'ın emirlerine düzenlemeler" ekleme yetkisine sahip olduklarını açıkça görüyoruz..."ve yazılan her şeyi yapmaya dikkat edeceksiniz"... Bu yetkinin kaynağı, bilgelere düzenlemeler ve kararlar ekleme yetkisinin verildiği Sina'da (konuşulan sözlü bir gelenektir." ²¹⁶ (Haham Şmuel Ariel

Ve sana öğrettikleri her şeyi yapmaya dikkat edeceksin,' o" hahamların sana söylediği her şeyi. O bilginler." ²¹⁷ (Haham Ephraim (Kahlon

Sözlü Tevrat'ın varlığını kanıtlamak için hahamlar, Tesniye Kitabı'ndaki "var :olduğu sürece" ifadesini kullanırlar

Ve Rabbin seçeceği yer hakkında sana söyleyecekleri söze göre yapacaksın ve sana öğretecekleri her şeye göre yapmaya dikkat edeceksin .((Tesniye 17:10

Onlara göre, "yaşadığın sürece" ifadesi hahamları ifade etmektedir; mantıken, hahamların yargıladığı bir Sözlü Tevrat'ın var olduğu .varsayılmaktadır

İlk olarak, bu argümandaki mantıksal yanılğı "kapanışın doğrulanması" türündendir: açılış iddiasının doğruluğu (gizli sözlü talimatların varlığı) kapanış argümanının doğruluğu tarafından ima edilir (hakimlerin yargılama yetkisi vardır). Haham Shmuel Ariel, bir yargıca yargılama yetkisi verildiyse, ona güvendiği sözlü talimatların da zorunlu olarak verildiğini varsayar. Ancak bu varsayım için ne mantıksal olarak ne de metinden hiçbir gerekçe yoktur. **İkincisi**, iki mantıksal yanılğı içerir: "gizlilik" ve "paket anlaşıma", çünkü ayet hahamlardan veya bilginlerden hiç bahsetmiyor. Kahlon ve Ariel .hahamları ve bilginleri zorla İncil metnine ittiler

Ama hahamlar ve yeşiva öğrencileriyle ilgili değilse, ayet kimden bahsediyor? Cevap, bir önceki ayetteki bağlamdan açıkça anlaşılıyor: "Ve o **günlerde görevde olacak Levili rahiplere ve yargıca** varacaksın ve soracaksın ve sana yargı meselesini söyleyecekler" (Tesniye 17:9). Aynı şekilde bundan birkaç ayet önce, önceki bölümün sonunda: " Tanrın RAB'bin sana kabilelerin için verdiği bütün kapılarında kendine yargıçlar ve

görevliler atayacaksın ve onlar halkı adil yargıyla **yargılayacaklar** " .((Tesniye 16:18

Hakimler, polisler, rahipler ve Levililer neden böyledir de hahamlar ve yeşiva öğrencileri böyle değildir? İsrail halkı Mısır'dan yeni ayrılmıştı ve bu hakim ve polis pozisyonları henüz halk arasında mevcut değildi. Halk büyüyordu ve düzeni sağlamak, vatandaşları korumak, suçluları tutuklamak ve adalete teslim etmek için yasa koyucu bir otorite ve kanun uygulayıcılara (polisler, hakimler ve askeri personel) acil ihtiyaç duyuluyordu. Bu parşada Musa bu görevlileri atar. Tesniye 19'da, Çıkış 17'deki bu emrin :uygulanmasına dair pratik bir örnek vardır

Çünkü beş tanık bir adama karşı onu bir günahla suçlamak için kalkacak. Ve aralarında anlaşmazlık olan iki adam, o günlerde olacak olan **kâhinlerin** ve yargıçların önünde, Rabbin önünde duracaklar. Ve yargıçlar davayı soruşturacaklar ve işte, yalancı tanık kardeşine karşı tanıklık etti (Tesniye .(19:16-18

Hz. Musa, hâkimleri ve polisleri atadıktan sonra halktan onların otoritesini :tanımalarını ve adil bir şekilde yargılamalarını ister

Çünkü kapılarının içindeki anlaşmazlıklarda kanla kan, yasayla yasa, sebep ile sebep arasında **yargılamak için sana karşı dava** açılmaz . Ve **kalkıp** Tanrın RAB'bin seçeceği yere çıkacaksın. Ve o günlerde olacak Levili kâhinlere ve yargıca varacaksın **ve soracaksın** , ve onlar sana yargı meselesini bildirecekler. Ve söze göre yapacaksın. RAB'bin seçeceği yerden sana ne söylerlerse, **sana söylediklerinin hepsine göre** .(yapmaya dikkat edeceksin (Tesniye 17:8-10

Birinin malı çalınırsa, sahibi yargı yetkisindeki kişilere, yani bir polise ve bir yargıca başvurabilirdi; bu kişiler ona adaleti aydınlığa çıkarmada yardımcı olur ve hırsız malını geri vermeye zorlardı. Genellikle rahip ve Levililer olan polisler ve yargıçlar yetkiye sahipti. Neyin yetkisi? "Kan için kan, kan için kan" (Tesniye 17:8). "Kan için kan", cinayette olduğu gibi. "Yasa altında .yasa için", hırsızlık ve dolandırıcılıkta olduğu gibi

Bugün bile, birinin arabası çalınırsa, yargısal bir yetkileri olmadığı için hahamların yardımını aramayacaktır. Bu konuda polise ve mahkemeye başvuracaktır. Bu yargıçların hüküm verme veya hırsız çalınan malı geri vermeye zorlama yetkisine sahip olması, Tanrı'nın onlara sözlü yasalar verdiği ve bu yasalara dayanarak hüküm vermeleri gerektiği anlamına gelmez. Böyle bir argüman, mantıksal bir temeli olmayan mantıksal bir sıçramayı oluşturur. Aynı şekilde, Yüksek Mahkeme'deki yargıçlara da, .hüküm verme yetkileri nedeniyle sözlü Tevrat verildiğini iddia edebiliriz

Bu arada, Babil Talmud ²¹⁸ ayeti bağlamından koparır ve 8. ayetteki ifadeyi -“kanla kan arasında”- şöyle yorumlar: “Temizlik ve kirlilik konularında, temiz kanla kirli kan arasında.” Bu yorum, haham geleneğinin yazılı Tevrat’ı sadakatle temsil etmediğinin, aksine haham gündemini ilerletmek için yazılı Tevrat’ın ayetlerini çarpıttığının açık bir kanıtıdır, çünkü ayet bağlamında farklı kan türleriyle değil, ceza adaleti, cinayet, adam öldürme ve benzerleriyle ilgilidir. ²¹⁹ Bu, bu ayetlerin hahamlara yargılama yetkisi vermediğinin açık bir kanıtıdır, çünkü onlar bağlamındaki orijinal anlamı bile .anlamamışlardır

Bu ayetin yardımıyla, yasama organının yargılama yetkisine sahip olduğunu kanıtlamak mümkündür. Hangi temele göre yargılar? Tarihteki diğer tüm yargıçlarla aynı temele göre: Yasama organının koyduğu yasa (Tevrat örneğinde Tanrı), eğitimi, akli, bilgisi, sağduyusu, kendisine sunulan tanıklıklar ve tabii ki yaşam deneyimi, kabul görmüş ahlak ilkeleri ve iyi bir vicdan, Sözlü Tevrat'a (ki, belirtildiği gibi, tavuk bacaklarına dayanmaktadır) .göre değil

Ayrıca, bir hahamın mutlaka bir rahip veya Levili olması gerekmez. Rahipler ve Levililer Levi kabilesinin soyundan geliyordu ve yetkilerini hahamlara devredemezlerdi çünkü hahamlar mutlaka Levi kabilesinden değildi. Örneğin, yukarıda alıntılanan Hahamlar Shmuel Ariel ve Ephraim .Kahlon ne rahip ne de Levili. Ayrıca polis veya yargıç da değiller Kısacası, bu ayette sözlü olduğu iddia edilen herhangi bir Tevrat'tan .bahsedilmemektedir

Ayrıca, Tesniye 17:8-9'a göre, yargıca gelmesi gereken vatandaşdır, yargıç vatandaşa değil. Girişim vatandaşındır, yargıcın değil: "Çünkü senden harika bir şey olacak : ve **sen kalktın... ve çıktın... ve geldin** ." Ancak hahamlar, vatandaşın önüne getirdiği bir sorunu çözmesine yardımcı olan yargıcın aksine, yasalarını vatandaşlara dayatırlar. Yargıç, bireyin evine girip ne giymesi gerektiğine, balkonundaki tencerelerin ne büyüklükte olması gerektiğine, ne yemesi gerektiğine, nasıl dua etmesi gerektiğine, .sakalının ne kadar uzun olması gerektiğine vb. karar vermez

Sonuç olarak, bu ayet ile hahamların kanunları icat etmek ve kurmak için varsaydıkları otorite arasında hiçbir bağlantı yoktur. Ayet, yargılama yetkisi verilen kişinin dürüst ve adil olması ve adaleti çarpıtmaması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Aslında, adil yargılama gerekliliği, yargıcın takdir yetkisini kullanmak için belirli bir kapsamının olduğu varsayımından kaynaklanmaktadır. Yani, kendisine önceden sözlü olarak verildiği .varsayılan kanunlar çerçevesinde hareket etmesi gerekmemektedir

İddia 13

Sağında veya solunda sana söylenecek sözden (sapmayacaksın (Tesniye 17:11

Hahamların sesini dinleme zorunluluğunun kaynağının 'Sağ ve' soldakilerin sana söylediklerinden ayrılmayacaksın' ayeti olduğu (yaygın olarak söylenir." ²²⁰ (Haham Avraham Friedman

Tevrat bize, Rabbimiz Musa'nın ilahi bir misyona göre tarihteki ilk" Sanhedrin'i kurduğunu ve bunun nesilden nesile birbirlerini takdis etmeye ve İsrailoğulları için halakhah ilan etmeye devam eden bilgelerin ilk hahamlık kurumu olduğunu söyler. Tevrat'ta onlar hakkında şöyle denir: 'Ve sana öğrettikleri her şeyi yapacaksın, sana öğrettikleri Tevrat'a göre... Onların sözlerinden sağa veya sola (sapmayacaksın.'" ²²¹ (Haham Daniel Blass, Hidabrot

Sana ne sağ ne de sol dediklerinden sapmayacaksın' - sana sağın" sol olduğunu veya solun sağ olduğunu söyleseler bile. Raşi'nin dili. Ve onun vurguladığı nokta şudur: Kalbinde onların yanlış olduğunu düşünsen bile ve sağınla solun arasındaki farkı bildiğin zaman mesele gözünde basit olsa bile - onların emirlerine göre davran. Ve deme: Bu bütün sütü nasıl yiyebilirim veya bu temiz adamı nasıl öldürebilirim, ama de ki: Emirleri emreden Rab bana, O'nun önünde duranların bana seçtiği yerde öğrettiği kadar bütün emirlerini yerine getirmemi emretti. Ve Tevrat bana onların görüşlerinin anlamını verdi, yanılmış olsalar (bile." (Ramban, Tesniye 17:11'e ilişkin yorumunda

Hahamlar, Tesniye 17:11'i ele alırlar - "Sana öğretecekleri Tevrat'a ve sana söyleyecekleri hükme göre yapacaksın; sağında veya solunda sana söyleyecekleri hiçbir şeyden ayrılmayacaksın" - ve kendilerine **mutlak** yetki verildiği sonucuna varırlar ; öyle ki, Ramban'a göre, hahamınız size birini öldürmenizi emrederse, onun masum olduğuna inansanız bile bunu .yapmalısınız

Öncelikle, ayetten önceki ayetlerin doğrudan bir devamı olarak, bu ayetteki gerekliliğin, davanızı yargılayan yargıcın kararını da kabul etmek olduğu bağlamdan açıkça anlaşılmaktadır. Komşunuz eşeğinizi çaldığı için polise ve yargıca (ayet 9) geldiyseniz ve yargıç komşunuzun eşeği size iade etmesi ve parasal tazminat ödemesi gerektiğine karar verdiyse, komşunuzun yargıcın verdiği karardan sapma yetkisi yoktur. Örneğin, komşunuz sizden çaldığı eşeğin yerine size bir kedi getiremez; çünkü "Yargıcın kararını düşündüm ve eşeğinizi size iade etmemeye karar verdim,

ancak işte bir kedi." Ancak, yargıcın kararına saygı göstermelidir. Bu ilke bugün de geçerlidir. Bir mahkeme yargıcı, karıştığınız bir araba kazasında aracı hasar gören bir kişiye tazminat ödemeniz gerektiğine karar verdiyse, .yargıcın kararını görmezden gelme hakkınız yoktur

İkincisi, elbette, insanlara rehberlik edecek ve onlara yolu gösterecek liderlere ihtiyaç vardır, tıpkı yasa koyuculara, yargıçlara, öğretmenlere, belediye başkanlarına ve diğer lider türlerine ihtiyaç olduğu gibi. Ancak otoriteye sahip olmaları (otoritelerini doğrudan Tanrı'dan almış olsalar bile) her zaman haklı oldukları veya sorgulanmamaları gerektiği anlamına gelmez. İncil'deki peygamberler, insanları liderlerinin (rahipler, krallar ve peygamberler) ne söylediklerini incelemeye ve onları yanlış yola sürüklerlerse kendi yollarını takip etmemeleri konusunda uyarmaya tekrar :tekrar çağırırlar. Örneğin

Rahipler , "Rab nerede?" demediler. **Ve yasayı** yürütenler beni tanımadılar . **Ve** kötüler bana karşı suç işlediler. Ve peygamberler Baal aracılığıyla peygamberlik ettiler ve ondan sonra boşuna gittiler. Bu yüzden seninle savaşmaya devam edeceğim, diyor Rab, ve çocuklarının çocuklarıyla ;(savaşmaya devam edeceğim (Yeremya 2:8-9

Nasıl diyebilirsiniz ki, "Biz bilgeyiz ve Rabbin yasası bizimledir?" Fakat işte, yazıcılar yalan söylediler ve **bilgeler yalan** oldular ; bilge oldular ve yakalandılar. İşte, Rabbin sözüyle aldatıldılar ve onlarda ne bilgelik var? Bundan dolayı karılarını başkalarına ve tarlalarını mirasçı olarak vereceğim, çünkü en küçüğünden en büyüğüne kadar herkes hainlik ediyor, peygamberden rahibe **ve rahipten rahibe, herkes** yalan söylüyor; ve halkımın kızının kırıklarını lanetle iyileştirdiler, barış, barış, barış yokken ;(dediler (Yeremya 8:8-11

Ve Rab dedi ki, Çünkü bu kavm ağzıyla ve dudaklarıyla yaklaşıyor, ve yüreği benden uzak, ve benden korkmaları **insan tarafından öğretilen bir emirdir** ; bundan dolayı, işte, bu kavmle harikalar yaratmak için bir harikayı ve bir harikayı daha ekleyeceğim: ve hikmetli adamlarının hikmeti yok olacak ve anlayışlı adamlarının anlayışı gizlenecek (Yeşaya 29:13-14).²²²

Bu ayetler, insanların dini liderlerin söylediği her şeyi körü körüne kabul etmemeleri gerektiğini, sadece kendilerine yetki verildiği için açıkça ortaya koymaktadır. Bu liderler Tanrı'dan yüz çevirmiş ve insanları saptırmışlardı ve bu nedenle insanların onları dinlemesi yasaklanmıştı. Musa'nın Tevrat'ı, insanları doğru yolda yönlendiren liderliğe yer olduğunu açıkça ortaya koymaktadır, ancak hahamlara tam teslimiyet ve itaat gerektiren Talmud'un aksine, İsraililer hala yargıda bulunmak ve liderlerin insanları doğru yolda

yönlendirip yönlendirmediyi incelemek zorundaydı. Hiçbir yerde insanlara, liderlerin kendilerinden talep ettiği her şeyi, sadece lider olmaları nedeniyle körü körüne kabul etmeleri emredilmemiştir. Ve hiçbir yerde bu liderlerin yazılı Tevrat'ı yorumlama yetkisine sahip oldukları ve yorumlarının sorgusuz .sualsiz kabul edilmesi gerektiği belirtilmemiştir

Bu arada, eğer Haham Daniel Blass'ın bu ayetin Sanhedrin'e yargı yetkisi verdiği iddiasını bir an için "akıtırak", aynı mantıkla, bugün Sanhedrin .hükümsüz ve geçersizken hahamların yetkisi de hükümsüz ve geçersizdir

İddia 14

Gökte değildir :

(Tesniye 30:12)

Kanunun, bilgiler tarafından ve 'çok saptıktan sonra' gibi bir" yönetimin kurallarına göre belirlendiği ve gökten gelen bir işarete göre, 'bir sesi denetleyecek kimse yoktur' gibi bir sese göre değil, açık bir ilkedir ve hatta bir peygamber gelip yasayı yönetse bile, 'gökte değildir' denildiği için duyulmayacaktır, yani Tevrat zaten Sina'da verilmiştir ve o zamandan beri bilgelerin yargısına emanet edilmiştir ve yasayı yönetme gücü yalnızca onlara verilmiştir." ²²³ (Haham David (Dov Levon

Bugün size emrettiğim bu emirden şaşmayın, bu sizden geliyor.Ve o uzak değildir; **gökte değildir ki** , "Kim bizim için göklere çıkacak ve onu bize getirecek, biz de işitelim ve yapalım?" diyelim. Çünkü söz sana çok yakındır, ağzında ve yüreğindedir, onu yerine getirebilirsin (Tesniye .(30:11-14

Öncelikle, haham ayetteki üç kelimeyi aldı—"Cennette değildir"—bunları bağlamından çıkardı ve orijinali çarpıtan yeni bir anlam verdi. Ona göre, "Cennette değildir" güç ve otoritenin artık Tanrı'nın elinde olmadığı anlamına gelir. Tanrı bir duyuru yapsa ve sesini gökten duyursa bile, bu önemli olmazdı. Güç artık onun elinde değil, hahamların elindedir. Hahamlar gerçekten de peygamberlerin gücünü ve Tanrı'nın (Bat Kol) gücünü ortadan kaldırdılar. Ancak soru bunu nasıl ve hangi yetkiyle yaptıklarıdır ve buna kısa süre sonra geleceğiz. Her şeyden önce, ayetteki "Cennette değildir" iddiasının, Tanrı tarafından verilen emrin uzak ve karmaşık olmadığı, onu bize getirmesi ve bizim için yorumlaması için bir din adamına bağımlı olmadığımız gerçeğine atıfta bulunduğunu belirtmek önemlidir. Aksine, bize çok yakındır—anlaması basit ve uygulanması mümkündür. Üç kelime bağlamından çıkarılmazsa, bu ayet ironik bir

şekilde, Haham David Dov Levanon'un iddia ettiğinin tam tersini iddia ediyor. İbrani Üniversitesi'nden Prof. Yehuda Eisenberg, ayetin orijinal anlamının Bilgeler tarafından kendisine verilenden farklı olduğunu kabul ediyor: "Ayet, bağlamında bunu ifade etmiyor. Ayet, mümkün ve yakın olan emirlerin gözetilmesinden bahsediyor." ²²⁴

İkinci olarak, Haham David Dov Levanon, hahamların otoritesini iddia etmek için bu üç kelimeyi bir ayette bağlamından koparan ilk kişi değildir. Bilgeler bu şekilde daha önce, Talmud'da bile günah işlediler. Aslında, Bilgelerin ayeti çarpıtarak yorumlamasının Yahudilikteki en önemli dönüm noktasını oluşturduğu söylenebilir. Niyetimizi açıklamak için önce birkaç adım geriye gideceğiz

Eğer İncil dönemi boyunca Yahudilik Tabernacle ve Tapınak etrafında dönüyorsa, o zaman iki bin yıl önce Tapınak yıkıldığında, hahamlar Yahudiliği anında yeniden icat etmeye çağrıldılar. Örneğin, Yom Kippur'u ele alalım. Yahudi geleneğine göre, Yom Kippur'un sonunda, insanlar Tanrı'dan insanların günahlarının bağışlandığına ve affedildiğine dair bir onay beklerlerdi. Onay neydi? Raşi, Yom Latish yorumunda, kırmızı ipliğin, "tespihin dili"nin kırmızıdan beyaza döndüğünü, bunun "Kutsal Olan'ın, O kutsansın, İsrail'i bağışladığının bir işareti" olduğunu açıklar. Kısacası, "dilin işlevi, İsrail'in günahlarının kefaretinin ödenip ödenmediğini belirlemektir" (Rabbi Avraham Stav, "Tespah Dilinin İşlevi"). ²²⁵

Ancak buna dikkat edin: Gemara, Tractate Yoma, Bölüm 4'te, Bilgeler Tapınağın yıkılmasından yaklaşık kırk yıl önce, o kırmızı ipliğin, tespihin dilinin beyazlaşmayı bıraktığını ve bu nedenle, diğer işaretlerle birlikte, ²²⁶ halkın liderleri arasında büyük endişeye neden olduğunu anlatırlar. Kefaretin otuzuncu yılından beri, Tanrı Yom Kippur'da onay vermeyi bıraktı. Tespihin dili artık rengini beyaza çevirmedi, bu da Tanrı'nın Ruhu'nun ayrıldığı ve artık Tapınakta bulunmadığı ve Kefaretin artık günahların bağışlanması için kabul edilmediği anlamına gelir: "Bunun anlamı, Tapınağın İlahi Varlığın ilham yeri olarak işlevini yitirdiğidir" (Rabbi Avraham Stav, "Tespah Dilinin İşlevi"). ²²⁷

Başka bir deyişle—hahamların kendilerine göre—Tanrı artık Yom Kippur kurbanını kabul etmeye istekli değildir ve İsrail'in günahları kefaretilmemiştir. MS 30'dan itibaren Tanrı Tapınak'ta ikamet etmeyi bıraktı, ²²⁸ kırk yıl sonra o da yıkıldı. O zamandan itibaren, Tapınak olmadan, hahamların Yahudiliği Tapınak olmadan, kurbanlar olmadan, günahların bağışlanması olmadan ve Tanrı'nın müdahalesi olmadan bile işlevini sürdürebileceği şekilde yeniden icat etme girişiminde bulundukları bir

boşluk yaratıldı. Ve bunu yaptılar. Artık Tanrı'nın onayına ihtiyaçları yoktu, çünkü Tanrı'yı denklemden çıkarmaya ve onun yerini kendileri almaya karar .verdiler

Peki bunu tam olarak nasıl yaptılar? Hahamların Talmud'da kaydettiği efsaneye dikkat edin (Bava Metzia 59). Bu şüphesiz Halacha Yahudiliğindeki en önemli Talmud pasajıdır ve hahamların Tanrı'yı nasıl .görevinden alıp otoritesini kendi ellerine aldıklarını gösterir

Bahsedildiği gibi, Talmud hikayesi, kil fırını olan Akhnai adlı bir adam tarafından gündeme getirilen oldukça önemsiz bir halakik soru üzerine bir tartışmaya atıfta bulunur; Akhnai fırını söküp tekrar genişletti ve Sanhedrin'e getirdiği halakik soru şuydu: Yeni fırın koşer mi yoksa kirli mi? Talmud, Haham Eliezer'in fırının gerçekten koşer olduğunu kanıtlamak için "dünyadaki tüm cevapları" getirdiğini ayrıntılı olarak anlatır. Ancak, Haham Yehoshua liderliğindeki Sanhedrin'in geri kalan bilgeleri cevapları kabul etmedi ve fırının koşer olmadığını iddia etti. Öte yandan Haham Eliezer, iddiasını doğaüstü işaretlerle kanıtlamaya devam etti: bir incir ağacı mucizevi bir şekilde kökünden sökülüp avlunun diğer tarafına yeniden dikildi, su yer çekimine karşı dağdan yukarı aktı ve diğer mucizeler - Haham Eliezer'in haklı olduğunu kanıtlamak için. Doruk noktası, Haham :Eliezer'in Tanrı'nın yardımını istemesiyle geldi

.Eğer benim gibi davrandıysa, bunu gökten ispat edecekler

Sonra Tanrı göklerden gelen bir sesle cevap verdi ve Haham Eliezer'in :tarafını tuttu

?Sizce Haham Eliezer'in yasası onun yasasına benziyor mu

Başka bir deyişle, Tanrı göklerden Rabbi Eliezer'i desteklediğini haykırdı. Sonra, Rabbi Yehoshua ayağa kalktı ve Talmud'daki ve Yahudi :dünyasındaki en önemli açıklamalardan birini yaptı

!Cennette değil

Bu, otoritenin artık Tanrı ile birlikte gökte olmadığı anlamına gelir. Bundan sonra, yetki hahamların eline geçti. Artık güç ve kontrol onlarda. Ancak ironik bir şekilde, hahamların yazdığı efsane burada bitmiyor. Talmud devam ediyor ve hahamların Tanrı'nın hükmünü reddetmesinin ardından :Tanrı'nın alçakgönüllülükle gülümsediğini ve şöyle dediğini söylüyor

!Beni fethet oğlum, beni fethet oğlum

Yani, hahamların kendilerinin uydurduğu bu efsaneye göre, Tanrı kendilerinin onu yendiğini kabul etti. Başka bir deyişle, hahamlar Tanrı'nın onlara ilahi otorite bahsettiğine dair bir hikaye uydurdular. Hahamların

otoritesinin kökü olan bu Talmud hikayesinde, "döngüsel argüman" türünde bir mantıksal yanılgıyı tespit etmek oldukça kolaydır, çünkü haham otoritesi iddiası nereden geliyor? Hahamların kendilerinin uydurduğu bir hikayeden. "Döngüsel gerekçelendirme" yanılgısının daha güçlü bir örneğini hiçbir yerde bulamazsınız

İddia 15

Dünyanın ölümünü hatırlamak :

(Tesniye 32:7)

Tesniye bölüm 32 ayet 7: 'Bir dünyanın ölümünü hatırla, aramızda' nesiller ve nesiller boyunca. Babana sor, sana söyleyecektir, ihtiyarlarına sor, sana söyleyecektir.' Babana sor, gelip sana yasayı söyleyecektir, ya da ihtiyarlarına - bunlar bilge kişilerdir, neslin (ihtiyarlarıdır - toplumun ihtiyarlarıdır." ²²⁹ (Haham Ephraim Kahlon

Haham Ephraim Kahlon, bu ayetin sözlü bir Tevrat'ın varlığını kanıtladığını iddia ediyor. Ancak gerçek şu ki bu durumda da bağlamından koparılmış bir ayet. Eğer ayet yasanın hükmetme yetkisinden bahsediyorsa, o zaman bize hahamlara değil, babaya sormamızı emrediyor. Bu, her babanın ?hükmetme yetkisine sahip olduğu anlamına mı geliyor

Bu durumda ayet yasalara göre hüküm vermekten bahsetmiyor. Emir “ eski günleri **hatırlamak** ”tır — geçmişte ne olduğunu hatırlamak. Geçmişte ne oldu? Sonraki ayet açıklıyor: “En Yüce Olan milletlere miraslarını verdiğinde, insan oğullarını ayırdığında.” Bu, Tanrı’nın insanları ayırdığı .Babil Kulesi’nin hikayesidir

Haham Kahlon'un alıntılacağı ayet, hahamlık otoritesinden hiç bahsetmiyor, bunun yerine insanlık tarihindeki belirli bir olaydan bahsediyor. "Dinle" şarkısında Musa, tarih boyunca Tanrı'nın yüceliğini duymak isteyen herkesin anne babasını ve büyüklerini dinlemesi gerektiğini söylüyor. Neden? Çocukların Holokost'tan kurtulanların önüne oturmasının sebebi ile aynı sebepten dolayı - böylece onlara tarihi anlatabilirler. Bir kez daha, .sözlü Tevrat ile hiçbir bağlantı veya en ufak bir ipucu yoktur

İddia 16

(Tefillin (gözlerinizin arasına koymak için

Bütün emirler Sözlü Tevrat'tır. Örnek olarak Tefillin emrini ele alalım." Tevrat'ta şöyle yazılmıştır: 'Ve"Onları bir işaret olarak eline bağladın ve gözlerinin arasında alın bağı olarak olacaklar." Yazılı Tevrat'ta

hiçbir yerde hayvan derisinden yapılmış iki siyah kutunun ele ve alna (yerleştirilmesi gerektiği yazmıyor." ²³⁰ (Haham Uri Şarki Tefillin takma emrinde şöyle deniyor: 'Ve bu, elinizde bir işaret ve" gözlerinizin arasında bir bağ olacak; çünkü Rab bizi güçlü eliyle Mısır'dan çıkardı' (Çıkış 13:16). İşaretin ne olduğu, hangi elde ve elde hangi yerde olduğu açıklanmıyor. Ve 'bağcık' kelimesinin anlamı nedir? Ve işte nesilden nesile aktarılan Sözlü Tevrat geliyor ve böylece emri nasıl yerine getireceğimizi biliyoruz." ²³¹ (Haham Şmuel (Zafarani

Yazılı Tevrat'ı inceleyen ve Tanrı'nın isteğini yapmaya ve emirlerini yerine" getirmeye çalışan herkes şaşkına döner ve sözlü bir açıklamanın eşliğinde olmadan talimatlarının amacını anlayamaz . Örneğin, şu ayeti ele alalım: 'Ve onu eline bir işaret olarak bağlayacaksın' - sonuçta, sadece ayetleri okuyarak, tam olarak neyin bağlanması gerektiği, neyle ve nasıl bağlanması gerektiği hiç de açık değildir. Bu tam bir Tevrat tomarı mıdır? Elin neresindedir? Elin üzerine bağlanan şeyin rengi veya şekli önemli (midir? Ve daha birçok soru." ²³² (Haham Zamir Cohen, Hidabrot, sayı 207 Bilgeler, Tesniye 6:4-9'da, Şema'nın okunmasında tefilin takma emri için bir referans buldular. 8. ayette şöyle yazıyor: "Ve onları ellerinizin üzerine işaretler olarak bağlayacaksınız ve gözleriniz arasında damlalar olacaklar." Birkaç bölüm sonra benzer bir cümle beliriyor: "Ve bu sözlerimi yüreklerinize ve canlarınıza koyacaksınız ve onları ellerinizin üzerine işaretler olarak bağlayacaksınız ve gözleriniz arasında damlalar olacaklar" .((11:18

Hahamlar bu iki ayete dayanarak, tefilin şekli ve bunların kol ve başa nasıl sarıldığıyla ilgili bir dizi ayrıntılı yasa ve talimat oluşturdular. Tüm bunlar, "totfot" kelimesinin siyaha boyanmış deri şeritleri olan bir nesneyi ifade ettiği varsayımına dayanıyordu. Tanrı gerçekten de insanın, hayvan derisinden yapılmış boyalı şeritleri koluna sararak kendisine yaklaşmasını mı amaçladı? Eğer durum gerçekten böyleyse, İncil'de hiçbir yerde -ve biz Yahudi tarihinin bin beş yüz yılından bahsediyoruz- tefilin takan hiçbir İncil figürü tanımlanmamış ve hiçbir figür, bir kez bile, hahamların tefilin emrine ?atıfta bulunuyor olarak tanımlanmamıştır

Bu gerçek, apaçık bir soruyu gündeme getiriyor: Hahamlar "totapot"tan "tefillin"e nasıl geçtiler? "Tefillin" kelimesi İncil'de hiç geçmez. Bilgeler "totapot" kelimesini aldılar, ²³³ onu bağlamından kopardılar ve bunun tefilin (hayvan derisinden yapılmış kutsal bir giysi) olduğunu iddia ettiler. Ancak, totephat kelimesinin kökeni görünüşe göre Aramicedir—totepta ve dişil bir

süs²³⁴ veva dekorasyon anlamına gelir.²³⁵ Bu, tıpkı bir mücevher parçasının kalbinize değerli olması ve bu nedenle varlığını unutmayacağınız gibi, sembolik olarak Tanrı'nın da bir mücevher parçası gibi kalbinize ve düşüncelerinize değerli olması gerektiği anlamına gelir, . böylece Tanrınızı her zaman hatırlarsınız

Totapot kelimesinin orijinal İncil anlamı, Çıkış 13:9, 16'da yer alan :neredeyse aynı iki emri karşılaştırarak da kolayca anlaşılabilir Ve bu, senin elinde bir işaret ve gözlerinin arasında **bir anma olacak** .((Çıkış 13:9

Ve bu, senin elinde bir işaret ve gözlerinin arasında **alın bağı** olacak . ((Çıkış 13:16

ayet 16. ayeti yorumlar, çünkü "gözlerinizin arasında bir damla" .9 "gözlerinizin arasında bir anma" ile eşdeğerdir. Ayet, gözlerinizin arasında takılması gereken fiziksel bir süsten bahsetmiyor. Aksine, bir kişi övündüğü değerli süsü takmayı hatırlamaya dikkat ettiği gibi, onu Mısır topraklarından çıkaran Tanrı'yı da hatırlamalıdır. Tanrı, insanları yüzlerce yıl orada acı çektikten ve işkence ettikten sonra, işaretler ve harikalarla Mısır'dan yeni çıkarmıştı. Çıkış Kitabı'nın 13. bölümü, nesiller boyunca olanları hatırlamanın önemini vurgular. Ayetlerde belirtilen yer daha az önemli değildir. Gözler arasındaki alan düşüncemizin merkezini temsil eder ve bizi yönlendiren gözlerdir. Anlamı, insanların Tanrı'ya olan inancının eylemlerde (elinizde), düşüncelerde (gözlerinizin arasında) ve kalpte (kalbinizde) ifade edilmesi gerektiğidir

Burada, Bilgelerin bu ayetler ile tefilin takmak arasında kurduğu bağlantıyı çürütmek istiyoruz. Eğer Tanrı gerçekten de bu mitzvayı her gün yerine getirmemizi istiyorsa, eğer gerçekten de bu kadar merkeziyse, o zaman, belirtildiği gibi, İncil boyunca İsrailoğullarının tefilin taktığına dair yüzlerce, hatta belki binlerce açıklama bulmak uygun olurdu; Saul, Davut ve Süleyman gibi kralların tefilin taktığını; İncil'deki peygamberlerin de bunu yaptığını veya en azından insanları bu mitzvayı tutmadıkları için azarladığını okumayı beklerdik. Fakat aslında, İncil'deki herhangi bir kahramanın hayatında tefilin taktığına dair tek bir söz veya ipucu bile .yoktur

Hahamlık yasası bu ayetleri kelimesi kelimesine uygular. Ancak, bu ayetlerin kelimesi kelimesine yorumlanmasındaki sorun, tefilin'i sadece gözlerinizin arasına ve elinize değil, aynı zamanda "kalbinize" ve "ağzınıza" da takmanızı emretmeleridir. Öyleyse hahamlar neden göğüs ve ağız çevresine deri şeritler bağlamazlar? Özdeyişler 3:3 şöyle der: "Merhameti

ve gerçeği terk etme, onları boğazına bağla, sanki yüreğinin levhasına yazılmış gibi." Hahamlar neden bu ayeti kelimesi kelimesine yorumlayıp ?boğazınıza tefilin bağlamazlar

Çıkış ve Tesniye'deki ayetlerin hahamlar tarafından yorumlanmasında bir sorun daha vardır. Bu, filolojik ve cinsiyet yönleriyle ilgilidir. Tevrat'ın emirleri farklı gruplara ayrılabilir. Örneğin: iyi emirler ile kötü emirler; veya zamana bağlı emirler ile zamana bağlı olmayan emirler. Başka bir ayırım, alıcının (veya nesnenin) türüne göre, yani emirlerin hitap ettiği nüfus gruplarına göre yapılır. Genellikle dört grup vardır: 1) yalnızca erkeklerle yönelik emirler; 2) yalnızca kadınlara hitap eden emirler; 3) Yahudi halkı içinde belirli bir gruba hitap eden emirler (örneğin rahipler ve keşişler); 4) tüm .İsrail'e hitap eden emirler

Örneğin, Levililer 18. bölümde, Levililer 19:27'de olduğu gibi, yalnızca erkeklerle hitap eden bir dizi emir listelenmiştir. Levililer 12 ve Sayılar 5:12-31'de yalnızca kadınlara hitap eden emirler vardır. Levililer 6 ve Levililer 16:2-28'de rahiplere hitap eden emirler vardır ve 14. bölümde cüzzamlılara hitap eden emirler vardır. Bu nedenle, ilk üç gruba ait olmayan herhangi bir emir, hem kadınlar hem de erkekler olmak üzere tüm İsrail topluluğuna yöneliktir. Emir eril cinsiyette formüle edilmiş olsa bile, bu yalnızca erkeklerle hitap ettiği anlamına gelmez. Örneğin, "Şabat gününü kutsal saymak için anımsa" (Çıkış 20:8) veya "Öldürmeyeceksin" (ayet 13) emirleri—elbette, Şabat'ı anımsama zorunluluğu ve "Öldürmeyeceksin" emri eril cinsiyette yazılmıştır ve hem erkeklerle hem de kadınlara hitap eder

:Şimdi Tesniye 6:4-9'daki emre geri dönelim

Dinle, ey İsrail: Tanrımız Rab tek Rab'dir. Ve Tanrın Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin. Ve sana bugün emrettiğim bu sözler yüreğinde olacak. Ve onları çocuklarına iyice öğreteceksin ve evinde oturduğunda, ve yürüdüğünde, ve yattığında ve kalktığında onlardan söz edeceksin. Ve onları eline işaretler olarak bağlayacaksın ve gözlerinin arasında damlalar gibi olacaklar. Ve onları evinin kapı direklerine ve .kapılarına yazacaksın

Bağlamdan bu emrin tüm İsrail'e, hem erkeklerle hem de kadınlara hitap ettiği açıktır. Ancak bu noktada 8. ayetten türetilen tefilin takılmasıyla ilgili bir sorun ortaya çıkar. Sonuçta, halakha'ya göre sadece erkekler tefilin takar. ²³⁶ Açıkça şöyle belirtilmiştir: "Kadınlar tefilin takmaktan muaftır. Ve eğer kendilerine karşı daha katı olmak ve tefilin takmak isterlerse, elleriyle silmeliler." ²³⁷ Fakat 8. ayette belirtilen toffat (tefillin) sadece erkekler içinse,

kadınların bu ayetlerde ayrıntılı olarak açıklanan diğer emirleri yerine getirmeleri neden gerekiyor? Örneğin, Tanrı'yı tüm kalpleriyle sevmeye emrinden (ayet 5) muaf mıdır? Burada, bir ayetin bağlamından koparıldığını gösteren bir tutarsızlık var. ²³⁸

Prof. Yehuda Elitzur, Rashbam'ın Çıkış 13:9'daki "elinde" sözcüklerinin yorumundan bahseder; bu yorum hahamlar tarafından sansürlenmiştir. ²³⁹ Rashbam, "Basit" **Sanki sizin tarafınızdan yazılmış gibi**, her zaman sizin **hatırlamanız** için olacak ." Elitzur, çoğu kişinin metnin gerçek anlamının tefilin emriyle ilgili olduğuna inanmasına rağmen, "Rashbam'ın hakim görüşe katılmadığını... ve tefilin emrinin yalnızca metnin yorumu olduğunu, gerçek anlamın ise farklı olduğunu vurguladığını" ekler. ²⁴⁰ Başka bir deyişle, hahamlar arasında bile bunu tamamen sembolik bir mitzvah olarak görenler vardı. Ancak bu yorum diğer hahamlar tarafından reddedildi ve sansürlendi. Haham Dr. Sharon Shalom da hahamların mitzvah'ın sembolik boyutuyla yetinmemeye ve mitzvah'a yeni bir pratik boyut kazandırmaya ancak daha sonraki bir dönemde karar verdiklerini kabul eder. ²⁴¹

Araştırmacılar, tefilin bağlama geleneğinin Tan'ani döneminden önce bile halk arasında yaygın olduğunu gösteriyor. Tefillin'e benzer şekildeki muskaların antik pagan kültürlerde, özellikle Akdeniz havzasında yaygın olduğu ortaya çıktı. ²⁴² Prof. Menachem Haran, "başlangıçta 'totfat' ve 'ot'un büyü, şeytani semboller olarak algılandığını ve başa veya kola takılan bu tür muskaların kullanımının antik dünyada yaygın olduğunu" belirtiyor. ²⁴³

Diğer muskalarda yaşananlar muhtemelen burada da yaşandı. Ferisi hahamlar, putperestler arasında uygulanan ritüelleri gördüler ve bunların parçalarını benimseyerek onları dönüştürdüler. Vücuda takılan muskaların kullanımı Mezopotamya bölgesindeki birçok putperest kültürde yaygındı. ²⁴⁴ Örneğin Mısır'da, papirüs üzerine kelimeler yazar, kağıdı katlar ve bir kutuya dikilmiş keten kumaşların içine koyarlardı; bu muskaların sahiplerini kutsama yeteneğine sahip olduğuna inanırlardı. ²⁴⁵

Tefillinin takma emri, cansız bir nesnenin (deri şeritler) kolun etrafına sarıldığında doğaüstü bir erdemle donatılmış kutsal bir muska haline gelmesi, tapan ile Tanrı arasında bir tür mistik bağlantı olması gerçeğine dayanır. Gerçekten de, Bilgeler tefillini kötü ruhları ve şeytanları uzaklaştırabilen koruyucu güce sahip bir muska olarak gördüler. ²⁴⁶ Prof. Tour-Sini, Bilgeler tarafından öngörülen formdaki tefillinin, tefillini anımsatan bir muska olarak başa kutsal bir yılanın bağlandığı eski Mısır'dan ödünç alınmış olma olasılığını ortaya koyuyor. ²⁴⁷ Prof. Yehoshua Blau, muska

kullanımından nefret ettiği varsayılan Maimonides'in yazılarında bile muska ile tefillin arasında bir bağlantının ortaya çıktığını göstermiştir. ²⁴⁸

Bar-Ilan Üniversitesi'nde Yahudi bilgini olan Haham Dr. Sharon Shalom, dindar Etiyopyalı topluluğun Talmud'daki tefilin takma geleneğine tamamen yabancı olduğunu açıklıyor. Bu geleneğin dini sözlüklerinde hiç bahsedilmemesi, mitzvanın tarihi hakkında birçok soru gündeme getiriyor. Bunun yalnızca haham hukukunda kutsanmış bir gelenek olduğu ve başka hiçbir antik metinde belgelenmediği ortaya çıkıyor. ²⁴⁹ Tefilin takma töreninin Etiyopya Yahudiliğinde bulunmaması, bunun Yahudi halkına ancak Birinci Tapınak'ın yıkılmasından sonra nüfuz eden bir ritüel olduğunun kanıtıdır; bu, Bar-Ilan Üniversitesi'nden Prof. Noam Zohar tarafından da desteklenmektedir; Zohar, bilgelerin tefilin emrini ancak İkinci Tapınak'ın sonunda formüle ettiğini kabul etmektedir; o zamana kadar, iddia ediyor, "ve onları eline bağla ve gözlerinin arasında damlalar gibi olsunlar" ayeti sadece alegorik olarak yorumlandı, yani emirlerin yüreğe ve zihne kazınıp bağlanacağı anlamına geliyordu. ²⁵⁰ Hahamlar ancak daha sonraki bir dönemde mitzvah'a pratik bir ifade eklemeye karar verdiler. Prof. Zohar'ın kendisi kanıt olarak Etiyopya Yahudilerinin bu geleneğe hiç aşına olmamasını gösteriyor. ²⁵¹ İncil Ansiklopedisi, Tesniye 6:8'in gerçek anlamına göre, "[töte] gerçek nesnelere değil, daha çok anma metaforlarına atıfta bulunur." ²⁵²

İki bin yıllık sürgünden sonra, dünyanın dört bir yanından gelen Yahudilerin aynı tefilinlerle nasıl geri döndüklerine bakın. (Haham Daniel Blass) ²⁵³

Qumran mağaralarında Rosh'un tefilini bulduklarında... İki bin iki yüz yıl geçti ve tefilin değişmedi. İsrail halkı titizdir, çünkü biz onu aldığımız gibi, bir sonraki nesle aktarıyoruz... Bugünün aynı parşaları o zaman bulunan parşalarla aynıdır. Ne daha fazlası ne de daha azı. Her şey titizdir. Bu şaşırtıcı değil. Musa Sina'da aldığını bir sonraki nesle aktardı ve onlar da bir sonraki nesle aktardılar ve bu da bugüne kadar böyle devam etti.

(Haham Zamir Cohen) ²⁵⁴

Öncelikle, felsefi dilde bu, "non sequitur" ("bundan çıkarılamaz") adı verilen mantıksal bir yanılgıdır — argümandaki sonuç (Sözlü Tevrat'ın Sina

Dağı'nda verildiği) öncülden (tefillin geleneğinin kadim olduğu) çıkmaz. Herhangi bir geleneğin kıdemliliği onun "ilahiliğini" kanıtlamaz. Ayrıca, .hemen göreceğimiz gibi, tüm tefilinler aynı değildir İkincisi, aslında, 2014 yılında "En Eski ve En Küçük Tefillin" başlıklı bir makale yayınlandı, ²⁵⁵ yaklaşık iki bin iki yüz yıllık olan tefilinlere atıfta bulundu. Bazı hahamlar, bulgunun tefilinlerin Talmud'un yazılmasından öncesine ait olduğunu kanıtladığını ve bu şekilde, Sina'da Musa tarafından sözlü olarak iletilen ve bugüne kadar dindarlıkla ve sapmadan korunan doğru bir Tevrat'ın kanıtı oluşturduğunu iddia ediyorlar. Tefillin ile ilgili halakha açıktır ve Mişna'da, Maimonides'in Mişna Tora'sında ve Şulhan Aruh'ta (Tefillin Yasaları) yazılmıştır. Kısacası, Şulhan Aruh "geçersiz tefilin takan kişi sadece mitzvayı yerine getirmemekle kalmaz, aynı zamanda boşuna birçok dua okur ki bu büyük bir günahdır" der. ²⁵⁶ Halakha daha sonra, Hz. Musa'dan başlayıp hahamlara kadar nesilden nesile aktarıldığı .varsayılan tefilinlerin nasıl görünmesi gerektiğini büyük bir kesinlikle belirtir Fakat bu talihsiz bir hatadır. Dr. Jonathan Adler bu tefillinleri inceledi ve bunlar ile günümüz tefillinleri arasında temel farklar olduğunu buldu: boyutları farklıydı, şekilleri ve renkleri farklıydı ve hatta içlerindeki Tevrat ayetleri bile bugün tefillinlere dahil edilen ayetlerle aynı değildi! ²⁵⁷ Eğer öyleyse, eski tefillinler (veya alternatif olarak, günümüz tefillinleri) hiç de koşer değildir. Bu, eski tefillinlerin keşfinin kanıtladığı tek şeyin, bu tür muskaların Talmud yazılmadan önce bile Yahudi halkı arasında var olduğu ve günümüz tefillinlerinin o zamanın tefillinlerinden farklı olduğu ve bu nedenle varlıklarının aslında sadece sözlü bir Tevrat'ın varlığına bir çelişki oluşturduğu anlamına gelir, çünkü bunlar ile haham tefillinleri arasındaki farklar, tefillinle ilgili talimatların Sina'dan mükemmel bir süreklilikte iletilmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sözlü Tevrat'ın .varlığının kanıtı olarak bunlara güvenmek "çıkarıcı bir argüman" haline gelir Her ne kadar her türden büyü, tılsım ve muska uygulamasının, Prof. Gideon Bohek'in²⁵⁸ ileri sürdüğü gibi, haham çevrelerinde ancak Orta Çağ'ın sonlarında zirveye ulaşmış olması mümkün olsa da, muska endüstrisinin Bilgeler tarafından İkinci Tapınak döneminde tanınmaya başlandığı bilinmektedir; ve kanıt olarak, Mişna²⁵⁹ -belki de istemeden-tefilin'in, Yahudi olmayanlar arasında uygulanan pagan muska endüstrisinin önemli bir bölümünü oluşturduğunu ortaya koymaktadır.²⁶⁰

Tefilin Aurası

Başına tefilin takmanın etkisi üzerine yayınlanan "bilimsel" bir çalışmanın ardından, ²⁶¹ haham "tefillin aurası" denen şeyden bahsetmeyi sever.

Onlara göre, bir kişi tefilin taktığında, manevi seviyesi yükselir. Bu iddianın ?herhangi bir doğruluğu var mı? Ve eğer öyleyse, bu ne anlama geliyor

Bu çalışmanın savunucuları, bulguların, çalışma katılımcılarının başlarına tefilin taktıklarında ruhsal enerji miktarının arttığını ortaya koyduğunu bildiriyor. Dr. Steven Schram bir silme yayınladıBaşka bir çalışma, baş ve eldeki tefillinin temas noktalarının Çin akupunktur noktalarıyla örtüştüğünü ve bunlar aracılığıyla ruhsal enerjiyi yükseltmenin mümkün olduğunu gösteriyor. Araştırması ayrıca tefillinin yerleştirilme biçiminin Çin tıbbının tedavi yöntemiyle tutarlı olduğunu kanıtladı. ²⁶²

Ancak, bu çalışmanın sonuçları gerçekten doğruysa, enerjiyi yükselten şeyin tefillin olmadığı anlamına gelir; tefillinlerin kendileri ruhsal bir etkiye sahip değildir; durumu değiştiren, yerleştirildikleri yerdir. Başka bir deyişle, tefillini bacağımıza veya midemizin etrafına bağlarsak, olağanüstü bir enerjik etkiye sahip olmayacaklardır. Aynı zamanda, bir şarap şişesinin mantarını veya bir terliği başımıza ve elimize bağlarsak — aynı şekilde bir . "aura" sonucunu elde ederiz

Kabul edelim: Her şeyi hesaba kattığımızda, bu her yıl milyonlarca dolar üreten bir sektör. Tefillin'in yapıldığı malzemeler pahalı değil, ancak kutsal nesneler oldukları için haham mührü almaları gerekiyor. Tefillin'in maliyeti 750 ila 1.500 şekel arasındadır. ²⁶³ Ayrıca hahamlar takipçilerini her yıl tefillinlerini incelemeye ve koşer olmadığı beyan edilenleri değiştirmeye teşvik eder. ²⁶⁴ Daha önce de belirtildiği gibi, bu her yıl milyonlarca dolar .üreten bir sektördür

İddia 17

Sünnet

Sünnet emri, sünnet cezasını da beraberinde getirir ve Tevrat'ta şöyle yazılmıştır: 'Sünnet etini sünnet edeceksin' (Yaratılış 17:11). Sözlü Tevrat olmadan bu emri nasıl yerine getireceğimizi bilemezdik." ²⁶⁵

((Haham Menashe ben Porat

Sünnet mitzvası... Sözlü Tevrat olmasaydı, mitzvanın nasıl yerine getirileceğini anlayamazdık... Ne kesilir? Yazılı Tevrat'a göre, 'sünnet derilerinin etinde.' Nedir bu? Belki kulağın bu etidir? Belki burunda? Belki gözün üstünde? Sünnet derisinin eti nedir?" ²⁶⁶ (Haham Ephraim Kahlon

Ephraim Kahlon, sözlü Tevrat olmadan "orla" kelimesinin anlamını anlamamanın imkansız olduğunu iddia ediyor. Ancak Kahlon'un görünüşe göre unuttuğu şey, sünnet emrinin İbrahim'e Sina Dağı'nda Tevrat'ın

verilmesinden bile önce verilmiş olduğudur. İbrahim'in ev halkını sünnet
?etmek için sözlü bir haham yorumuna da ihtiyacı var mıydı
Kahlon gibi, Haham Yossi Mizrahi'nin Ocak 2017'de verdiği bir derste tam
olarak aynı iddiayı ortaya attı: "Herkes nerede keseceğini nasıl biliyordu?"
²⁶⁷ Sonuçta, Sözlü Tevrat olmadan, tören sırasında nerede kesileceğini
bilmek mümkün değildir. Bu, "yanlış seçim" türünden bir mantıksal
yanılgıdır, seçeneklerin münhasır olarak sunulduğu bir mantıksal yanılgıdır
(aslında durum böyle olmasa da). Bu durumda, yanılgı tarihsel cehaletten
.kaynaklanmaktadır

Modern araştırmalar, erkek sünnetinin İsrail halkına özgü olmadığını
kanıtladı. Bu, birçok yerde yaygın olan eski bir gelenektir. Prof. Benjamin
Mazar, Mısır, Suriye ve Küçük Asya'dan erkeklerin MÖ üçüncü binyıl kadar
erken bir tarihte sünnet edildiğine dair kanıtlar sunuyor. ²⁶⁸ Bu nedenle,
İbrahim'in sünnet törenine aşina olduğunu varsaymak mantıklıdır, çünkü
.kendi zamanında tüm dünyada uygulanıyordu

:Prof. Nissan Rubin şöyle açıklıyor

Sekiz günlük bir erkek çocuğunun sünneti, Tevrat'ın alınmasından önce bile
İsraililer tarafından uygulanan ilk emirlerden biridir. Ancak antik dünyada,
erkek sünneti yalnızca İsrail'e özgü bir olgu değildi... MÖ üçüncü bin yılın
ortalarından itibaren Mısır'da, sünnet sürecini gösteren bir kabartmada
kanıtlar bulunmaktadır. Mısır'da çıplak erkek resimleri ve heykellerinden
daha fazla kanıt bulunmaktadır. Mısır mumyaları arasında, bazıları sünnetli,
bazıları sünnetsiz bulunmuştur ve belki de sünnet Mısır'daki herkes için
zorunlu değildi, sadece rahipler için zorunluydu. Herodot, Mısırlılar,
Suriyeliler ve Küçük Asya halkları arasında sünnetten bahseder. Sünnet
Araplar, Habeşliler ve Fenikeliler arasında da uygulanıyordu... İncil ayrıca
Mısırlılar, Ürdün'ün doğu kesiminde yaşayanlar ve Saydalılar gibi çevre
halklar arasında da sünnetin varlığına tanıklık ediyor... Dolayısıyla sünnet
antik dünyada oldukça yaygın bir olguydu ve birçok kültürde biliniyordu. ²⁶⁹

Ancak tarihin daha sonraki bir aşamasında, Pers ve Yunan kültürlerinin
etkisi altında, komşu İsrail halkları oğullarını sünnet etmeyi bıraktılar ve bu
olgu öncelikle Yahudi halkıyla özdeşleşti. ²⁷⁰

Peki ya mohel'e empoze edilen Talmud emri ne olacak? "Sünnet edecekler,
kesecekler, emecekler [yeni doğan bebeğin cinsel organlarını] ve üzerlerine
katran ve kimyon sürecekleler." ²⁷¹ Tevrat bu ayrıntılara bile değinmez.
Bebeğin cinsel organlarını emme emrinin hahamlar tarafından (ve hijyenik
olmayan) Tevrat'ta bulunmaması, bunun Tevrat'ta bulunmaması,

hahamların bunu eklediği anlamına gelir ve bu nedenle Tevrat'la çelişir:
 .("Sana emrettiğim şeye bir şey eklemeyeceksin" (Tesniye 4:2

İddia 18

Mezuza

Mezuza'da yazılanlar yazılı Tevrat'ta yazmıyor. Bunu kim icat etti?" ²⁷²

((Haham Yossi Mizrahi

:Tesniye 11:13-22'de şöyle deniyor

Ve eğer bugün size emrettiğim emirlerime dikkatle kulak verirsiniz, Tanrınız RAB'bi severseniz ve bütün yüreğinizle ve bütün canınızla ona hizmet ederseniz: Ve hem ilk hem de son yağmuru mevsiminde, toprağınızın yağmurunu vereceğim: ve tahılını toplayacaksınız, onu miras alacaksınız ve doayacaksınız: ve sığırların için tarlalarında ot vereceğim, böylece yiyip doayacaksınız. Ve onları senin için saklayacağım. Eğer yüreğiniz dönerse ve başka tanrılara tapar ve onlara eğilirsенiz, RAB size öfkelenecek ve gökleri kapatacak, yağmur yağmayacak ve toprak ürününü vermeyecek ve RAB'bin size verdiği iyi topraktan çabucak yok olacaksınız. Ve bu sözleri yüreğinizde ve canlarınızda biriktirip onları bağlıyorsunuz. Ve bunlar ellerinizin üzerinde bir işaret olacaklar ve gözleriniz arasında gözler olacaklar; ve onlara oğullarınıza öğreteceksiniz, evinizde oturduğunuzda ve yolda yürürken ve yattığınızda ve kalktığınızda bunlardan söz edeceksiniz; ve **onları evinizin kapı direklerine ve kapılarınıza yazacaksınız:** ta ki sizin günleriniz ve çocuklarınızın günleri, RAB'bin atalarınıza benim günlerimde vermek için yemin ettiği ülkede uzun olsun. Gökler yeryüzünün üstündedir. Çünkü eğer size emrettiğim bütün bu emri tutarsanız, Tanrınız .RAB'bi sever, bütün yollarında yürür ve ona bağlanırsanız

Hahamların "mezuza" kelimesine verdiği anlamın aksine, İncil İbranice Sözlüğü "mezuza"yı bir evin kapısındaki iki tahta kirişten biri veya kapının her iki tarafındaki taş sütunlar olarak tanımlar. ²⁷³ Mezuzaların parşömenli kutular olduğunda ısrar edersek, zor bir sorun ortaya çıkar. Hakimler 16:3, Şimşon'un "şehir kapısının [Azza] direklerini ve iki kapı direğini tuttuğunu ve sürgüyle birlikte taşıyıp omuzlarına taktığını ve Hebron'un önündeki dağın tepesine sakladığını" söyler. Bu, Gazze'deki Filistinli sakinlerin hahamların mezuza emri konusunda katı oldukları anlamına mı geliyor? Elbette hayır. "Mezuza" kelimesinin anlamı bağlamdan açıkça anlaşılıyor - bunlar kapıları çerçeveleyen direkler veya lentolardır. Şimşon şehir kapılarını söktüğünde .bunları tuttu

Hahamlar "mezua" terimini orijinal bağlamından çıkarıp ona yeni bir anlam verdiler. Yahudiliğimizin sembolü olarak kapı çerçevesine bir kutu yapıştırmanın hiçbir sakıncası yoktur. Sorun, ritüelin baskı altında ve Tanrı adına gerçekleştirilmesi ve bu kutulara doğaüstü güçler atfedilmesi durumunda ortaya çıkar. Burada da hahamların ceplerine büyük meblağlar aktaran bir endüstriyle karşı karşıyayız. ²⁷⁴ Hahamların cemaatlerini zaman zaman mezua muskasının "profesyonel" bir şekilde incelenmesini (ücret karşılığında) ve eğer koşer statüsünü kaybetmişse değiştirilmesini emretmeye teşvik ettikleri unutulmamalıdır. ²⁷⁵

Cansız bir nesneye, özellikle dokunulduğunda veya öpüldüğünde harekete geçen mistik özellikler atfetme geleneği, pagan putperestliğinden başka bir şey değildir. Arkeologlar ve İncil döneminin bilginleri, eski zamanlarda Mezopotamya bölgesinde yaşayan pagan halkların, evlerini kapı direklerine takılan ve putların sembollerini içeren muskalarla işaretlediklerini açıklıyorlar. Mısır ve Bereketli Hilal'deki evlerin lentolarında, putların adlarını taşıyan muskalar bulundu, çünkü evin sakinleri muskaların putları onları kötülük ve hastalıktan koruduğuna inanıyorlardı. ²⁷⁶

Mezua'ya ayrıca evi veya şehri korumak için büyü bir güç atfedilir. Kudüs Talmudu, Başkan Haham Yehuda'nın Part kralı Artaban'a bir mezua gönderdiğini ve onu koruyacağına söz verdiğini anlatır. ²⁷⁷ Mezua'nın bir tılsım olarak işlevi, mezua ritüelini "Yahudi Olmayanların Anayasası" olarak adlandırmaktan çekinmeyen ve mezua'yı kötü ruhlara karşı bir koruma eylemi olarak kan uygulamasına benzer bir tılsım olarak tanımlayan Haham Kofman Kohler de dahil olmak üzere birkaç modern hahamın canını sıkmıştır. ²⁷⁸

Tesniye 11.bölümün ayetleri Tanrı'yı sevmeye emriyle açılıp kapanıyor. Yazar, Tanrı sevgisinin ve O'nun yollarında yürümenin yaşamın her alanında ifade edilmesi gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır: kalbin derinliklerinde dinlenme (לְבָבְךָ), ruhta (נֶפֶשְׁךָ), eylemlerde (יְדְךָ), düşüncelerde (בִּינִים), oturma (בְּשִׁבְתְּךָ), uyanma (בְּקוּמְךָ), yolda (בְּלִכְתְּךָ), evin içinde (בֵּיתְךָ) ve onun dışında (בְּשִׂטְּךָ).

Söylemeye neredeyse gerek yok ki, İncil'in tamamında evinin kapısına mezua takan herhangi bir karakterin tek bir tanımı veya ipucu bile yoktur. Tesniye 22, yeni bir ev inşa etmekle ilgili emirler içerir. Hahamlar haklıysa, orada mezua emrine bir gönderme olması uygundur, ancak bundan hiç söz edilmez. Hahamların mezua emri, Bilgelerin iddia ettiği gibi gerçekten de bu kadar önemliyse, ²⁷⁹ neden 22. bölümde bahsedilmiyor? Korkuluk, mezuzadan daha mı önemlidir? Sonuçta, Talmud'a göre, "kapısında

mezusa olmayan" kişi, ülkenin bir üyesi olarak kabul edilir, ²⁸⁰ çift suç işlemiş olur²⁸¹ ve kanı kendi başıdır

Tevrat'ın en doğru ve en iyi yorumu hahamlarda değil, İncil'in kendisinde bulunur. İncil, mezuzanın kapının yanındaki tahta panel veya sütun olduğunu açıkça belirtir; girişinde kapısı olan her evde mezuzalar vardır. Bu durum Mısır'da, Gazze'de ^{282, 283} ve Tapınak'ta da böyleydi. ²⁸⁴

19

Cumartesi iddiası

Yazılı Tevrat şöyle buyurmuştur: 'Altı gün çalışacaksın ve yedinci gün' senin için kutsal olacak, Rab için bir Şabat olacak; kim bu günde çalışırsa ölecektir' (Çıkış 32:2). Sadece ayette söylenenlere göre, hangi eylemin 'iş' olarak tanımlandığını nasıl bileceğiz? Neyin yasak olduğu hiç de açık değilken, bu yasağı nasıl yerine getirebiliriz? Ve yasak ihlal edilirse, tam olarak neyin yasak olduğunu ilan etmeden, ağır bir ölüm cezasıyla cezalandırmak adil ve mantıklı mıdır? Bundan, ayetle birlikte, Musa'ya Rabbin ağzından sözlü olarak verildiği kanıtlanmıştır - bu 'iş' kavramına dahil edilen eylemlerin bir listesi." ²⁸⁵

((Haham Menashe ben Porat

Tevrat'ta Sebt'in ne kadar kutsallığını ihlal ettiği yazmıyor. Tevrat'ta" (çalışmanın ne olduğu yazmıyor." ²⁸⁶ (Haham Yossi Mizrahi

Mizrahi ve Ben Porat, Sözlü Tevrat olmadan, "Şabat günü yerleşim yerlerinizin hiçbirinde ateş yakmayacaksınız" emrinin anlamını bilmenin imkansız olduğunu ileri sürerler. Musa'nın insanlara, onların anlayabileceği ve açık bir dilde konuşmuş olma olasılığını düşünmezler. Mizrahi, Bilgelerin ünlü bir atasözünü görmezden gelir; buna göre: "Tevrat insanların dili gibi konuşuyordu." ²⁸⁷ Yani, Tevrat, İsrail halkının aşına olduğu, anlayabileceği ve dostça olan bir dil ve kelimelerle yazılmıştır; yalnızca bilgiyi bilen .bilginlerin çözebileceği gizli bir şifreyle değil

:Daha sonra Sayılar 15:32-36'da şöyle yazılmıştır

Ve İsrailoğulları çölde idiler ve Şabat günü odun toplayan bir adam buldular. Ve Şabat bekçileri onu Musa'ya, Harun'a ve bütün cemaate odun topladılar. Ve onu nezarethaneye koydular, çünkü ona ne yapılacağı bilinmiyordu. Ve RAB Musa'ya dedi ki, Adam kesinlikle ölecek: Bütün cemaat onu taşlarla

taşılayacak, ordugâhın dışında. Ve bütün cemaat onu ordugâhın dışına .çıkardı ve taşlarla taşıladı, öyle ki RAB'bin Musa'ya emrettiği gibi öldü Musa, Şabat günü odun kesen bir adamla ne yapacağını bilmiyordu, bu yüzden Tanrı'nın bu konuda konuşmasını bekledi. Fakat Musa, Tevrat'ın tüm emirlerini açıklayan Sözlü Tevrat'ı Sina'da çoktan almışsa, neden Tanrı'nın bu konuda karar vermesini beklemek zorundaydı? Sonuçta, Sözlü Tevrat, Şabat günü yasaklanmış otuz dokuz işi listeler: bu günde odun kesilmemeli, biçilmemeli, testerelememeli veya doğranmamalıdır. ²⁸⁸ Bu hikaye, Tevrat'ın Sina'dan alınmasından sonra gerçekleşmiştir ve bu nedenle Musa, otuz dokuz yasaklanmış işten birini işleyen bir Şabat .ihlalcisiyle nasıl başa çıkacağını bilmeliydi

Fakat Bilgeler akıllıdırlar ve “Çünkü ona ne yapılacağı belirtilmemiştir” ²⁸⁹ cümlesinin sadece suçlunun başına gelen ölüm türüne atıfta bulunduğunu ve onu cezalandırıp cezalandırmama sorusuna değil, aynı zamanda suçlunun başına gelen ölüm türüne atıfta bulunduğunu belirlerler. ²⁹⁰ Raşi bunu doğrular ve şöyle der: “Çünkü ona ne yapılacağı, ne tür bir ölümle öleceği belirtilmemiştir, fakat Şabat'ı ihlal edenin ölüme maruz kalacağını biliyorlardı.” Fakat bu iddia da kolayca çürütülebilir. Birincisi, Tanrı'nın cevabı Musa'nın adamın ölüme maruz kalacağını bilmediğini kanıtlıyor, çünkü şöyle yazılmıştır: “Ve Rab Musa'ya dedi ki, ‘Adam öldüğü gün ölecek.’” ²⁹¹ Eğer Musa için Şabat'ı ihlal edenin öldürülmesi gerektiği açıksa, Tanrı neden “Öldürülecektir” diye şart koştu? İkincisi, hahamların yorumunu takiben, başka bir sorun ortaya çıkıyor; Talmud ve onu izleyen tüm yorumcular, Musa'nın adamın hangi tür ölümle öldürüleceğini bilmediğini belirlediler. Fakat eğer Musa gerçekten de Tevrat'ı Sina Dağı'nda sözlü olarak aldıysa, bu aşamada Şabat'ın kasıtlı olarak kirletilmesinin taşlanarak ölümü gerektirdiğini biliyor olmalıydı. ²⁹² Hem cezayı hem de infaz şeklini biliyor olmalıydı, çünkü her şey orada ayrıntılı olarak açıklanmıştır. ²⁹³

?Peki Şabat günü hangi işler yasaktır

Örneğin şu emri ele alalım: “ Sebt günlerinizde, Şabat günü ateş yakmayacaksınız.” **294** ^{Buradaki} yasak eylemle ilgilidir: yakma. Sorun ateş değil, yakma eylemidir. Neden sorunludur? Bağlam bunu açıklar. Önceki ayette şöyle deniyor: “Altı gün çalışacaksınız , ama yedinci gün sizin için Rab için kutsal bir Şabat olacak, o gün **herhangi bir** iş yapan herkes .ölecek.” ²⁹⁵ Ayetin konusu açıktır, çünkü “iş” kelimesi iki kez geçmektedir Mısır'da İsrail halkı aralıksız çalıştı ve bunun sonuçlarını hayal etmek mümkün. Tevrat'ın verilmesiyle, halkın haftada bir gün dinlenmesi ve günü

Tanrı'ya, aileye ve dinlenmeye adanması gerekiyordu. Yakma eylemi, Tanrı'nın ateşi sorunlu bir şey olarak görmesi nedeniyle değil, ²⁹⁶ eylemin kendisi fiziksel ve yorucu olduğu için emeğe benzemektedir. İncil zamanlarında, ateş yakmak isteyen herkes gidip odun kesmeli, onu kampa taşımali, küçük parçalara ayırmalı, bir yığın düzenlemeli ve ateş yakmaya çalışmalıydı. Kısacası, bunlar saatler süren sıkı çalışmadır, bu yüzden Tanrı .bunun Şabat'ta yapılmamasını istemiştir

Yasanın getirdiği eklemeler, örneğin Şabat'ta yoğurt kaplarını kesme ve ayırma yasağı, tuvalet kağıdını yırtma, kendini silme, aynaya bakma (beyaz bir saç bulup onu yolmak istemeyelim, Allah korusun) — ve bunun yanında sonsuz sayıda ek yasa — Yaratıcı'nın kalbini üzüyor, asıl meseleyi kaçırıyor ve tam tersi bir durum yaratıyor. İnsanlar Şabat'ta dinlenmek yerine .yasaklarla meşgul oluyor ve onları çiğnemekten korkuyorlar

Tevrat'ın bize Şabat'ı gözlemlememizi emrettiği büyük emir... Tevrat sadece, 'Kendinizi zorlamayın,' 'Ateş söndürmeyin,' demek isteseydi, o zaman Tevrat sadece: 'Dinlenin,' derdi. 'Hiçbir şey yapmayın,' (Haham Ephraim Kahlon). ²⁹⁷

Ephraim Kahlon şu argümanı ortaya atıyor: Tanrı Şabat'ı sadece üzerinde dinlenebilmemiz için verdiyse, Tevrat neden bunu basitçe söylemiyor? İronik olarak, Tevrat tam olarak bunu söylüyor: "Altı gün çalışacaksın ve bütün işlerini yapacaksın; ama yedinci gün Tanrının RAB'be dinleneceksin. Sen, oğlun, kızın, erkek kölen, kadın kölen, öküzün, eşeğin, sığırlarından hiçbirisi, kapılarının içinde olan yabancı da dahil hiçbir iş yapmayacaksın ki, .(erkek **kölen** ve kadın kölen senin gibi dinlensinler" (Tesniye 5:12-13

Bu arada, bugün çoğu yeşiva öğrencisi iki basit nedenden ötürü Şabat :emirlerini büyük ölçüde ihlal ediyor

İlk olarak, Tevrat açıkça şöyle der: "Altı gün çalışacaksın ve bütün işini yapacaksın; fakat yedinci gün Tanrının RAB'be Şabat'tır; hiçbir iş yapmayacaksın..." (Çıkış 20:9-10). Ancak, yeşiva öğrencileri yedinci günde Tevrat'ı çalıştıklarında, Şabat emrini ihlal etmiş olurlar çünkü onların sistemine göre, bütün hafta üzerinde çalıştıkları Tevrat, "onların Tevrat'ı onların sanatıdır" anlamında onların işi olarak kabul edilir. ²⁹⁸ Bu mantığa göre, Şabat'ta Talmud Gemara'dan uzak durmaları gerekir, çünkü bütün .hafta boyunca Tevrat üzerinde çalışırlar ve bu onların işidir

İkinci olarak, Tevrat şöyle der: "...sen, oğlun, kızın, erkek kölen, kadın kölen, hayvanların ve kapılarının içindeki yabancılar hiçbir iş yapmayacaksın" (Çıkış 20:10). Bilgeler "yabancı"nın anlamını çarpıttılar ve bunun din değiştirmiş birini ifade ettiği sonucuna vardılar. ²⁹⁹ Ancak, bu

durumda (ve genel olarak İncil'de) "yabancı"nın anlamı bir yabancından ve bir garipten başka bir şey değildir. ³⁰⁰ Şabat'ta aramızda olan yabancıyı işe almama yönündeki açık emre rağmen, ³⁰¹ hahamlar, havadan "Şabat Yahudi olmayan" terimini uydurdular ³⁰² ve bir Yahudi olmayandan açıkça iş yapmasını istemenin yasak olmasına rağmen, ³⁰³ bir Yahudi olmayana ima yoluyla söylemenin - buna izin verildiğine karar verdiler! ³⁰⁴ Anlamsızlığı anladınız mı?... Söylemek yasaktır, ima etmek izindir! ³⁰⁵ Her halükarda, "Gentile Şabat" ifadesi, Bilgelerin, bir yandan "yabancı" ifadesinin açık anlamını çarpıttıklarında ve diğer yandan Tevrat'ın emrettiği gibi onun Şabat'ta dinlenmesini engellediklerinde, günaha günah eklediklerini açıkça göstermektedir. ³⁰⁶ Bir diğer şey de, Tevrat, Yahudi olmayanlara Şabat emirlerine uymalarını emrederken, Bilgeler tam tersini hükmettiler: "Sebt'i tutan bir Yahudi olmayan ölüme mahkûmdur" (Sanhedrin 58b). ³⁰⁷

20

püskül iddiası

Tzitzit mitzvası Tevrat'ta 'Shelah' Parashat'ında yazılmıştır. Sayılar' Kitabı, bölüm 15, ayet 38'de Tanrı Musa'ya şöyle der: 'İsrailoğullarına konuş ve onlara de ki, "Nesiller boyunca giysilerinin köşelerine saçaklar yap ve saçakların saçaklarına mavi bir iplik koy, o senin saçakların olsun." Mavi nedir? Yeşilimsi mavi mi? Mavimsi mavi mi? Mavi nedir? Tevrat'ın yazdığı bu tzitzit mitzvasını, Bilgelerin ayrıntılı (açıklaması olmadan yerine getiremeyiz." ³⁰⁸ (Haham Ephraim Kahlon

Sözlü Tevrat olmadan, mavinin tam tonunu nasıl bilebiliriz? Öncelikle, Haham Kahlon, Tanrı'nın, gözlemci bir kişinin mavimsi veya yeşilimsi bir ton .seçmesini önemseydiğini varsayar

İkincisi, eğer Musa'ya Sina Dağı'nda sözlü olarak ayrıntılı bir Tevrat verildiyse, Chabad tzitzit'i Maimonides'inkinden veya Rabbi Amram Gaon'unkinden nasıl farklıdır, ki bu da Rabbad ve Tosafot'unkinden farklı ?görünüyor

Aslında, "Tzitzit" ³⁰⁹ ve "Arba Knafoth" ³¹⁰ maddelerinin incelenmesi, Sözlü Tevrat'ın tzitzit mitzvasını uygulamasına göre yerine getirmesine gerek olmadığını ortaya koymaktadır. Mitzvayı yerine getirmek için gereken tüm önemli ayrıntılar İncil'de yer almaktadır. Haham Avraham Chill bunu daha ayrıntılı olarak açıklar ve hatta Bilgelerin mevcut mitzvaya hahamlık hükümlerini genişlettiğini ve eklediğini ima eder. ³¹¹

İddia 21

Nida

Levililer, bölüm 15, ayet 19'daki ayrılık mitzvası: 'Ve eğer bir kadının' kan akıntısı varsa, akıntısı etinde olacaktır.' 'Kan akıntısı etinde olacaktır' - kan akıntısı olan bir kadın, 'yedi gün ayrı kalacaktır ve ona dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır.' Tamam, kan akıntısı olan bir kadının akıntısı kanındadır. Nerede? Yazılmamıştır... Belki burundan? Belki parmaklardan? Belki kulaktan? Nerede? Öyleyse yapmalıyız, yapmalıyız, yapmalıyız - Sözlü Tevrat'a göre." ³¹² (Haham Ephraim Kahlon)

Haham geleneğine saygıyla, bir kadının ayda bir kez nerede kanadığını bilmesi için Sözlü Tevrat'a ihtiyacı yoktur. Her durumda, Leviticus'un 15. bölümü nidah emrini ayrıntılı olarak açıklar

Ve eğer bir kadında kan akıntısı varsa, yedi gün murdar kalacaktır ve ona dokunan her kimse akşama kadar kirli kalacaktır. Ve onun murdarlığı sırasında onun üzerine yatan her kimse murdar olacaktır ve onun üzerine oturan her kimse murdar olacaktır. Ve onun yatağına dokunan her kimse giysilerini yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar kirli kalacaktır. Ve onun oturduğu herhangi bir kaba dokunan her kimse giysilerini yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar kirli kalacaktır. Ve eğer herhangi bir yatakta veya oturduğu herhangi bir kaptan yatarsa, ona dokunduğu zaman akşama kadar kirli kalacaktır. Ve eğer bir adam üzerinde yatarsa ve onun

akıntısı üzerindeyse, yedi gün kirli kalacaktır ve yattığı her yatak kirli olacaktır. Ve eğer bir kadının vücudundan, ayrılığı dışında birçok gün akıntı varsa veya ayrılığı sırasında akıntı varsa, ayrılığının bütün günleri, ayrılık günlerinde olduğu gibi kirli kalacaktır. Ayrıldığı bütün günler boyunca yattığı her yatak, onun için ayrılık yatağı gibi olacak ve oturduğu her kap, ayrılığının kirliliğinde olduğu gibi kirli sayılacak. Ve bunlara dokunan her kimse kirli sayılacak ve giysilerini yıkayacak, suda yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacak. Ve akıntısından temizlenirse, o zaman yedi gün sayacak ve ondan sonra temiz sayılacak. Ve sekizinci günde kendine iki kumru veya iki genç güvercin alacak ve onları rahibe, buluşma çadırının kapısına getirecek. Ve rahip birini günah sunusu, öbürünü yakmalık sunu olarak sunacak ve rahip onun kirliliği için Rabbin önünde onun için kefareti .(ödeyecek (Levililer 15:19-30

:Bu ayetler Nida emrinin üç önemli özelliğini öğretmektedir

;Doğum yapan bir kadınla doğrudan veya dolaylı temasta bulunmayın .1

;Ona temas eden herkes yedi gün boyunca kirli sayılır .2

Ayrılık günlerinin sonunda, kadın yedi gün saflık saymalı ve sonra bir .3 kurban sunmalıdır. Levililer 18:19, bir kadının ayrılığı sırasında onunla .yatılmaması gerektiğini tekrar vurgular

Peki, Bilgelerin yorumu olmadan "nida" kelimesinin ne anlama geldiğini nasıl bilebiliriz? Tevrat bunu açıklar: "Ve eğer bir kadında kan akıntısı varsa, o kendi bedeninde bir kadın olacaktır; yedi gün ayrı kalacaktır" (Levililer 15:19). Nida'nın bir kadının "kan akıntısı olduğu" bir dönemi tanımladığı açıktır. Her kadın bu dönemin tam olarak ne zaman gerçekleştiğini bilir. Bunun kanıtı zaten Yaratılış Kitabı'nda, Sarah'ın neden :gebe kalamayacağına inandığını açıkladığı yerde mevcuttur

Ve İbrahim ve Sara yaşlanmışlardı ve Sara'nın çocuk sahibi olma zamanı geçmişti. Ve Sara onun önünde gülererek dedi ki, Evlendikten sonra kadın .(oldum ve efendim yaşlandı (Yaratılış 18:11-12

Dolayısıyla Sina Dağı'nın oluşumundan yüzlerce yıl önce yaşamış olan .Sara, niddah'ın ne olduğunu ve sonuçlarının ne olduğunu çok iyi biliyordu

Prof. Benjamin Mazar, niddah'ın İncil emrinin, haham geleneği olmadan bile açık ve anlaşılır olduğunu gösteriyor. Hatta "niddah'ın kirliliğine ilişkin görüşün kökeninin... birçok halkta, özellikle ilkel halklarda bulunan doğumla ilişkili kirlilik kavramlarında aranması gerektiğini" söylüyor. ³¹³ Yani, niddah dönemi ve yasaları, Tevrat verilmeden önce bile bölge halklarına aşinaydı

ve bu nedenle İsraililerin bunu anlamakta ve uygulamakta hiçbir sorun .yaşamadıkları varsayılabilir

Tevrat, her halükarda, kadınların adet dönemlerinde hadım edilmesinin nedenini belirtmez. Bilgeler, kadının Cennet Bahçesi'nde bir adamın kanını döktüğü için hadım etme emriyle cezalandırıldığını ve yükümlü kılındığını öğretir. ³¹⁴ Hadım etmeyi bir lanet ve cezaya dönüştürdüler ve hatta hadım etme emrine uymayan bir kadının doğum sırasında öleceği tehdidinde bulundular. ³¹⁵ Tüm bu ayrıntıların, Tevrat'ta herhangi bir referansı olmayan .haham eklemeleri olduğunu belirtmek önemlidir

:İşte bilginlerin nidah emrini çarpıtmalarına dair birkaç örnek daha

Levililer 15 boşanmış bir kadının yasalarını ayrıntılı olarak anlatır, ³¹⁶ • ancak hiçbir yerde kadının boşanması sırasında özel kıyafetler giymesi gerektiği söylenmez. Yine de halakik bilginler şöyle demiştir: "'Ve kocasından ayrılacak' (Levililer 15:33) denilen şey hakkında bir baraita'da öğrendiğimiz gibi, ilk ihtiyarlar bu ayetin bize boşanmış kadının her konuda kocasından uzak durması, gözlerini maviye boyamaması, yüzünü kırmızıya boyamaması ve kendini renkli giysilerle süslememesi gerektiğini öğretmek için geldiğini söylediler." ³¹⁷ Bilgeler burada Tevrat'ı iki kez :çürütüyorlar

;Tevrat'ta açıkça belirtilmeyen ayrılık emrine yasaklar eklediler .1

Kendi yorumlarını , aslen makyaj veya giyimle hiç ilgilenmeyen 33, ³¹⁸ .2 ayetlere eklediler . Bu sadece Zeb'in Tevrat'ını özetlemeyi amaçlıyordu (bkz. 32. ayet). ³¹⁹

Tevrat, niddah sırasında kadının “yedi gün boyunca kirli olduğunu ve dokunulduğunda kirli olduğunu, oturduğu yerin ve yatağının da kirli olduğunu; ve eğer dokunulduğunda kirliyse, oturduğu yerin ve yatağının akşama kadar kirli olduğunu ve yıkanmak ve giysilerini yıkamak zorunda olduğunu” açıkça belirtir. ³²⁰ Ancak, Bilgeler Tevrat'ın emirlerine ekleme yapma yasağını görmezden geldiler ³²¹ ve Ramban'ın tanımladığı gibi, :İncil'de hiçbir temeli olmayan ek kısıtlamalar eklediler

Hahamların Tractate Nidah'ın baraitasında bahsettiği gibi, bir öğrencinin bir kadının refahı hakkında soru sorması yasaktır, Haham Nehemiah ağzından çıkan kelimelerin bile kirli olduğunu söyler. Haham Yochanan şöyle dedi: Bir kişinin bir kadını takip etmesi ve Ofra'yı çiğnemesi yasaktır, çünkü o ölü bir insan kadar kirlidir. ³²²

Tevrat'a göre, bir kadın kocasından yalnızca adet döneminin yedi günü içinde ayrılabilir. ³²³ “Tevrat'ta, boşanmış bir kadının boşanmasının yedi

gününden sonra kendini temizlemesine gerek yoktur ve kocasına izin verilir.” ³²⁴ Ancak halaki bilginleri daha katıydı ve ayrılık dönemine bir “temiz yedi” daha eklediler. ³²⁵ Maimonides, “bakire veya fahişe olan her kadının yedi gün temizlik gözlemlemesi ve ardından sekizinci gece yıkanması gerektiğini ve bundan sonra kocasına izin verileceğini” hükmetti. ³²⁶ Kendisi de dindar bir adam olan Dr. Daniel Rosenk, bu ağırlaşmada (aynı zamanda “Haham Zira’nın şiddeti” olarak da bilinir) sadece Bilgelerin Tevrat’ın yönlendirmesinden sapmakla kalmadıklarını, aynı zamanda “temizlik günlerine eklenen yedi günlük temizliğin şiddeti nedeniyle [bir kadının] eşine olan doğal arzusunun önemli bir kısmının” silinmesine yol açtıklarını kabul etti. ³²⁷ Onun görüşüne göre, kocasından ayrı kalmak “...Tevrat’a göre yedi günlük saflıktır, adet kanamasından sonraki yedi günlük saflık değil... Yapılan araştırmalar, tam da adet kanamasının bitiminden sonraki yedi günlük saflığın, bir kadının partnerine karşı cinsel çekim duymasının zirve yaptığı günler olduğunu göstermiştir.” ³²⁸

Kısacası, Tevrat’ın emirlerine ekleme yapma yasağına rağmen, hahamlar, yasanın ilaveten "yedi temiz" daha öngörmesi ve böylece kadının doğurganlık sürecinin zirvesini etkisiz hale getirmesi nedeniyle kadını zorla kötülük yapmadığı için cezalandırdılar. ³³⁰

Ester Kitabı şöyle der: “Ve Ester’in hizmetçileri ve hadımları gelip ona • söylediler ve kraliçe çok titredi.” ³³¹ “Ve çok titredi” ifadesi, Ester’in 1-3. ayetlerde anlatılan Mordekai’nin eylemlerine verdiği tepkiyi anlatır. Bu bağlamda “Ve çok titredi” ifadesinin anlamı şudur: “güç ve titreme sarayı.” ³³² Mordekai’nin ağlayışı ve giydiği yas giysileri hakkındaki söylentiler Ester’i şok etti. ³³³ Fakat Bilgeler İncil’deki anlamdan saparak şöyle dediler: “Ve bir haşlama olacak, bir kadının fahişe olduğunu öğreterek.” ³³⁴ Haham yorumu İncil’deki görüşle çelişir, çünkü “haşlama” kelimesi çeşitli türevleriyle birlikte İncil’de en az dört kez daha geçer ve hiçbir durumda bir fahişenin kanına atıfta bulunmaz. Peygamber İşaya, gördüğü bir vizyonun kendisini “haşladığını” anlatır. ³³⁵ İşaya da bir dönem fahişelik ?yaşadı mı

:Yaratılış 18:6-8’de şöyle yazılmıştır •

Ve İbrahim çadırdan Sara’nın yanına koştu ve dedi ki, "Hemen üç ölçek ince un hazırla, yoğur ve pide yap." Ve lor ve süt aldı, ve hazırladığı .buzağıyı alıp önlerine koydu; ve ağacın altında üzerlerine durdu, ve yediler

:Daha sonra 10-12. ayetlerde şöyle deniyor

Ve dedi ki, Bir süre sonra sana döneceğim ve işte, karın Sara’nın bir oğlu var: ve Sara çadırın açılışını duydu ve o onun arkasındaydı. Ve İbrahim ve

Sara yaşlı adamlardı ve Sara'nın çocuk sahibi olma zamanı geçmişti. Ve Sara onun önünde gülerek dedi ki, Evlendikten sonra bana bir kadın oldu ve efendim yaşlandı. ³³⁶

Sarah, adetinin sona ermesi nedeniyle kehanetin sözlerine güldü. ³³⁷ Ancak Babil Talmud'u ³³⁸ bundan etkilenmedi ve şöyle dedi: "'Ve tereyağı, süt ve genç bir boğa aldı,' ama ekmek almadı... Atamız İbrahim, saf bir şekilde dindar bir yiyiciydi ve annemiz Sara o gün bir somun ekmek açtı." Raşi, İbrahim'in karısının misafirlerine hazırladığı ekmeği "Sarah'ın o gün misafir olarak yediği bir somun ekmeği açmasına göre" servis etmediğini ve hamurun kirleneceğini iddia etti. Dolayısıyla Bilgelerin açıkça Tevrat'la çeliştiği sonucu çıkıyor. Onlar Sarah'ın o gün adet halinde olduğunu ve bu nedenle hamuru kirlettiğini iddia ediyorlar, ancak Tevrat, onun beklenen hamileliği hakkındaki kehanete güldüğünü açıkça belirtiyor, çünkü aylık döngüsü sona ermişti ("Sarah kadınlar gibi olmaktan çıktı"). ³³⁹

Yasaya göre, "Kim bir kadınla murdar halde karşılaşır, para cezası • ödemek zorundadır ve kadın da para cezası ödemek zorundadır." ³⁴⁰ Bu hüküm, murdar haldeki bir kadınla cinsel ilişkiye giren kişinin yapması gereken arınma ritüelini ayrıntılarıyla açıklayan, ancak bu durumda para cezası ödeme cezasından bahsetmeyen Tevrat'ın talimatından da sapmaktadır. ³⁴¹ "Bir kadınla murdar halde yatan kişi, onun gibi murdar olur ve yedi gün arınma geçirmek zorundadır" ve başka bir şey değildir. ³⁴² Tevrat'ta para cezası ödeme cezasını gerektiren suçların çoğu ritüel niteliktedir: sünnet emri, Fısıh Bayramı'nı kutlamak ve maya yemek, ölü bir bedenle murdarlığı, murdar haldeki bütün kuzuları yemek ve kurban kanını yemek, Tapınak dışında kesim yapmak, ensest yasaları ve daha fazlası. ³⁴³ Ancak, hahamlık yasasının aksine, Musa'nın Tevrat'ı, bir kadını kirli halde görenlere para cezası vermez. ³⁴⁴

:Levililer 12:2-7'de şöyle deniyor •

Bir kadın gebe kalır ve erkek çocuk doğurursa, yedi gün boyunca kirli kalacaktır... ve otuz gün boyunca arınma kanında kalacaktır... ve arınma günleri tamamlandığında, bir oğul veya bir kız için, yakmalık sunu olarak bir yaşında bir koç veya günah sunusu olarak bir koçu, buluşma çadırının kapısına, rahibe getirecektir. Ve onu Rabbin önünde sunacak ve onun için .kefarete edecek ve kanının akıntısından temizlenecektir

ayetin sonu, doğum yapan kadının adet dönemindeki kanından arınmak .7 için bir kurban getirmesi gerektiğini açıkça belirtir. Shulchan Aruch'un yazarı bunu yorumladı ve "vajinalinden bir damla kan çıkan her kadın... yedi gün saflık sayana ve uygun şekilde yıkanana kadar kirlidir." dedi.

Başka bir deyişle, arınma ritüeli adet dönemindeki kanından dolayı gereklidir. Ve bu nokta basit ve açık olmasına rağmen, Talmud başka bir :neden vermeye karar verdi

Öğrencileri Haham Şimon ben Yochai'ye sordular: Tevrat neden "Doğum yapan bir kadın bir kurban getirir" dedi? Onlara dedi ki: Bir çocuğu doğurmak için diz çöktüğünüzde, ayağa kalkıp kocanıza ihtiyacınız olmayacağına yemin edersiniz, bu nedenle Tevrat "Bir kurban getireceksiniz" dedi. ³⁴⁵

Yani Tevrat'a ve hatta Şulhan Aruh'taki Halaka'ya tamamen aykırı olarak Raşbi, kadının doğum anında artık kocasına ihtiyaç duymayacağına, yani bir daha asla doğum yapmayacağına yemin ettiği için kurban getirmesi .gerektiğine hükmetti

Bu arada, olgusal-arkeolojik bir bakış açısından, mikveler İsrail'de İkinci Tapınak döneminden itibaren ortaya çıkmaya başladı. Bar-Ilan Üniversitesi'nde Yahudi Çalışmaları ve Arkeoloji Profesörü olan Eyal Regev'e göre, İncil döneminde arınma amacıyla suya daldırma, nehirler, mağaralar ve sarnıçlar gibi doğal veya oyulmuş su kaynaklarına yapıldı. Buna karşılık, bugüne kadar keşfedilen en eski mikveler MÖ ikinci yüzyıldan daha erken bir tarihe sahip değildir. ³⁴⁶ Başka bir deyişle, bugün bildiğimiz haliyle mikveler, Yahudilikte İkinci Tapınak döneminin sonundan önce ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle, Sözlü Tevrat'ın mikvelerle ilgili kaygısı, o dönemde ortaya çıkan bir haham fikrinin anakronik bir .örneğinden başka bir şey değildir

.22

Katliam Yasasını İddia Edin

Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat'a dayanmaktadır ve ondan ayrı değildir." Yani, çocuğuyla birlikte 'Ve sana emrettiğim gibi kurban ettin' gibi bir ayet öğrenen bir baba, oğluna oradaki katliam yasalarını açıklar." ³⁴⁷

((Haham Daniel Blas

Hahamlar, Sözlü Tevrat olmadan, nasıl kesim yapılacağını bilmenin imkansız olduğunu iddia ederler. Bu iddia, kişinin Sözlü Tevrat aracılığıyla kesim yapmayı öğreneceği şeklindeki yanlış varsayıma dayanmaktadır. Ancak, gerçekte, gerçeklik daha karmaşıktır. Musa'nın Tevrat'ında koşer ve koşer olmayan kesim yasalarını ele alan tek bir emir yoktur. Tevrat'ta kesimden bahsedildiğinde, ³⁴⁸ bu rahiplerin işidir.³⁴⁹ Bu nedenle, Bilgeler tarafından belirlenen kesim yasaları - Musa'nın Tevrat'ına aykırı olarak revize ettikleri emir

dağlarının bir başka örneğidir.³⁵⁰

Belirtildiği gibi, Sözlü Tevrat koşer bir hayvanın nasıl kesileceğini belirtmez. Gemara konusunda uzmanlaşmış ve bunu içten dışa bilen biri bile halaka'ya göre kesim yapamaz ve özel ve resmi bir mesleki eğitimden geçmediği sürece bunu yapmasına izin verilmez. Okuyucu, Mişna'daki "Taharat" emrini veya Kısa Kesim Halakası'nı, Shulchan Aruch ³⁵¹ incelemeye çalışmalı ve kendini incelemelidir: Okuduktan ve dikkatlice inceledikten sonra, Halaka'sına göre kesim yapmaya muktedir ve istekli mi? Elbette hayır. Sözlü Tevrat, kimseyi gerçekten kesim yapmaya hak kazandırmaz. ³⁵²

Bu sorun, kaşrut konusunda da mevcuttur; Sözlü Tevrat'ta ayrıntılı olarak açıklanan kaşrut yasalarını incelemek kimseyi kaşrut denetçisi yapmaz. Dini enstitü "Moreshet Avot" ³⁵³ün web sitesi , çeşitli Tevrat konularında eğitim programları sunmaktadır: bir kesim kursu, bir kaşrut denetçisi kursu, bir sünnet kursu ve hatta bir ev yenileme kursu. Teorik çalışma, hahamlık yasasına dayanmaktadır, ancak bu alanda Sözlü Tevrat'ın bıraktığı büyük boşluğu doldurmak için çok sayıda ek bilgi ve pratik rehberlik sunmaktadır. Sözlü Tevrat tüm bu içeriği içerseydi, kasaplar, kaşrut denetçileri, sünnet .kursları vb. için uzmanlaşmış kurslara gerek kalmazdı

Başka bir örnek, Tevrat'ta anlatıldığı gibi Baş Rahibin giysileridir; Tevrat, "parçalı giysiler" ve "altın efod" giyilmesini emreder, ³⁵⁴ ancak bunların nasıl dikilmesi gerektiğini söylemez. Tevrat, giysinin doğası hakkında bir fikir verir, ancak kimseyi profesyonel dikişle uğraşmaya yetkili kılmaz. Sözlü Tevrat da bu durumda işe yaramaz; bu, Tapınak kap kacaklarının yasaları tarafından doğrulanır.³⁵⁵ Orada ayrıntılı olarak verilen ^{bilgiler} kimseyi kutsal giysileri dikmeye yetkili kılmaz. Profesyonel bir terzi olmayan hiç kimse .ellerini ve ayaklarını orada bulamaz

Çeşitli mesleki eğitimler, Sözlü Tevrat'ın pratik düzeyde yetersizliğine tanıklık ediyor. Sukkah inşa etmek gibi basit pratik alanlarda ayrıntılı bilgi sağlayabilir, ancak daha karmaşık konularda (kesim, kaşrut, bina ve köprü inşası, yol döşeme) ek "Sözlü Tevrat" veya devletten resmi bir sertifika .sunan özel kurslara ihtiyaç vardır

Bu nedenle, çeşitli dini hizmetleri yerine getirmek için Sözlü Tevrat'a ek Tevrat eklemekten kaçış yoktur - profesyonel, yetkili, pratik ve daha ayrıntılı. Bunun nedeni, Sözlü Tevrat'ın felsefi bir formatta öğretilen teorik bilgi içermesidir. Haham okullarında Tevrat'ı incelemek, öğrenciyi herhangi bir eyleme yönlendirmek için tasarlanmamıştır. Shekla ve Tariya'nın tarzı, soru ve cevaplar, tartışma ve münazara ³⁵⁶ dahil olmak üzere Gemara'yı

incelemenin özü yalnızca tek bir amaca yöneliktir: Tevrat'ı kendi iyiliği için incelemek. ³⁵⁷

Sonuç olarak, eğer bir kasap, bir koşer denetçisi, bir inşaatçı, bir mohel, bir bahçıvan veya bir terzi olmak istiyorsanız, Gemara'da aramanız gereken hiçbir şey yok; kalbinize yakın konularda uzmanlaşma imkanı sunan bir .programa kaydolmanız daha iyi

Iddia 23

Sukkot ve Dört Tür

Mitzvotlarda sıklıkla olduğu gibi, Tevrat emri birkaç gizemli kelimeyle" verir ve anlamlarını çözmeyi 'Sözlü Tevrat'a bırakır. Yazılı Tevrat'taki dört türle ilgili ayette söylendiği gibi." ³⁵⁸

Narenciye nedir? Dört türe ihtiyaç olduğu yazılmıştır." (Haham Yossi" Mizrahi) ³⁵⁹

Öyleyse Tanrı neden bir sukkahın nasıl inşa edileceği ve dört türe dahil olan turunçgillerin tam türü hakkında kesin talimatlar vermedi? Tevrat'ın sukkahı hangi yükseklikte, açıda, yönde, renkte veya şekilde inşa etmemiz gerektiğini belirtmemesiyle aynı sebepten. Belki de Tanrı yaratıcılığımızı teşvik etmeyi tercih ettiği ve belirli bir narenciye çeşidine veya tek bir sukkah modeline odaklanmamızı istemediği için mi? Bayramın özü sukkahın şekli değil, Tevrat'ta yazılanlardır: "Nesilleriniz, İsrailoğullarını Mısır diyarından çıkardığımda sukkahlarda oturttuğumu bilsinler" (Levililer 23:43). Sözlü Tevrat birçok sukkah yasasını ayrıntılı olarak anlatır, ³⁶⁰ ancak diğerlerini atlar. Bilgeler neden sukkahın kenarlarının hangi renkte olması gerektiğini veya hangi süslemelerle süslenmesi gerektiğini belirlemediler?

?Bu konularda yaratıcılığa neden yer var

:Dört tür ³⁶¹ , İncil'de yaklaşık bin yıl sonra, Nehemya kitabında geçmektedir Ve bütün kentlerinde ve Yeruşalim'de ilan edip diyecekler: "Dağa çıkın ve çardak yapmak için zeytin dalları, zeytin ağacı dalları, mersin dalları, hurma .(dalları ve mersin dalları getirin. Yazıldığı gibi" (8:15

Bu durumda da, İncil yazarı niyetini ayrıntılı olarak açıklama zahmetine girmedir. Ve yine de, Sözlü Tevrat'a dair hiçbir ipucu veya hahamların yardımı olmadan, İsraililer rahiplerin ve Levililerin niyetini anladılar. Hemen ardından şöyle anlatılır: "Ve halk dışarı çıktı ve getirdi ve her adam kendi .(çatısında ve avlularında çadırlar yaptı..." (ayet 16

Hahamların Sukkot yasaları ve diğer yaşam biçimleri üzerindeki kontrolünün, yalnızca Yahudi halkının mitzvotları doğru bir şekilde yerine getirmesine yardımcı olma arzusuyla (en azından onların gözünde) değil,

aynı zamanda güç ve parayla da bağlantılı olduğu hissini ortadan kaldırmak zordur. Tüm bir ulus için koşer sukkahın ne olduğunu ve dört türün ne olduğunu belirleme yetkisine sahip tek kişi. Ve genel olarak, etrog tüccarları halakhik yasanın zincirlerine tutsak bir müşteri kitlesi olmadan ne yapacaklar? Haham dininin çok kazançlı bir iş olduğunu kabul etmekten kaçış yok. Örneğin, ulusal dini kanal olan Channel 7, "dört tür pazarının yılda on milyonlarca dolar ciro yaptığını, sadece bir hafta aktif bir iş olmasına rağmen... Tahminlere göre, [yaklaşık] yetmiş milyon şekeldir." diye bildiriyor. ³⁶²

Söylemeye gerek yok, Nehemya 8'e göre, Tevrat tomarını bulana kadar İsraililer Sukkot bayramını nasıl kutlayacaklarını bilmiyorlardı. Orada, Yeşu ben Nun günlerine kadar uzanan yüzlerce yıllık bir süre boyunca İsraililerin :Sukkot'ta yaşamadıkları belirtiliyor

Ve sürgünden gelenlerin bütün topluluğu çardaklar yaptılar ve çardaklarda oturdular, çünkü İsrail oğulları Nun oğlu Yeşu'nun günlerinden beri o güne kadar bunu yapmamışlardı ve büyük bir sevinç vardı... Ve Musa aracılığıyla RAB'bin emrettiği Tevrat'ta, İsrail oğullarının yedinci ayın bayramında çardaklarda oturmaları gerektiği yazılıydı; ve bütün kentlerinde ve Yeruşalim'de duyup ilan ettiler: Dağa çıkın ve zeytin dalları, zeytin ağacı dalları, mersin dalları, hurma dalları ve mersin ağacı dalları getirin, çardak yapın, yazıldığı gibi. ³⁶³

Bu durum, elbette, Tevrat'ın sözlü olarak aktarıldığı fikrine karşı ciddi bir mantıksal çelişki yaratmaktadır; zira eğer İsrail halkı Sözlü Tevrat'ın farkında olsaydı, büyük olasılıkla Sukkot bayramını nasıl kutlayacaklarını .da biliyor olacaktı

İddia 24

Ve gözlerin öğretmenlerini görececek

(Yeşaya 30:20)

Bir kişi kendisinden daha rahat bir zihne sahip birine baktığında," ruhu tam bir anlayışa uyanır ve Tanrı'nın Ruhu onun üzerinde durur. Ve hatta daha da fazlası, Efendisine dönüp kalbini O'na verdiğinde, ruhu ruhuyla birleşir ve kutsal bir bereket onun üzerine düşer, (Yeşaya 320) şöyle söylendiği gibi: 'Ve gözlerin öğretmenlerini görecek.'" ³⁶⁴

((Haham Mordehay Mendel, Moked Tehillim

Salih kişinin yüzünü gören kişi ondan bolluk ve iyilik bereketi alır ve" bir bereket alır çünkü onun üzerinde Şehinah ışığı parlar ve parlar." ³⁶⁵

((Haham Shammai Gross

Bu iddia doğrudan Sözlü Tevrat'a değil, hahamların yüksek statüsüne atıfta bulunmaktadır. Nim. Her halükarda, burada da bir ayeti bağlamından koparmaktan bahsediyoruz. Kutsal hahamların imgeleriyle (ikonlarıyla) hiçbir ilgisi yoktur, ki bu kendi başına Tevrat emriyle çelişir: "Kendine oyma bir put veya herhangi bir biçim yapmayacaksın" (Çıkış 20:3). İşaya 30:20'de, İsrail halkının gelecekte Tanrı'yı kendi gözleriyle göreceği vaadi verilir: "Ve gözlerin öğretmenlerini görecek." Ayetin yapısından, "öğretmenlerin" kelimesinin (çoğul olarak yazılmış olmasına rağmen) Rashi'nin doğru bir şekilde yorumladığı gibi Tanrı'nın kendisine atıfta bulunduğu oldukça açıktır: "Öğretmenlerin, sana fayda sağlamayı öğreten Kutsal Olan." Ancak, bu ayetin açık anlamına rağmen, bazı hahamlar onu :çarpıtmayı başardılar. "İbranice Dil" web sitesi bunu şöyle açıklıyor

Haredi toplumunda, bu ayetin kabul edilen anlamı, bir kişinin öğretmenlerini ve üstatlarını elle tutulur şekilde görmesi gerektiğidir. Bu nedenle, birçok insan evlerine yukarıdaki ayetin yazılı olduğu önemli hahamların portrelerini asar. Ancak ayetin anlamı bu değildir: İşaya'daki ayet, birçok öğretmenden hiç bahsetmez, tek bir öğretmenden bahseder ve etten kemikten bir öğretmenden değil, Tanrı'dan bahseder: Ve Rab size tarlanın ekmeğini ve tarlanın suyunu verecek; ve öğretmenleriniz artık kibirlenmeyecek, fakat gözleriniz öğretmenlerini görecek (İşaya 320). Peygamber, gelecekte, Kutsanmış Olan'ın artık insanlardan gizli kalmayacağını ('Ve öğretmenleriniz artık kibirlenmeyecek') — fakat herkese açıklanacağını ('Ve gözleriniz öğretmenlerini görecek') söyler. ³⁶⁶

Nadir de olsa, ayetin hahamlara değil, "Gerçek anlamına göre bu, gelecekte Şekina'nın yüzünü görmeye layık olacağımıza dair bir kehanettir" (Haham Benjamin Şmueli) şeklinde ifade edildiğini şaşırtıcı bir şekilde kabul eden hahamlar da bulunabilir. ³⁶⁷

Muskalar birçok form alabilir, en ünlülerinden biri de duvarlara aziz resimlerinin asılmasıdır. Bu tür ibadet çoğu dinde kabul edilir ancak kökeni pagan geleneklerine, özellikle de antik Roma putperestliğine dayanır. ³⁶⁸ Antik Katolik Hristiyanlığında, azizlerin bu resimlerine veya resimlerine "ikon" denirdi ³⁶⁹ ve azizlerin resimlerini heyecanlı kalabalığın tezahüratları eşliğinde taşıyan bir Hristiyan alayının da yer aldığı fuarlarda veya karnavallarda başroldeydiler. ³⁷⁰

Bilgeler putların pagan ibadetini benimsemekten çekinmediler ve hatta yukarıda belirttiğimiz gibi, Yeşaya 30:30'daki tek bir ayetin dar bir yorumuyla desteklediler: "...ve gözlerin öğretmenlerini görecek." Belirtildiği gibi, ayetin bağlamından "öğretmenlerin" sözcüklerinin Tanrı'ya atıfta

bulunduğu açıktır ve belirtildiği gibi, Raşi 371 ve ondan sonraki çoğu yorumcu bunu böyle yorumladı . Ancak, haham edebiyatının okyanusuna daha derine daldığımızda, kolayca önyargılı ve tamamen farklı bir yoruma maruz :kalırsınız

Responsa "Yabia Omer", Bölüm 6'da, bir kişi "hahamına dönüp kalbini ona verdiğinde, ruhu ruhuyla birleşecek ve kutsal bir bolluk ona ulaşacak, şöyle denildiği gibi: Ve gözlerin öğretmenlerini görecek." Responsa "Yacha Da'at", Bölüm 3, Bölüm 19'da, "öğretmenlerin" kelimesi büyükler ve bilgilerle özdeşleştirilmiştir; ve Responsa "Ateret Paz" Bölüm 1, Cilt 3'te, bir kişinin hahamın yüzünü gördüğünde Tevrat'ı daha iyi anladığı yazılmıştır, şöyle yazıldığı gibi: "Ve gözlerin öğretmenlerini görecek." Yani, nesiller boyunca, hahamlar ayetin ve "öğretmenlerin" kelimesinin doğru geleneksel yorumunu terk ettiler ve bunu yeni ve mütevazı olmayan bir şekilde - kendileri hakkında - yorumladılar. ³⁷² On Emir halkın putlara eğilmesini yasaklasa da, hahamlar İncil'den bir ayeti alıp bağlamından kopardılar, orijinal anlamını çarpıttılar ve yeni bir emir yarattılar: Halk putlara ve !fotoğrafçılara saygı göstermelidir. Onları

Iddia 25

Yeremya Sözlü Tevrat'ın varlığını kanıtlıyor

Peygamber Yeremya, 17. bölüm, 21. ayette şöyle yazıyor: 'Rab şöyle' diyor: "Kendinize dikkat edin ve Şabat günü yük taşımayın, Kudüs kapılarından içeri getirmeyin..." Peygamber, Sözlü Tevrat'ta özel olarak belirtilen Tevrat emirlerinden bahsediyor. Yazılı Tevrat ile birlikte Sina'da atalarımıza verildi. Bu nedenle, peygamber bu zor (iddiayı ileri sürebilir." ³⁷³ (Haham Daniel Asor

?Yeremya aslında ne yazdı

Ve onlara diyeceksin ki: Ey Yahuda kralları, ve bütün Yahuda, ve Yeruslaim'de oturanların hepsi, bu kapılardan girenler, RAB'bin sözünü dinleyin. RAB şöyle diyor: Kendinize dikkat edin, Şabat günü yük taşımayın, ve Yeruslaim kapılarından içeri getirmeyin. Ve Şabat günü evlerinizden yük çıkarmayın, ve hiçbir iş yapmayın; ve atalarınıza .(emrettiğim gibi Şabat gününü takdis edin (17:20-22

Haham Daniel Asor, Yeremya'nın, insanların Şabat günü şehir kapılarından yük getirme yasağını yalnızca Sözlü Tevrat aracılığıyla anladıkları gerçeğinden bahsettiğini iddia ediyor. Ancak bu mantıksız bir iddiadır, çünkü Tevrat'ın Sina Dağı'nda verildiği sırada insanlar çölde dolaşıyorlardı. Henüz ev veya kapı sahibi olmadıkları bir zamanda, bu tür yasaklarla ne

ilgileri vardı? Yeremya, Sözlü Tevrat'ta görünen bir yasağı alıntılamadı, .çünkü insanlar topraklarına yerleşmeden önce bu yasağa gerek yoktu Atalarınıza emrettiğim gibi” ifadesi, önceki şu ifadeye atıfta bulunmaktadır:“ “Hiçbir iş yapmayacaksınız, ancak Şabat gününü kutsal tutacaksınız.” Gerisi, insanlara yasağın Kudüs sınırları içinde nasıl uygulanacağını .açıklıyor ve Şabat'ta hangi işlerin yasak olduğunu belirtiyor

Geleneksel yorumcular bile, Yeremya'nın bu sözleri ile Sözlü Tevrat arasında hiçbir bağlantı olmadığını kabul ederken, Haham Daniel Asor'un iddiasını tamamen çürütüyorlar. Radak, bu mitzvanın yalnızca Kudüs'te :yaşayanlar için geçerli olduğunu açıklıyor

Ve ona kapılarda okumasını söylediği şey - çünkü Şabat günü kapılardan girip çıkıyorlardı. Onları şehrin dışındaki kapılardan girip çıkmaları dışında uyarmadı, çünkü şehrin içinde yükümlü değillerdi, çünkü Kudüs - kapıları geceleri kilitlidir ve kamu malı olduğu için yükümlü değillerdir; ³⁷⁴ Bu nedenle şöyle dedi, 'Ve onu Kudüs kapılarından içeri getireceksiniz' (aşağıda 21); 'Böylece şehrin kapılarından hiçbir yük getirilemez' (aşağıda 24); ve şöyle dedi, 'Ve böylece hiçbir yük Kudüs kapılarından içeri getirilemez' (aşağıda 27). Ve şöyle dedi, 'Ve Şabat günü evlerinizden hiçbir yük taşımayacaksınız' (aşağıda 22) - şu anlama gelir: onu şehrin dışına çıkarmak. Ve içeri getirmekten, dışarı çıkarmaktan daha çok söz edilen nedir? Zira Yeruşalim büyük bir şehirdi ve içeri getirenlerin sayısı, dışarı çıkaranlardan çoktu. Çünkü kasaba ve köy halkı şehre tahıl, meyve ve her türlü mal getiriyordu (Nehemya 13:20'ye göre). Ezra Kitabı'nda da Nehemya'nın onları Sebt günü hakkında azarladığı zaman şöyle yazdığı yazılıdır: 'Ve Sebt günü Yeruşalim'e girdiler' (ibid., 15) ve şöyle demiştir: 'Ve kapıları kapatıp, "Sebt gününden sonra açılmayacak ve kapılara muhafızlar koydum, böylece Sebt günü hiçbir mal içeri girmeyecek' (ibid., 19) - burada onları şehir dışından değil, şehir içinden uyarmamıştır, çünkü onlar Yeruşalim'in içindeki evlerine girmek veya çıkmak zorunda değillerdi, çünkü şehrin kapıları geceleri kilitliydi ve bunu yapmak zorunda değillerdi çünkü orası kamu malıydı. ³⁷⁵

Kısacası, bu ayetler Yeremya'ya sözlü olarak verilen ve onun İsrail halkına ilettiği bir emri değil, halkın belirli koşullar altında yerine getirmesi gereken .özel bir emri anlatmaktadır

**İddia 26 Daniel , Sözlü Yasa'ya uygun olarak
günde üç kez dua etti**

Daniel neden günde üç kez dua etme emri için canını feda etti? Bu" emir Tevrat'ta günde üç kez ve özellikle Kudüs'e doğru dua edilmesi gerektiği nerede görünüyor? Daniel hayatını Sözlü Tevrat'taki bir emir için ve Sözlü Tevrat'ın kesin talimatlarına göre feda etti. Eğer durum buysa, Sözlü Tevrat peygamberlerin İsrail'e yaptığı azarlamadan ve ayrıca peygamberlerin Tevrat'ta yazılmayan ancak yalnızca Sözlü Tevrat'ın açık emirleri olan emirler için yaptıkları fedakarlıktan kanıtlanmıştır... Daniel, arkadaşları Hananya Mişal ve Azarya ile birlikte neden kralın ekmeği yerine tohum yemeyi ve su içmeyi istedi... Cevap, Sözlü Tevrat'ın emrine göre, Yahudi olmayanların yemeklerini yemenin yasak olduğudur... Daniel, Hananya Mişal ve Azarya'nın özellikle Sözlü Tevrat'a dayanan haham emirlerine sıkı sıkıya (uydukları görülmektedir." ³⁷⁶ (Haham Daniel Asor

İncil figürlerinin Sözlü Tevrat'ın yasalarına uyduğunu kanıtlama çabasında, Haham Asor bir örnek olarak peygamber Daniel'i de gösterir. Daniel'in bilgelerin talimatlarına göre günde üç kez dua ettiğini ve (üç arkadaşıyla birlikte) kesinlikle koşer tuttuğunu iddia eder. Ancak Haham Asor'un yorumu hatalıdır. İncil'de Daniel ve arkadaşlarının halakik koşer korumak için tohum yediklerine ve su içtiklerine dair hiçbir ipucu yoktur. Daniel'in "kralın sakisi ve onun sakisi tarafından kurtarılmayacağına karar verdiği ve hadımlardan kurtarılmayacağını istediği" söylenir (Daniel 1:8). "Yatgael" "kirletilmek" anlamına gelir. ³⁷⁷ Daniel ve arkadaşlarının daha önce putlara kurban edilmiş etlerle kirlenmek istememiş olmaları ve her halükarda putların etinden uzak durmak istemiş olmaları mümkündür (Levililer 11 ve Tesniye 14'teki yasalara uygun olarak). ³⁷⁸

Daniel ve arkadaşlarının kararı , Jephthah'ın savaşa gitmeden önce ettiği yemini, ³⁷⁹ veya Yakup'un ondalık konusunda Tanrı'ya sadakat yeminini andırıyor.380 Daniel ve arkadaşları, belirli bir mitzvayı yerine getirmek için değil, gönüllü olarak kendilerini sınırladılar. Sonuçta, Yakup da kardeşi Esav'ın önünde yedi kez eğildi (Yaratılış 33:3). Haham Asor'un mantığına göre, bu, bir Yahudi'nin her karşılaştıklarında ağabeyinin önünde yedi kez eğilmesini gerektiren sözlü bir mitzva olduğu anlamına mı geliyor—sadece Yakup'un ?Tevrat'ta bu geleneği yaptığının tanımlanması yüzünden mi

Bilgeler, Daniel ve arkadaşlarının bunu sözlü olarak verilen bir mitzvayı yerine getirmek için yaptıklarını söylemediler, bunun yerine putperest kurbanlardan uzak durmaktan bahsettiler. Haham Asor'un aksine, Hahamlar Daniel ve arkadaşlarının reddetmelerinin nedeninin Sina'da sözlü

olarak verilen bilinmeyen mitzvahların gözetilmesiyle değil, putperestlikle ilgili olduğuna inanıyorlardı

Ve işte orada - kralın fermanı yasak, şarap da yasak ve şöyle yazılmıştır: İnsanlara dedi ki, "Tanrılarını yargılasınlar." ³⁸¹

Başka bir deyişle, sarayda servis edilen yiyecek ve içecekler görünüşe göre putlara adanmıştı ve Daniel ve arkadaşlarının bunları yemeyi reddetmeleri bu arka plana karşı anlaşılmalıdır. Bu, Malbim ve "Mezodat David" yorumlarında da ima edilmektedir. Dahası, eğer Haham Asor'un yöntemini izler ve Daniel'in sözlü bir geleneği gözlemlediğini ve bu nedenle Yahudi olmayan yemekleri yemediğini varsayarsak, başka bir sorunla karşılaşırız; neden Yusuf ve Musa'nın (Firavun'un sarayında), peygamber İlyas'ın (Sidonialı kadınla), Nehemya'nın (Artaxerxes'in sarayında) ve Mordekai'nin (Ahaşveroş'un sarayında) Daniel ve arkadaşlarına benzer şekilde Yahudi olmayan yemekleri yemekten nasıl kaçındıkları aynı şekilde ifade edilmiyor? Sözlü Tevrat'ı dikkate almadılar mı yoksa varlığından tamamen ?habersiz miydiler

Haham argümanı Daniel'in günde üç kez dua etme alışkanlığını Sözlü Tevrat'ın varlığının kanıtı olarak görür. Ancak Sözlü Tevrat, Daniel Kitabı'ndan yüzlerce yıl sonra yazılmıştır. Daniel ondan kopyalamamıştır, tam tersine; Daniel'in hikayesinden etkilenen ve ders çıkaranların Bilgeler olması mantıklıdır

Daniel günde üç kez Kudüs'e doğru dua etti, ³⁸² ancak Sözlü Tevrat'ı gözlemlediyse, neden dua kitabında görünen metne göre dua etmedi? İncil ayrıca Daniel'in dua ederken diz çöktüğünü söyler, ³⁸³ ancak haham .geleneğinde dua ayakta yapılır

Kral Davut, günde yedi kez dua ettiğini, ³⁸⁴ ve Daniel'den önce yaşadığını kendisi doğruluyor. Eğer öyleyse, ya Sözlü Tevrat kendisiyle çelişiyor (Davut ve Daniel'in adetleri konusunda) ya da bu iki İncil kahramanından biri Sözlü Tevrat'ı ihlal etmiş. Ancak başka bir olasılık daha var: İncil, günde belirli bir dua sayısı gerektirmiyor ve İncil kahramanları hiçbir Sözlü Tevrat bilmiyorlardı. ³⁸⁵

Ral Levga 386'nın "Yedinci Faydası" Tevrat'a göre günde bir kez dua etmenin yeterli olduğunu, ancak Daniel'in geleneğinden ilham alan Bilgelerin üç kez

dua edilmesi gerektiğine karar verdiğini açıklar. Başka bir deyişle, Bilgeler .Daniel'den kopyalayanlardı ve Sözlü Tevrat'ı takip eden Daniel değıldi İncil'de Daniel'in Sina'da sözlü olarak verilen emirleri tuttuğına dair hiçbir kanıt yoktur. Bunun "zamanın başlangıcından beri" onun âdeti olduğı söylenir. Daniel'in, kendisine Tapınağı ve Kudüs'ü hatırlatmak için tasarlanmış bir âdeti özgürce benimsemesi mümkün müdür? Kudüs yönündeki dua ona kutsal şehri hatırlattı ve üç dua da Tapınak'ta söylenenleri ve Tanrı'ya olan bağıllığını hatırlattı. Davut ayrıca Mezmurlar 55:18'de şöyle dedi: "Akşam, sabah ve öğleyin dua edeceğim ve susacağım ve sesim duyulacak." Ayrıca, Daniel'in Kudüs'e doğru dua etmesi, Tanrı'nın sözüne sadakatle itaat eden bir Tanrı adamı olduğunu gösterir, çünkü 1 Krallar 8'de (ve 2 Tarihler 6'da) Tanrı'nın, sürgündeyken ve :Tapınağa doğru dua ederken halkı İsrail'in yakarışlarını duyacağı belirtilir

Çünkü sana karşı günah işleyecekler, çünkü günah işlemeyen kimse yoktur ve sen onları geri çevirip düşmana teslim edeceksin ve düşman diyarına, uzak ya da yakın, esir alınacaklar. Ve esir alındıkları diyarda yüreklerine dönecekler ve esir alındıkları diyarda sana yalvaracaklar, "Günah işledik ve kötülük yaptık." diyecekler. Ve bütün yürekleriyle ve bütün canlarıyla sana dönecekler. Düşmanlarının diyarında, esir alındıkları yerde, ve atalarına verdiğin diyarına, seçtiğin şehre ve senin adına inşa ettiğim eve doğru sana dua ediyorlar, sonra göklerden, senin meskeninden dualarını ve .(yakarışlarını işit ve davalarını savun (ayetler 46-49

Aslında "burası" ve "bu ev" ifadeleri, sürgündeki İsrailoğullarının Tapınağa doğru dua ettiklerinde Tanrı'nın onları duyacağını vurgulamak için .Süleyman'ın duasında on kezden fazla geçer

İddia 27 Sina'dan Beri Sözlü Tevrat'ın

Kesintisiz Sürekliliğı

Musa, Sina Dağı'ndan indikten hemen sonra, Yaratıcı yazılı metne" sözlü bir yorum 'ekledi' ve bu yorumu Sina Dağı'nda Hahamımız Musa'ya verdi, Musa bunu öğrencisi-halefi Yeşu'ya verdi ve Yeşu da ileri gelenlere verdi ve bu zincir tek bir gün bile kopmadı ve bugüne kadar devam etti... Sözlü Tevrat, Kutsal Olan'dan, O kutsanmış olsun, doğrudan Sina'da Musa'ya verildi ve sürekli olarak aktarıldı." ³⁸⁷

((Haham Yehezkel Sofer

Nesilden nesile, Tevrat'ın doğruluğunun geleneğı bize aktarıldı." Nesilleri atlayıp doğruluğunu başka bir şekilde teyit edemeyiz." ³⁸⁸

((Haham Yuval Sherlow

Bir Yahudi'ye Yahudiliğin doğru olduğunu nasıl bildiği sorulduğunda," bunu atalarından, atalarının da onların atalarından aldığını ve Mısır'ı terk edip Sina Dağı'nın önünde duran atalarına kadar böyle devam ettiğini söyleyecektir. Bugün yaşayan her Yahudi, nesiller boyunca babadan oğula aktarılan geleneğin devam ettiricisidir, Mısır'dan çıkan nesile... Başka bir deyişle, Yahudilik, babadan oğula, nesiller boyunca, Sina sahnesini kendi gözleriyle gören nesilden bizim neslimize kadar tüm bir halktan aktarılan bir geleneğe dayanmaktadır." ³⁸⁹ (Haham (Moşe Rat

Hahamlar, Tevrat ve geleneklerin nesilden nesile sözlü olarak aktarıldığını ve "kesintisiz tarihsel sürekliliği koruduğunu" öğretiyorlar. ³⁹⁰ Ancak bu, yalnızca İncil'de hiçbir desteği olmayan bir mit değil, aynı zamanda İncil'in kendisi aracılığıyla çürütülmesi oldukça kolay bir mittir. Tarih boyunca İsrail halkının Sina Dağı'nda kendilerine verilmeyen çeşitli adetleri, ritüelleri ve .gelenekleri benimsediğine şüphe yoktur

İncil'e göre, MÖ 7. yüzyılda, Baş Rahip Hilkiyah ben Shalom Tapınak'ta "Tevrat Kitabı" veya "Antlaşma Kitabı"nı buldu. Bunu yazıcı Shephan'a verdi, Shephan da Kral Josiah'a okudu. Kral bu sözleri duyunca gıysilerini :yırttı ve şöyle dedi

Gidin, benim önümde, halkın önünde ve bütün Yahuda önünde, bulunan bu kitabın sözleri hakkında Rabbe sorun. Çünkü Rab'bin bize karşı alevlenen öfkesi büyüktür. Çünkü atalarımız bu kitabın sözlerine uymadılar ve **bizim** .(hakkımızda yazılmış olan her şeye uymadılar (2. Krallar 22:13

Gerçekten de kitap halka okundu ve etkileyici bir törenle ahit Tanrı önünde yenilendi ve halk kitapta yazılı olan sözleri tutmayı taahhüt etti: "Hakkımızda yazılmış olan her şeye göre yapmak." Bu öyküde sözlü bir .Tevrat'ın varlığından bahsedilmiyor

Daha sonra Yoşiya putperestliği tapınaktan ve krallığın her yerinden kovdu ve hakimler döneminden beri kutlanmayan bir şekilde Fısıh Bayramı'nı :kutladı

Ve kral bütün halka emredip dedi: Bu antlaşma kitabında yazılı olduğu gibi, Tanrınız RAB için Fısıh kurbanını tutun. Çünkü İsrail'i yargılayan hâkimlerin günlerinden beri, ne de İsrail ve Yahuda krallarının bütün günlerinde böyle (bir Fısıh kurbanı tutulmamıştı. (2. Krallar 23:21-23

Yazıcı Shephan, rahip Hilkiyah, kral Josiah veya İsrail halkından herhangi biri, sürekli bir şekilde aktarıldığı varsayılan Sözlü Tevrat'ı biliyor olsaydı, Fısıh Bayramı'nı nasıl kutlayacaklarını veya Tanrı'ya nasıl ibadet edeceklerini nasıl bilmezlerdi? Bu hikayede yansıtılan bilgi eksikliği, onlara

sözlü ve sürekli olarak aktarılan bir gelenek olmadığını kanıtlıyor. Eğer hahamlar, halkın Sözlü Tevrat'ı bildiğini ve yalnızca kralın, rahibin ve yazıcının bilmediğini iddia etselerdi, bu iddia, İsraililerin 1'den 100'e kadar sayamadıkları, ancak doğrusal cebir ve diferansiyel hesapta iyi bilgili .oldukları iddiasına benzer olurdu

Aslında, Yoşiya'nın zamanında olanlar tüm İncil boyunca tekrarlanır. (Örneğin, Nehemya 8'e göre, Tevrat tomarını bulana kadar İsraililer yüzlerce yıl boyunca Çardak Bayramı'nı kutlamadılar.) Sözlü bir Tevrat'ın varlığına dair hiçbir kanıt olmadığı gibi, insanların Tanrı'nın yazılı emirleri hakkındaki utanç verici cehaleti de defalarca ortaya çıktı. Ve eğer Tevrat hakkındaki cehalet bu kadar barizse, insanların sözlü olarak iletildiği varsayılan bir Tevrat konusunda özellikle dikkatli olduklarına nasıl ?inanabiliriz

Tarih boyunca, birçok halk lideri yazılı Tevrat'ın emirlerini ihlal etti ve Rabbin bayramlarını kutlamadı. Fısıh ve Sukkot düzenli olarak kutlanmıyordu ve İncil'de yer yer tüm halkın Şabat'ı kirlettiğinden ve halkın yazılı Tevrat'ın emirleri konusunda gösterdiği tam cehaletten bahsediliyor. Sünnet emri bile düzgün bir şekilde yerine getirilmiyordu (Yeşu 5'te anlatıldığı gibi). Bu nedenle, tüm bu dönemler boyunca Sözlü Tevrat'ın korunduğuna ve .sadakatle aktarıldığına inanmak zordur

Yahudi bilgini ve haham edebiyatı uzmanı Prof. Alan Avery-Peck şöyle :diyor

Hahamların sözlü Tevrat fikri, Yahudi halkının tarihi boyunca gerçekten var olan bir yasa ve yorumlamalar bütünü olarak ciddi bir şekilde düşünülemez. Yahudiler, çeşitli zamanlarda ve yerlerde Kutsal Yazıları metinsel yorumlara göre korudular, bunlardan bazıları nesilden nesile aktarılmış olabilir, ancak bu geleneklerin Sina'ya kadar uzanan birleşik bir gelenekler bütünü olarak var olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. ³⁹¹

Kutsal Yazılar, İsrail ve Yahuda halkının yazılı Tevrat'ı ihmal ettiğini tekrar tekrar vurgular. Tanrı'nın her iki krallığa da verdiği yargı, yargı ve korkunç ceza, halkın Tevrat'ın emirlerini tutmadığını açıkça ortaya koyar. Ve yine de :Talmud, Hizkiya günlerinde şunu anlatır

Dan'dan Beer-Şeva'ya kadar aradılar, ama bulamadılar... bir bebek ve bir kız çocuğu, bir erkek ve bir kadın; bunlar, kirlilik ve temizlik yasalarını bilmiyorlardı. ³⁹²

Bu nasıl mümkün olabilir? Sonuçta, insanlar emirleri yerine getirmekten o kadar uzaktı ki, Fısıh Bayramı'nı kutlamak için onlara toplanmalarını

emretmek gerekiyordu. Öyleyse, saflık yasalarını bilmeleri nasıl mümkün
?olabilir

Bu arada, Maimonides 393'te açıkça peygamber Yeremya'nın Sözlü Tevrat'ı aldığını ve aktardığını belirtir. Ancak, Yeremya kitabında (1:2) Yoşiya zamanında peygamberlik ettiğini kabul eder ve bu nedenle Tevrat tomarının keşfinden önce İsrail halkının emirleri yerine getirememesi ve bayramları kutlayamaması şaşırtıcıdır, çünkü Sözlü Tevrat (bahsedildiği gibi, Yazılı .Tevrat'ı da içerir) peygamberlerin elinde her zaman mevcuttu

Bu argümanın daha da genişletilmesi için 4. Bölüm: Sözlü Tevrat ve İncil'e
.bakınız

İddia 28

—Dua, Kurbanların Yerini Alır

(Ve dudaklarımızın gönüllü sunuları (Hoşea 14:3

Tapınağın yıkılmasından sonra, kurbanların yerine dualar konuldu,"
şöyle denildiği gibi: 'Ve dudaklarımız boğaların gücüyle doldu.'" ³⁹⁴

("(Yahudi Ansiklopedisi "Da'at

Tapınağın yıkılmasıyla kurban sunma imkânı ortadan kalktığından,"
Bilgeler 'Dudaklarımızın bedelini ödedik' çözümünü önerdiler... Bütün
(dua, kurban etme işinin yerine geçer." ³⁹⁵ (Haham Yehuda Brandes

Bu argümana göre, günahların bağışlanması için kurbanlara artık ihtiyaç kalmamıştır, çünkü hahamların kurduğu dualar bu ihtiyacın yerini almıştır. Bu, Sözlü Tevrat'a karşı doğrudan bir argüman olmasa da, Sözlü Tevrat'ın dayandığı merkezi bir argümandır. Bu argümana cevap verebilmek için,
.önce bir adım geriye gidip kurbanların kanının merkeziliğini anlayacağız
İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışının arifesinde, evin kapı sövelerine ve kapı sövelerine sürülen Fısıh kuzusunun kanı, ölüm meleğine bir işaret olarak
:hizmet etti

Ve sizin için evlerinizin üzerinde **kan olacak ve kanı** görüp üzerinizden geçeceğim ve Mısır diyarını vurduğum zaman sizi yok edecek bir veba
.(aranızda olmayacak (Çıkış 12:13

:Emir açık ve ayrıntılıydı

Ve Musa İsrail'in bütün ihtiyarlarını çağırıp onlara dedi: Oturun, ve ailelerinize göre bir kuzu alın, ve Fısıh kurbanını kesin; ve bir demet mercanköşk alın, ve onu eşikteki kana batırın, ve eşikteki **kanı söveye ve iki kapı sövesine** sürün ; ve sizden hiç kimse sabah oluncaya kadar evinin

kapısından çıkmasın; ve Rab Mısırlıları vurmak için geçerken, ve **kanı** .(gördü (Çıkış 12:21-23

Tanrı Sina antlaşmasını yaptığında, halk kanla "arındırıldı" ve tüm antlaşma :kanla yapıldı

Ve Musa kanın yarısını alıp leğenlere koydu ve kanın yarısını sunağın üzerine serpti. Ve antlaşma kitabını alıp halkın kulağına okudu ve dediler ki, "Rabbin bütün sözleri yapıldı ve duyuldu." Ve Musa kanı alıp halkın üzerine serpti ve dedi ki, "İşte, Rabbin bütün bu sözlerle ilgili olarak sizinle yaptığı .(antlaşmanın kanı" (Çıkış 24:6-8

Onkelos çevirisi, Tevrat'ın Aramice'ye yapılmış en önemli çevirisidir. MS ilk yüzyıllarda sinagoglarda kullanılmıştır. Çıkış 24'te "kefarete" sözcüğünü içerir: "Ve Musa **kanı** ^{aldı} ve halk için kefarete etmek üzere **sunağın** üzerine serpti. " ²⁹ Bölüm, sunağın emirlerini açıklayarak sunağı ve rahipleri -arındırmanın kurbanın kanı olduğunu açıkça ^{belirtir}

Çıkış kitabında, Yom Kippur ilk olarak Tevrat'ta bahsedilir: "Ve Harun, günahın kefaretinin kanıyla **yılda bir kez sunağının boynuzları üzerinde kefarete edecek; nesilleriniz boyunca yılda bir kez bunun kefaretinin ödeyecek; bu, Rab için çok kutsaldır**" (Çıkış 30:10). ³⁹⁹ Burada dua veya oruca dair hiçbir atıf yoktur. Bu sadece bir kan kurbanıdır, kanı dökülen bir kurban. Bilgeler de bunu fark ettiler. Yalkut Shimon, Çıkış 29'da şöyle der: "Kan dışında kefarete yok mudur?"; Yom Kippur'da şöyle denir: "Ve bizi meshetti ve biz istedik ve gerçekten de meshetme kefarete eder ve kan dışında kefarete yok mudur." Ve Rashi şöyle dedi: "Ve kefarete eder—kan dışında kefarete olmadığı gibi." Pekala, Bilgeler de bu prensibi fark ettiler. ⁴⁰⁰

Tanrı, Musa'ya, halkın günahlarının, kefarete olarak sunakta sunulacak ve :kefarete kapağına serpilecek kanla bağışlanacağını açıklar

Ve boğanın **kanından alıp parmağıyla kefarete** kapağının önüne ve önüne serpecek. Ve parmağıyla kandan yedi kez alıp, halk için olan günah sunusu geçisini kesecek ve **kanını** kefarete kapağının evine getirecek ve **kanıyla boğanın kanına** yaptığı gibi yapacak ve kefarete kapağının önüne serpecek ve kutsal yer için kefarete edecek. İsraililer bütün günahlarıyla kirletildiler ve kirletildiler ve o da Buluşma Çadırı'na yapacak, orada onların kirliliklerinin .(ortasında onlarla birlikte oturacak (Levililer 16:14-16

bölümdeki uzun bölümler kurbanlar aracılığıyla Tanrı'ya ibadet etmeye .17 ayrılmıştır. 11. ayette şöyle denmektedir: "Çünkü etin canı **kandadır** ve onu canlarınız için kefarete etmek üzere sunakta size verdim, çünkü kefareti yapan **kandır** ." Bu, kanlı kurbanlar olmadan kefarete olmayacağı anlamına gelir. Bu aynı zamanda Talmud'un ayetin şu şekilde anlaşılmasıdır: "Ve kan

dışında kefareti yoktur, çünkü (Levililer 17:11) denildiği gibi, çünkü kefareti yapan kandır." ⁴⁰¹

Oxford Üniversitesi'nden Yahudi İncil uzmanı Prof. Geza Vermesh şunları yazdı

Yahudi inancına göre kan dökülmeden kefareti olamaz. ⁴⁰²

İncil uzmanı Prof. Baruch Levin de Levililer kitabına ilişkin yorumunda şöyle yazıyor

Hayvan kanı ritüeli ile kefareti, Tanrı'nın bağışlamasını güvence altına almak isteyenler için temel gerekliliktir. Hahamların dediği gibi, 'kan dışında kefareti yoktur.' ⁴⁰³

Yom Kippur'dan bir hafta önce, Baş Rahip evinden ayrılıp, kendisini ruhsal olarak hazırladığı sessiz bir yere çekildi. Yom Kippur gecesi uyumadı ve gündüzleri kurbanlar sundu, yılda bir kez Kutsalların Kutsalı'na girdi ve kurbanların kanından birazını oraya serpti; önce kendisi için kurban kesmek zorundaydı ve sonra halkın günahlarını kefareti etmek için bir keçi kurban etti. Aynı zamanda ve Tapınak'ta olanlarla özdeşleşmenin bir işareti olarak, İsrail halkı oruç ve dua ile kendilerine işkence ederdi. Oruç ve dua o yıl halkın günahlarını örtmüyordu, sadece kurbanın kanı örtüyordu. ⁴⁰⁴

Levililer 16:8'de Baş Rahibin iki keçi arasında kura çektiği söylenir. Biri Tapınak'ta kurban olarak sunulurken, diğeri "İsh İthi" adlı özel bir elçi tarafından cehenneme, çöle gönderilir, ^{405'te} Baş Rahibin ellerini o keçinin başına koyması ve halkın tüm günahlarını ve suçlarını itiraf etmesinden sonra

Talmud geleneğine göre, Yom Kippur'un sonunda ve tüm törenlerden sonra, insanlar Tanrı'nın kurbanı kabul ettiğinin ve insanların günahlarının bir yıl daha örtüldüğünün onayını beklerdi. Talmud, "tespih dili" adı verilen kırmızı bir iplikten bahseder. ⁴⁰⁶ İplik Tapınağa asılırdı ve Yom Kippur sırasında beyaza dönerdi; bu, Tanrı'nın kurbanı gönüllü olarak kabul ettiğinin bir işaretiydi. Buna karşılık, insanlar sevinir, şarkı söyler ve dans eder ve Baş Rahip'e büyük bir kutlamayla evine kadar eşlik ederdi

Gemara, Tractate Yoma Bölüm 4'te, Bilgeler Tapınağın yıkılmasından yaklaşık kırk yıl önce, o kırmızı ipliğin, ışık tespihinin beyaza dönmeyi bıraktığını ve bu nedenle diğeri işaretlerle birlikte halkın liderleri arasında büyük endişeye neden olduğunu anlatırlar . Kefaretin otuzuncu yılından beri, Tanrı Yom Kippur'da izin vermeyi bıraktı. Işık tespihi artık rengini beyaza çevirmiyordu, bu da Tanrı'nın Ruhu'nun Tapınaktan ayrıldığı ve artık orada bulunmadığı ve Kippur kurbanının artık günahların bağışlanması için kabul

edilmediği anlamına geliyordu: "Işık tespihinin anlamı, ışık tespihinin artık :günahların bağışlanması için kabul edilmediğidir Tapınağın İlahi Varlığın ilham yeri olarak işlevini yitirmesi" (Haham Avraham Stav, "Zehorit Dilinin Rolü"). ⁴⁰⁸

Başka bir deyişle—hahamların kendilerine göre—Tanrı artık Yom Kippur kurbanını kabul etmeye istekli değildir ve İsrail'in günahları kefaretilmemiştir. Otuzuncu yıldan itibaren Tanrı Tapınak'ta ikamet etmeyi bıraktı. ⁴⁰⁹ Bu nedenle hahamlar, Tapınak'taki kurbanların kanını dökmeden :günahları bağışlamanın dolaylı bir yolunu bulmak zorunda kaldılar

Kurban sistemi, "Ve dudaklarımızla boğalar sunduk" duasıyla değiştirildi; bu, Tapınak varken Tapınakta boğalar kurban etmek yerine, yıkılışında dudaklarımızla Tanrı'ya yaklaştığımız anlamına geliyordu... "Ve dudaklarımızla boğalar sunduk", bu, günah ve suç için kurbanlar yerine – dua, tövbe ve çalışma – dua etmek, tövbe etmek ve çalışmak anlamına (geliyordu. ⁴¹⁰ (Haham Daniel Asor

Haham Yahudiliği, duanın kurbanlarla eşit değerde olduğunu ve bu nedenle onların yerini aldığını savunur. Örneğin, sabah duası sabah kurbanının yerini almak üzere tasarlanmıştır. ⁴¹¹ Bu yasa Hoşea 14:3'teki üç kelimeye :dayanmaktadır

Kelimeleri yanınıza alın ve Rabbe dönün. O'na deyin ki, "Bütün kötülüğü ve iyiliği ortadan kaldır **ve dudaklarımız dudaklarımızın meyvesinden özgür** .(olsun " (Hoşea 14:3'ün Masoretik metni

Hoşea'nın günahların kefareti için yeni bir yol önerdiğini iddia eden hahamların aksine, kurbanlar ("boğalar") yerine dua ("dudaklarımız") öneren Haham Yahudiliğinde yine de kanı gerekli bir unsur olarak gören ve bu nedenle Yom Kippur'da uygulanan "kefaretil horozu" ritüeline tanıklık eden düşünce okulları olması ilginçtir. Amerikan Yahudileri arasında en iyi bilinen yorum bile bunu kabul eder. ⁴¹²

Maimonides'in ⁴¹³ ayetteki yorumuna göre, Tanrı İsraililerin kurban sunmasına yalnızca Yahudi olmayanların putlarına kurban sunmaları nedeniyle izin vermiştir; bu, İncil'de ortaya konan Tanrı karakterine tamamen aykırıdır; Tanrı yalanlardan ve putperestlikten nefret eden bir hakikat Tanrısıdır. Kutsallık meselelerinde taviz vermez ve özellikle putperestlik söz konusu olduğunda asla taviz vermez. Tamamen putperest bir tören olsaydı, İsraililerin kurban sunmasına izin vermezdi ve şüphesiz Tevrat'ta buna bu kadar çok bölüm ayırmazdı. Maimonides ⁴¹⁴ bile Maimonides'in yorumuna şiddetle karşı çıkmıştır. Ayrıca, Tevrat'a göre kurbanları talep eden Tanrı'dır: " **Ve** onu size sunakta, canlarınız için kefaretil

etmek üzere vereceğim, çünkü can için kefareti eden kandır" (Levililer 17:11).

Ancak Maimonides şu sözleri yazdığında acı bir gerçekle yüzleşti: Bin yıldan fazla bir süre boyunca halkın tapınağı, sunağı veya rahipliği yoktu ve bu nedenle kurban sunmanın bir yolu yoktu. Hahamların kurbanları içermeyen bir çözüm bulması gerekiyordu.

:Yeşu'dan alınan bu ayet, İncil metinlerinde iki farklı biçimde geçmektedir

.(Ve dudaklarımız boğalarla dolu" ⁴¹⁵ (boğalar hayvan anlamında: öküz" •

.(Ve dudaklarından meyve çıktı" ⁴¹⁶ (meyve, bitki anlamında: meyveler" •

Ölü Deniz Parşömenleri'nin ("Kumran Parşömenleri") ⁴¹⁷ yazarları , İkinci Tapınak döneminde o dönemde Tapınak'ta görev yapan rahiplere karşı duydukları nefretle tanınıyorlardı.⁴¹⁸ Ölü Deniz Parşömenleri'nin yazarları, bozuk rahipleri Şeytan'ın temsilcileri olarak görüyorlardı ve yazılarında onlara "kötülüğün oğulları" ve "karanlığın oğulları" diyorlardı. ⁴¹⁹ Bir noktada , Kral Hirodes, Harun soyundan gelen Baş Rahibi görevinden aldı ve görevi :en yüksek teklifi verene satmaya başladı. Tarihçi Dr. P. Moore'a göre

Yaklaşık on yıl boyunca, başkâhinlik makamının satışını da içeren bu korkunç yolsuzluk yaşandı. On beş on yıldan uzun bir süredir korunan ve ilahi emre göre aynı aileden geçen başkâhinlik makamı, İsa'nın doğumunda ticari müdahalenin nesnesi haline gelmişti. Hirodes bu değişiklikleri zorladı ve Yahudiye bir Roma eyaleti olduktan sonra, başkâhinin atanması her yıl Kudüs'te yapıldı. Güçlülerin temsilcileri, bölgenin yöneticilerinin isteği üzerine onu atayıp görevden alacaklardı. Talmud da bu konuyu her yıl gerçekleşen bir yolsuzluk eylemi olarak üzüntüyle anar. Bu kutsal makam, ona en yüksek fiyatı teklif eden kişiye verilirdi ve anneler oğulları için bu onurlu makamı elde etmek için çabalandı. ⁴²⁰

Kumran Parşömenleri'nin yazarları rahiplik ve Tapınak ile herhangi bir işbirliğine duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaya çalıştılar ve bunu Hoşea 14:3'teki metni hafifçe çarpıtarak yaptılar. Bunu ilk yapanların onlar olup olmadığı veya metnin çarpıtılmasının daha önce var olup olmadığı ve bunu benimseyip benimsemedikleri belirsizdir. Her durumda, metindeki bu küçük değişiklik anlamda büyük bir değişikliğe yol açtı. "Dudaklarımızdan" kelimesinin başındaki M harfini, ondan önceki kelimenin sonuna - "meyve"ye taşıdılar , böylece "dudaklarımızdan" kelimeleri elde edildi . Bu şekilde, anlamı değiştirdiler, böylece kurbanların dudaklarımızdan çıkan şey olduğu ima edildi. (Unutulmamalıdır ki, uzak geçmişte metin, kelimeler arasında boşluk olmadan yazılmıştı, bu durumda okuma geleneğinde

yerleşik hale gelen kelimelerin farklı ve taraflı bir şekilde bölünmesine
(katkıda bulunmuş olabilir

. Ve dudaklarımızın meyvesiyle yetinelim

Daha sonra hahamlar bu çarpıtmayı benimseyip Masoretik metne dahil etmeyi seçtiler, çünkü bu onların teolojisine hizmet ediyordu. Sonuçta, Haham Yahudiliği de kurban ve tapınağa duyulan ihtiyaca bir çözüm bulmalıydı. Masoretikçiler, Kumran'da getirdikleri değişiklikle devam etmeyi seçtiler ve bu nedenle İncil'in çoğu kitabında kullanılan Masoretik metinde Sözlerimizle kurbanlar sunduk." şeklinde" — "ונשלמה פרים שפפעינו" ayet görünür. Ancak, Kumran Parşömenleri yazarları ve Masoretikçiler tarafından getirilen değişiklikle ilgili birçok sorun vardır (bunlara daha sonra
(değineceğiz

Yahudi İncil bilgini Profesör Reuven Gordis, metnin doğru okunuşunun Masoretik metindeki gibi olmadığını ve "meyveler" kelimesinin Septuagint ve Peşitta'da görüldüğü gibi "meyveler" olarak okunması gerektiğini iddia ediyor

İbrani Üniversitesi'nden Yahudi çalışmaları uzmanı Prof. Alexander Rofa, çeşitli İncil metinlerini inceledi ve "Yanlışı anlaşılan 'prim seftainu' ifadesinin, Septuagint çevirisine ve Kumran'daki Hint Parşömeni'ndeki bir açıklamaya göre 'dudaklarımızın meyveleri' olarak düzeltilmesi gerektiğine" karar verdi.

⁴²²

İncil bilgini Prof. Yaakov Shalom Licht, Judean Desert Scrolls'u derinlemesine incelemiştir. Ayrıca Masoretik okumanın Hint Parşömeni, Septuagint veya İbranilere Mektup'la (Yeni Ahit'te) uyuşmadığını, ayetin "ve dudaklarımızın meyvesi yerine gelir" şeklinde anlaşılabileceğini belirtmektedir. Ona göre, Hint Parşömeni'nde görünen terim -"dudaklarımızın meyvesi" ⁴²³ Hoşea 14:3'ten kaynaklanmaktadır. ⁴²⁴ Prof. Licht ayrıca, Septuagint'te ifade edilen metni güçlendiren Aşkenaz geleneğine Roş Aşana ekinin dualarından da bahsetmektedir. ⁴²⁵

Prof. David Friedman'a göre, Hoşea "yeminler ve verilen sözlerden" söz ediyordu. ⁴²⁶ Sami dil uzmanı Prof. Michael Fishbin, Masoretik metindeki İbranice'nin belirsiz olduğunu kabul ediyor. Ancak o da "dudaklarımızın meyvesi" metnini daha güvenilir olarak kabul etme eğiliminde. ⁴²⁷

Bar-Ilan Üniversitesi'nden Prof. Aharon Harel Fish, her halükarda Hoşea 14:3'teki ifadelerin değiştirilmesinin ayetin anlamını değiştirmedığını şöyle
:açıklıyor

Tapınakta, Yaratıcı'ya şükretmek veya O'nun önünde bir yakarıшта bulunmak için, hayvan veya bitki olsun, yeryüzünün meyvelerini sunarlardı... Mezmurlar'da [50:13, 60:13] bu 'meyvelere' atıfta bulunan sözlü işaretler kurbanlardır. ⁴²⁸

Bu, Kumran Tomarları ve Masora'da yapılan değişikliği kabul etsek bile, meyve sunularının yerini duanın aldığı ve kan sunularının almadığı şeklinde yorumlanması gerektiği anlamına gelir ki bu da hahamların yorumuyla .çelişir

Cassuto'nun yorumu da haham geleneğinin yorumuyla uyuşmuyor: "Yeminlerimizi yerine getireceğiz, yemin ettiğimiz kurbanları sunacağız." ⁴²⁹ Olam Tanakh" ansiklopedisi, "Dudaklarımızın meyvesini dolduracağız" diyen ve Mezmur 9:31-32'den bahseden Septuagint versiyonunu övüyor. Ansiklopedi, "prim" kelimesindeki M harfinin metne itilmiş olabileceğini (dilbilimde enklitik M veya itilmiş M olarak adlandırılan bir olgu) ve bu nedenle onu takip eden kelimedenden kaynaklandığının varsayılabilceğini belirtiyor. Onlara göre, Rashi'nin yorumu bu iddiayı güçlendirebilir. ⁴³⁰

Teolojik sorun: Hoşea'daki ayetin duaların kurbanların yerini aldığını .söylediğini bir an için varsaysak bile, bir dizi teolojik sorun ortaya çıkar

Haham Yahudiliği, Tevrat'ın emirlerinin değişmez olduğunu ve bunlardan .1 vazgeçilemeyeceğini iddia eder. ⁴³¹ Eğer ifadeleri doğruysa, Hoşea'nın günahları örtmek için kan kurban etme gereğini ortadan kaldırdığı ve ⁴³² böylece Tevrat'a aykırı olduğu ima edilebilir

Bir tahmine göre, Tevrat'ın yaklaşık üçte biri Tapınak'ın işi, kurbanlar ve .2 rahiplikle ilgilidir. Eğer Hoşea gerçekten de kurbanların dua ile değiştirilmesini savunduysa, onun zamanında (MÖ 8. yüzyılda) Tapınak'taki tüm kurbanların tamamen durdurulmuş olmasını beklemek makul olurdu. Ancak, kurban sunma, İkinci Tapınak yıkılana kadar ondan sonraki yüzyıllar boyunca devam etti. Bu, halkın rahiplerinin yanı sıra İncil dönemindeki peygamberlerin ve kralların bu ayeti, zamanımızın .hahamlarının anlamamızı istediği şekilde anlamadıklarının kanıtıdır

Metnin dikkatli bir şekilde incelenmesi, ayetin kurban sunmakla hiçbir .3 bağlantısının olmadığını açıkça ortaya koyar; çünkü "ödenmiş" fiili, İncil'de .hiçbir yerde hayvan kurbanı sunma bağlamında kullanılmaz

Bağlam sorunu. Peygamber Hoşea ben Beerî, Birinci Tapınak döneminde İsrail Krallığı'nda yaşadı. O zamanlar, Tapınağın sunağında kurbanlar sunulurdu; en az 150.000. Kral Süleyman'ın kendisi yaklaşık 120.000 koyun ve 22.000 sığır kurban etti. ⁴³³ Hoşea peygamberlik ederken ve insanları Tanrı'ya dönmeye ve aralarında yayılan putperestlikten

uzaklaşmaya çağırırken Tapınak faaliyeteydi. Hoşea Tanrı'nın merhametine yalvardı, çünkü gerçek tövbe olmadan yapılan kurbanların O'nun gözünde hiçbir değeri yoktu. ⁴³⁴ 3. ayette, insanlara Tanrı'ya "Bütün günahlarımızı bağışla ve bizi iyiliğinle kabul et" demelerini öğütüyor, böylece "dudaklarımızın meyvesi ödensin" (böylece karşılığında Sana teşekkür edebilelim). Hoşea'nın kurban sunmayı ortadan kaldırmak .istediğini iddia etmek saçma ve tamamen bağlam dışı olurdu

Dilbilgisi sorunu. Bu ayetin Masoretik metninin standart İncil İbranicesi olarak kabul edilebilmesi için, "boğalar" kelimesinin "dudaklarımız" kelimesine yakın olması gerekirdi - "dudaklarımızın meyveleri" ("dudaklarımızın meyveleri" yerine), böylece "dudaklarımızın boğaları" "dualarımızın kurbanları" ile eşdeğer olurdu. Ancak elbette yazılan bu değildir. ⁴³⁵

Örneğin, modern İbranice'de "çalışmamızın meyvesi" ifadesi "çalışmamızın ürünü" anlamına gelir. İncil, "meyve" kelimesini "ürün" kelimesinin eşanlamlısı olarak tekrar tekrar kullanır. "Boğalar" kelimesi Hoşea kitabında hiç görünmemekle kalmaz, Hoşea da "meyve" terimini birkaç kez kullanır ve bunları asla sığır anlamında değil, her zaman kelimenin tarımsal anlamında kullanır: "Kötülük sürdür, kötülük biçtin, kurumuş **meyve** yedin " (10:13); "Efraim kökünden vuruldu, meyvesi **kurudu** " (9:16); "İsrail'in Bokke asması **meyve verdi** " (10:1); "**Ben genç bir selviyim, meyven** .(benden çıktı" (14:9

İncil'in diğer yerlerinde de "meyve" kelimesi bu anlamda görünür. Örneğin: "Düşüncelerinin **meyvesi** " (Yeremya 6:19); "**Ve yollarının meyvesinden** yiyecekler" (Özdeyişler 1:31); " Doğruların **meyvesi** hayat ağacıdır" (Aynı eser, 11:30); " **Yaptıklarının meyvesi** " (Yeşaya 3:10); "Karnın meyvesi tatlıdır" (Mezmur 127:3); " **İnsanın ağzının meyvesinden midesi doyar** " .((Özdeyişler 18:20

Kısacası, "meyve" kelimesi İncil'de yaygındır ve her zaman "bir şeyin ürünü" anlamına gelir. Öte yandan, "dudaklarımızın meyveleri" İncil'de başka hiçbir yerde bulunamaz. "Dudaklarımızın meyveleri" ifadesi, minnettarlığı ifade etme bağlamında diğer eski tarihi yazılarda da yer alır.

⁴³⁶ Ve aslında, ayette yapılan değişikliği kabul eden bireysel hahamlar da bulunabilir, ancak sayıları azdır. ⁴³⁷

Harfleri değiştirme ve metnin anlamını değiştirmek için onları hareket ettirme olgusu iyi bilinen bir olgudur ("yazıcı düzeltmesi" olarak adlandırılır). Masoretikçiler, İncil'in diğer yerlerinde, çeşitli nedenlerle aralıkları ve

noktalama işaretlerini değiştirmeyi seçtiler. ⁴³⁸ Kudüs İbrani Üniversitesi İncil :Çalışmaları Bölümü'nden Dr. Leah Mazor şunları açıklıyor Bilgelerin edebiyatında, yazıcıların metni kendi istekleriyle değiştirdikleri İncil'deki yerlere yapılan atıfların derlenmiş birkaç listesi vardır... Midrash Tanachuma'da (Çıkış 15:7) "Büyük Meclis üyeleri tarafından yazıcıların düzeltilmesi" terimini buluruz ve orada ayrıca Bilgelerin edebiyatındaki bu tür düzeltmelerin en uzun listesini buluruz, on altı tanesi, İncil'in eski kopyacıları, "yazıcılar" tarafından yapılmıştır. Sonuç olarak, Masora on sekiz düzeltme listeler. ⁴³⁹

Sonuç olarak, teolojik, dilbilgisi, bağlamsal ve akademik araştırma perspektifinden, Hoşea 14:3'ün doğru okunmasının "ve dudaklarımızın meyvesi yerine gelecektir" olması gerektiği konusunda şüphe yoktur. Dolayısıyla, bu ayete dayanarak haham dualarının kurbanların yerini .aldığını iddia eden Talmud yorumu paramparça olmuştur

Iddia 29

İncil metninin noktalama işaretleri ve telaffuzu

Yazılı Tevrat noktalama işaretleriyle işaretlenmemiştir. Tevrat kitapları" çok eski zamanlardan bu yana bu şekilde yazılmıştır. Doğru okuma biçimi Sözlü Tevrat'ta nesilden nesile aktarılır. Ve burada, noktalama işaretleriyle işaretlenmemiş ayetleri okumak için birçok seçenek vardır ve şaşırtıcı bir şekilde, Yahudiler dünyanın dört bir yanından iki bin yıllık sürgünden sonra geldiler ve hepsi ayetleri aynı noktalama işaretleriyle okudular. Sadece yazılı Tevrat'ın verildiğini söylersek, ayetlerin doğru noktalama işaretlerini nasıl biliyorlardı? Yazılı Tevrat ile birlikte Sözlü Tevrat'ın da verildiğine dair daha fazla kanıtımız var."

(⁴⁴⁰ (Haham Menashe ben Porat

Tevrat noktalanmamıştır. Size açıklayacak Sözlü Tevrat" (olmadan—ona tam olarak ne diyorsunuz?" ⁴⁴¹ (Haham Zamir Cohen

Hahamlar, Tevrat ve Parşa sözlü olarak aktarılmasaydı, İncil'i nasıl okuyacağımızı bilemeyeceğimizi iddia ederler. Onların bakış açısına göre, kelimelerin telaffuzu (noktalama, ünlüler) en başından beri sözlü olarak aktarılmıştır ve Masoretik bilginler, doğru telaffuz etmeye (ve dolayısıyla doğru noktalamaya) çalışırken, sözlü olarak aktarılan ve hahamlar .tarafından korunan eski geleneğe güvenmişlerdir

Ancak bu iddialar tarihsel-dilbilimsel teste dayanmıyor. Yukarıda alıntılanan Haham Menashe ben Porat'ın sözlerinin aksine, aslında çeşitli Tevrat

metinleri arasında ve hatta bazen aynı metin içinde bile bir fark vardır.

:Örneğin, Genesis, Bölüm 9, Ayet 29'a dikkat edin

Ve öyle oldu ki, Nuh'un bütün günleri (Masora, Aşkenaz versiyonu)

(Ve öyle oldu ki, Nuh'un bütün günleri (Masora, Yemen versiyonu)

:Başka bir örnek, Tesniye 23.bölüm 2.ayet

Fatsu'a Dacha (Masora versiyonu, Aşkenaz)

(Fatsu'a Dacha (Masora versiyonu, Yemen

Aslında Prof. Mazar, birbirleriyle rekabet eden iki farklı puanlama geleneği

:arasında ayırım yapmaktadır

Babil İncil geleneği ve Babil noktalama işaretleri, Tabernacle İncil geleneği Babil İncil geleneğini reddetmeye başlayana kadar

.Yemen topluluğu tarafından birkaç yüzyıl boyunca kullanıldı

Sahada yapılan araştırmalar, Tevrat'ı kopyalamakla görevli yazıcıların

:noktalama işaretleriyle hiçbir ilgisinin olmadığını ortaya koymuştur

Bu yazıcı yalnızca İncil'i kopyalamaya alışkındı ve geleneksel bir bilgin ve

eleştirmen noktalama işaretlerini ve yorumları ekledi. ⁴⁴³

Her halükarda, İbranice Dil Akademisi'nin başkanı, filolog ve İncil ve antik

Sami dilleri uzmanı Prof. Naftali Herz Tour-Sini şunu kesin bir dille ifade

:etmiştir

Zira nota, nota yazanların anlayışını ifade eden bir yorumdan başka bir şey

değildir, eski bir gelenek değildir. ⁴⁴⁴

Yahudi bilgini Prof. Benjamin Mazar, noktalama işaretinin ilk ne zaman

:ortaya çıktığını kesin olarak belirlemenin zor olduğunu söylüyor

Noktalama sistemlerinin tam olarak hangi dönemde yaratıldığını

belirleyemeyiz; noktalama işaretlerinin bulunduğu bilinen en eski İncil el

yazması, Kahire'deki Karaite sinagogunda saklanan Peygamberler

Kodeksi'dir. Kolofanına göre, bu kodeks MS 895'te Tiberya'da Moşe ben

Asher tarafından yazılmıştır ve noktalama ve vurgulama işaretlerinin

yazıldığı zamandan kalma olduğu anlaşılmaktadır. ⁴⁴⁵

Çoğu bilgin, Tiberias'ın tarihi boyunca önemli bir manevi ve idari merkez

olduğu konusunda hemfikirdir. Sanhedrin'in merkezi ve ünlü bilgelerin

merkezi olarak hizmet vermiştir. Kudüs Talmudu Tiberias'ta imzalanmıştır

ve İbranice noktalama işaretleri de ilk olarak orada icat edilmiştir. ⁴⁴⁶

Prof. Mazar, noktalama işaretlerinin bilgelerin geleneğinden gelmediğinin

:kesinlikle açık olduğunu, çünkü Talmud'da bundan bahsedilmediğini ekler

Noktalama işaretlerinin gelişiminin başlangıcına gelince, bunun Talmud'un imzalanmasından sonra gerçekleştiği açıktır, çünkü Talmud'da noktalama işaretlerinden bahsedilmemektedir. ⁴⁴⁷

;Bar-Ilan Üniversitesi'nden Prof. Miriam Gili-Carlebach'a göre İbranice yazısı ünsüz bir yazıdır ve antik kaynaklarımızdaki metinler noktalı değildir... Noktalama, yani sesli harflerin grafiksel olarak işaretlenmesi Talmud'da belirtilmemiştir. Sahip olduğumuz bilgilere göre, MÖ 6. yüzyıl ile MÖ 7. yüzyılın ilk yarısı arasında çeşitli noktalama sistemlerinin ortaya çıktığı varsayılabilir. ⁴⁴⁸

Ayrıca Prof. Rachel Elior'un İncil'e göre rahiplerin Tevrat'ı korumaktan, nesilden nesile aktarmaktan ve halka okumaktan tek başına sorumlu olduklarını kanıtlamış olması da ilginçtir. Dolayısıyla, sözlü olarak aktarılan bir nikud geleneği olsa bile, bunun rahipler (Sadukiler) tarafından korunduğu ve Ferisiler (hahamlar) tarafından korunmadığı açıktır. Ferisiler tarih sahnesine ancak İkinci Tapınak döneminin sonunda ve öncesinde değil çıkmıştır. ⁴⁴⁹

Bu arada, Aaron Ben-Asher İncil'i noktalayan ilk kişiydi. Ancak ironik bir şekilde, Ben-Asher'in kendisi muhtemelen bir Karait'ti, en azından bazı akademisyenler buna inanıyor. ⁴⁵⁰ Eğer durum gerçekten böyleyse, buradaki ironi iki yönlüdür, çünkü Karaitler hahamlık yasasının ve sözlü Tevrat kavramının en kararlı muhalifleriydi ve onu ve otoritesini tamamen reddettiler. Her durumda, Mişna'da İncil'in sözcüklerinin nasıl noktalanacağını veya telaffuz edileceğini açıklayan tek bir risale olmadığını belirtmek önemlidir (ve yukarıda belirtildiği gibi, noktalama Talmud'da veya hatta Sofrem risalesinde bile belirtilmemiştir). Bu nedenle, noktalama sistemi sözlü olarak aktarıldıysa, bunun Mişna bilgelerinin erişemediği ek, .gizli bir sözlü Tevrat olması muhtemeldir

İddia 30

Dış Literatür

Farsça döneme ait bir Yahudi kitabı, İncil'de açıkça belirtilmeyen," örneğin Şabat arifelerinde ve yılbaşı gecelerinde oruç tutmanın yasaklanması gibi yasaları kabul eder ve Şabatlar, yılbaşı arifeleri, bayramlar ve sevinç günlerinde oruç tutmanın yasaklanması gibi." ⁴⁵¹

Sözlü Tevrat'ın antikliğini kanıtlama ve böylece ilahi kökenini ima etme çabasıyla bazı hahamlar, harici kitaplara dayalı ⁴⁵² iddiada bulunurlar. Belki de Sözlü Tevrat'tan hiç söz etmediği için Yehudit Kitabını alıntılammaya

karar verdiler, ancak bunun yerine onu desteklemeden temelsiz bir iddiada :bulunmaya karar verdiler. İşte oruçla ilgili Yehudit Kitabından pasajlar *Her gece bakirenin önündeki ovaya çıkar, yıkanır ve yolculuğunun başarılı olması ve halkını kurtarması için Rab'be dua ederdi ve ondan sonra çadıra döner ve akşama kadar oruç tutardı... ve evinin üst odasında kendine küçük bir oda yapardı ve orada çul giyerek otururdu ve Rab'bin Şabatları ve İsrailoğullarının yeni ayları ve bayramları hariç her gün dul giysileriyle oruç tutardı.* ⁴⁵³

Elbette, hahamlardan, halakhic gelenekten veya Sözlü Tevrat'tan bahsedilmiyor. Ancak bunun ötesinde, Bar-Ilan Üniversitesi Talmud Bölümü'nden Prof. Yitzhak D. Gilat, oruç meselesini haham hukukunun incelikleriyle inceledi ve bazı kaynakların Yahudilerin Şabat'ta oruç tuttuğunu kaydettiğini buldu. ⁴⁵⁴ Dahası, Yehudit'in (ayın birinde veya bayramlarda oruç tutmayan) eylemlerinin aksine, Prof. Gilat, Şabat'ta ve kutsal günlerde düzenli olarak oruç tutan bilgelere (Tannaim ve Amoraim) bahseder. ⁴⁵⁵ Yehudit'in uygulamaları Sözlü Tevrat'ta belirtilenlerle tutarlıysa, Bilgelerin kendilerinin Sina'dan verildiğine inandıkları yasayı ihlal ettikleri sonucu çıkar

İskenderiyeli Philo, azat edilmek istemeyen bir kölenin kulağını delmesinin nedenini, bilgelerin geleneğine uygun olarak, 'Sina Dağı'nda işiten kulak çalmaz, gidip çalan ise delinir' şeklindeki meşhur açıklamayla açıklar. ⁴⁵⁶

İlginçtir ki, aynı kaynaklara dayanarak, kippa takan bir adam olan Profesör Avigdor Shanan biraz farklı bir sonuca vardı; ona göre, Philo ziyaret ettiği sinagoglarda yaygın olduğu görülen birçok Yahudi geleneğini yansıtıyordu. Profesör Shanan bu geleneklere "efsanevi" diyor ve bunların yüzlerce yıl sonra Bilgeler arasında bir dayanak bulduğunu açıklıyor. Kısacası, Profesör Shanan, tarihsel bir bakış açısından, efsaneleri ve gelenekleri Philo ve diğer yazarlara göre kopyalayanların Bilgeler olduğunu ve bunun tam tersi olmadığını ima ediyor. ⁴⁵⁷ Ve "efsaneler" ve "gelenekler" kelimelerini kullanmaya dikkat ettiğini unutmayın. Halakhik tarikat, bu efsaneleri ve gelenekleri tüm halkı bağlayan yasalara nasıl, neden ve hangi yetkiyle ?dönüştürdü

Tobias kitabında (1:7), "onda bir" halakhik kavramından bahsedilir. Ve orada (7:13-14) evlilikten "Musa'nın Yasasına göre" bir kitap yazarak ve imzalayarak bahsedilir. Anlamı muhtemelen bir yazı veya bir shetar kedushin'dir, ikisi de yalnızca bilgelerin ("Ratio" ve "Ladaat Ma'veyim" hahamları) sözleriyle yorumlanmışır . ⁴⁵⁸

Bunlar yalnızca bilgelerin sözleriyle mi yorumlandı? Ancak açık bir :anlaşmayı içeren evlilik töreni veya nişan, İncil'de zaten belirtilmiştir *Ve bu, İsrail'de kurtuluş ve tarihin kurtuluşu ile ilgili bir yasadır, tüm sözleri yerine getirmek için: Bir adam ayakkabısını çıkardı ve komşusuna verdi. Ve .(bu, İsrail'de bir yasadır (Rut 4:7*

Bar-Ilan Üniversitesi'nde dini bir Talmud araştırmacısı olan Prof. Shalom Albeck, bu ayetin Boaz tarafından gerçekleştirilen sahiplik eylemini tanımladığını yazıyor. ⁴⁵⁹ Dolayısıyla, yukarıdaki iddianın aksine, tanıkların (bir sertifika) ve muhtemelen yazılı bir imzanın (İncil İbranice Sözlüğü'nde şöyle der: "bir sertifika: yazılı bir tanıklık" ⁴⁶⁰) yer aldığı bir törenle evlilik, bilgece bir emsal olarak kabul edilmez; gelenek İncil'de belgelenmiştir ve görünüşe göre bilgiler bunu halakhah çerçevesine dahil etmişlerdir. Her durumda, bu bir gelenektir. Bir geleneği bağlayıcı bir halakhah'a dönüştürmek, "böyle biri gördü ve kutsandı", tamamen farklı bir hikayedir. Ayrıca, "rasyonel" hahamlar, Rut'un 1:16-17. bölümde geçirdiği iddia edilen "dönüşüm" hakkında ne söylerdi? Talmud'da (Yevamot 47b) ve Midrash'ta (Ruth Rabbah 2) ima edildiği gibi, orada gerçekten haham geleneğine göre bir dönüşüm gerçekleştirildi mi? Naomi'nin Ruth'a öğrettiği dönüşüm yasalarına dair metinde, Bilgelerin iddia ettiği gibi, kanıt nerede? Dahası, Naomi'nin tanıklığına güvenmek imkansız olduğundan ("Kadınlar Tanıklık Etmeye Uygun Değil", Mişna, Tanıklık 9) tanıklar olmadan bu dönüşümün değeri nedir? Her durumda, Bilgelerin hükmettikleri halakha'yı geliştirmek ve rafine etmek için eski bir kaynağa (bu durumda İncil) güvendikleri .bulunmuştur

Ayrıca, Tesniye 24'e göre boşanmanın tek gerekçesi zina veya zina olabilir. ⁴⁶¹ Bu açık ifadelerle rağmen, Beit Hillel geldi ve bir kocanın "kedaicha pişmiş olsa bile..." karısını boşayabileceğini öğretti ve Haham Akiva şöyle hükmetti: "Daha güzel bir kadın bulsa bile, o kadın onunla evlenecektir" (Bavli, Gittin 31a). ⁴⁶² Ketubot 59b Risalesi'nde, Rabban Shimon ben Gamliel "karısının çalışmasını engellese bile - onu boşamalı ve ona bir ketubah vermelidir. Ve neden - bu tembellik can sıkıntısına yol açar" (Steinsaltz tefsiri) dedi. Aynı risaletin 55a sayfasında, derin bas sesli bir kadının kusurlu kabul edildiği ve onu boşamasına izin verildiği; aynı şekilde, göğüsleri çok büyük olan veya aralarındaki mesafe bir karışı aşan bir kadının onu boşamasına izin verildiği belirtiliyor. Ve sanki bunlar yeterli değilmiş gibi, 2. sayfada Bilgeler, Tashmishmish'in kutlanması sırasında sesini yükselten bir kadının kovulmasının caiz ve uygun olup olmadığı

sorusunu ele alıyorlar. Yukarıdaki sözler Sina'da Musa'ya da söylenmiş
?miydi

Aristeas Mektubu 146'da, kirli kuşların yırtıcı kuşlar olduğu belirtilir (sadece Bilgelerde belirtilen bir saflık işareti). Tefillin emriyle ilgili olarak şöyle der: 'Ve böylece yasa koyucu, işareti elin etrafına bağlamayı açık sözlerle emretti.' ⁴⁶³

Aristeas Mektubu ⁴⁶⁴ Yunancadan kopyalanmıştır ve "yırtıcı kuşlar" ifadesi İbranice çevirisinde de görünmez. Ayrıca, mektupta şöyle denmektedir: "Ve ayrıca işareti elin etrafına bağlamayı açıkça emretti" (Markos 10:9). Bu, Özdeyişler 6:8'den neredeyse birebir alıntıdır: "Ve işareti eline bağlayacaksın." Mektupta "tefillin" teriminden bahsedilmiyor, böyle bir geleneği anlatmıyor ve Sözlü Tevrat'a hiç atıfta bulunmuyor; sadece Musa'nın Tevrat'ından bir ayeti tekrarlıyor ve alıntılıyor. Aslında, alıntılanan ayetin yanında tefilin hakkında hiçbir şey söylenmemesi, hahamların tarif ettiği gerçeğin tam tersini kanıtlıyor

Mektup muhtemelen MÖ 3.-2. yüzyıllarda yazılmıştır ve hahamların yüzlerce yıl sonra benimsediği bir dizi gelenek ve görenekleri belgelemesi şaşırtıcı değildir. Mektubun antik Doğu'da yaygın olduğu ve Josephus gibi diğer yazarların da bundan yararlandığı bilinmektedir. ⁴⁶⁵

Ben Sira (23:9) şöyle yazar: 'Kutsal İsmi anılmasında hiçbir uygulama yoktur' ve aynı şekilde Makabiler kitaplarında da, yasaya uygun olarak sadece 'Cennet' unvanı zikredilir (Avot Darbi bununla ilgili bir bölüm ayırmıştır). ⁴⁶⁶

Harici kitapların Tanrı'nın açık isminin zikredilmemesi gerektiğini savunması, Sözlü Tevrat'ın antik çağı hakkında hiçbir şey öğretmez, sadece çeşitli Yahudilik okullarının Tanrı'nın açık ismini boş yere telaffuz etmediğini öğretir (Çıkış 20:6'nın yaygın bir yorumu). Prof. Uriel Rappaport, Tanrı'nın açık isminin zikredilmesinden kaçınılmasının ve bunun yerine "cennet" teriminin kullanılmasının o dönemden beri bilindiğini ve özel olarak haham geleneğiyle ilişkili olmadığını açıklar. ⁴⁶⁷ "Avot Darbi Natan" midraşı, Ben Sira kitabından yaklaşık bin yıl sonra yazılmıştır ve bu nedenle, bunun ima ettiği halakha'nın zorunlu olarak İkinci Tapınak dönemiyle ilişkili olduğunu varsaymak için hiçbir neden yoktur. Ayrıca, Sözlü Tevrat'ın varlığını haklı çıkarmak için harici kitaplara bağımlılık, Bilgelerin bu kitapları okumayı açıkça yasaklamasıyla ve kesinlikle bunları okuyan herkesin ahiretteki payını kaybedeceği tehdidiyle uyumsuzdur. ⁴⁶⁸

Her halükarda, Ben Sira "günaha girmekten kaçınmak" yolunda tavsiyelerde bulunmuştur. Öte yandan Hazal, açıkça bu ismin anılmasını

kesin bir şekilde yasaklamış ve bunu yapmaya cesaret edenin gelecek dünyada hiçbir payı olmayacağı tehdidinde bulunmuştur (Mişna, Sanhedrin 10; Babil, Avoda Zara 18a). Bu da Musa'dan miras aldıkları bir gelenektir.

Sibylla'nın vizyonlarında (Sad 24), yemekten önce bir duadan bahsedilir. ⁴⁶⁹

Elbette, bu konunun Sözlü Tevrat ile hiçbir ilgisi yoktur. Ancak konu yiyecek ve onun bereketleri olduğunda, Bilge edebiyatının kendisinin yemekten önce veya sonra bereketlerle ilgili hemen hemen her konuda önemli bir fikir ayrılığı kaydettiğini belirtmek önemlidir. ⁴⁷⁰ Bu, Sina'da verilen ve nesilden nesile sözlü olarak aktarılan tek bir bağlayıcı gelenek olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, dışsal edebiyat Yunanca yazılmış ve çoğunlukla "Hristiyan" (Mesihçi) Yahudiler ve Hristiyan Yahudi olmayanlar tarafından kopyalanmıştır. MS birinci yüzyıllarda yazılmış olan Sibylla Vizyonları'ndaki pasajın, Hristiyan inancına ve Yeni Ahit yazıtlarına dayandığı sonucuna varmak daha mantıklıdır. Burada İsa'nın yemekten önce dua ettiği ve kutsadığı anlatılır: "Halka çimenlere oturmalarını, beş somun ekmeği ve iki balığı almalarını emretti. Gözlerini kaldırıp öğrencilerine, öğrencilerine de öğrencilerine, öğrencilerine de öğrencilerine .(beş somun ekmeği ve iki balığı ve "göğ ve yere" verdi (Matta 14:19

Yemekten önce veya sonra gelen bir dua, belirli bir bilgiler grubu arasında aktarılan bir geleneğe değil, Sözlü Tevrat'ı ve hahamların otoritesini reddedenler de dahil olmak üzere çeşitli mezhepler arasında geleneklerin varlığına bir göndermedir. Prof. Shmuel Safrai, İkinci Tapınak dönemindeki çoğu mezhebin günlük rutinlerinde söylenecek duaların farklı versiyonlarına sahip olduğunu belirtiyor. Sibylla'ların vizyonlarındaki versiyon, bunlardan sadece biridir. ⁴⁷¹ Söylemeye gerek yok, 333 emirde yemekten önce veya sonra bir dua okunması gerektiğini belirten tek bir Tevrat emri yoktur. Aslında, Tevrat'ta dua ile ilgili tek bir emir bile yoktur. İçinde ne var? Tesniye 8:10'da şöyle der: "Ve yiyeceksin ve doyacaksın ve Tanrın RAB'bi sana verdiği iyi topraklar için öveceksin." Herhangi bir kimse, tek bir ayete dayanarak bir dizi şeriat, bereket ve dua ayeti oluşturmak isterse, bunu Sina'daki Hz. Musa'ya atfetmemek ve başkalarına da dayatmamak şartıyla .yapabilir

Bu arada, "Sibylla'nın Vizyonları" da insanlığa inen, dünyanın günahlarını ortadan kaldıran ve insanlığı özgürleştiren göksel bir Mesih'i anlatır. ⁴⁷² Bu nedenle, her iki fikrin de aynı kaynaktan, yani Yeni Ahit'ten alındığına ve .Bilgelerin edebiyatından alınmadığına şüphe yoktur

Makabiler kitabında (2 Makabiler 45) ... yasanın emrettiği gibi sünnetsiz erkek çocuklarının zorla sünnet edilmesinden bahsediliyor (Kiduşin 29a). ⁴⁷³

Makabiler Kitabı'nda bahsi geçen sünnetin Ferisilerin yasasıyla hiçbir bağlantısı yoktur. Bağlamdan, Mattathias ve arkadaşlarının çocukları zorla sünnet ettikleri açıktır çünkü çocuklar bunu yapmak istemediler (görünüşe göre sünneti yasaklayan Yunanlılardan korktukları için). Bu arada, Isaac Zekil Frankil'in Yunanca çevirisinde "zorla", "zorla" veya "zorla" kelimeleri görünmüyor. Her durumda, Makabiler Kitabı'nın yazarının aktarmaya çalıştığı nokta, Antiochus'un sünnete koyduğu yasağa rağmen, Mattathias'ın Musa'nın Tevrat'ına bağlı kaldığı ve sünnet edilmemiş çocuklara da aynısını yaptığıdır. ⁴⁷⁴ Belirtildiği gibi, yasa veya Sözlü Tevrat ile hiçbir bağlantısı yoktur. Dahası, Mattathias bir rahipti ve hatırladığımız .kadarıyla rahipler Ferisilerin geleneğine ve Sözlü Tevrat'a karşı çıktılar

:Musa'nın Tevrat'ında şöyle denmektedir

İsrail oğullarına söyle , de ki: Eğer bir kadın gebe kalır ve erkek çocuk doğurursa ve yedi gün kirli kalırsa, kirliliğinin ayrılmasında olduğu gibi, kirli olacaktır. Ve yedinci günde sünnet derisinin eti sünnet edilecektir (Levililer .(12:2-3

Sadece babanın oğlunu sünnet edebileceğini söylemiyor, fakat “ve sekizinci günde sünnet edilecek.” Bebek sünnet edilmek zorundadır, fakat ille de babası tarafından değil. Ayet babadan bile bahsetmiyor ve baba oğlunu sünnet etmezse, başkasının yapması gerektiği ima ediliyor. Bu noktayı açıklığa kavuşturmak için halakhaya gerek yok, çünkü açık metinden açıkça anlaşılıyor. Gerçek şu ki Joshua ben Nun ve rahip Matityahu bunu .iyi anlamış ve Sözlü Tevrat'a ihtiyaç duymamışlardır

Ratio" hahamları, orijinalde babanın oğlunu sünnet etmesi gerektiğinin" yazıldığı doğru olduğunu, tıpkı Yaratılış 17'de İbrahim hakkında yazıldığı gibi, iddia edebilirler, ancak bu emir Tevrat'ın verilmesinden önce verilmiştir. Çıkış 4'te, Musa'nın karısı Zippora oğluyla bir antlaşma yapar, ancak bu da 13 emrin bir parçası değildir ve bu nedenle gelenekleri ve yasaları buna dayandırmamak tavsiye edilir. Bu arada, Hazal, Zippora'nın durumunda da Tevrat'a aykırı davrandı, çünkü onun yerine başkasının bunu yapmasını sağladılar (Babli, Avoda Zara 27a). Ancak, Çıkış 4:25'teki metin açıkça "...şöyle diyor: "Ve Zippora bir taş aldı ve oğlunun sünnet derisini kesti

Makabiler Kitabında, Mişna'nın Taanit Risalesi'ndeki (1 Makabiler 3) sözlere uygun bir oruç düzeni görülmektedir . ⁴⁷⁵

Makabiler 3:47'de şöyle yazılmıştır: "Ve o gün oruç tuttular, çul giydiler, .1 başlarına toprak sürdüler ve giysilerini yırttılar." Makabiler bu fikri nereden

aldılar? Elbette İncil'den! İncil'in birçok yerinde yas tutanların oruç tuttukları, çul giydikleri, başlarına kül sürdükleri ve giysilerini yırttıkları söylenir. ⁴⁷⁶ Oruç düzeniyle bağlantısı nedir? Makabiler Kitabı'nda Mişna'daki oruç düzenine dair bir ipucu nerede görünür? Bu arada, Matityahu, Bilgeler mezhebi gibi, sabah akşama kadar Beit Midrash'taki (Tractate Taanit dahil) sözlü Tevrat'ı incelemekle meşgul olsaydı, kesinlikle orduda hizmet etmeyi .ve kardeşlerinin yanında savaşmayı reddederdi

:Öte yandan, Mişna'da anlatılan Halakha, şunu savunur

Oruç nasıl düzenlenir? Sandığı bir şehrin sokağına çıkarırlar ; ve sandığın tepesine, başkanın başına ve baş yargıcın başına bir çubuktan kül koyarlar ve her biri bir miktar alıp başına koyar. Ve en yaşlıları onların önünde fetih sözleri söyler - Kardeşlerimiz, Ninova halkı için söylenmez, Tanrı onların çullarını ve oruçlarını gördü, fakat 'Ve Tanrı onların işlerini gördü , kötü yollarından döndüler' (Yunus 3:10); ve Kabala'da şöyle der , 'Yüreklerinizi ve giysilerinizi parçalayın ve Tanrınız Rab'be dönün: çünkü O lütfkar ve merhametlidir, öfkelenmekte yavaştır, büyük şefkatlidir ve kötülükten vazgeçer' (Yoel 2:13). ⁴⁷⁷

Makabiler'de anlatılan orucun, Makabiler'in İncil'deki yas tasvirlerinin ruhuna uygun olarak yürütüldüğü açıktır, zira Makabiler İncil'deki kahramanların yas geleneklerini benimsemişlerdir. Sözlü Tevrat'ın aksine, işkence biçimini anlatan yasalar eklememişlerdir. Mişna, Bilgelerin yas geleneklerini İncil'den aldıklarını ve bunları rutin ve mekanik bir şekilde bile olsa uyulması gereken yasalara dönüştürdüklerini açıkça ortaya koymaktadır. ⁴⁷⁸

Bu karşılaştırma şu soruyu gündeme getiriyor: Makabilerin İncil'de uygulandığı gibi oruç tutmayı seçmesi sözlü bir Tevrat'ın varlığını nasıl destekliyor? Sonuçta, haham orucu ile İncil ve Makabilerin yas gelenekleri arasındaki temel farklar aslında yazılı ve sözlü Tevrat arasındaki uçurumu .vurgular

.Sözlü Tevrat tarihi belgelerde tamamen yoktur

Tarih boyunca, antik dışsal edebiyat korunmuştur ve insanların haham geleneğini arkasında Tanrı olan bir Tevrat olarak görmediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Tevrat, Sina Dağı'nda Musa'ya sözlü olarak verilmiş olsaydı, aşağıda ayrıntıları verilen tarihi belgelerin varlığından bahsetmesi .beklenirdi

Dış kitaplar. Bu, Adem ve Havva Kitabı, Makabiler, Ben Sira, Süleyman'ın Bilgiği, Tobit Kitabı, Kabilelerin Vasiyeti ve daha fazlasını içeren bir koleksiyondur. Bu kitaplar, MÖ 100-200 yılları arasında, yani İkinci Tapınak

döneminde Yunanca yazılmıştır. Sözlü bir Tevrat'ın varlığından veya .hahamların sosyal statüsünden söz etmezler

Ölü Deniz Parşömenleri. MÖ 100-200 yılları arasında çoğunlukla İbranice yazılmıştır. Bunlar, İncil'in hemen hemen tüm kitaplarının bölümlerini ve ayrıca bir dizi başka parşömeni (dış kitaplardan alıntılar, mezhepsel yaşamın açıklamaları ve eskatolojik notlar) içerir. Ayrıca sözlü Tevrat'a veya .hahamların varlığına da atıfta bulunmazlar

Babil Sürgünü döneminden arkeolojik bulgular. Sürgünler İkinci Tapınak döneminde Babil'de yaşadılar ve bulunan çeşitli belgeler, onların haham-halaki geleneğine sahip olmadıklarını ve sözlü Tevrat'a aşina olmadıklarını açıkça ortaya koyuyor. Babil Sürgünü Parşömenleri, çivi yazısıyla yazılmış düzinelerce kil tabletin iki bin beş yüz yıllık bir .(koleksiyonudur (MÖ 500'den itibaren

Kil tabletler, Babil'deki Yahudi yaşamını anlatan en eski yazılı kanıtları oluşturur ve sürgündeki Yahudilerin yaşam tarzları, Babil hükümetiyle ilişkileri ve Babil Yahudiliğinin sosyal yapısı hakkında yeni bilgiler sunar

Babil sürgünlerinin belgeleri, hahamlık yasasına ve Sözlü Tevrat'a karşı güçlü kanıtlar teşkil ediyor. Yahudi tarihçi ve dilbilimci Prof. Finkel, şu :yorumu yapıyor

Yahudi kimlikleri kafalarında kalıplanmıştı. Görülebilen veya dokunulabilen bir heykelleri yoktu, hatta bir tapınakları bile yoktu. Yahudi kimlikleri içlerindeydi. Din, hiçbir dış işaret veya kanıt olmaksızın içlerindeydi. ⁴⁸⁰

Josephus'un Yazıları. Bunlar MS 80 ile 70 arasında Yunanca yazılmış tarihi eserlerdir. Başlıca eserleri: Yahudilerin Savaşları, Yahudilerin Eski Eserleri ve Apion'a Karşı. Yazdığı dönem göz önüne alındığında, bunlarda Sözlü Tevrat'a dair bir sürü referans bulmak uygun olurdu, ancak buna dair açık bir referans yapmazlar. Yahudilerin Eski Eserleri, Kitap 4, Bölüm 8'de haham geleneğine dair ince bir gönderme bulunur, burada görünüşe göre tefilin takılmasından bahseden bir gelenek anlatılır, ancak günümüzde .halakha'ya göre uygulanan şekilde değildir

Sonuç olarak, Sözlü Tevrat lehine harici kitapların kullanılması, iki ana nedenden ötürü, bilge edebiyatın dışında haham geleneğine atıflar bulmak için umutsuz bir girişim gibi görünüyor: Birincisi, harici edebiyatın derinliklerinde Sözlü Tevrat'ın işaretlerini aramak samanlıktaki iğne aramaya benzer; tüm harici kitapları okuyan herkes, Ferisilere, haham yasasına, Mişna'ya ve Sözlü Tevrat'a açık bir atıf içermediğini kolayca keşfedecektir. İkincisi, eğer harici edebiyat gerçekten de Sözlü Tevrat'a atıflar (örtük olanlar bile) içeriyorsa, Haham Akiva, onu okumaya cesaret eden herkesin

gelecek dünyadaki payını kaybedeceği konusunda uyarmayı neden gerekli gördü? ⁴⁸¹ "Ratio" hahamları, gelenekleri için kanıt buldukları sürece ?Akiva'nın sözlerini görmezden gelmeye istekli olacak kadar umutsuz mu

İddia 31

Bilgeler gerçekten

**göksel bir kaynaktan gelen benzersiz bilimsel bilgiye sahip
?miydiler**

Haham Zamir Cohen, 'Gerçeğe Yolculuk' adlı kitabında, bilim alanındaki bilgelerin-
bilgisinin, günümüzde var olan teknolojik imkânlarla sahip olmadıkları
".için, göksel bir kaynaktan geldiğini kanıtlamaya çalışmaktadır

Bugün, İkinci Tapınak dönemi bilginleri (bu arada çoğu dindardır) için, Bilgelerin, özellikle Yunan ve Babil bilgeleri olmak üzere, Yahudi olmayanların bilgelerinden, matematik, anatomi, astronomi ve daha birçok alandaki tüm bilgilerini alıp kopyaladıkları açıktır. Birçok bilgin, Prof. Shaul Lieberman, ⁴⁸³ Prof. A. A. Halevi, ⁴⁸⁴ Prof. Meir Bar-Ilan, ⁴⁸⁵ Prof. A. A. Orbach ⁴⁸⁶ ve diğerleri de dahil olmak üzere, bu konuda kapsamlı yazılar yazmıştır. Hatta Maimonides bile, Bilgelerin bilimlerdeki bilgilerinin, özellikle astronomi alanındaki bilgilerinin Yahudi olmayanlardan alındığını kabul etmiştir. ⁴⁸⁷

Konuyla ilgili okuyucuya sunulan kapsamlı bir literatür zaten mevcut olduğundan, burada tövbe eden hahamların Bilgelerin bilimsel gerçekleri nasıl "keşfettiğini" açıklamak için kullanmayı sevdiği sadece bir bilinen örneği⁴⁸⁸ sunacağız - Zamir Cohen, Haham Gamliel'in Tractate Rosh Hashanah 25a'da bahsettiği yeni ayın hesaplamalarını övüyor. Bu şekilde, Bilgelerin bilgeliğinin kaynağının doğaüstü olduğunu kanıtlamaya :çalışıyor.⁴⁸⁹ Ancak aynı Gemara'da şu hikayenin anlatıldığını unutmuyor

İki kişinin ay hakkında tanıklık etmek için geldiği ve şöyle dediği bir olay: Sabah doğu tarafında eski ayı gördük ve akşam batı tarafında yeni ayı gördük. Haham Yochanan ben Nuri şöyle dedi: Onlar sahte tanıklar, bir önceki ayın bitiminden hemen sonra yeni ayın doğuşunu görmeleri imkansız ve onlara güvenilmemeli. Livneh'e geldiklerinde, Rabban Gamliel onları tanık olarak kabul etti ve hiç korkmadı (Rosh Hashanah 25:11, .(Steinsaltz'ın tefsiri

Rabban Gamliel'in burada Rabbi Yochanan'ın ayın hesaplanmasına ilişkin pozisyonunu çürüttüğü ortaya çıkıyor. Gemara, Rabban Gamliel'in de Rabbi Dosa'nın fikrini çürüttüğünü söylemeye devam ediyor. Ancak Cohen'e göre, Bilgeler öğretilerini cennetten alan dahilerdir. Öyleyse,

ikisinin hesaplama yöntemi Gamliel'in pozisyonu tarafından nasıl çürütülüyor? Prof. Amnon Shapira, Bilgelerin genel olarak yeni ayın önceden belirlenmiş hesaplamalarına karşı çıktıklarını ve yalnızca görgü tanığı ifadelerine güvendiklerini açıklıyor. ⁴⁹⁰ Eğer öyleyse, Rabban Gamliel halachah geleneğine aykırı davranıyor. Cohen, yeni ayı hesaplayarak Bilgelerin bilgeliğini kanıtlamaya çalışıyor ve tam tersini kanıtladığı ortaya çıkıyor.

:Aşağıdaki açıklamaya dikkat edin

Hahamlarımız öğretiler: Bir gün gökyüzü bulutlarla kaplandı ve ayın yirmi dokuzunda beyaz bir figür belirdi, çünkü halk bu ışığın yeni ayın başlangıcı anlamına geldiğine inanıyordu ve mahkemeden onu kutsamasını istediler. Rabban Gamliel onlara dedi ki: Babamın ailesinden aldığım şey şudur: Yirmi dokuz buçuk günden ve bir saatin üçte ikisinden ve yetmiş üç parçadan (bin seksen saatin) daha kısa süren yeni ay yoktur. ⁴⁹¹

Bu durumda da Talmud bilgeleri bir şey iddia ediyor ve sonra Rabban Gamliel gelip onları çürütüyor ve babasının evinde öğrendiği hesaplamanın daha doğru olduğunu söylüyor. Ve eğer bu yeterli değilmiş gibi, Gemara Gamliel'in hatasının o kadar acı olduğunu söylüyor ki, Rabbi Yehoshua'nın depresyona girmesine neden oluyor. Sonra Rabbi Akiva onu rahatlatmaya ...gidiyor ve ona yas tutmasına gerek olmadığını söylüyor çünkü

Yanılmış olsan bile, ay yanlış zamanda belirlendi... Ayı yanlış zamanda belirlediğinde yanılmış olsan bile... Yalancı şahitler tarafından suçlanmış olsan bile. Ve yine de, ayı belirlediğin için - kutsaldır ve Kutsal Olan, kutsanmış olsun, senin belirlemene katılıyor. ⁴⁹²

Başka bir deyişle, herkes Rabban Gamliel'in yanlış yaptığını bilse bile, yas tutmaya gerek yoktur, çünkü Tanrı bizzat hahamların yanlışını benimser ve .kabul eder

Ve yine de, Gamliel'in hesaplaması NASA'nınkiyle aynıysa, bu kesin astronomik bilgiyi nereden edindi? Bu soruyu cevaplamak için, o dönemde astronomi uzmanlarının kim olduğunu hatırlamakta fayda var. Prof. Shaul Lieberman ⁴⁹³. Bilgelerin Yahudi olmayan bilgilerle olan bağlantılarının, onların okültizmi, ⁴⁹⁴ büyücülüğü ve İncil'in ruhuna tamamen yabancı batıl inançları benimsemelerine neden olduğunu yazıyor. Prof. A. A. Orbach'a göre, ⁴⁹⁵ astrolojiye olan inanç, kökenleri Geç Babil dinine dayanmasına rağmen, Amoraik dönemde geniş çevrelerde sağlam bir yer edindi. Astrolojinin çeşitli felsefelerle asimile edildiğini ve Bilgelerin uzlaşmaktan ve onu kabul etmekten başka çareleri olmadığını gördüklerini açıklıyor. ⁴⁹⁶

Rabban Gamliel, Helenistik dünyadan ne ölçüde etkilenmiştir? Prof. A. A. Halevi'nin [497'deki](#) kapsamlı araştırması , Rabban Gamliel'in düşüncesinin .büyük kısmının Yunan bilgelerinin eski sözlerine dayandığını kanıtlıyor

Haham Zamir Cohen, Gamliel'in hesaplamasının 29.53059 gün olduğunu gösteriyor. İlginçtir ki, Haham Gamliel'in kendisi bu hesaplamayı gökten aldığını söylemiyor. Ona göre, "Babamın ve babamın evinden böyle aldım"; [498](#) , yani bu bilgi ondan önce bile vardı. Gamliel'in bilgiyi aldığı bu "baba" kimdir? Babil astronomu ve matematikçisi Nevo Rimano (M.Ö. 500 civarında yaşamıştır) sinodik ayın ortalama uzunluğunu hesaplamayı başarmış ve 29.530614 güne ulaşmıştır. Halefi, Gamliel'den yüzlerce yıl önce yaşamış olan Kidino'dur. Kidino, sinodik ayın uzunluğunu hesaplama yöntemini genelleştirmiş ve geliştirmiş ve 29.530594 gün sonucuna ulaşmıştır; bu değer Rabban Gamliel'in verdiği değerle neredeyse aynıdır! Gamliel'den yaklaşık iki yüz elli yıl önce yaşamış olan Yunan astronom Hipparchus, ayın yörüngesini incelemiş ve sinodik ayın uzunluğunun [-29.530594'e](#) eşit olduğu sonucuna varmış ve böylece seleflerinin ulaştığı .sonucu doğrulamıştır

Eğer öyleyse, Bilgeler, yüzyıllar önce yukarıda belirtilen sonuçlara ulaşmış olan Yahudi olmayanların bilgilerinden kopya çekmişlerdir ve bu, Bilgelerin literatüründe bilimsel gerçeklerin var olma nedenidir. Ancak, Bu gelenekler (ki bunlar daha önce de belirtildiği gibi, Yahudi olmayanlardan alınmıştır) aynı zamanda bilimle birçok çelişki içeren Bilgelerin edebiyatında da bulunabilir - bunları "Sözlü Tevrat ile Bilim Arasındaki Çelişkiler" bölümünde .daha ayrıntılı olarak ele alacağız

Bölüm 3 Sina Dağı'nda sözlü bir Tevrat'ın

varlığına karşı argümanlar

Bu bölüm, bilim dünyasından, tarihten, İncil'den, bilgelerin edebiyatından ve daha fazlasından gelen kanıtları bir araya getirerek, Sözlü Tevrat'ın ciddiye alınmaması gereken bir şehir efsanesinden başka bir şey olmadığını ve yalnızca Ferisiler döneminde ortaya çıktığını şüpheyi yer bırakmayacak şekilde kanıtlıyor.

İddia 1

Etiyopya Yahudileri

Sözlü Tevrat'ı ve onun sürekliliğini inkar ediyor

Beta İsrail topluluğu, Sözlü Tevrat'ın Sina'da verilmediğinin, ancak daha sonra Bilgeler tarafından pekiştirildiğinin bir başka kanıtıdır. Etiyopya'daki Yahudi toplulukları son derece dindardır, ancak Sözlü Tevrat geleneklerini tanımazlar. Nasıl mı? Bunun nedeni, Yahudilerin İkinci Tapınak döneminden önce Etiyopya'ya sürgün edilmiş olmaları ve bu nedenle yalnızca MS 1. yüzyıla doğru şekillenmeye başlayan haham geleneğine maruz kalmamış olmalarıdır. Prof. Daniel Sperber, Birinci Tapınak döneminde İsrail Topraklarından sürgün edilen Etiyopya'daki Yahudi topluluklarının kendi geleneklerini sürdürdüklerine; adetlerinin İncil'e dayandığına ve Bilgeler döneminden ve onların yorumlarından önce geldiğine inanmaktadır. ⁵⁰⁰

Etiyopya Yahudiliği uzmanı Profesör Michael Corinaldi, "Etiyopya Yahudiliği – Kimlik ve Gelenek" adlı kitabında, Mişna ve Talmud'un, Sözlü Tevrat'ın geri kalanıyla birlikte, Etiyopya toplumu tarafından tamamen bilinmediğini vurgulamaktadır. ⁵⁰¹ "Sözlü Tevrat'ın kaynakları onlar tarafından bilinmemektedir çünkü bunlar İkinci Tapınak'ta derlenmiştir, Şigum'da değil." diye eklemektedir

Dr. Yossi Ziv ⁵⁰² Etiyopya Yahudilerinin dini hayatını araştırmak için on sekiz yıl harcadı. Bulgularına göre, Etiyopya'ya sürgün edilen Yahudiler, Ferisi-haham geleneği tekel haline gelmeden önce İsrail'den ayrılmışlardı. ⁵⁰³ Etiyopya Yahudilerinin İsrail halkından kopuk bir şekilde sürgünde yaşadıklarını ve orada bugüne kadar atalarının geleneklerini gözlemlemeye devam ettiklerini açıklıyor. Dr. Ziv'in bulguları, Etiyopya toplumunun bugün kabul edilen haham yasalarıyla çelişen birçok yasaya sahip olduğunu, ancak bunların Kumran Parşömenleri ve İkinci Tapınak Kitapları'nda görünenlere benzediğini açıkça ortaya koyuyor. Şulhan Aruh'a göre uygulanan haham yasası ile Kayisim yasası arasında da önemli çelişkiler bulundu. ⁵⁰⁴ Örneğin, Etiyopya Yahudileri Şabat mumlarını yakmazlar çünkü

Şabat'ın başlangıcından önce yakılsa bile ateş yakma yasağı konusunda .katıdırlar

Ek örnekler: Haham geleneğinde cinsel ilişki Şabat'ın zevkinin bir parçası olarak görülür, ancak Etiyopya yasasında bedenın kirlenmesi olarak görülür ve bu nedenle Şabat'ta yasaktır. Bu yasa Kumran Parşömenleri'nde ve Jübileler Kitabı'nda yer alır. Haham yasası yas tutanların saçlarını kesmelerini ve sakallarını tıraş etmelerini yasaklarken, Etiyopya toplumunda gelenek tam tersidir . Orada, kişi tıraş olmalı ve saçlarını kısa tutmalıdır. Burada da Dr. Ziv, İncil'de bulunan bir geleneğin köklerini buldu: Kötü haber Eyüp'e ulaştığında, başındaki saçı kesti; İşıya ve Hezekiel'in kehanetlerinin birçoğunda, Yahudilere yas belirtisi olarak başlarındaki saçı kestikleri söylenir. Etiyopya yasası ile Şulhan Aruh yasaları arasındaki ek .boşluklar, katliam ve nidah yasalarında da keşfedildi

İronik bir şekilde ve farkında olmadan, "Yiddabrot" adlı internet sitesi Etiyopya Yahudileri hakkında bir makale yayınlamış ve Sözlü Tevrat'ın :sonradan uydurulmuş bir kitap olduğunu itiraf etmişti

Etiyopya Yahudi topluluğu, İkinci Tapınağın yıkılmasından önce diğer Yahudi halkından ayrıldığı için Sözlü Tevrat'tan habersizdi. Örneğin, Etiyopya Yahudileri Hanuka bayramını kutlamazdı. Kurbanlar sunmak ve benzeri şeyler de dahil olmak üzere, hem yazılı hem de sözlü olarak Tevrat'a göre hayatlarını yaşarlardı. ⁵⁰⁶

Etiyopya Haggadası" (Haham Menachem Waldman tarafından düzenlenen" Etiyopya Yahudilerinin Fısıh Haggadası), Etiyopya'daki hahamların bugün Hahamlık Yahudiliğinde tanınan dışsal işaretlere göre giyinmediklerini, bunun yerine 1937'den kalma fotoğraflarda görülebileceği gibi tamamen farklı kıyafetler giydiklerini açıkça ortaya koymaktadır: ⁵⁰⁷

yüzyılın sonunda, yaklaşık yüz bin Etiyopyalı Yahudi, iki bin yıllık .20 sürgünden sonra hayallerini gerçekleştirmeyi ve İsrail Topraklarına göç etmeyi başardı; bu süre boyunca orada nispeten izole bir şekilde yaşadılar. Etiyopya'da Sözlü Tevrat'ı gözlemlemeseler ve hatta bunun hakkında hiçbir şey bilmeseler de, Musa'nın Tevrat'ında anlatılan toplum hayatına bağlı kaldılar; çevredeki Yahudi olmayanlardan farklı, benzersiz bir grup oldukları için iki bin yıldan fazla hayatta kaldılar. Yok olmadılar veya ortadan

kaybolmadılar, kurban sunmaya, katı saflık yasalarına (nida ve doğum, sürüngen bir şeyin ve bir alçağın kirliliği, ölülerin ve Yahudi olmayanların .kirliliği) ve ayrıca bazı rahiplik görevlerine uydular

Öte yandan, tefillin takmak, mum yakmak ve Shemona Esra duasını etmek gibi adetler onlar tarafından yabancı ve garip olarak algılanıyordu ve bu nedenle burada yeterince saf Yahudiler olarak kabul edilmiyorlardı. Ülkeye vardıklarında, topluluk liderleri, Kayesim bile, toplulukları üzerinde dini otoriteyi üstlenmelerine izin verilmeden önce yedi yıllık zorlu bir çalışma .programına katılmaya ve hatta bazen din değiştirmeye zorlandılar

Iddia 2

Sözlü Tevrat :

ile bilim arasındaki çelişkiler

Bilim, çoğu zaman hipotez olan şeylere dayanır. Biz [hahamlar]" gelişmiş bilim olacağız - hipotez olan şeylere değil, kesin bilime değil, gelenekte kesin olan şeylere değil; özellikle de tüm insanlara en kesin gelenek olduğunu kanıtlamış olan Yahudi geleneğinde. Bilgelerin edebiyatının gerçek kesinliği en şaşırtıcı kesinliktir." ⁵⁰⁸ (Haham Ephraim Kahlon

Haham Kahlon'un bahsettiği gelenek, yani Sözlü Tevrat gerçekten bilimsel olarak doğru mu? Şimdi aktaracağımız tuhaf ve utanç verici örnekler, Haham Ephraim Kahlon'un ifadesini açıkça çürütmeye yetecek kadar çok .sayıdaki çelişkinin sadece bir kısmı

Bir kadının bakire olup olmadığını nasıl test edersiniz? Talmud ⁵⁰⁹ , • Haham Yehuda Vaiz'in oğlu Rabban Gamliel'in, biri bakire diğeri bakire olmak üzere iki cariyeyi önüne getirmesini istediğini anlatır. Onları cinsel organları açıkta olacak şekilde bir şarap fıçısının kenarına oturttu ve sonra her iki cariyenin ağzını kokladı. Bakirenin ağzını kokladığında, şarap kokusu almadı çünkü bakireliği kokunun ağzına geçmesini engelliyor. Bakirenin ağzını kokladı ve şarap kokusu burnuna geldi çünkü bakirenin kokunun ağzına geçmesini engelleyebilecek bir kızlık zarı .yoktur

Kudüs Baş Hahamı olan Haham Aryeh Stern, bu utanç verici pasajla karşılaştığında, bu garip yöntemi şu sözlerle mantıklı kılmaya çalıştı: "Açıklayamıyoruz ve belki de o zamanlar doğalar farklıydı." ⁵¹⁰

Talmud ⁵¹¹ yarasa kanını gözlere uygulamanın hastalıkları iyileştirdiğini • öğretir. Ancak yarasa kanı uygulamanın bir merhemi yoktur. Bu, Firavunlar zamanından kalma eski bir papirüste belgelenen eski bir pagan geleneğidir. ⁵¹² Hahamlar, geleneği oradan kopyalamış gibi görünüyor. Bu arada, İslam'da da benzer bir gelenek vardır. ⁵¹³

Talmud'a göre, ⁵¹⁴ gök gürültüsü sesi gökyüzündeki yıldızlarla bulutların • sürtünmesinden kaynaklanır. Bulutlar birbirlerinin üzerine su döker ve gök gürültüsü bu şekilde oluşur. Talmud'un verdiği bir diğer açıklama ise şudur: Şimşek buluttaki buz bloklarını kırar ve böylece gök gürültüsüne neden olur. Bulutlarda flüt benzeri delikler vardır ve rüzgar bunların arasından estiğinde gürültü üretirler. Ancak gök gürültüsü, şimşek etraflarındaki havayı çok yüksek bir sıcaklığa ısıttığında oluşur. Hava hızla genişler ve sonra soğur ve büzülür. Gök gürültüsü adı verilen ses .dalgalarının oluşumuna neden olan şey genişleme ve büzülme eylemidir

Talmud bilginlerinden biri tavukların akciğerlerinin olmadığı konusunda kesin- bir şekilde ısrar etmiştir.⁵¹⁵ Bugün ise akciğerlerin tavuğun iç .organlarının ayrılmaz bir parçası olduğu bilinmektedir

Talmud'a göre, ⁵¹⁶ bit insan terinden, insan etinden veya eski kıyafetlerden • yaratılır. Ancak bitler, diğer hayvanlar gibi çiftleşmenin bir sonucu olarak .yaratılan bir tür parazit böcektir

Talmud 517'ye göre , yarı et yarı toprak olan bir fare türü vardır. O da— çiftleşmeyle değil, topraktan yaratılmıştır (Rashi pasajı bu şekilde .yorumlamıştır

Talmud'a göre, ⁵¹⁸ kedi, kurt ve aslanın pençeleri koşer hayvanları • kirletebilecek zehir yayar (ayrıca Rashi'nin bu konudaki yorumuna bakın).

.Ancak, bu hayvanlar pençelerinden zehir üretmezler. Hiç zehirleri yoktur

Talmud'a göre, ⁵¹⁹ trakea üç organa ayrılır: akciğer, karaciğer ve kalp. • Ancak, herhangi bir basit X-ışını trakeanın sadece akciğerlere ulaştığını .ve orada ikiye ayrıldığını kanıtlar: sol ve sağ akciğerler

Talmud'a göre, ⁵²⁰ emziren bir kadın adet görmez çünkü "kan bulanıktır ve • süt olur." Yani bebeğin emdiği süt bulanık kandan başka bir şey değildir. Elbette, bu ifadenin hiçbir temeli yoktur. Emziren bir kadın genellikle .yumurtlamaz, bu yüzden adet görmez

Talmud'a göre, ⁵²¹ bir kadın hamile iken tekrar gebe kalabilir. Ancak, • hamilelik sırasında kadının yumurtlamadığı ve bu nedenle özel bir tıbbi .prosedür olmadan başka bir hamileliğin mümkün olmadığı bilinmektedir

Haham Yehuda, denizlerde yarı insan yarı balık yaratıkların yaşadığını • tespit etti. Raşi, Bekorot ⁵²². Tefsirinde bunlara "sirenler" adını verdi. Sifra 523'te sirenlerin yunusların insanlarla çiftleşmesinin sonucu olduğu belirtilir. ⁵²⁴ Bu mitolojik yaratığın gerçekte var olduğunu kanıtlama çabasıyla Haham Ephraim Kahlon, ⁵²⁵ Animal Planet kanalında yayınlanan ve milyonlarca izlenme alan bir belgesele atıfta bulunur. Videoda bir balık-adamın sözde kaydından bahsedilmektedir. Ancak Haham Kahlon bunun bir belgesel değil, bir mockumentary olduğunu fark etmemiştir. ⁵²⁶ Başka bir deyişle, bu kanal balık-adamın varlığına inanan herkesle alay etmek için kurgusal bir video üretmiştir. Haham Kahlon bunun hicivsel bir video olduğunu fark etmemiş ve bunu balık-adamın varlığının bilimsel kanıtı olarak kullanmıştır. ⁵²⁷ Gerçekte, sirenler yoktur. Terimin kökeni Yunan mitolojisinden gelen "sirenler" (Σειρήν) kelimesinde bulunur . Sirenler orada yarı balık yarı insan olan deniz perileri gibi tarif edilir. Bu hayali yaratığın tarifi, Bilgeler tarafından kopyalananla birebir aynıdır, tek bir farkla: Yunan kültüründe herkes bunun mitoloji, bir halk efsanesi olduğunu biliyordu. Öte yandan Bilgeler, yaratığın var olduğunu öğrettiler. Ve hahamlar Bilgelerin edebiyatının Sina Dağı'nda sözlü olarak aktarıldığını öğrettikleri için, Talmud ve Rashi'nin sözlerinin doğru olduğuna inanmaktan başka çareleri yoktur. Bu durumda bile, bu, dünyamızda yarı yunus yarı insan yaratıkların var olduğuna inanmaları gerektiği anlamına .gelse bile

Maimonides, Dünya'nın evrenin merkezinde bulunduğunu, Güneş ve • gezegenlerin ise Dünya'nın etrafında döndüğünü iddia etmiştir: "Bütün dünyayı çevreleyen bu tekerlekler bir kürenin halkalarıdır ve Dünya ortada asılı durmaktadır." ⁵²⁸ Ancak bilim, Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğünü ve evrenin merkezinde bulunmadığını açıkça ortaya .koymaktadır

Talmud'a göre, ⁵²⁹ ateşten kurtulmak için kişi bir kavşağa oturup karınca • yakalamalıdır. Hasta, yakaladığı karıncayı bakır bir boruya koymalı ve ona şöyle demelidir: "Ben taşıyorum ve sana ağır geliyor." Bu büyü işe yaramazsa, hasta yeni bir sürahi almalı, nehre gitmeli ve ona şöyle demelidir: "Nehir, nehir, bana gelen bir misafir için bana bir sürahi su ödünç ver." Sonra sürahiyi yedi kez başının üzerinde çevirmeli, arkasına dökmeli ve şöyle demelidir: "Nehir, nehir, bana verdiğin suyu al, çünkü bana gelen misafir bir gün geldi ve bir başka gün gitti." ⁵³⁰ Bugün, ateşin parazitleri hasta bir kişiden sağlıklı bir kişiye aktaran sivrisineklerden

kaynaklandığı ve kinin ağacından çıkarılan bir ilacın yardımıyla .iyileşmenin sağlandığı açıktır

Mişna ⁵³¹, insan vücudunun “on bir kaburga”ya sahip olduğunu belirtir. •
Ancak vücutta on iki kaburga olduğu bilinmektedir

Talmud 532'ye göre omurgada "on sekiz omur" vardır. Fakat omurga aslında—
.yirmi dört omurdan oluşur

Talmud'a göre Dünya'nın çevresi 24.000 km'dir (altı bin furlong). ⁵³³ •
Çağdaş bilim, Dünya'nın ortalama çapının 12.742 km, ekvatordaki
.çevresinin ise 40.075 km'ye ulaştığını açıklığa kavuşturmaktadır

Talmud'a göre, ⁵³⁴ erkek fetüsün yaratılışı hamileliğin kırk gününden sonra •
tamamlanırken, dişi fetüsün yaratılışı ancak seksen günden sonra
tamamlanır. Ancak bilim, üreme organlarının hızlandırılmış gelişiminin
ancak hamileliğin yedinci haftasından sonra başladığını kanıtlıyor. Yani
hem erkek hem de dişi fetüsün üreme organları hamileliğin sekizinci
.haftası civarında mükemmelleşir

Talmud, epilepsinin üç nedenini belirler: ⁵³⁵ Mumun önünde çıplak duran... •
ve yatağını mum ışığında kullanan... ve yatağını bir bebeğin uyuduğu bir
yatakta kullanan. Ancak tıbbi açıdan, bu nedenlerden hiçbirinin epilepsiye
neden olmadığı bilinmektedir. Bu, serebral korteksteki sinir hücrelerinin
.anormal aktivitesinden kaynaklanan nörolojik bir hastalıktır

Talmud'a göre, ⁵³⁶ balık yemek görmeyi bozar. Bilimsel olarak, balık •
yemek aslında vücut ve gözler için sağlıklıdır. ⁵³⁷

Talmud'a göre, kuduzdan kurtulmak için sırtlan derisinden bir muska •
yapılmalı ve üzerine şu büyü yazılmalıdır: "Seni yarattım, seni
temizledim." Tıbbi olarak kuduz, kuduz virüsünün neden olduğu bulaşıcı
.bir hastalıktır ve hastalık aşı ile tedavi edilir

Talmud'a göre, ⁵³⁹ mohel, sünnetli bebeğin cinsel organlarından kendi •
ağızıyla kan emmek zorundadır. Talmud, "Emmeyen tehlikelidir" diye
uyarıyor, yani emmeyen bir mohel bebek için tehlikelidir. Ancak, bu
gelenek aslında açık yarayı kirletebilir ve bebeğin hayatını tehlikeye
atabilir. Bu nedenle Pediatri Derneği, Sağlık Bakanlığı'na bunun
.durdurulması için çağrıda bulunmuştur

Talmud'a göre, ⁵⁴⁰ bir kipodanın hamileliği üç yıl sürer. Bu bir hatadır — bir •
.kipodanın hamileliği yedi ayı geçmez

Talmud ⁵⁴¹, şehirde yaşayan kızlarda kasık kıllarının göğüsler gelişmeye •
başlamadan önce uzadığını, köy kızlarında ise göğüslerin gelişiminin
kasık kıllarının büyümesinden önce gerçekleştiğini iddia eder. Dahası,

şehir kızlarında sağ göğüs sol göğüsten önce büyürken, köy kızlarında süreç tam tersidir. Söylemeye gerek yok, bu boş bir hayaldir, gerçeklikle hiçbir ilgisi olmayan bir ifadedir

Kudüs Talmud'una göre, ⁵⁴² Tanrı her yedi yılda bir dünyasını değiştirir: bir • bit akrebe dönüşür; bir erkek sırtlan dişiye dönüşür; ve bir dağ faresi • yaban domuzuna dönüşür. Açıkça, bu iddianın bilimsel bir temeli yoktur Talmud'a göre ⁵⁴³ karga, erkek karganın spermini dişinin ağzına • aktarmasıyla ürer, diğer kanatlı canlıların yaptığı gibi değil. ⁵⁴⁴ Ancak • karga bu şekilde üremez, diğer kuşlar gibi dişisine hizmet eder Talmud'a göre, ⁵⁴⁵ yarasa yumurtlar. Bu bir hatadır. Yarasalar, diğer • memeliler gibi yumurtlamazlar

[Bunlar, Sözlü Tevrat ile bilim arasındaki çelişkileri gösteren birkaç örnekten](#)
• [sadece birkaçı. Tam liste \[www.oral.law\]\(http://www.oral.law\) adresinde bulunabilir](#)

:İddia 3

Rahiplik

Sözlü Tevrat'ı geçersiz kılar

Sözlü Tevrat gerçekten de Musa'ya Sina'da verildiyse, rahipler ve Sadukiler'in bunu bilmeleri gerekiyordu, çünkü Tevrat'ın korunması, halka iletilmesi ve uygulanmasının sağlanması onlara emanet edilmişti. Sözlü Tevrat'ın Ferisi mezhebinin münhasır mülkü olması, kökeninin Sina'da olmadığını kanıtlıyor. İbrani Üniversitesi'nden Prof. Rachel Elinor, Levi kabilesinin rahiplerine yalnızca gökten Yazılı Tevrat'ın verildiğini ve bunu öğretmekten ve halka iletmekten sorumlu olduklarını ileri sürdü. ⁵⁴⁶ Bu gerçek, elbette, tüm İncil boyunca tekrarlanır. ⁵⁴⁷

Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat ile birlikte verilmiş olsaydı, rahiplere teslim edilmesi gerekirdi. Ancak rahipler bunu asla kabul etmediler, aynı zamanda fikre karşı çıktılar ve bunun Ferisiler tarafından uydurulmuş bir çarpıtma olduğunu iddia ettiler. Kudüs İbrani Üniversitesi'nden İkinci Tapınak ve Bilgelik edebiyatı uzmanı Prof. Menachem Kister, Ferisilerin liderinin Megillot Ha-Hasharaim'de "yalan adamı", "sahte vaiz" ve "iftira adamı" olarak adlandırıldığını ⁵⁴⁸ ve orada sahte yasalarla kalabalığı yanıltmakla suçlandığını açıklıyor. ⁵⁴⁹ Nahum yorumunda, Ferisi hahamların "Talmud'da, etleri, yalan dilleri ve aldatıcı dilleriyle birçoklarını yanıltacak olan Efrayim'in alçakları" olduğu yazılmıştır. ⁵⁵⁰

:Josephus bunu şu sözlerle destekledi

Ferisiler, Musa'nın Tevrat'ında yazılı olmayan, atalarının geleneğinden gelen birçok yasayı halka aktardılar ve bu nedenle Sadukiler, yalnızca yazılı yasaların yasa olarak kabul edilmesi gerektiğini, atalarının geleneğinden gelenlere uyulmasının zorunlu olmadığını söyleyerek bunları reddettiler. ⁵⁵¹

İddia 4

Urim ve Tummim

Sözlü Tevrat'ı reddediyor

Musa Yasası, Musa ve Harun'un belirli durumlarda nasıl davranacaklarını bilmediklerinde doğrudan Tanrı'dan duymak zorunda kaldıkları en az dört örneği anlatır. ⁵⁵² Bu gerçek, Musa'nın yazılı emirleri yorumlayan, açıklayan ve genişleten ek sözlü Tevrat almadığını açıkça ortaya koyar. Eğer böyle bir .Tevrat almış olsaydı, tekrar Tanrı'ya yönelmesi gerekmezdi

Dahası, Tanrı rahiplere çıkmaza geldiklerinde başka bir rehberlik aracı :sağladı. Ve hayır, bu Sözlü Yasa değildir. Çıkış 28:30 şöyle der

Ve hüküm göğüslüğüne Urim ve Tamim'i koyacaksın; ve bunlar Harun'un yüreğinin üzerinde olacaklar, RAB'bin huzuruna girdiği zaman; ve Harun İsrail oğullarının hükmünü, RAB'bin huzurunda devamlı olarak yüreğinin üzerinde taşıyacak. ⁵⁵³

Tesniye 17:8-11, rahiplere Tevrat'a göre halkı yargılamak için özel yetki verildiğini açıkça belirtir. ⁵⁵⁴ Belirli bir konuda Tanrı'ya danışmaları gerektiğinde, Urim ve Tummim tarafından yardım edilirdi. ⁵⁵⁵ İncil bilginleri :bunların şunlar olduğunu varsayarlar

İki zıt isim—biri olumsuz bir cevap, diğeri olumlu bir cevap; ve Urim ve Tomi'deki soru soran kişi sorusunu evet veya hayır cevabına izin verecek şekilde formüle etmek zorundaydı. Her seferinde sadece bir soru cevaplandı ve bu, insanlara Tanrı adına bir yargı olarak iletildi. ⁵⁵⁶

Fakat eğer kâhinlerin elinde, kendilerine sözlü olarak aktarılan ve yazılı Tevrat'ın emirlerini açıklayan Tevrat varsa, Urim ve Tummim'in onlar için ne ?faydası olurdu

İddia 5

Üç bin unutulmuş yasa

Hahamların Sözlü Tevrat'ı bir noktada yazıya döktükleri gerçeğinin hahamca bahanesi Babil Talmud'unda belgelenmiştir. ⁵⁵⁷ Başlangıçta Sözlü Tevrat'ı yazmanın yasak olmasına rağmen, İkinci Tapınağın yıkılmasından sonra unutulacağı korkusuyla bunu yapmaya zorlandıklarını belirtir. Bu iki

nedenden dolayı kafa karıştırıcı bir bahanedir: Birincisi, Haham Hanina, Tevrat İsrail'de unutulursa, ezberleyerek kolayca geri getirebileceğiyle övünüyordu. ⁵⁵⁸ Eğer Haham Hanina, halakayı ezberleyerek tüm Tevrat'ı hatırlayabiliyorsa, onu yazıya dökmek neden gerekliydi? İkincisi, Şataniel ben Kenaz'ın bu kayıp halakaları ezberinden geri getirebildiği söylenir. ⁵⁵⁹ Ve eğer bunu yapabildiyse, Haham Hanina ve arkadaşları bunu İkinci Tapınak döneminde neden yapmadılar? O zaman neden yazıya dökmekten ?başka seçenek yoktu

Talmud ⁵⁶⁰. Musa'nın ölümünden sonra üç bin yasanın unutulduğunu, ⁵⁶¹in Yeşu ben Nun'da ortaya çıkan yedi yüz şüpheyeye ve onun tarafından unutilan üç yüz yasaya ek olarak, neden o zaman Sözlü Tevrat'ı yazmadılar, İsrail tarafından bu kadar çok yasa unutulmaya başlandığında? Bilgeler neden İkinci Tapınak dönemine kadar beklediler ve ancak o zaman ?işe koyuldular

Dahası, eğer Sözlü Tevrat'ı doğrudan Tanrı'dan aldığı varsayılan büyük lider Musa'nın günlerinde bile üç bin yasa unutulduysa, bu ondan sonraki ?nesiller hakkında ne söylüyor? Kaç yasayı unutmuş olabilirler

Iddia 6

?Hangi Sözlü Tevrat

Çeşitli Mişna Versiyonları Sorunu Üzerine

Hahamlar, Mişna yasalarının Sina'daki Musa'dan Talmud bilgelerine kadar nesilden nesile aktarıldığını iddia ediyorlar. ⁵⁶² Soru, hangi Mişna'ya atıfta bulunduklarıdır. Birçok kişi yalnızca bir Mişna olduğuna inanırken, alandaki araştırmalar, Mişna'nın en az üç eski el yazması olduğunu buldu .-birbirleriyle birçok kez ve çeşitli şekillerde çelişen versiyonlar

Dilbilimci ve haham edebiyatı uzmanı Prof. Shimon Sharvit, Mişna'nın en eski ve en eksiksiz üç el yazmasını listeliyor: ⁵⁶³

İtalya'da kopyalanmış, 11. veya 12. yüzyıldan kalma "Kaufmann" el .1 .yazması

Parma" el yazması I, 11. veya 13. yüzyıldan kalma, ⁵⁶⁴. İtalya'da" .2 .kopyalanmıştır

.yüzyılda Yunanistan'da kopyalanan "Lo" el yazması .14 .3

Sharvit, noktalama, yazım ve özdeki çeşitli versiyonlar arasındaki birçok farklılığı ayrıntılı olarak anlatıyor. ⁵⁶⁵ Dr. Israel Zvi Peintoch, Talmud formüllerinin derinliklerine daldı ve Mişna'nın çeşitli el yazmalarını analiz etti. Parma baskısının Kaufman baskısından ⁵⁶⁶ düzinelerce durumda

farklılık gösterdiğini belirtiyor. Bunlar küçük kopyalama hataları değil, formüller arasındaki farklar ve çelişkiler ve yazar(lar)ın kopyalama sırasında erişebildiği farklı halakhah geleneklerinin karıştırılmasıdır. ⁵⁶⁷ Diğer durumlarda, Parma ve Kaufman formülleri ile Mişna'nın diğer el yazmaları arasında dil ve içerik farklılıkları bulundu. ⁵⁶⁸

İbranice Dil Akademisi başkanı Prof. Moshe Bar-Asher, Mişna'nın çeşitli biçimlerini incelemeye uzun yıllar adamıştır. Çeşitli el yazmaları arasındaki farklılıkların yalnızca yazım ve noktalama gibi dışsal konularda değil, esas olarak dil, telaffuz ve biçimler konularında belirgin olduğunu bulmuştur. ⁵⁶⁹

İbrani Üniversitesi Talmud Bölümü'nden Prof. David Rosenthal, Mişna metni sorununu ayrıntılı bir şekilde inceledi.. Mişna formüllerinin çelişkili versiyonlarının hangisinin orijinal hangisinin ikincil olduğuna karar vermeyi zorlaştırdığını belirtti. Rosenthal, Talmud'un bile Mişna formülleri arasındaki çelişkilere dair kanıtlar içerdiğini gösteriyor; Tanaim'in kendilerinin nasıl çözeceğini bilmediği çelişkiler. Bilgelerin fikir ayrılığına düştüğü bu çelişkiler, sadece harflerden ibaret değil, gerçek halakhik yasa meseleleridir. ⁵⁷⁰

Kudüs Talmudu ile Babil Talmudu arasındaki temel çelişkiler Mişna kopyaları arasındaki temel farklılıkların yanı sıra, Talmud bilginleri daha eski kabul edilen Kudüs Talmud'u ile Babil Talmud'u arasında anlaşmazlıklar ve çelişkiler buldular. İbrani Üniversitesi'nden Mişna bilgini :Prof. Shalom Albeck, hasar yasalarından bir örnek veriyor

Ve eğer her ikisi de, yani zarar gören ve zarar veren, davranışlarında eşit derecede alışılmışsa veya her ikisi de eşit derecede alışılmadık ise, Babil Talmud'una göre yasa, zarar verenin her zaman muaf olduğudur ve Kudüs Talmud'una göre bu yasadaki koşullar farklıdır, bazıları zarar vereni mecbur kılar ve bazıları muaf tutar. ⁵⁷¹

Haham Kook'un öğrencisi olan Haham Avraham Chill, iki Talmud arasındaki temel anlaşmazlığa dair ek örnekler veriyor, örneğin ilk beila meselesinde. ⁵⁷² İsrail'in eski Baş Hahamı Haham Shlomo Goren, Babil Talmud'unun ticari amaçlarla Mısır'a iniş meselesinde Kudüs Talmud'uyla uyuşmadığını kabul ediyor. ⁵⁷³

İsrail Diyarı bilgeleri ile Babil bilgeleri arasındaki anlaşmazlıklar, Sina'da Musa'dan sözlü olarak aktarılan sürekli bir Tevrat zinciri olamayacağını öğretiyor. Tutarlı bir göksel yasayı temsil ettiği varsayılan iki Talmud'un birbirleriyle uyuşmadığı bir gerçektir. ⁵⁷⁴

:yüzyıldan Haham Asher ben Yechiel açıkça şunu itiraf etti .13

İkinci Amoraim bazen birincisiyle uyuşmaz... ve benzeri şekilde, Şas'ın sözlerinden halahayı öğrenmediğimizi, Amoraim'in sözlerinden halahanın hükümlerini öğrendiğimizi görüyoruz, koşullar Amoraim'inkinden daha büyük olsa bile. ⁵⁷⁵

:Öte yandan Haham Yeremya'nın huzurunda şöyle denildi
Babil'in bilgeleri aptaldır; çünkü karanlık ve aşağılık bir ülkede yaşıyorlar, karanlık ve mantıksız yasalar konuşuyorlar. ⁵⁷⁶

Ben Yechiel, Babil bilgelerinin yanında yer alırken ve halakhanın yalnızca onlardan öğrenilmesi gerektiğini söylerken, Haham Jeremiah'a onların aptal olduğu ve hükümlerinin mantıksız olduğu söylendiğini gördük. Bu tür çelişkili görüşler Tanrı tarafından bahsedilen tek, sürekli bir halakhik ?geleneği mi gösteriyor, yoksa sadece bilgili insanların bilgeliği mi Halkla ilişkiler uzmanı ve din yazarı Yoav Sorek, bilgelerin yasayı belirleme biçimlerinin herhangi bir göksel boyuttan yoksun olduğunu kabul ediyor: "Tevrat'ta hüküm sürme yetkisinin kaynağı ilahi ilham değil, ulusal bir insan kararıdır." ⁵⁷⁷

Sonuç olarak, Halaka'nın çeşitli versiyonları konusunda bilgiler arasında .fikir birliğinin olmaması, onların kökeninin gökte olmadığına kanıttır

?Hz. Musa ve Tanāniler hangi sözlü Tevrat'ı ezberlediler

Sözlü Tevrat Musa'ya Sina'da ve belki de daha önce, patriarklara verildiyse, ⁵⁷⁸ tam olarak neyi değiştirdiler? Ve koşullar neyi değiştirdi

Yahudilik konusunda dünyaca ünlü bir bilgin olan Prof. Yaakov Newsner, Bilgelerin literatüründe geleneklerin sürekliliği veya antikitesi varsayımının kabul edilmemesi gerektiği görüşüyle bilinir. Makalelerinden birinde kendisine "Tanais nedir?" sorusu sorulmuş ve sonunda, tamamen akademik anlamda, tarihsel kanıt eksikliği nedeniyle bu soruya tatmin edici bir cevap veremediğini kabul etmek zorunda kalmıştır. ⁵⁷⁹

İsrail Talmud Çalışmaları Ödülü sahibi Prof. Yaakov Zussman da benzer bir soru ortaya atıyor. MS 1. yüzyıldan önce Tannaitlerin çalışma okullarında ne öğretildiğini incelemeyi amaçlıyor. Ona göre, Mişna formüllerinin değişimini ve sahip olduğumuz çeşitli formüller arasındaki birçok farkı görmezden gelsek bile, "Çiftler ve ilk Tannaitlerin zamanından önce hangi Mişna oluşturuldu?" sorusu hala çözülememiş durumda. ⁵⁸⁰

Hahamlık kurumunun tarihi başlangıcından itibaren anlaşmazlıklar ve bölünmeler nedeniyle aşınması ve aralarındaki uçurumun giderek .derinleşmesi söz konusudur

Yahudilik içinde Tevrat'ın temel yasaları ve Tanrı'ya en temel ibadet konusunda çok yoğun bir tartışmanın varlığı, hem Ferisiler mezhebi ile Sadukiler mezhebi arasındaki düşmanlığın hem de bu yasaları Yahudi dininin tüm liderleri tarafından kabul edilebilir bir şekilde açıklayan tek tip bir sözlü gelenek veya Tevrat'ın olmadığı gerçeğinin kanıtıdır. Dr. Abraham Geiger, kitabında Ferisi geleneğinin yorumlanması ile Zadoki geleneğinin yorumlanması arasındaki birçok çatışmayı anlatmaya bütün bir bölüm ayırmıştır. Onun pozisyonu aşağıdaki alıntıda özetlenebilir

Bu nedenle, Sadukiler ile Ferisiler arasındaki görüş ayrılıklarına ilişkin bilgileri, yasanın üç dalında buluyoruz: kirlilik ve saflık yasaları, kurban ve tapınak hizmeti yasaları ve ceza yasaları. ⁵⁸¹

Hillel öğrencileri ile Şammay öğrencileri arasındaki anlaşmazlıkların sonuçları hakkında Talmud şöyle der

Tana Rabbi Yehoshua Oniya: Beit Shammai'nin öğrencileri aşağıdan onlara karşı durdular ve Beit Hillel'in öğrencileri tarafından öldürülmek üzereydiler. Tana altısı yukarı çıktı ve geri kalanı kılıç ve mızraklarla onlara karşı durdu. ⁵⁸²

:Bu mücadeleler istisnai değildi, ama ideal olarak görülüyordu
Ve Haham Yochanan, Haham Shimon ben Yehozedek adına şöyle dedi: İntikam almayan ve bir yılan gibi uyanık olan herhangi bir bilgin, bilgin değildir. ⁵⁸³

Haham hukuku ve bilgelerin edebiyatı Platon ve Aristoteles'in felsefesinden etkilenmiştir. Bu nedenle, bunlarda birçok çelişki, anlaşmazlık ve tartışma olması şaşırtıcı değildir. ⁵⁸⁴ Haham Yahudiliği ile Yunan felsefesi arasındaki ana ve en etkili karşılaşma Mısır'ın İskenderiye kentinde gerçekleşti. Babil bilgelerinin çalışmalarının doğası için zemin hazırlayan koşullar orada mevcuttu. ⁵⁸⁵ Talmud'u karakterize eden "shekla ve terya" (al-ver yönteminde müzakere) yöntemi, gerçeği aramanın bir karara varmayı amaçlayan bir monolog veya tartışma olmadığını kabul eder. Tartışmaların amacı, çok sayıda olasılığı inceleyerek bilgiyi genişletmektir. ⁵⁸⁶ Bu yöntem, tartışmalar ve soyut shekla ve terya ile ilgilenen skolastik felsefeye oldukça benzerdir. ⁵⁸⁷ MS 1. yüzyılda Rabban Gamliel evinde bir okul kurdu ve oğlu Rabban Shimon ben Gamliel'in tanıklığına göre, bu okula yaklaşık bin çocuk katıldı, "Beş yüz kişi Tevrat öğrendi, beş yüz kişi İyon bilgeliğini öğrendi." ⁵⁸⁸

İşte bu yüzden yeshivada Gemara çalışması soru-cevap şeklinde yapılır ve hatta bazen öğrenciler arasında hararetli tartışmalar bağlamında, hatta

şiddete varacak şekilde yapılır. ⁵⁸⁹ Talmud, “toplantılardaki insanların” “toplantılarda oturan ve Tevrat ile uğraşan, kimisi kirleten, kimisi arındıran, kimisi yasaklayan, kimisi izin veren, kimisi de yasaklayan bilginler” .olduğunu belirtir

Ve bunlar hazırlayanlardır." ⁵⁹⁰ Konuşma ve felsefe yapma öyle bir noktaya ulaştı ki hahamlar "Tevrat'tan haşereleri nasıl arındıracaklarını bilenler dışında Sanhedrin'de oturmazlardı." ⁵⁹¹

Mişna, özünde, Haham Ronen Neuwirt'in "Şas'ın tamamının aslında büyük bir tartışma olduğunu" kabul ettiği noktaya kadar, çatışan görüşlerle dolu, bitmeyen bir halakhik tartışmadır. ⁵⁹²

?Mişna nasıl açılıyor

Akşamları Şema'yı ne zaman okuruz: Rahipler adaklarını yemek için içeri girdikleri andan, Haham Eliezer'in sözlerine göre ilk Aşurat'ın sonuna kadar. Ve bilgiler, gece yarısına kadar derler. Rabban Gamliel, şafak sütunu yükselene kadar der. ⁵⁹³

Mişna koleksiyonları, Bilgelerin edebiyatındaki en eski yazılarla özdeşleştirilir. Ve işte, en başından itibaren, Şema'nın Arapça okunması için son tarih konusunda üçlü bir anlaşmazlık ortaya çıktı. Mişna, Haham Eliezer, Bilgeler ve Gamliel'den alıntılar yapar. Eliezer ve Gamliel, MS 1. yüzyılın ortalarında yaşadılar ve çalıştılar. Peki, Musa ve Yeşu veya Tannaim ve Eliezer ve Gamliel'den önce yaşamış tüm Bilgeler neyi ezberledi? Sözlü Tevrat, Haham Eliezer, Rabban Gamliel, Haham Akiva ve diğerlerinin sözlerini içeriyorsa, onlardan önce yaşamış olanların hepsi nasıl öğrendi?Bilgelerden önce yaşamışlar, Bilgelerin yazılarını nasıl .ezberleyebiliyorlardı? Burada mantıksal bir çelişki var

Kısacası, kafasını tarih sayfalarına sokan herkes, modern hahamların birleşik Sözlü Tevrat iddiasının aksine, iki bin yıl önce gerçeğin birleşik bir geleneğin tam tersi olduğunu keşfedecektir. Yahudilikte üç farklı gelenek arasında, özellikle Sadukiler ve Ferisiler arasında, her bir grubun ilahi gerçeğin kendi tarafında olduğunu iddia ettiği şiddetli ve hatta vahşi bir .tartışma vardı

:İddia 7

Sözlü Tevrat'ta Kadınların Durumu

İçinde yaşadığımız feminist çağda, hahamlar öğretilerini zamanın ruhuna uyarlamaya çalışıyorlar ve ateş altında kalmamak için bazen kadınlar ve statüleri hakkında olumlu ifadelerde bulunuyorlar. Çoğu, Bilgelerin edebiyatında yaygın olan madalyonun diğer ve çirkin yüzünü alıntılama

cesaret edemiyor. Bu bölümde ayrıntılı olarak verilen örneklerden ortaya çıkan kaba şeyler için şimdiden özür dileriz. ⁵⁹⁴

Talmud'a göre bir kadının amacı kocasının cinsel kölesi olmaktan başka bir şey değildir: "İlk adam için onun kaburgalarından biri alındı ve ona köle olarak verildi, ona hizmet etsin [cinsel ilişki için]." ⁵⁹⁵

:Maimonides şöyle demiştir

Herhangi bir kadın, kendisine farz olan işlerden herhangi birini yapmaktan kaçınırsa, kırbaçla bile olsa, onu yapmaya zorlanır. ⁵⁹⁶

İsrail Baş Hahamı, hüküm sürdüğünde Maimonides'in yaklaşımını benimsedi: "Kadınlar kocalarına köledir - onlar için yemek pişirmek, onlar için çamaşır yıkamak için" (Rishchaltz Yitzhak Yosef). ⁵⁹⁷

Maimonides şiddetli cinsel zorlamayı bile teşvik ediyordu: "Bir adam karısına ne yapmak isterse onu yapar: istediği zaman onu becerir, istediği her uzvunu öper ve ona kendi yollarına göre değil, kendi yollarına göre yaklaşır." ⁵⁹⁸

Ramban, Rambam öğretisini şu sözlerle pekiştirmiştir: "Bir kişiyi kırbaçla bir iş yapmaya zorlamak caizdir... ve aynı zamanda, geri dönene kadar onu kırbaçla ve yiyeceklerle meşgul etmekten alıkoymak da caizdir." ⁵⁹⁹

Bu alışılmadık bir hüküm değildir. Diğer hahamlar da bir kadını eğitmek amacıyla dövmeye izin vermişlerdir. ⁶⁰⁰ Şulhan Aruh şöyle der: "Eğer sebepsiz yere ona lanet okursa veya babasını ve annesini hor görürse ve onu sözlerle azarlarsa ve onu denetlemezse, bazıları onu dövmenin caiz olduğunu söyler." ⁶⁰¹

Ve Radbaz şöyle dedi: "Eğer Tevratımıza göre doğru olmayan şeyler yaparsa, ona işkence etme, onu dövme ve daha iyi birine geri verme izni vardır, çünkü o onun mülkiyetindedir." ⁶⁰²

Tanna Şimon ben Şetah ⁶⁰³ Aşkelon'da bir günde ⁶⁰⁴ seksen kadını astı ve çarmıha gerdi, çünkü onların büyüçülük yaptıklarından şüpheleniyordu. ⁶⁰⁵

Erkek ve kadının yaratılmasından sonra şöyle denir: "Ve Tanrı yarattığı her şeye baktı ve işte, çok iyiydi..." (Yaratılış 1:31). Yaratılış 2:18-24'ten de kadının iyi bir şey olarak kabul edildiği açıktır. Özdeyişler 18:22'de şöyle yazılmıştır: "Bir eş bulan iyi bulur ve Rab'bin lütfunu kazanır." Ve yine de, İncil kadını yüceltse ve onu bir nimet olarak tanımlasa da, Bilgeler bir kadın ile bir Yahudi olmayan ve bir köle arasında açık ve hoş olmayan bir karşılaştırma yapar ve her erkeğe her sabah şunu söylemesini emreder: "Kutsanmışsın, Tanrımız Rab, evrenin Kralı, beni Yahudi olmayan yaratmayan... beni köle yapmayan... beni kadın yapmayan." ⁶⁰⁶ Bu

kutsamayı meşrulaştırmak için modern hahamlar tarafından yazılmış çeşitli mazeretler ve açıklamalar vardır, ancak İspanya'dan kovulma zamanında yaşamış bir Kabalist olan Haham Avraham Saba utanmadan şöyle açıklamıştır: "Beni bir kadın yaratmadı, çünkü kadın bir lanetin işaretidir." ⁶⁰⁷ Geleneksel olarak Haham Eliezer ben Hyrcanus'a atfedilen Dervi Eliezer'in bölümlerinde, Havva'nın yılanla cinsel ilişkiye girdiği ve Şekin'in onların birleşmesinden doğduğu söylenir. ⁶⁰⁸ Bilgeler, insanın tüm hayvanlarla cinsel ilişkiye girdiğini ve yalnızca Havva'da yeterli cinsel tatmin bulunduğunu grotesk bir şekilde belirttiklerinde, akıl yürütmelerini Yaratılış 2:19-20'ye dayandırdılar. ⁶⁰⁹

Talmud, bir kadının parmaklarını, bacaklarını ve saçlarını örtmesi gerektiğini; ve bir erkeği baştan çıkarmamak için herhangi bir şekilde şarkı söylemesinin yasak olduğunu belirtir. ⁶¹⁰

Talmud ayrıca "bir erkek yolda bir kadının arkasından yürümeyecek ve karısı köprüde olsa bile onu kenara itecektir. Ve kim bir nehirde bir kadının arkasından geçerse — gelecek dünyada hiçbir payı yoktur." der. ⁶¹¹

Mişna'da bilgeler şöyle buyurmuştur: "Bir kadınla çok fazla konuşma - karısı hakkında; hatta arkadaşının karısı hakkında bile. Bu nedenle bilgeler şöyle demiştir: Bir kadınla çok fazla konuşan kişi kendine zarar verir ve Tevrat'ın sözlerinden yoksun kalır ve sonunda cehennemi miras alacaktır." ⁶¹²

Tosafot yazarları, kadının doğası gereği tembel olması ve kontrol konusunda titiz davranamayacağına güvenilemeyeceği için, evde hametz bulunmadığını kontrol etme yetkisinin yalnızca erkekte olduğunu saptamışlardır

Bilgeler, İncil'de bahsedilmeyen emirleri kadınlara empoze ettiler ve onları korkutma yoluyla uyguladılar: "Kadınlar üç suçtan dolayı doğum anında ölürlər: nidah, hallah ve mum yakmada dikkatli olmamaktan." ⁶¹⁴ Bilgeler, kadınlara Tevrat'ta hiç bulunmayan iki emir (halah ve mum yakma) empoze etmekle kalmadılar, aynı zamanda Tevrat'ta hiç bahsedilmeyen bir cezayla da tehdit ettiler. Nidah, hallah emri ve Şabat mumu emrinin, kadının erkeği bozduğu, ilk Adem'in kanını döktüğü ve ruhunu söndürdüğü için hak ettikleri cezalar olduğuna karar verdiler. ⁶¹⁵

Naomi'nin gelini Orpah'ın adı İncil'de iki kez, kısaca ve kenarda geçer. ⁶¹⁶ Ancak, Bilgeler vahşi hayal güçlerine serbestlik tanıdılar ve kaba bir şekilde Orpah'ın adının ona, arkası adama dönük şekilde cinsel ilişkiye girdiği için verildiğine karar verdiler. ⁶¹⁷ Haham Yitzchak bununla yetinmedi ve kendi

kaba sözlerinden bir avuç ekledi: "Orpah'ın kaynanasını terk ettiği bütün gece, onunla karışmış yüz kişinin çıplaklığı." ⁶¹⁸

Tevrat'a göre, ⁶¹⁹ Pinchas, Zimri'nin Midyanlı kadını kardeşlerine yakınlaştırdığını görür görmez mızrağı eline alıp onları bıçakladı. Buna karşılık, Chazal'a göre, Zimri bıçaklanmadan önce kadını dört yüz yirmi dört kez bıçaklamayı başardı. ⁶²⁰

Maimonides, üç yaşındaki kız çocuklarıyla cinsel ilişkiye girmeyi :onaylıyordu - günümüzde pedofili

Eğer [kadın] bundan [üç yaşından] küçükse, ikisi de muaftır, çünkü gelmesi gerekmez. Aynı şekilde, daha yaşlı bir kadın, daha küçük bir çocuğu varsa, ona gelir... Eğer dokuz yaşında veya daha küçükse, ikisi de muaftır. ⁶²¹

Mişna, "üç yıl ve bir günlükken, içeri girerek kutsallaştırılır" der. ⁶²² Yani, üç yaş ve üzeri bir yürümeye başlayan çocuğun evlenmesine ve bir beila sahibi olmasına izin verilir. Raşi, Tevrat'ta bunun için bir emsal bile buldu; İshak'ın Rebekka'yla üç yaşındayken evlendiğini belirtti. ⁶²³ Bu Tevrat'a dayanarak

Kız çocuklarıyla üç yaşından itibaren cinsel ilişkiye girmenin mümkün olduğunu öğreten modern hahamlar var: "Üç yaşından itibaren [cinsel ilişkiye girmek] caizdir, ancak gebe kalmak caiz değildir" (Haham Meir Eliyahu). ⁶²⁴

Yahudi hukukuna göre, üç yaşından küçük bir kıza penisini sokan kişinin bekaretinin yırtılıp tekrar yerine takılacağından, bu fiili zina olarak kabul :edilmez

Yani üç yaşından küçük bir çocuğun doğumu doğum sayılmaz (Nida 47'de Haham Avraham Stav) ⁶²⁵

Bu nedenle, hahamlık hukukuna göre, üç yaşından küçük bir kıza tecavüz :etmek tam cezadan muaftır

Eğer bundan küçükse [üç yaşında] ise, ikisi de [cezadan] muaftır, çünkü .(ziyarete gelmemiştir (Ziyaret Yasakları, 13

Tüm bu tartışmalar teorik halakhic gevezelikleri olsa bile, hahamların ilahiyat okullarında yeşiva öğrencilerinin kafasına tam olarak ne koyduğunu görmek hala şok edici. Bu arada, halakhic yasasına aykırı olarak, bilimsel bir bakış açısından bunun tamamen saçmalık olduğunu söylemeye gerek .yok, çünkü üç yaşından küçük bir kızın kızlık zarı yeniden büyümmez

Mişna'daki Kiddushin I Risalesi, bir kadının bir köle veya bir hayvan gibi -para ve bir poliçe (satın alma sözleşmesi) ile- satın alındığını açıklar; tek

bir farkla: bir kadın bahane ile de satın alınabilir; bir köle ve bir hayvan satın .alınamaz

:Boşanma konusuna gelince Tevrat şöyle buyurmaktadır

Çünkü bir adam bir kadın alıp onunla evlenirse, kadın adamın gözünde hoşnutsuzluk bulursa, adam ona boşanma belgesi yazıp verir ve onu .(evinden kovar (Tesniye 24:1

Yani: Boşanmanın tek nedeni zina veya zinadır. ⁶²⁶ Bu açık şeylere rağmen, Hillel Hanedanı, kocanın "kedhicha onun için olgunlaşmış olsa bile" karısını boşayabileceğini öğretmeye başladı ve Haham Akiva şöyle hükmetti: "Ondan daha güzel bir kadın bulsa bile." ⁶²⁷

Bilgeler, Dina'nın "Hamor'un oğlu Şekem'i yanına çağırdığını" cesurca hükmettiler. ⁶²⁸ Midraş'ın yazarı , hiçbir dayanağı olmadan, İncil'de "Lea bir fahişe olduğu gibi... Dina da bir fahişeydi" (bir fahişe) yazdığını iddia ederek bir agada yaratacak kadar ileri gitti. ⁶³⁰ Başka bir deyişle, Tevrat, Dina'nın kardeşlerinin Şekem'i kız kardeşlerine tecavüz etmekle suçladığını ve ona misilleme yaptığını öğretirken, ⁶³¹ Bilgeler tecavüzün sorumluluğunu ve : suçunu tam olarak kurbanın üzerine yüklediler

Kudüs Talmudu, Tevrat çalışmasının bir kadının yeteneğinin ötesinde olduğunu açıkça belirtir: "Tevrat'ın sözlerinin yakılması ve kadınlara verilmemesi daha iyidir." ⁶³² Ve Midrash Bamidbar Rabba 17'ye göre: "Kadınlar öğretme yeteneğine sahip değildir ve onların sözlerine ".güvenilmemelidir

Maimonides'e göre kadının evden dışarı çıkması uygun değildir ve bu nedenle koca karısını sınırlamalı ve ayda bir kereden fazla dışarı :çıkmasına izin vermemelidir

Kadının devamlı dışarı çıkması, bazen dışarı çıkması, bazen sokağa çıkması ayıptır ve koca karısını bundan men etmeli, ayda bir veya iki defa ihtiyaç halinde dışarı çıkmasına müsaade etmemelidir. Çünkü kadın için evinin bir köşesinde oturmaktan başka güzellik yoktur. ⁶³³

Haham Yehoshua'ya göre kadınlar, erkeklere kıyasla doğal olarak kötü kokarlar ve bu nedenle parfüm sürmelidirler. ⁶³⁴ Ma'alot Hesder Yeshiva'nın başkanı onunla aynı fikirdeydi: "Kadınların buna [parfüm sürmeye] doğal olarak ihtiyacı vardır çünkü doğal olarak kokuları daha az iyidir." ⁶³⁵

Kudüs Talmud'unda, Haham Şimon ben Elazar, bir kadına mücevher verilmemesi gerektiğini, çünkü bunun onu kibirli yapacağını yazmıştır. ⁶³⁶

Talmud'a göre, adet dönemindeki bir kadın iki erkek arasında kalırsa, eğer adetinin başlangıcındaysa, onlardan birinin ölümüne neden olur; eğer

adetinin sonundaysa, aralarında bir kavgaya neden olur. ⁶³⁷ Haham Ravid Nagar'a göre: "Adet dönemindeki bir kadın bir bitkiyi sularsa ölebilir. Yapılan bir çalışma var; bir Yahudi olmayan çiçek aldı, sekreterine götürdü, bir vazoya koydu — çiçekler öldü." ⁶³⁸

Ve işte zina ve fuhuşun şeriat hukukunun koruması altında şeriat tarafından :onaylanması

Öğrenciler sordular: Peki bilgilerden biri, bir Rav, ikamet ettiği yerden uzak bir yere gittiğinde, alenen: 'Kim bir günlüğüne onun karısı olmak ister?' diye ilan etmedi mi? Başka bir bilge, bir Rav Nachman da böyle davrandı (Bavli, .(Yevamot 37b

Ayrıca, halaka'ya göre: "Eğer bir kişi arzusunun kendisini ele geçirdiğini görürse... siyah giymeli ve kendisini siyaha bürümeli ve tanınmadığı bir yere gitmeli ve kalbinin arzuladığı her şeyi yapmalıdır" (Chiddushei Ritva, Rosh Hashanah 1). Ve gerçekten de, "Onun hakkında, Haham Eliezer ben Dordia hakkında, dünyada kendisine gelmeyen tek bir fahişe bırakmadığı .(söylenmiştir" (Bavli, Avoda Zara 17a

Talmud'a göre bir koca karısını boğa dışkısıyla kutsayabilir: "Bir kadını boğa dışkısıyla kutsayan kişi, eğer dışkı putperestlikte kullanılan bir öküzün dışkısından alınmışsa kutsanmaz; eğer ölüme mahkûm edilmiş bir öküzün dışkısından alınmışsa kadın kutsanır." ⁶³⁹

Bilgeler, bir erkek ve bir kadın nehirde boğulursa, kadından önce erkeği kurtarmanın zorunlu olduğuna hükmettiler: "Erkek, kaybedileni canlandırmak [kurtarmak] ve geri vermek için kadından önce gelir." ⁶⁴⁰

Kadınların Talmud okumaya alışkın olmadıklarını bilen bilgiler, "Oğulları olan ne mutlu, kızları kız olanlara yazıklar olsun" diyerek kendilerini aşağılayıcı bir şekilde ifade etmelerine izin verdiler. ⁶⁴¹

Hahamımız Chayyah" dedi ki: "Kadın yaratıldığı için Şeytan da onunla" birlikte yaratıldı." ⁶⁴²

Ve bu pasajın yorumunu hahamına sormaya cesaret eden yeşiva :öğrencisine dikkat edin

Ayetin yorumunu Haham'dan istedim ve bana mutlak ve en şiddetli kötülük ve zulmün yalnızca bir kadında bulunabileceğini söyledi. Ona göre, bir kadın doğası gereği zalimdir. Yani, zulüm her Yahudi ve Yahudi olmayan kadının doğasında vardır... Yalnızca bir kadın kötülüğün mutlak köküne .ulaşabilir

Dünyadaki tüm sıkıntıların ve sorunların tek bir etkenden kaynaklandığı ortaya çıktı = kadın. Kadın bu kadar kötüyse neden yaratıldığını Haham'a

sorduğumda bana bir cevap getirdi: Emirleri yerine getiren adama hizmet etmek ("Haham'a Sor", Kippa web sitesi, Eylül 2007). ⁶⁴³

Amora Haham Ashi, bir kocanın karısının göğüsleri arasındaki boşluğun çok büyük olduğunu ve kendi hoşuna gitmediğini fark ederse onu boşayabileceğini savundu: bu boşluk karısına karşı bir utançtır ve bu nedenle onu haksız yere boşamanın caiz olduğu düşünülmüştür. ⁶⁴⁴

Kabala'nın en büyük düşünürlerinden biri olan Haham Yitzchak Luria, kadınlara tükürürdü: "Kutsal aslan, küstah bir kadın gördüğünde her seferinde tükürürdü ve mütevazı olmayan bir kadın gördüğünde tükürmek büyük bir erdemdir." ⁶⁴⁵

Benzer ifadeler modern zamanlarda da duyulmaktadır. İsrail'in eski Baş Hahamı, dört kadeh şarap içen bir kadının pazar yerinde bir eşekle yatmak :isteyeceğini söylemiştir

Kendisini kontrol eden kötü eğilimin kontrolüne tabidir ve kendini durduramaz - özdenetimi yoktur, üç kadeh şarap kontrolünü kaybetmesine neden olur. Dört, hatta bir eşek pazarda talepte bulunur ve dikkatli değildir. Herkesin önünde bir eşek. Kontrolü yoktur, sarhoştur ve kontrolü yoktur (Haham Israel Meir Lau). ⁶⁴⁶

Haham Eitan Baghdadi feminizme karşı çıkıyor ve kadınlara yerlerini hatırlatmaya çalışıyor: "Kocasını aldatan bir kadın dışarı çıkarılıp oracıkta yakılırdı... şehir meydanında yakılırdı ki insanlar görsün ve korksunlar." ⁶⁴⁷

Haham Menashe Levin: "Ve kocası dışarıdan içeri girdiğinde, kadın ayakta durmalıdır ve kocası oturana kadar oturmasına izin verilmez. Ve ona sesini yükseltmesine izin verilmez ve kocası ona vursa bile - mütevazı kadınların yaptığı gibi sessiz kalmalıdır." ⁶⁴⁸

Haham Moşe Va'aknin'e göre, eğer koca karısını öldürmüştse, kadın suçludur: "Kapalı görüşlü kadınlar var, erkeklerin kadınları öldürmesine şaşırmayın." ⁶⁴⁹

Haham Yitzhak Cohen: "Hakikat dünyasında görecekler ki - bir kadın dışkı dolu bir geyiktir." ⁶⁵⁰

Talmud, bir kadının dışkı ve kanla dolu bir kap gibi olmasına rağmen, tüm erkeklerin onu takip ettiğini belirtir: "Bir kadın dışkıyla doludur, ağzı kanla doludur ve herkes onu takip etmeye heveslidir" (Şabat Kanab 8a). Haham Yuval Charlo söylenenleri haklı çıkarmaya çalışmadı, ancak "bunu söyleyen Amora'nın görünüşe göre kadınların aşağılık bir şey olarak görülmesi gerektiğine inandığını, ancak erkeklerin onları takip ettiğini" kabul etti. ⁶⁵¹

Baş Askeri Haham: "Savaş sırasında, görünüşte iyi olan Yahudi olmayanlarla onların iradesi dışında cinsel ilişkiye girerek kötü eğilimleri tatmin etmek caizdir." ⁶⁵² Baş Askeri Hahamlık görevine aday gösterilen

Haham Eyal Karim, "Savaşta tecavüz caizdir." dedi. ⁶⁵³

Haham Ronen Şaulov'a göre hastaneler, kadınların saçlarını taramaması :yüzünden hasta ve ölmekte olan çocuklarla dolu

Hastanelerde ölen her çocuk, hastanelerde hasta olan her çocuk, tek bir şey yüzündendir — saçlarınızla oynadığınız için. Utanmıyor musunuz? Her gün çocukların öldüğünü, çocukların öldüğünü, çocukların gömüldüğünü görüyorsunuz ve toplamadığınız saçlarınızın sizinki olduğunu biliyorsunuz.

⁶⁵⁴

:Haham Baruch Gezhai'ye göre

Kabalistlerin kitaplarında, üst bedenini göstermeye alışmış bir kadının genellikle bir inek olarak reenkarne olacağı yazmaktadır. Ve bu aynı zamanda kadınların meme kanserinden muzdarip olmasının nedenlerinden biridir. Neden? Çünkü herkesin gözü onun üzerindedir. ⁶⁵⁵

Breslov Hasidizmindeki "Şuvo Banim" grubunun lideri Haham Eliezer Berland, "Kadın akılsızdır, hatta alçaktır" ⁶⁵⁶ ve "Kişinin, kadının bir eşek olduğunu, evlendiğinde bir eşekle evlendiğini, bir insanla evlenmediğini .bilmesi gerektiğini" ileri sürmüştür

Haham Yossi Mizrahi: "Tecavüze uğrayıp hamile kalan bir kadın? Üreme ve üreme mitzvası vardır. Peki ya bir tecavüzcü? Bu bir mitzva olarak kabul edilir." ⁶⁵⁷ HaGris Elyashiv: "Mehadrin sınırları içinde bir kadını aşağılamak caizdir." ⁶⁵⁸

Haham Yitzhak Fenger'e göre bir kadının başını örtmesinin temel nedeni :şudur

Kutsallığı emmek için çalışan dış güçler vardır... Fakat ne yazık ki, saçlarını örtmeyen bir kadının, Zohar'a göre, saçlarından akan tüm bereketi emen dış güçlere sahip olduğu söylenir. ⁶⁵⁹

Dinsiz Haham Amnon Yitzhak, bir kadının araç kullanmasının yasak olduğunu iddia ediyor. ⁶⁶⁰

Haham Yossi Mizrahi, kadınların kilo almasına izin verilmediğini iddia ediyor: "Eğer kocası yağa 'alerjisi' varsa, bundan hoşlanmıyorsa, o zaman kilo almasına izin verilmez. İzin verilmez. İçgüdüleriyle savaşmalıdır çünkü bu, evin huzurunu bozar." ⁶⁶¹

Haham Mizrahi bir başka vaazında ise bekaretini kaybeden bir kadının kullanılmış bir Coca-Cola şişesine benzediğini ileri sürmüştür: "Kadın kullanılmış bir ürün haline gelmiştir." "İnşallah değeri çok düşecektir." ⁶⁶²

:İddia 8

Süt içindeki Koşer et

İncil şöyle der: "Oğlağı annesinin sütünde pişirmeyeceksin" (Çıkış 23:19, 34:26; Tesniye 14:21). Nesiller boyunca bu ayet üzerine sayısız yasa ve kanun inşa edildi ve bunlar iyi bilinen "kaşrut" tanımı altında ve özellikle et .ile süt arasındaki ayrım altında bir araya getirildi

Haham kaşrut dünyası yılda üç ila dört milyar şekel üretir, ^{663'ü} esas olarak halakhik yasadaki en katı yasaktan kaynaklanır, ^{664'ü} görünüşte yukarıdaki ayete dayanmaktadır. Ancak, haham geleneğinin tam tersine, Tevrat'ta sütlü et yeme yasağı yoktur. Bilgeler, ayetin Tevrat'ta üç kez geçmesinin "birinin yeme yasağı, birinin zevk alma yasağı ve birinin de yemek pişirme yasağı" anlamına geldiğini söylüyor. ⁶⁶⁵ Ayet gerçekten de herhangi bir kelime değişikliği olmadan üç kez tekrarlanmıştır, ancak bilgiler bunun yalnızca keçi eti için değil, aynı zamanda herhangi bir saf hayvan için .geçerli olduğuna karar vermişlerdir

Bugün bu kulağa garip gelebilir, ancak Bilgeler Tevrat emrinin kümes hayvanlarını sütte pişirme yasağına atıfta bulunmadığını kabul ettiler ve Raşi bunu şu sözlerle doğruladı: "Süt içermeyen kümes hayvanları hariç. Onun yasağı Tevrat'tan değil, yazıcıların sözlerindendir." ⁶⁶⁶ İbn Ezra da ayetin gerçek amacının yalnızca keçiler için olduğuna inanıyordu: "Ve Bilgeler İsraililerin et ve süt yememesi gerektiği konusunda anlaştılar." ⁶⁶⁷

:Ancak Maimonides birinin gelip şunu söyleyeceğinden korkuyordu

Kuş etinin helal olması Tevrat'ta açıklanmadığı gibi, hayvan etinin de helal olması, çünkü açıklanmadığı içindir; bir başkası da şöyle demiştir: Keçi hariç, hayvan eti bile helaldir; bir başkası da şöyle demiştir: İnek veya koyunun sütüyle birlikte keçi eti bile helaldir; bu da ancak annesiyle birlikte .belirtilmiştir

Bu nedenle, Maimonides, "sütlü tüm etler, kümes hayvanı eti bile yasaktır" demiştir. Bu, Tevrat'a bir şey eklemeyi, aksine Tevrat için bir rezervasyon yapar." ⁶⁶⁸ Ve Tevrat için bir rezervasyon yapmak, ⁶⁶⁹ iyi bilindiği gibi, Bilgelerin elinde, hiç bitmeyen sözlü Tevrat geleneğini oluşturan düzenlemeleri ve yasaları genişletmek için en önemli araçlardan biri olarak hizmet eder. ⁶⁷⁰

Bilgelerin yorumunun aksine, İncil dönemi bilginleri, bir oğlağı annesinin sütünde pişirme geleneğinin, bölge halkları arasında bir putperestlik biçimi olarak yaygın olduğu konusunda hemfikirdir (örneğin, kuzey Suriye'de bulunan Ugarit sakinleri arasında). ⁶⁷¹ Ugarit, üç bin yıldan fazla bir süre önce, MÖ 12.-15. yüzyıllarda yıkıldı, ancak Ugarit'te yazılmış kil tabletler 1929'da keşfedildi ve sakinlerinin bazı dini geleneklerini anlatıyor. ⁶⁷² Ugarit şiirlerinden birinde şu dize yer alır: "Ateşe bol miktarda sıvı koyun. Oğlağı sütte, kuzuyu tereyağında kesin." ⁶⁷³

:Ginsberg bu ayet hakkında şöyle yazıyor

Bu, Tevrat'ın yasakladığı aynı pagan geleneğidir ... Yasak, İsrail Bayramlarında, İlk Meyveler Bayramı'nda açıkça belirtilmiştir. İsrail Toprakları'nda keçiler genellikle yağmur mevsiminde uçurulduğundan, Şavuot Bayramı, sütte pişirilen keçinin kurban edilmesi için uygun bir zamandır. ⁶⁷⁴

Cassuto da bunu doğruluyor ve "bir oğlağı sütte, bir kuzuyu tereyağında kes" ayetinin, "toprağa bereketin bereketini çekmeyi amaçlayan bir ritüelin parçası olarak bir oğlağı sütte pişirme" şeklindeki bir Kenan geleneğine atıfta bulunduğunu açıklıyor. ⁶⁷⁵ Cassuto ayrıca bu putperest ibadeti ,takiben

Kutsal yazılarda ilk ürünleri getirmekle yukarıda sözü edilen yasak (Çıkış 21:19) arasındaki bağlantı da açıkça ortaya çıkar: 'Ülkenin ilk ürünlerinin ilkini Tanrının RAB'bin evine getireceksin [bu toprakların ürünleri için O'na şükranını ifade etmek için , ama Kenan topraklarının yaptığı gibi yapmamaya dikkat et ve bu nedenle] oğlağı annesinin sütünde haşlamayacaksın.' ⁶⁷⁶

Beş ayet sonra, bir oğlağı annesinin sütünde yemenin yasaklanmasının nedeni açıklığa kavuşur: "Onların tanrılarına eğilmeyeceksin ve onlara hizmet etmeyeceksin" (Çıkış 23:24). Yazar belirli bir yiyecek türünü yemeyi yasaklamamış, bunun yerine putperestlerin geleneklerini taklit etmiştir. Eğer emir belirli bir menüyü yemeyi yasaklamak için verilmiş olsaydı, bu ayeti yasaklanmış ve izin verilmiş yiyecek türlerinden bahseden diğer ayetler ללל , arasında bulurduk. Tevrat'ın ⁶⁷⁷ konusunu ele alan iki bölümünde kökü otuz beş kez geçer. "Oğlağı annesinin sütünde haşlamayacaksın" emri, beslenmeyle ilgili diğer emirlerle hiçbir bağlantısı olmadan iki kez geçer. Ve beslenmeyle ilgili diğer emirlere yakın görüldüğü tek zaman, ^{678'de} kökünü kullanmıştır. Bu, yazarın tekrar tekrar ללל ,kökünü değil ללל yazar kökünü kullandığı bu bölümlerdeki diğer emirlerle çelişmektedir. ללל Örneğin: "Bunu yemeyeceksin" (Levililer 11:4), "Onu yemeyecek" (Levililer

11:41), "Yemeyeceğin canlı şey" (Levililer 11:47), "Onu yemeyeceksin" (Tesniye 14:3), "Onu yemeyeceksin" (Tesniye 14:10), "Onlardan .(yemeyeceksin" (Tesniye 14:12

Muhtemelen İncil döneminde yaşayan herkesin anladığı da budur, çünkü İncil'de halakha'da uygulanan kaşrut ile ilgili hiçbir referans, ipucu veya talimat bulunmamakla birlikte, et ile sütü ayırma konusunda herhangi bir düzeyde katı olan bir lider, peygamber, kral veya başka bir figür hakkında da bir hikaye yoktur. Aksine, Kral Davut aynı öğünde et ve süt yemiştir: "Ve Davut ve onunla birlikte olan halkın yemesi için geyik eti, semiz kuzular, koyunlar ve semiz öküzler getirdiler; çünkü, Halk çölde aç, bitkin ve açlık .(çekiyor dediler" (2 Sam. 17:29

Atamız İbrahim, kendisine İshak'ın doğumunu anlatan üç misafire ne sundu? "Ve tereyağını, sütü ve hazırladığı buzağıyı alıp önlerine koydu; ve ağacın altında üzerlerine dikildi ve yediler" (Yaratılış 18:8). Aynı öğünde süt ve et. Bazıları bunu, İbrahim'in zamanında Tevrat'ın henüz verilmediğini ve bu nedenle "Oğlağı annesinin sütünde haşlamayacaksın" emrine tabi olmadığını söyleyerek açıklıyor. Fakat sorun tam da burada yatıyor. Bilgelerin otoritesini ve yorumlarını kabul edersek, İbrahim hakkında :söylediklerini de kabul etmeliyiz

Babamız İbrahim, söylendiği gibi tüm Tevrat'ı korudu (Yaratılış 26): Çünkü İbrahim sesimi dinledi, vb... Rav Ashi dedi ki: Babamız İbrahim, eruvim tevshilin'i bile korudu, söylendiği gibi: Benim Tevrat'ım, yazılı olan bir Tevrat ve sözlü olan bir Tevrat'tır. ⁶⁷⁹

Yani Babil Talmud'una göre İbrahim, Musa'nın yazılı Tevrat'ını yerine getirmekle kalmadı,O, Sözlü Tevrat'ı da tam olarak biliyordu ve onun .kanunlarını yerine getiriyordu

Öyleyse, İbrahim, (Bilgelere göre) Yazılı ve Sözlü Tevrat'ın bunu yasakladığını biliyorsa, neden konuklarına hem süt hem de et servis etti? Bilgelerin öğretisinde burada açık bir çelişki vardır. Bunu uzlaştırmaya çalışırken, Yaratılış 18:8'i alıntılادılar: "Ve ağacın altında onların başında durdu ve yediler" ve sordular: "Ve yediler mi?" Ve hemen cevapladılar: "[Hayır,] ama yemek yiyor gibi göründüler, ilki gitti." ⁶⁸⁰ Başka bir deyişle, Kutsal Yazılar açıkça "ve yediler" demesine rağmen, Bilgeler İbrahim'in konuklarının sadece öyleymiş gibi davrandıklarını ve gerçekten yemediklerini iddia ediyorlar. Bilgelerin, Tevrat'ın sadeliğine aykırı olarak metne yeni bir anlam yüklemekten başka seçeneği yoktu. Hikayeyi yazan Musa, İbrahim'in üç konuğunun yediğini vurgulamayı seçerken, Bilgeler .onun sözlerine kibirli bir şekilde karşı çıkmayı seçtiler

İbrahim'in konuklarının yemek yemediği iddiasını kabul etsek bile, İbrahim başlangıçtan beri bunun yasak olduğunu bildiği halde neden onlara et ve süt servis etti? Chazal'ın bu aşırı yorumu sadece İncil'de yazılanlarla değil, aynı zamanda üç konuğun yemek yediğini açıkça belirten başka bir haham ,midraşıyla da çelişiyor. Bu midraşa göre, Antlaşma tabletleri kırıldığında *Hizmet eden melekler sevindi ve dediler ki: Şimdi Tevrat bize geri dönecek. Ve Musa onu ikinci kez almak için yükseldiğinde, hizmet eden melekler dediler ki: Evrenin Efendisi ve dün [sadece] üzerinden geçmediler mi, orada şöyle yazılmıştır: ' Senden önce başka tanrılar olmayacak' (Çıkış 20:3). Kutsal Olan, kutsanmış olsun, onlara dedi ki: Her gün Benimle İsrail [arasında bir yargıç oldunuz, [değil mi İbrahim'e inen sen , et ve süt yedin mi? Şöyle söylendiği gibi: 'Ve tereyağı ve süt ve genç bir boğa aldı,' vs. ve yediler (Mezmurlar 8'deki Midrash .("Shochar Tov*

Bu çelişki ancak Bilgelerin yorumunu reddederek çözülebilir. Atamız İbrahim, yalnızca Sözlü Tevrat'ı bilmediği için değil, aynı zamanda sütle et yemekte yanlış bir şey olmadığı için günah işlemedi. Musa'nın Tevrat'ındaki .yazılı emir, sütle et yemekten ziyade putperestliği önlemek içindi

Sonuç olarak, eğer Tanrı hala bize herhangi bir tür et ve sütü karıştırmamızı yasaklamak istiyorsa, neden açıkça şöyle demiyor: "Eti sütte kaynatmayacaksın" veya "Sütte et yemeyeceksin"? Kutsal Yazılar neden sadece bir oğlağı annesinin sütünde kaynatmaktan bahsediyor? Belirtildiği gibi, ayet ilk meyveleri getirme ve kurban kesme bağlamında görünüyor. ⁶⁸¹ Tanrı, Yahudi olmayanların kötülüğü yüzünden toprakları insanlara miras bıraktı ⁶⁸² ve onları putperest tapınmalarını taklit etmemeleri konusunda uyardı. ⁶⁸³ Bu ritüellerden bazıları ilk meyveleri putlara getirmeyi ve oğlakları annelerinin sütünde kaynatmayı içeriyordu. Bu emir, insanların putperest tapınma tarzında kurbanlar sunmasını engellemek içindi. Böylece, bir oğlağı annesinin sütünde kaynatma yasağının hamburger .yemekle değil, putperestlik ve batıl inançla ilgili olduğu ortaya çıkıyor

İddia 9: Sözlü

Tevrat'ın ırkçılığı

Bilgelerin Yahudi olmayanlara karşı tutumu, korkuyla karışık küçümsemeden kaynaklanır. Halakhik Yahudiliğin mezhepsel yapısı, onu, aralarında aşılmaz etnik sınırlar bulunan, toplum içinde bir topluma dönüştürdü. En talihsiz sonuçlardan biri, Yahudi olmayanlara karşı duydukları küçümseme ve aşağılamadır. ⁶⁸⁴ Bu arada, Pinsker haklı olarak

bu duyguların karşılıklı olduğunu yazmıştır. ⁶⁸⁵ Haham halakhik yasasının Yahudi olmayanlara karşı duyduğu nefret ve Talmud'un onlara karşı sergilediği tutum, bir tür karşılıklı düşmanlık döngüsü içinde Bilgelerin yazılarını besleyen antisemitizmi körükledi. Bu bölümde, İncil'in Yahudi olmayanlara (yabancı/tuhaf) karşı tutumunu ve Bilge edebiyatının ona karşı tutumunu karşılaştıracamız. Bunun amacı, Bilgelerin ırkçılık ifadelerinin .kaynağının Tanrı olmadığını göstermektir

Yazılı Tevrat'ta İsrailoğullarına aralarında yaşayan yabancıları sevmeleri :emredilmektedir

Ve eğer bir yabancı sizinle birlikte memleketinizde misafir olursa, onu terk etmeyeceksiniz. Yabancı sizin için aranızda doğmuş biri gibi olacak ve onu kendiniz gibi seveceksiniz, çünkü siz Mısır diyarında yabancıydınız; ben Tanrınız RAB'bim (Levililer 19:33-34); ve yabancıyı seveceksiniz, çünkü siz .(Mısır diyarında yabancıydınız (Tesniye 10:19

:Peygamber Hezekiel, mirasın Milletlere verilmesi gerektiğini açıkça belirtir Ve siz onu kendinize ve aranızda yaşayan ve aranızda çocuk sahibi olan yabancılar miras olarak miras alacaksınız ve onlar İsrail oğulları arasında sizin için bir vatandaş gibi olacaklar. İsrail kabileleri arasında miras .(alacaklar (Hezekiel 47:22

Öte yandan bilgelerin Yahudi olmayanlara karşı tutumunu öğreten bazı :alıntılar şunlardır

Maimonides şöyle yazmıştır: "Bir Yahudi olmayandan çalan... ödemez"; "Putperestlik yapan bir Yahudi olmayanın kaybı kabul edilebilir... ve geri verirse, bir suç işlemiş olur"; "Ve eğer Yedi Emri (Nuh'un oğulları) kabul etmezlerse, onlara savaş açarız ve tüm yetişkin erkeklerini öldürürüz ve tüm servetlerini yağmalarız"; "Hristiyanlar yıldızlara ve burçlara taparlar ve sadece şarap içmek yasaktır"; "Ve bir Yahudi olmayanın dokunduğu herhangi bir şarap yasaktır"; "Tevrat'la uğraşan bir Yahudi olmayan ölüme maruz kalır. Sadece Yedi Emir'le (Nuh'un oğulları) uğraşacaktır... Eğer bunu Şabat gibi kendisi için yaptıysa, ölüme maruz kalır." ⁶⁸⁶ Ve başka bir yerde şöyle yazmıştır: "Yahudi olmayan gerçek bir kişi değildir ve amacı sadece insan içindir, yani Yahudi içindir." ⁶⁸⁷

:Hahamlık yasası şunu belirtir

Aralarında savaş olmayan Milletler... Onları kurtarmak yasaktır ; eğer ölmeye meyilli olurlarsa, mesela içlerinden birinin denize düştüğünü görürlerse, bu onun suçu değildir, çünkü şöyle denmiştir: 'Komşunun

kanının yanında durmayacaksın' (Levililer 19) ve [Millet] senin komşun değildir. ⁶⁸⁸

Yani, bir Yahudi olmayanın boğulmak üzere olduğunu gördüğümüzde, aramızda bir savaş olmasa bile, onu kurtarmaya çalışmamız ve ona yardım etmemiz yasaklanmıştır. Neden? Çünkü o bir Yahudi olmayandır. Haham Kook şöyle yazmıştır: "İnsan ile hayvan arasında niceliksel bir fark vardır, ancak Yahudi ile Yahudi olmayan arasında niteliksel bir fark vardır." ⁶⁸⁹

Maharal şöyle yazmıştır: "Dünyadaki hiçbir millete Adem denmez. Siz [Yahudiler] Adem diye adlandırılırsınız ve hiçbir millete Adem denmez." ⁶⁹⁰ Haham şöyle yazdı: "Yahudiler hayvanlar gibidir. Bir eşeğe benzeyen bir halk." ⁶⁹¹

Lublinli Haham Tzadok HaCohen'e göre: "Sadece İsrail'e insan denir. İsrail'e göre, genel olarak tüm Yahudi olmayanlar insan formundaki hayvanlar gibidir." ⁶⁹²

Ari şöyle yazmıştır: "Yahudiler ne ruha ne de cana sahiptirler ve onlar yiyecek için eğitilmiş bir hayvana bile eşit değildirler, hatta ondan daha aşağıdırlar." ⁶⁹³

Haham Yishmael şöyle yazmıştır: "Yahudiler için öldürmek daha iyidir." ⁶⁹⁴ Talmud'a göre, bir Yahudi'nin bir Yahudi olmayanla yemek yemesi yasaktır ve onu evine davet etmemelidir. ⁶⁹⁵ Eliyahu Rabba'nın Seder'inde, bir Yahudi olmayanla yemek yemenin putperestlik yapmak ve ölü hayvanları yemek olduğu belirtilir. ⁶⁹⁶ Darby Eliezer'in Pirkei'sinde, sünnetsiz biriyle (bir Yahudi olmayanla) yemek yiyenin bir köpekle yemek yiyormuş gibi olduğu; sünnetsiz birine dokunan kişinin ölü birine dokunuyormuş gibi olduğu; onunla yıkanan kişinin de bir cüzzamlıyla yıkanıyor gibi olduğu yazılır. Ayrıca, Yahudi olmayanların yaşamlarında ve ölümlerinde tarladaki leş gibi ölü sayıldıkları belirtilir. ⁶⁹⁷

Tevrat yalan söylemeyi yasaklarken, ⁶⁹⁸ Bilgeler bazen gerçeği söylememenin, özellikle Yahudi olmayanlarla uğraşırken, aslında izin verilebilir ve hatta gerekli olduğunu öğretiyorlar. ⁶⁹⁹

Halaha kitabı "Kralın Tevrat'ı", halahik egemenlik altında olacak bir devlet hakkındaki hahamlık bildirgesini sunar; cinayet yasağına değinilen 1. :Bölümde şöyle belirtilir

Bu yasak, yalnızca bir Yahudi'nin bir Yahudi'yi öldürmesi durumunda geçerlidir ... Bir Yahudi olmayanı öldürmek , 'Öldürmeyeceksin' özel . yasağına dahil değildir

:Kralın Kanunu"nın 2. Bölümünde şöyle denilmektedir"

Yedi Emri ihlal eden bir Yahudi olmayana yaklaşp Yedi Emrin gözetilmesi kaygısıyla onu öldürdüğümüzde , bunda bir yasaklama yoktur. ⁷⁰⁰

:Bu yaklaşım çağdaş hahamlara da nüfuz etmiştir. İşte birkaç örnek
Bir Yahudi olmayan için izin verilen kayıp nedir? ... Kardeşin, onu geri vermelisin, bir Yahudi olmayan, onu geri vermek zorunda değilsin... Söyle bana, bir Yahudi olmayan bir şey kaybettiğinde, birinin onu ona geri vereceğini mi düşünür? Zaten tamamen umutsuzluğa kapılmıştır, onu ona kim geri verecek? Asla geri vermezler! (Haham Şmuel Eliyahu). ⁷⁰¹

Mişna Berurah"ın yazarı, Şabat'ta Kutit'in (Yahudi olmayan) doğum" yapmaması gerektiğini açıklıyor. Kişi ona Şabat'ı tuttuğumuzu - Şabat'ı kirletmediğimizi açıklayabilir (Rabbi Aryeh Zilberstein). ⁷⁰²

:Haham Yossi Mizrahi iddia ediyor

Bir Yahudi'nin tohumu ile bir Yahudi olmayanın tohumu arasında büyük bir fark vardır. Bir Yahudi'nin tohumu dünyaya saf ruhlar getirir - bu çok kutsal bir şeydir. Yaratılıştan Tanrı'nın ortağı olursunuz... Bir Yahudi olmayanın ruhu seviye olarak çok daha düşüktür. ⁷⁰³

:Haham Eitan Bağdadi şunları ekliyor

Hayvanınızı bir Yahudi olmayana bırakmayın — Gemara size bunu söyler. Eğer bir hayvanınız varsa, onu bir Yahudi olmayana bırakmayın, yoksa gelip hayvana tecavüz edebilir. İsrail'in hayvanları onlar için Yahudilerin kadınlarından daha değerlidir... ⁷⁰⁴

Onun [Yahudi olmayanın] ruhu nerede? Burada, bu dünyada. Köklere ulaşmıyor, bir Yahudi olmayanın ruhu, eşeklerin eti ve etleriyle ve atların akışıyla! (Hezekiel 23:20). Yahudilerle karşılaştırıldığında Yahudi olmayanlar kimdir? Hiçbir şey... ⁷⁰⁵

Bir Yahudi olmayanla ilişkiniz var mı? ... Bir Yahudi olmayana yaklaştığınız anda hepiniz bir şeytan, bir sabotaj meleği olursunuz.... ⁷⁰⁶

İhtiyacınız olmayan bir şeyiniz mi var? Çöpe atın — bir Yahudi olmayana vermeyin. Tabii ki, ilgi duyduğunuz bir Yahudi olmayana vermediğiniz sürece. ⁷⁰⁷

:Haham Rafael Zer de elini yemeğin içinde tutmuyor

Bugün sokak goyimlerle dolu. Dolu. İsrail topraklarında onları kilogramla satıyorlar. Her taze ağacın altında ağırlıkla — Ruslar, Hintliler, Kamboçyalılar, Khvarbatians, Janomianlar, bilmiyorum ne... Bir eşek vardı, 'Svetlana' yoktu, bir eşek vardı. Gemara 'eşeklerin eti onların etidir' der. ⁷⁰⁸

:İddia 10

Sözlü Tevrat'ın Şaşırtıcı Yasaları

Bu bölümde Sözlü Tevrat'tan "inci" örnekleri topladık. Kaynağı ilahi olduğunu iddia ediyorsa, bu tür ifadelerin Sözlü Tevrat'a nasıl dahil edilebildiğini anlamak zordur. Aşağıdaki cümlelerin Tanrı'yı sadakatle temsil .edip etmediğine kendiniz karar vermeye davetlisiniz

Bilgeler akşam yemeği için bir araba yaratırlar. Talmud, Haham'ın gerçek bir adamı nasıl yarattığını ancak onun konuşma gücüne sahip olmadığını anlatır. Rav Hanina ve Haham Oshaya "Yaratılış Kitabı"nı incelemiş ve her Şabat akşamı üç katlı bir araba yaratmış ve sonra onu iştahla yemişlerdir. ⁷⁰⁹ Bu, İncil'e göre hiç kimsenin yaratamayacağı gerçeği .ışığında özellikle iddialı bir hikayedir. Bu iş yalnızca Tanrı'ya ayrılmıştır

Zohar: İki Tanrı vardır—biri erkek diğeri dişi. Yaratılış 1:27 şöyle der: “Ve Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, Tanrı suretinde yarattı onu; erkek ve dişi yarattı onları.” Zohar'ın yazarı, bir Tanrı'nın kendi suretinde ve benzerliğinde iki farklı varlık—erkek ve dişi—yaratabilmesini anlamakta zorluk çekmiştir. “Zohar Geleneği” üzerine yapılan yorum, şu açıklamayı yapmaya çalışmıştır: “Tanrı'nın sözü şunu ekler: Burada biri erkeğe, biri kadına yöneliktir.” Ve serbest bir çeviride: “Burada iki Tanrı var: biri erkeğe, biri kadına yöneliktir.””dişi”. Yani iki Tanrı vardır; biri erkek, diğeri dişi. ⁷¹⁰

Gece yarısı cinsel ilişkiye girilmesi önerilir çünkü bu, Kutsal Olan Tanrı'nın Shekhinah ile Tashmishm yaptığı zamandır. Kabala'ya göre, bir erkek ve bir kadın arasındaki evlilik ilişkisi, Tanrı ve Shekhinah'ın eşleşmesini yansıtır. ⁷¹¹ Her insan, yatma vaktini ilahi eşleşme zamanına göre ayarlamalıdır - haftanın her günü gece yarısı, çünkü bu, Kutsal Olan Tanrı'nın Eden Bahçesi'nde Shekhinah ile Tashmishm yaptığı zamandır.

Zohar'a göre, Tevrat bilginlerinin gerçekte uyguladığı yöntem budur. ⁷¹²

Kabil ve Habil, Adem ve Havva'nın cinsel ilişkiye girmesinden hemen sonra doğmuşlardır. Talmud'a göre, Adem ve Havva'nın cinsel ilişkiye girmesinden Kabil ve Habil'in doğmasına kadar sadece bir saat geçmiştir. "Doğum ve gebe kalma tek bir anda birleşmiştir. Böyle bir gerçeklik, günahattan önce Adem ve Havva ile gerçekten de mevcuttu. Kabil ve Habil,

altıncı günde, insanın yaratıldığı gün doğmuştur ve Gemara'nın (Sanhedrin 33:1) dediği gibi: "İki kez yatağa girdiler ve dört kez aşağı indiler." ⁷¹³

Kutsanmış Kişi her gün tefilin takar. İşaya 62:8'de şöyle yazılmıştır: "Rab sağ eliyle ve kudretinin koluyla yemin etti ki, düşmanlarına yiyecek olarak tahılını vereceğim ve yabancılardan oğulları dokunduğun mirasından içecek." Haham Yitzchak buna yorum yaptı ve şöyle dedi: "Kutsanmış Kişi neden tefilin takıyor? Şöyle söylendiği gibi (İşaya 62): Rab bizim günlerimizde ve kudretinin koluyla yemin etti." ⁷¹⁴ Haham Yitzchak "sağ eliyle ve kudretinin koluyla" ifadesini mecazi olarak değil, gerçek anlamda anlamıştı. Bunda iki kez hata yaptı: **birincisi** , Tanrı'nın gerçek anlamda fiziksel bir kolu olduğunu ima ettiğinde. **İkincisi** , Tanrı'nın tefilin taktığını söylediğinde. ⁷¹⁵

Mezuza evi şeytanlardan korur. İncil'den hiçbir referans olmaksızın, Kabala, evin girişinin yakınında hasara yol açma yetkisi olan bir şeytan olduğunu belirtir. Sol tarafta durur. Ancak bir kişi gözlerini kaldırır ve mezuzanın sırrını görürse, şeytan ona zarar veremez. ⁷¹⁶

Havva yılanla yattı ve böylece Kabil doğdu. Yaratılış 4:1-2 şöyle der: "Ve Adem karısı Havva'yı tanıdı ve o da Kabil'i tanıdı ve doğurdu. Ve ayrıca kardeşine Habil'i doğurdu." Yani Havva, Adem aracılığıyla Kabil'i ve Habil'i doğurdu. Sözlü Tevrat ne öğretiyor? "Bu kadın [Havva], ekilen her şey gebe kalır ve bir yılan doğurur; ve bir yılan ona geldi ve Kabil'i doğurdu ve daha sonra Adem ona geldi ve Habil'i doğurdu." ⁷¹⁷

Ölü bir hayvanla yatan bir adam cezadan muaftır. Bilgeler hayvan yasasını ayrıntılı olarak tartıştılar ve bir hayvanla yatan bir adamın ölümüne maruz kalacağına karar verdiler! Ancak ölü bir hayvanla yatarsa, muaftır. Amoraik Abaye Nachmani bu yasayı çok ciddiye aldı, içgüdülerinin onu alt etmemesi ve onlara tecavüz etmeye çalışmaması için hayvanların yanında bulunmama dikkat ettiği söylenir. ⁷¹⁸

Dünyadaki tüm su yılda bir kez kana dönüşür. İncil'den hiçbir referans almadan, Shulchan Aruch ⁷¹⁹ özetle yıl boyunca herhangi bir koşulda su içmenin yasak olduğu yaklaşık yarım saat olduğunu belirtir, "çünkü o zaman dünyadaki tüm su kana dönüşür." Neden? Çünkü melekler tam da o zaman nöbet değiştirir ve bir melek nöbet tutmak için yükseldiğinde ve diğeri indiğinde suyu Ölüm Meleğinden koruyacak kimsenin olmayacağı korkusu vardır.

Penisini kendi kalçasına sokan bir kişi iki kez yükümlüdür. Halakik alimler "önemli" ve "ölümcül" bir soruyla uğraştılar: Penisini kalçasının deliğine sokan bir kişi hakkında hüküm nedir? Bu şekilde erkek cinsel ilişki yasağını ihlal etmiş olur mu? Rav Ashi, penis sert olduğunda bunun

gerçekten imkansız olduğunu, ancak gevşek olduğunda bunun mümkün olduğunu söyledi. Böylece, başarılı kişinin iki kez yükümlü olduğuna karar verildi - hem boel hem de baal olarak ("Yatmak zorundayım ve yatmak zorundayım"). ⁷²⁰

Deniz kızları yemek için koşer değildir. Yaratılış 1'deki yaratılış tanımı balıkların beşinci günde ⁷²¹ ve insanların altıncı günde yaratıldığını açıkça belirtir. ⁷²² Balıklar ve insanlar arasında net bir ayrım vardır ve bunlar tamamen farklı iki yaratılış türüdür. Yine de hahamlar deniz kızlarının varlığına inanırlar - yarı insan yarı balık biçimli yaratıklar. ⁷²³ Raşi, belirtildiği gibi, onlara "sirenler" der. ⁷²⁴ Bu arada, bu konudaki halakha deniz kızlarının yemek için koşer olmadığını belirtir. ⁷²⁵

Büyücülük ve Batıl İnançlar. Yılan ısırığından nasıl kurtulabilirsiniz? Hahamlar, yılan tarafından ısırılan bir kişinin beyaz bir eşeğin cenini alıp vücuduna yerleştirmesi gerektiğine inanıyordu. Eşeğin sağlıklı, hastalısız ve deformasyonsuz olduğundan emin olunmalıdır. Bu amaç için yalnızca mükemmel bir eşeğin cenini başarılı olacaktır. ⁷²⁶

Tarlasını bir keçi ve bir balıkla süren birinin hükmü. Tesniye 22:10 şöyle der: "Bir öküz ve bir eşeği birlikte süremeyeceksin." Haham Rehava, biraz alışılmadık bir halakik meseleyle uğraştı: Bir keçi ve bir balıkla süren birinin hükmü nedir? Bir yandan, bir keçi denizde yürümez ve bir balık karada yürümez ve bu nedenle birlikte sürmezler, fakat her biri ayrı ayrı sürer; diğer yandan, kendisi bir balık ve bir keçiyle birlikte sürerse, hüküm nedir?

Bu karmaşık ve önemli mesele henüz karara bağlanmamıştır. ⁷²⁷

Bilgelerin meclisi Tanrı'nın meclisinden üstündür. Hahamlar, halakik anlaşmazlıklarda Tanrı'ya üstün gelme gücüne sahip olduklarına inanırlar. Babil Talmud ⁷²⁸ karmaşık bir cilt lezyonu vakası etrafındaki halakik bir tartışmayı anlatır: Böyle bir lezyon saf mı yoksa kirli mi kabul edilir? Anlaşmazlığın tarafları bir tarafta Tanrı, diğer tarafta ise dürüstlerin ruhlarının göksel meclisi ("Metivata Darki'a") idi. Tanrı lezyonun saf olduğuna karar verdi, ancak dürüstler onu saf olmayan olarak kabul ettiler. Tartışmayı karara bağlamak için Rabba bar Nachmani'yi göğe çağırdılar ve o da şöyle hükmetti: Saf! Maimonides'e bu konu sorulduğunda, o da Tanrı'ya karşı karar verdi. ⁷²⁹

Tanrı yeshivada ders çalışır ve bilgelerin mişnasını ezberler. Midrash Bamidbar Rabba ^{730'da} Musa'nın göğe yükseldiğinde, Tanrı'nın oturup yeshivadaki bir bilgin gibi Parashat Para Aduma'yı çalıştığını duyduğu anlatılır. Dahası, Musa Tanrı'nın Haham Eliezer adına halakha dediğini .duydu, yani: ondan öğrenmek ve ondan alıntı yapmak

Kuzgun, kuzgunun tükürüğüyle gebe kalır. Talmud, Nuh'un Gemisi'nde kuzgunun ve kuzgunun cinsel ilişkiye girdiğini öğretir, oysa tüm hayvanların gemideyken bunu yapması yasaktı. Cezaları neydi? Artık cinsel ilişki zevkine sahip olmayacaklardı; cinsel ilişkiye girmek yerine, kuzgun ağzındaki tükürük yoluyla spermini dişiye aktaracaktı. ⁷³¹

İdrar Yasaları. Yasa, idrar yapan bir erkeğin cinsel olarak uyarılıp boşuna boşalmaması için penisini tutmasını yasaklar. Ancak, erkek sinagogun çatısından idrar yapıyorsa, penisini tutabilir, çünkü böyle bir durumda İlahi Varlık onu tahrik olmaktan alıkoyacaktır. ⁷³²

Güneş okyanusa batmıştır. Kabala, güneşin çarkının, cehennemden gelen su jetini insanlara zarar vermemesi için okyanusun altındaki su ile üstünde yükselen su arasında ayırım yaptığını öğretir. Haham Eliezer, güneşin okyanus sularında yıkandığına inanıyordu ve şöyle dedi: "Güneş okyanusa batmasaydı, yanardı ve tüm dünyayı ateşe verirdi." ⁷³³

Gece vakti şeytanlardan bir kişinin iyiliğini istemenin yasaklanması. Haham Yehoshua ben Levi şöyle dedi: "Bir kişinin arkadaşına gece vakti iyiliğini vermesi yasaktır; onun bir şeytan olabileceğinden korkuyoruz." ⁷³⁴

Kavşakta oturan kadınlar cadıdır. Bir kavşakta oturan iki kadının, biri bu tarafta, diğeri o tarafta, yüzleri birbirine dönük olarak, cadılık yaptıkları bilinmektedir. Hüküm nedir? Başka bir yol varsa, onu seçmelidir. Başka bir yol yoksa, yanında başka biri varsa, birbirlerinin ellerini tutup çaprazlamalı; başka biri yoksa, şunu söylemelidir: "Ageret, Azlat, Osa, Belusya, Kebal'ın okuyla savaşıyorlar." ⁷³⁵

Bir dul kadının köpek beslemesi yasaktır. Talmud'a göre, bir Yahudi dul kadının bakımına ihtiyaç duyacağı korkusuyla köpek beslemesi yasaktır. ⁷³⁶ Maimonides, bir dul kadının şüphe nedeniyle köpek beslemesinin yasak olduğunu söyleyerek bunu pekiştirmiştir. ⁷³⁷

Ölülerle iletişim kurmak caizdir. Babil Talmud'unda bilgiler iki tür ruhsal medyumdan bahsetmişlerdir: biri ölüleri mezarlarından kaldırıp cinsel organlarına yerleştiren. Diğeri ise ölülerin kafatasları yerde yatarken onlarla konuşan. Tartışma, ikisi arasındaki temel farkları ve Şabat'la olan bağlantılarını ayrıntılı olarak ele alır. ⁷³⁸

Kiminki daha büyük? Bilgeler kimin daha büyük penise sahip olduğu konusunda tartışıldı. "Haham Yochanan dedi ki: Haham Yishmael'in penisi dokuz fincan uzunluğunda bir köy gibidir. Rav Papa dedi ki: Haham Yochanan'ın penisi beş fincan uzunluğunda bir köy gibidir ve bazıları üç fincan uzunluğunda bir köy olduğunu söyler. Haham Papa'nın bir terzi tarafından yapıldığı için bir giysidir." ⁷³⁹ Basit İbranice'de: "Haham

Yochanan dedi ki: Haham Yishmael'in penisi dokuz fincan uzunluğunda bir köy gibidir. Rav Papa dedi ki: Haham Yochanan'ın penisi beş fincan uzunluğunda bir köy gibidir ve bazıları üç fincan uzunluğunda bir köy olduğunu söyler. Rav Papa'nın kendisi bir terzinin yaptığı sepetler gibidir."

⁷⁴⁰

Kadınla, kızlık zarını yırtmadan yatılabilir. Rav Shmuel, "kan olmadan birkaç kez boşalabildiğini", yani "bir kadının bekaretine zarar vermeden boşalabildiğini" övünerek söylemiştir. ⁷⁴¹

İddia 11

Bilgelerin Cüce Tanrısı ve Doğaüstü Olana Güveni Nasıl : Ortadan Kaldırdığı

Ateizm Tanrı'nın varlığını görmezden gelir. İronik olarak, hahamlık yasası da öyle. İnanç dünyasından ödünç alınan terimleri kullanırken, Tanrı'nın müdahale etmesine gerek kalmadan işlev görür ve dahası, O'nun müdahale etmesini engeller. Halacha, hahamların hükümlerine dayanır ve doğaüstü bir boyuta ve bir Yaratıcıya olan ihtiyacı ortadan kaldırır. Bu anlamda, hem ateizm hem de hahamlık yasası tamamen hümanist bir dünya görüşüne sahiptir; ancak halachah daha karmaşıktır çünkü Tanrı'yı oyundan çıkarmış olmasına rağmen, takipçilerinin "dışarıda" dolaşmasına ve "birlikte" hissetmesine izin veren bir İncil sözlüğü ve dini bir sözlük kullanır. İşte bilgelerin, statülerini Tanrı pahasına kurmalarına izin veren .ateist devriminin birkaç örneği

Kutsal Ruh'un Kaldırılması. Hahamlar Tosefta'da "son peygamberler Zekeriya ve Malaki'nin ölümünden sonra Kutsal Ruh İsrail'den çekildi" dediler. ⁷⁴² İncil boyunca, Kutsal Ruh—Tanrı'nın Ruhu—dünyanın yaratılışıyla başlayarak, İsrail halkının Mısır'dan Çıkış'ta rehberliğiyle, Musa'nın halkın yetmiş büyüğüne Kutsal Ruh'u bahşetmesiyle, ⁷⁴³ ve Yargıçlar Kitabı ve onları izleyen peygamberlerle sona eren önemli bir rol oynar. Bilgeler, halakhik bilgiler döneminin İncil'in doğal bir devamından başka bir şey olmadığını iddia ediyorlarsa, Ruh neden aniden İsrail'den ?çekildi

Peygamberliğin kaldırılması. Babil Talmudu, "Tapınağın yıkıldığı günden itibaren peygamberliğin peygamberlerden alınıp aptallara ve bebeklere verildiğini" hükmetti. ⁷⁴⁴ Talmud sözlüğünde, aptallar "deliler" anlamına gelir. ⁷⁴⁵ İncil'deki bir peygamber, Tanrı'nın azarlama sözlerini yaratılışa getirmekten çekinmeyen kişidir. Tanrı ile insan arasında bir tür arabulucu olarak işlev görür. İncil'deki merkezi figürlerin önemli bir kısmı, Musa ve

birçok kral da dahil olmak üzere peygamberlerdir. İncil, peygamberliği mucizeler noktasına, Musa'nın kendisinin tüm İsrail'in peygamber olmasını umduğu noktaya kadar yüceltir ⁷⁴⁶ Joel ayrıca Tanrı'nın ruhunu tüm İsrail'in üzerine dökceği ve peygamberlik yapmaya başlayacakları günleri de peygamberlik etti. ⁷⁴⁷ Ancak ruhsal otorite Tanrı'dan alınıp hahamlara devredildiğinden, peygamberlik de ortadan kaldırıldı

Gökten gelen ses artık duyulmuyor. Talmud bilgeleri arasında Achnai'nin fırını etrafında gerçekleşen meşhur tartışmada, Haham Yehoshua ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Cennette değil! Neden cennette değil, dedi Haham Yeremya: Tevrat Sina Dağı'ndan verildiğinden, gökten gelen sesi umursamıyoruz, çünkü sen zaten Tevrat'ta Sina Dağı'nda 'Birçoklarından sonra, saptırılınsınlar' diye yazmıştın." ⁷⁴⁸ Başka bir deyişle, hahamların yönetimi altında, gökten gelen ses artık dikkate alınmıyor. Bilgeler, gökten gelen sesin Tanrı'nın iradesini yansıttığını kabul ettiler, ⁷⁴⁹ ancak onu ortadan kaldırmayı ve bilgelerin çoğunluğunun görüşüne güvenmeyi seçtiler

Doğaüstüne bağımlılığın ortadan kaldırılması. Hahamlık yasası Tanrı'nın tüm ruhsal tezahürlerini (Kutsal Ruh, kehanet ve Tanrı'nın sesi) ortadan kaldırır ve dizginleri kendi eline almıştır. Bilgelerin otoriteyi peygamberlerden hahamlara ve icat ettikleri yasalara devretme süreci, onları doğaüstü güçlere olan tüm bağımlılıktan kurtarmıştır. ⁷⁵⁰

Tanrı sıradan bir yeşiva öğrencisi oluyor. Bilgeler Tanrı'nın tefilin takıp dua ettiğini söylemekte sorun yaşamadıkları gibi, ⁷⁵¹ aynı şekilde bir Ma'ale yeşivasında Gemara çalıştığını ve hatta Haham Eliezer adına halakha okuduğunu söylemekte de sorun yaşamadılar. ⁷⁵²

Hahamlar kendilerini Tanrı'nın halefleri olarak taçlandırıdılar. Babil Talmud'u ⁷⁵³ Tevrat'ta ders veren Ha-Amsoni Nehemya'dan bahseder; "Tanrın Rab'den kork" (Tesniye 10:20) ayetine geldiğinde, öğrencileri onun yorumunu duymak istediler. Nehemya, doğru yorumun, Tevrat bilginlerinden de aynı ölçüde korkulması gerektiğini belirtmesini gerektirdiğine inanıyordu. Haham Akiva şöyle dedi: "Haham Akiva gelip 'Tanrın Rab'den kork' diye vaaz verene kadar, Tevrat bilginleri de dahil." Bilgeler, kendi statülerini Tanrı'nın kendisiyle karşılaştırmaktan çekinmediler, çünkü Pirkei Avot'ta şöyle yazılmıştır: "Göklerden korktuğum gibi Efendinizden de korkarım." ⁷⁵⁴ Bu nedenle, gökler Tanrı'ya aitken, ⁷⁵⁵ dünya hahamların elindeydi; Kendilerini yeni krallar yaptılar "bilgeler şöyle der: 'Bizim hahamlarımız kimin krallarıdır?' Bilge olan krallar kimlerdir?" ⁷⁵⁶

Haham devrimi Tannaim döneminde tamamlandı; sonra bilgeler kehanetin, Kutsal Ruh'un ve gökten gelen sesin geçerliliğini geçersiz kıldılar ve yarattıkları yeni dine ilahi müdahalede bulunma girişimini engellediler. İncil onların ellerinde verimli bir toprak haline geldi, burada istediklerini yapabilir, ayetleri bağlamından çıkarıp vaaz verme yöntemiyle onlara yeni anlamlar verebilirlerdi, Talmud atasözüne göre, "İncil'i tasnif et ve vaaz et." ⁷⁵⁷ Böylece yasalar, semboller ve ritüellerle dolu, ancak Tanrı'nın Ruh'u ve Sesinin herhangi bir peygamberlik veya doğaüstü ifadesinden yoksun yasal .ve halakik bir din yaratıldı

Hahamlar dairesel bir argüman ("istenen varsayım") yarattılar: Yetkinin bize devredildiğini nasıl biliyoruz? Çünkü bu, Sözlü Tevrat'ta (ki kendilerinin yazdıkları) yazılıdır. Sanhedrin 59. Bölüm'de, bir hahamın size sağ elinizin aslında sol eliniz olduğunu söylemesi ve onun yanlış olduğunu bilmeniz durumunda bile, onun sözlerini kabul etmeniz gerektiğinin söylendiğini gördük. Ve eğer haham size Tanrı'nın yasakladığı bir şeyi yemenizi veya masum olduğunu bildiğiniz bir kişiyi öldürmenizi söylerse, ona itaat etmelisiniz. Böyle bir güç ve yetkiyle, hahamlar istedikleri her şeyi yapabilirler; buna İncil metnini çarpıtmak ve kendi sistemlerine uyacak .şekilde yorumlamak da dahildir

Ayrıca hahamların takipçileri arasında besledikleri hayranlık ve kişilik kültüne de dikkat çekmek gerekir. Yazılı Tevrat şöyle emreder: "Benden başka tanrın olmayacak," ⁷⁵⁸ ve "sahte tanrı" ⁷⁵⁹ yapılmaması gerektiğini vurgular, "oyulmuş bir put veya yukarıda gökte veya aşağıda yeryüzünde veya yerin altında suda olan herhangi bir şeyin herhangi bir biçimi. Onlara eğilmeyecek veya onlara hizmet etmeyeceksin, çünkü ben, Tanrın Rab, kıskanç bir Tanrıyım." ⁷⁶⁰ Dindar Yahudi, Buda veya diğer putlar biçimindeki taş heykellere eğilmese de, yaşayan heykellere, kutsal hahamlara, rebbelere, tzaddikim'lere ve Kabalistlere tapar; yani hâlâ hayatta olanlara ve çoktan ölmüş olanlara. Bu ibadet, şölenler, evlerin duvarlarına asılan resimler, "tzaddikim" mezarlarında secdeler vb. bağlamında yapılır. ⁷⁶¹

Ayrıca, yasa muska kullanımına izin verir. ⁷⁶² Bunun öğretici örnekleri, Profesör Gideon Bohek'in 15. yüzyıl Yahudi büyü kitabı üzerine verdiği derste, ⁷⁶³ "Raziel Kitabı" ve "Zodyak Kitabı"nda görülebilir. ⁷⁶⁴ Hahamlar kendilerini ve isimlerini mucizevi özelliklere sahip muskalara dönüştürdüler. Kayıp bir eşyayı bulmak için sadaka vermek (elbette dini bir kuruma) ve belirli bir mantrayı üç kez tekrarlamak gerektiğine karar verdiler. Başka bir örnek de kurtuluşu ve kurtuluşu ve başarıyı getireceği varsayılan Breslovlu .Haham Nachman'ın isminin tekrarlanmasıdır

Muska bir resim, bir gravür veya bir mantra veya doğru kişilerin mezarlarında gerçekleştirilen bir tören olabilir. "İsrail Hayom" muhabiri Hagit Rabinovich, ⁷⁶⁵ eşleşmede gecikenler için organize bir yolculuğa çıktı - Celile'den Jonathan ben Uziel'in mezarı da dahil olmak üzere birkaç mezara bir yolculuk, ⁷⁶⁶ eşleştirme konusunda tanınmış uzman; Rashbi'nin mezarı ve bir bonus olarak - geçim için dua ederken yedi kez tavaf edilmesi gereken Haham Yehuda bar Elai'nin mezarı. Elbette, yolculuğun organizatörü Rebbetzin Ben Yishai, "yol boyunca" muskalar satmaya dikkat ediyor: bilezikler, kurtuluş mumları, vb

Haham Asher Sabag ⁷⁶⁷de itirafta bulunarak şöyle diyor: "Fas'tan göç eden bir ailenin çocuğu olarak, birçok 'büyü', çeşitli türde büyüler, nazar ve daha fazlasının 'faydasıyla' büyüdüm... ama 'doğruların hakkı'ndan daha büyük veya daha güçlü hiçbir şey yoktu. Annemin doğruların mumları önünde ibadetle dua ettiğini, babamın evden her çıktığında mezuzayı öptüğünü, uzun dakikalar boyunca dua ettiğini ve doğruların isimlerini mırıldandığını ".hatırlıyorum

Sabag devam ediyor: "Kuzari Kitabı'ndaki Riyal, ⁷⁶⁸ , İsrail halkının en büyük yeniliğinin Tanrı'ya inanç değil, insanlara inanç olduğunu açıklıyor. İnsanın meleklerin seviyesine yakın bir ilahi seviyeye ulaşma ve hatta belki onu aşma yeteneğine olan inanç." Sonra Sabag sonucunu açıklıyor: "'Erdemler', 'doğruların hakları', 'muskalar' ve benzerlerinin bolluğu, bir yandan bizde putperestliğe doğru bir eğilimin reddedilmesi ve korkusunu uyandırıyor, ancak gerçek şu ki bu, yavaş yavaş uyanan ve genel olarak ve özel olarak tüm işlerinde 'Tanrı'yı aramaya' çalışan ve masum ve basit bir inançla Tevrat'ın taşıyıcılarının İsrail peygamberlerinin yapabileceği şeyi ".başarma gücüne sahip olduğuna inanan İsrail'in gerçek erdemidir

Bu putperest tapınma, ayetin ikinci kısmının taraflı ve yanıltıcı bir yorumu nedeniyle izin verilmiştir: "Ve Rab size çölün ekmeğini ve çölün suyunu verecek; ve öğretmenleriniz artık zayıf olmayacak, ama gözleriniz öğretmenleriniz görecek" (Yeşaya 30:20). Ayetin bağlamından ve yapısından, daha önce gösterdiğimiz gibi, "öğretmenleriniz" ifadesinin Tanrı'nın kendisinden bahsettiği açıktır. Ancak bu, hahamların Yahudi halkını, imgelerinin evlerini kutsayacağı konusunda ikna etmek için ayeti :kullanmasını engellemez

Ve bu nedenle, birçok iyi insan, doğru kişilerin resimlerini saklar ve çalışma salonlarına yerleştirir, böylece yazılanı yerine getirir: 'Ve gözleriniz öğretmenlerini görsün,' örneğin, Horodna zt"İli doğru Haham Nechomka'nın bir resmini saklayan ve her gün ona bakan 'Chafetz Chaim' gibi. Dahası...

'Rebbe ile özel olarak birlikte olan herkes - Rebbe'nin yüzünü kendisi için çizmelidir...' Ve Rebbe'yi görmeyenler, bir resim aracılığıyla Rebbe'nin yüzünü kendileri için çizmelidir. ⁷⁶⁹

Haham Eliezer Shlomo Shik'e şu soru soruldu: "Doğru bir kişinin fotoğrafına bakmak bile gözlemcinin kutsallığını etkileme gücüne sahip :midir?" Ve cevabı şu oldu

Hazon Ish Zia'nın müdürlere, sınıflara salih kişilerin resimlerini asmalarını tavsiye ettiğini duydum; böylece çocuklar uyanıp en azından salih kişilerin yüzlerini göreceklerdi ve sezgilerim, hem erkek hem de kız sınıflarında ünlü salih kişilerin resimlerinin asılı olmasının, onların kalplerinde huşu - uyandırdığını gösteriyor

Yani, Dağ'ın takipçileri Çocuklar taştan veya tahtadan yapılmış heykellerin önünde eğilmeseler de, birbirlerine "doğru", "makbul", "Rebbe" (efendimiz, öğretmenimiz ve hahamımız) ve "kutsal" sıfatlarını eklediklerinde kendilerine tapınırlar ve hayranlık duyarlar; putlara, heykellere ve canlı .maskelere

Bu sadece otorite ve kontrolü ele geçirme girişimi değil, aynı zamanda önemli bir ekonomik kaynaktır. Sayısız haham kutsal objesi çevrimiçi olarak satın alınabilir ve bunların alıcı üzerinde bir bereket etkisi olduğu varsayılır; binlerce şekel değerindeki haham portrelerinden ⁷⁷¹ hahamların üzerlerine yazdığı ve on binlerce şekel değerindeki notlara kadar. ⁷⁷²

Iddia 12

— Geleneklerin gücü psikolojik etki

Haham Akiva "Gelenek - Tevrat için bir rezervasyon" ifadesini ortaya attığında, ⁷⁷³ geleneğin nesiller boyunca Yahudi halkı üzerinde ne gibi bir etki yaratacağından şüphe ediyordu. Yahudi dünyasında binlerce yıllık halakhik hukuk kuralı, İkinci Tapınak döneminde faaliyet gösteren diğer düşünce okullarının etkisini neredeyse tamamen ortadan kaldırmayı başardı.⁷⁷⁴ Ferisilerin Yahudi dünyasını kontrol altına almasından bu yana yaklaşık iki ^{bin} yıl geçti ve o zamandan beri Yahudilik, tüm yasaları, sembolleri ve gelenekleriyle haham geleneğiyle özdeşleştirildi. Sina Dağı'nda sözlü olarak hiçbir Tevrat'ın iletilmediğini kanıtlayan mantıksal argümanlar hiçbir işe yaramayacak. Yaklaşık iki bin yıldır bu gelenek, Yahudi ruhuyla psikolojik olarak iç içe geçmiş durumda ve beyin yıkama veya psikolojik olarak tanımlandığı gibi "doğrulama önyargısı" noktasına .kadar geldi

Doğrulama yanlılığı, inançları veya hipotezleri doğrulayan bir şekilde bilgi arama, yorumlama, tercih etme ve hatırlama eğilimidir; alternatif olasılıkları destekleyen bilgilere orantısız bir şekilde daha az dikkat edilir. Bir tür bilişsel yanlılık ve tümevarımsal akıl yürütmeye sistematik bir hatadır. İnsanlar bu yanlılığı seçici bir şekilde bilgi toplayıp hatırladıklarında veya bilgileri yanlı bir şekilde yorumladıklarında sergileme eğilimindedir. Etkisi duygusal olarak yüklü konularda ve derin inançlar söz konusu olduğunda daha güçlüdür. İnsanlar ayrıca belirsiz kanıtları yalnızca kendi konumlarını destekliyormuş gibi yorumlama eğilimindedir. ⁷⁷⁵

Kısacası, gerçekler ne olursa olsun, psikolojik ve sosyal nedenlerden dolayı kişi, kendisine çelişen tüm gerçekler ortaya konduğunda bile, belli bir şekilde inanması gerektiğine kendini inandırır

Binlerce yıllık bir geleneğin gelgiti karşısında bireyin statüsünü sorgulamaları istenen araştırmacılar, dini geleneğin kültürel, manevi ve duygusal değerlerin ve varlıkların birikimini yansıttığını ve bir kişiyi "donmuş gelenek ve göreneklerin, ezelden beri kabul görmüş görüş ve inançların bir tür kölesi" haline getirdiğini bulmuşlardır. Bunların anlamı çoğu durumda artık onun için açık ve anlaşılır değildir. ⁷⁷⁶ Dini gelenek, bir ^{kişiye} temelleri ataları tarafından atılan yaşam tarzları, düşünce alışkanlıkları, kültür, sosyal beklentiler ve tanıdık davranış kalıpları sağlayan merkezi bir çapa haline gelmiştir ve artık bunlar ona doğumundan itibaren nasıl düşünmesi ve inanması gerektiğini dikte etmektedir. İsrail'deki Yahudilerin, kendilerini dindar olarak tanımlamasalar bile, Yahudi kimliklerinin psikolojik temelini destekleyen bir varsayılan olarak dini geleneğe sarılmaları şaşırtıcı değildir.

⁷⁷⁷

Gelenek, geçmiş ile şimdiki zaman arasında önemli bir bağ oluşturur. ⁷⁷⁸ Geleneğe karşı tutum, her kadim ve önemli geleneğin ihlal edilmemesi gereken bir otoriteye sahip olduğu şeklindeki sözde içgüdüsel bir duygudan da etkilenir. Talmud bunu şu şekilde ifade eder: "Eğer melek oğullarıysak, insan oğullarıyız ve eğer insan oğullarıysak, eşekler gibiyiz." ⁷⁷⁹ Bu nedenle, gelenekleri ve Bilgelerin hükümlerini kabul etmek zorunludur, çünkü bunları ihlal etmek kutsala saygısızlık, günah ve Yahudilik ruhundan sapma olarak kabul edilir. ⁷⁸⁰ Bu nedenle, dini geleneğe bağlılığı zayıf olan laik Yahudiler bile kendilerini kopuk hissedebilir ve suçluluk duygusuna sahip olabilir ve hatta kendilerini özdeşleştirdikleri kadim geleneği tehdit edebilecek her türlü yeni şeye karşı kendilerini savunabilirler. ⁷⁸¹

Bir dinsel geleneğin gücü ve etkisi, tam da onun muhafazakâr ve katı yapısından kaynaklanır; dine şiddetle karşı çıkan laik bir kişi bile,

istemeden ve bazen bilinçsizce, atalarının mensup olduğu dinsel gelenek tarafından psikolojik olarak derinden etkilenir. ⁷⁸² Dinin psikolojik kökleri kolayca silinmez ve modern bir devletteki laik yaşam biçimi, bir kişiyi ocağından gelen bir madenci olarak tanıdığı bir gelenekten tamamen kurtarmaz. ⁷⁸³ Bu nedenle, Ortodoks yaşam tarzından ve yaşayan Tanrı'ya olan inançtan kopmuş, ancak toplumsal korkudan veya atalarının geleneğini sürdürme zorunluluğundan ve aile, toplum ve halkın birliğini koruma arzusundan dolayı hukukun geleneklerini sürdüren birçok Yahudi bulmak şaşırtıcı değildir. ⁷⁸⁴ Haham Yahudiliğinin yönetimi altında, Yahudi halkının benzersizliği, din ve milliyetçiliğin kaynaşmasında ifade edildi, böylece hukukun diktelerinden sapan bir Yahudi'nin Yahudiliği sorgulandı. Bugün, bu kaynaşma artık aynı yoğunlukta mevcut değil ve bu nedenle laik hala Yahudi ulusunun bir üyesi olarak kabul ediliyor. Ancak laikın halkın Yahudi mirasına bağlanma ihtiyacı onu tekrar haham geleneğinin kucağına yönlendiriyor. ⁷⁸⁵

Dindar Yahudi'nin haham geleneğini doğrulaması veya onun manevi otoritesinin kanıtını talep etmesi de gerekmez. İki bin yıllık gelenek, Tanrı'yı resimden tamamen çıkarsa bile, alışkanlık meselesi olarak, yasanın emirlerini otomatik olarak yerine getirmesine neden olur. ⁷⁸⁶ Haham geleneğine olan yakınlığı üreten psikolojik süreçte yer alan Yahudi duyguları, Sözlü Tevrat'a ve yasa dinine körü körüne inanmayı haklı çıkarmak için yeterlidir. Dahası, haham geleneğine tehdit edici veya yabancı olarak algılanan herhangi bir inancın reddedilmesi, Yahudi'de -dini veya laik- Yahudi kimliğini koruduğu en gizli duyguları güçlendirir. Bu nedenle, haham geleneğine yönelik bir eğilim, çağdaş Yahudi'ye Yahudi kimliğinin sağlam olduğu hissini vermek için yeterlidir. ⁷⁸⁷

Bilgeler, “putperestliğe inanmayan her kişiye Yahudi denir” demişlerdir; ⁷⁸⁸ Madalyonun diğer yüzü ise, haham geleneğine inanmayan her kişinin Yahudi olmamasıdır. Sözlü Tevrat'ın ağır boyunduruğundan kurtulmak, yalnızca mantıksal düzeyde çürütülmesini gerektirmez. Yahudi halkı hâlâ bu geleneğe tarihsel, kültürel ve psikolojik zincirlerle bağlıdır ve kendilerini bunlardan kurtarmak zor görünmektedir. ⁷⁸⁹

İddia 13

(Konuya bir şey eklemeyeceksin (Tesniye 4:2

İncil emir eklemeyi kesin bir şekilde yasaklarken, ⁷⁹⁰ haham İncil'de hiçbir temeli veya göndermesi olmamasına rağmen durmadan kanunlar ve .emirler ilan etmeye devam ediyor. İşte bazı örnekler

Öğrenmek yapmaktan daha iyidir. Bilgeler, Gemara'nın bir sayfasını günde inceleyen bir kişinin "birkaç yüz emri yerine getirdiğini" belirlemiştir. Ve eğer öyleyse, yüz emri (çalışarak) yerine getirmek, bir mitzvah'ı (pratikte) yerine getirmekten kesinlikle daha iyidir." ⁷⁹¹ Evet, tam olarak böyle: Bilgelere göre, Gemara'nın bir sayfasını incelemek, Tevrat'ın bir mitzvah'ını pratikte yerine getirmekten daha iyidir! Hahamlar şöyle karar vermişlerdir: "Her gün yasaları değiştiren herkes, gelecek dünyanın bir oğlu olduğundan emindir." Burada Bilgeler, Gemara'yı inceleyen bir kişinin sonsuz yaşamı miras ?alacağına dair söz verirler. ⁷⁹² Bu sözün herhangi bir İncil desteği var mı

Havdalah. Hahamlık yasası, Tevrat'ın Havdalah'ın Şabat gecesi yapılmasını emrettiğini, havadan belirlemiştir. ⁷⁹³ Ancak, Musa'nın .Tevrat'ında Havdalah emrinin varlığından bahsedilmemektedir

Ta ki bilene kadar. Ester Kitabı'nda yazılanların aksine, Bilgeler, bir kişinin Mordehay ile Haman arasında nasıl ayırım yapacağını bilene kadar Purim'de sarhoş olması gerektiğine hükmettiler. ⁷⁹⁴

Yeni doğmuş bebeğin cinsel organlarını emmek. Mohel'e dayatılan Talmud emri hakkında ne söylersiniz? "Sünnet ederler, keserler ve emerler [yeni doğmuş bebeğin cinsel organlarını] ve üzerine asfalt ve kimyon sürerler." ⁷⁹⁵ Sonuçta, Tevrat bu ayrıntılara bile değinmez. Bebeğin cinsel organlarını emmek için hahamlık (ve hijyenik olmayan) emri Tevrat'ta .yoktur

Ek emirler. Hahamlar, Tanrı'nın açık adıyla, Tevrat'ta olmayan emirleri eklediler: tallit, el yıkama, mum yakma ve hallah'ın ayrıştırılması, ⁷⁹⁶ ve bir kişinin her gün yüz dua okuması gerektiğini belirlediler. ⁷⁹⁷

Kadınlara karşı yasalar. Hahamlar, kadınların tanıklık etmeye yetkili olmadığına karar verdiler, ⁷⁹⁸ **İncil tam tersini** öğretse bile . ⁷⁹⁹ İncil'den herhangi bir referans olmaksızın, Bilgeler bir erkeğin karısını takip etmesinin yasak olduğuna, ancak ondan önce takip etmesinin yasak olduğuna karar verdiler. ⁸⁰⁰

Çocuklar. Bunun için İncil'de bir gerekçe olmasa da, Yahudi yasalarına göre her erkek en az iki çocuğa sahip olmak zorundadır - bir erkek ve bir kız. ⁸⁰¹

Dört kadeh. Hazal, Süleyman'ın Özdeyişleri 23:31'i bağlamından kopardı ve Tevrat'ta yer almayan yeni bir mitzva oluşturdu; buna göre her insanın (çocuklar bile) Fısıh Bayramı arifesinde dört kadeh şarap içmesi .zorunludur

Sözlü Tevrat'ın Nedeni ve Motoru

Bilgelerin on binlerce yasa icat etmede ne çıkarı var?" ⁸⁰² (Haham Yossi" (Mizrahi

Elbette, hiç kimse sabah uyandığında sadece bir servet kazanmak veya yönetme arzusuyla haham olmak istemez. Bunlar anti-Semitizmin sınırında olan fikirlerdir. Hahamların gelenek ve yasalara uymaya attettikleri önemin temel motivasyonunun, bunun Tanrı'nın isteği olduğuna ve İsrail halkının bu şekilde davranması gerektiğine olan inanç olduğu şüphesizdir. Aynı zamanda, dinsel sistemin kendisi (tüm dünyada ve her dinde) onu iyi yağlanmış bir para kazanma makinesi haline getirecek şekilde yapılandırılmıştır, çünkü dinin rahipleri neyin uygun neyin uygunsuz, neyin koşer neyin kirli olduğuna karar verme konusunda münhasır yetkiye sahiptir. Takipçileri, kendilerine satılan kutsal nesnelerin bir bereket getirebileceğine veya bir laneti önleyebileceğine inandıkları anda, dinin rahibi ile takipçileri arasında ruhsal-finansal bir bağımlılık yaratılır. Başka bir .deyişle, dinin rahibi olmak finansal güvenlik anlamına gelir

Sözlü Tevrat, hahamlar ve bilginler için mali desteği teşvik eder ve yeşiva öğrencileri için bir masraf hesabı da dahil olmak üzere tam pansiyon garantisi verir: "Kim evinde bir bilgini ağırlar ve ona malından sağlarsa, Kutsal Yazılar onu sürekli bir fedakarlık yapıyormuş gibi değerlendirir." ⁸⁰³ Bir vaat yoluyla mali desteği teşvik ederler: "Bilginlerin cebine para koyan kişi layıktır ve yüksek bir yerde oturur, çünkü şöyle denir: Çünkü bilgeliğin gölgesinde paranın gölgesi vardır." ⁸⁰⁴

Hahamlar ayrıca mülk vergileri de dahil olmak üzere el emeği ve vergilerden muaftırlar: "Reish Lakish dedi ki: Hahamlarımızın arınmaya ihtiyacı yok... ve Rav Yehuda dedi ki: Menda - bu kralın payıdır; Belo - bu Golgota'nın parasıdır; ve Helech - bu mülk vergisidir." ⁸⁰⁵

:Maimonides (Mişna Tora, Talmud Tora Kanunları, Bölüm 6) şöyle demiştir *Tevrat bilginleri - Kendi başlarına tüm toplulukla birlikte bir devletin inşası ve kazısı ve benzeri işlere çıkmazlar ki, ülke halkı önünde rezil olmasınlar. Ve onlardan duvarların inşası, kapıların onarımı, muhafızların ücretleri ve benzeri şeyler için ücret almazlar, kral vergisi için de ücret almazlar. Ve onları vergi ödemeye zorlamazlar, ister şehir halkına yüklenen bir vergi .olsun, ister her bir kişiye yüklenen bir vergi olsun*

Ticaret ve iş dünyasında, alimler kayırılır: "Aynı şekilde, eğer bir Tevrat aliminin malı varsa, onu önce satmasına izin verilirdi; ve pazarcılardan hiçbiri, onu kendisi satmadan satmasına izin verilmezdi." ⁸⁰⁶

Tevrat yeşivaları finanse edilir. "Her Yahudi, Tevrat'ı çalışmakla yükümlüdür... ve kim çalışmıyorsa, çünkü nasıl çalışacağını hiç bilmiyorsa veya karşılaştığı zorluklardan dolayı çalışmıyorsa, çalışan diğerlerine yetecektir." ⁸⁰⁷

Talmud ve Midrash'a göre, Haham Akiva Tevrat çalışmaya başlamadan önce fakir bir adamdı. Fakat son yıllarında *Gümüş ve altın masaları olana ve altın merdivenlerle yatağına çıkana kadar dünyadan ayrılmadı. Karısı kardotin [altın ayakkabılar] ve altın şehrinde [lüks altın mücevherler] dışarı çıkardı.* ⁸⁰⁸

Hayatını Tevrat çalışmalarına adanmış Akiva gibi bir adam nasıl Korah kadar zengin oldu? Zenginliği, para toplamak için yaptığı birçok seyahatten ve bir bilgin olması nedeniyle Diaspora'daki Yahudilerden aldığı hediyelerden geliyordu. ⁸⁰⁹

Sözlü Tevrat'a Atfedilen Otoritenin Modern Sonuçları

Hükümet-ekonomik yönü. "İsrail'de dinin toplam maliyeti 2016'da yaklaşık 8,7 milyar shekele ulaşacak." ⁸¹⁰ 2019'da, Din Hizmetleri Bakanlığı'nın bütçesi 1,1 milyar shekele ulaştı (2014'ten bu yana %96 artış). ⁸¹¹

Haaretz gazetesi, 2013 yılında İsrail'deki şehir hahamlarının yıllık maaşını yayınladı. Aşağıdaki liste, olgunun kapsamını göstermektedir: ⁸¹²

- Kiryat Motzkin Belediye Başkanı (yaklaşık 41.000 sakin): 1,07 milyon NIS •
- Even Yehuda Hahamı (yaklaşık 14.000 nüfuslu): 954.000 NIS •
- Gan Yavne Hahamı (yaklaşık 21.000 sakin): 928.843 NIS •
- Samiriye'deki Elkana yerleşim yerinin hahamı (yaklaşık 3.800 sakin): •
765.377 NIS
- Yavne şehrinin hahamı (yaklaşık 34.000 nüfuslu): 724.343 NIS •
- Karnei Shomron yerleşiminin hahamı (yaklaşık 6.500 sakin): 688.171 NIS •
- Yokneam Illit şehrinin hahamı (yaklaşık 20.000 sakin): 685.000 NIS •
- Bölge köy muhtarı (yaklaşık 12.000 sakin): 604.000 NIS •
- Rosh HaAyin Hahamı (yaklaşık 41.000 sakin): 603.000 NIS •
- Kiryat Ono Belediye Başkanı (yaklaşık 34.000 nüfuslu): 588.000 NIS •
- Bat Yam Belediye Başkanı (yaklaşık 129.000 nüfuslu): 581.000 NIS •

Özel pazarda. "Dört Tür Pazarı, sadece bir hafta aktif olan bir iş olmasına rağmen yılda on milyonlarca ciro yapıyor... Tahminlere göre, yaklaşık yetmiş milyon shekel." ⁸¹³ Ve hahamlık kaşrut dünyasının yılda üç ila dört milyar shekel arasında ciro yaptığını daha önce belirtmiştik, ⁸¹⁴ ve ucuz

hammaddelerden yapılmış bir ürün olmasına rağmen tefilin'in yüksek fiyatından bahsetmiştik. ⁸¹⁵

Doğru" bir kişinin her mezarının yanında kutsal mum satan bir tezgah" vardır - bu, yılda onlarca milyon shekel'i, saf, imtiyazsız ve böyle bir mumu yakmanın kendilerine doğaüstü güçler kazandıracağından emin olan rebbelerin cebine pompalayan bir endüstridir. Örneğin, Rashbi'nin ⁸¹⁶ mumu 1.128 shekel'e mal olur. Bu fiyatı, "Kutsal Mum Bülteni"ne göre Lag BaOmer 2018'de satın alınan 21.756 mumla çarptığınızda, Rashbi'nin takipçilerinin !24 milyondan fazla shekel'i cebine indirdiği ortaya çıkar

Rachel's Tomb, "kötü kararnamelerin iptali, mucizeler ve rahim meyvesinde, sağlıkta, barışta ve düzgün bir evlilikte kurtuluş" vaatleri karşılığında en iyi paralarını ödemeye istekli yüz binlerce Yahudi'yi cezbetmektedir. ⁸¹⁷ Reklamın alt kısmında listelenen telefon numarasını arayarak, 1.848 NIS karşılığında, Kabalistler tarafından kutsal alanda "onarılmış" bir mezuya muskası alınabileceğini görebilirsiniz. Bu sayede, "Rachel's Tomb Institutions" derneği sadece 2017 yılında altı milyon NIS gelir elde etti. ⁸¹⁸

Yedioth Ahronoth ⁸¹⁹ tarafından yürütülen bir soruşturma, kaşrut mekanizmalarının kara para endüstrisine odaklanıyor. Dini Konsey'deki kıdemli bir müfettişin, "kara para" ödemeyi reddeden işletmelerin kaşrut sertifikasını iptal etmekle tehdit ettiği ortaya çıktı; ayrıca, suç ve vergi suçları, tehdit yoluyla gasp, hahamlık himayesinde vergi dolandırıcılığı, maaşını tehdit yoluyla belirleyen bir yönetici, kayırmacılık ve vahşi bir pazar ve şikayet etmeye cesaret eden işletmelerin utandırılması hakkında düzinelerce tanıklık toplandı

Devlet Denetçiliği'nin 2014 yılı raporu, sistematik ve sürekli olarak vergi :kaçıran Kabalistler ve Datzim'ler (özel koşer örgütleri) hakkında ışık tutuyor *özel koşer örgüt (Badatzim) ve düzinelerce kabalist, vergilerini yasal 27 olarak ödemedi milyarlarca shekel getiriyor ve fonların kaynağının hediye veya bağışlar olduğunu iddia ediyor. Bu, bugün yayınlanan Devlet Denetçisi raporuna göre. Faaliyetlerinin kara para aklama için kullanıldığına dair endişeler var*

Rapora göre, Kara Para Aklamayı Yasaklama Otoritesi 2002'den beri 11 Kabalist ve 6 DATZIM ile ilgili yaklaşık 240 'alışılmadık' rapor aldı. Bu raporlar, bir milyar shekelden fazla olan şüpheli finansal işlemlerle ilgili ve bunların yaklaşık 877 milyon shekel'i bir Kabalist ile ilgili. ⁸²⁰

Devlet Denetçisi, yasal olarak vergi ödemedi yılda milyarlarca shekel kazanan kabalistlere ve vergi tahsildarlarına karşı işlem yapmayan Vergi

Dairesi'ni sert bir şekilde eleştirdi. "Etkinliklerine vergi konulmazsa, devlet mali bir kayba uğrar." Raporda ayrıca kabalistlerin ve vergi tahsildarlarının yabancı ikamet edenlere ve yurtdışında kayıtlı şirketlere hizmet verdiği de .gösteriliyor

Rapora göre, "Tzohar" 821'in hahamları da gelirlerinin tamamını yasal olarak :bildirmiyor. MK David Azoulay buna yanıt verdi ve şöyle dedi *Tzohar hahamları] para alıyorlar. Çok para. Hahamların evlilik kayıt] memurunda, çift dini konseye giden bir ücret ödüyor; Tzohar hahamlarında, paranın nereye gittiğini bilmiyorum. Kimse nereye gittiğine dair bir rapor almıyor ve bu doğru değil.* ⁸²²

Bölüm 4

Sözlü Tevrat

ve İncil

Bu bölümde, Sözlü Tevrat fikrinin İncil'de hiç yer almadığı, hatta İncil'in tüm Tevrat'ın yazılı olduğunu ve yalnızca yazılı olarak nesilden nesile .aktarıldığını kanıtlamak için elinden geleni yaptığı ortaya çıkıyor Bilgelerin geleneğinin İncil yazılarından ne kadar farklı olduğunu göreceğiz .ve aralarındaki açık çelişkilere dair birkaç örnek vereceğiz

İncil sözlü bir Tevrat'tan bahsetmez

Tanrı" ve "İsrail" terimlerinin her biri İncil'de iki bin beş yüz kereden fazla" geçer. Yani bunlar merkezi temalardır. "Sözlü Tevrat" veya "hahamlık yasası" gibi terimlerin de İncil boyunca binlerce kez geçmesini beklerdik, .ancak bu terimler hiç geçmez - bir kez bile

Eğer Musa, Yeşu, rahipler, hakimler, peygamberler, krallar ve tüm halk Sözlü Tevrat'a inandıysa, onu incelediyse, onun hakkında öğrettiyse ve ona göre yargıladıysa, bu terim İncil'de nasıl bir kez bile geçmiyor? İncil'in binlerce yılı boyunca, İncil'deki tek bir kişi bile Sözlü Tevrat'a atıfta bulunmamış veya ondan alıntı yapmamıştır. Ayrıca hiç kimse Sözlü Tevrat'ta yer alan bir mitzvah'ı ihlal etmekle suçlanmamıştır (haham hukukundaki en önemli mitzvahlar, örneğin: tefilin takmak, eti süttten ayırmak, Talmud'u incelemek, mum yakmak, ki bunlar İncil'de tamamen .(yoktur

Daha önce, Tanrı'dan Sözlü Tevrat'ı aldığı varsayılan Musa'nın bile, belirli bir emri nasıl uygulayacağını bilmediği en az dört durumda yardım için Tanrı'ya yönelmesinin nedenini merak etmiştik. ⁸²³ Cevap: Görünüşe göre elinde Tevrat'ın yasalarının kapsamlı bir açıklamasını içeren bir Sözlü Tevrat yoktu. Ve eğer Musa'nın burada ve orada birkaç yasayı "unuttuğu" iddiası doğruysa, o zaman ondan sonra sayısız başka düzenleme de unutuldu, çünkü Mişna, herhangi bir İncil temeli olmayan emirlerle doludur.

⁸²⁴

İncil, sözlü yasaları uygulayan tek bir kişiden veya sözlü yasayı öğrenen veya öğreten herhangi birinden bahsetmez. Yaklaşık iki bin beş yüz yıl önce Tevrat'ı halk arasında yeniden canlandıran yazıcı Ezra bile sözlü yasa hakkında hiçbir şey söylememiştir. Peygamberlerin veya kralların hiçbiri yazılarında, hatta geçerken bile yasadaki bahsetmemiştir. Aynı şekilde, İncil'in tamamında herhangi birinin bu tür bir yasayı ihlal etmekle cezalandırıldığına, azarlandığına veya suçlandığına dair hiçbir örnek .yoktur

Eğer Sözlü Tevrat'ın incelenmesi bilgelerin belirttiği gibi en üstün değerse, ⁸²⁵ neden İncil'de mevcut değil? Sebep açıktır: Sözlü Tevrat İncil'de mevcut değildir. En iyi ihtimalle, yıllar boyunca toplanan geleneklerin bir birikimidir; en kötü ihtimalle, bir efsanedir. ⁸²⁶

Sözlü gelenekler, yasalar ve emirler İncil'de tamamen yok olmakla kalmıyor, Tanrı insanları bilgelerin kendi emirlerini icat etme olasılığına karşı uyarıyor ve azarlıyor. Peygamber Yeşaya, kendi dönemindeki bilgelerin emirlerini kınıyor ve insanların Tanrı'dan uzaklığı ile bilgelerin geleneklerine :bağılılıkları arasındaki bağlantıdan bahsediyor

Bu kavim ağzıyla ve dudaklarıyla Bana yaklaşıyor, ama yüreği Benden uzak; ve Benden korkmaları insanların öğrettiği bir emirdir (Yeşaya 29:13).

⁸²⁷

.Her şey yazılı olarak verilmiştir

İncil sözlü Tevrat konusunda sessiz kalırken, Musa'ya verilen Tevrat'ın **tamamen yazılı olduğunu ve Sina Antlaşması'nın yazılı Söz'e** . dayandığını tekrar tekrar vurgular

Diyelim ki ev sahibinizle uzun vadeli bir kira sözleşmesi imzalıyorsunuz. Yaklaşık yirmi yıl sonra, kapınızı çalıp arabanızı istiyor ve yazılı kira sözleşmesini imzaladığınızda, arabanızın mülkiyetini ona veren ek bir maddeyi sözlü olarak kabul ettiğinizi iddia ediyor. Ve "sözlü olarak kabul ettiğiniz madde"nin bir parçası olarak, Çarşambaları muslukları açmanızı da yasaklıyor. Elbette, haklı olarak, "Yirmi yıldır bu maddelerden bir kez bile bahsetmemeniz ve aramızdaki hiçbir yazışmada bunlara değinmemeniz nasıl mümkün olabilir?" diye soracaksınız. Bu elbette tamamen mantıksız .geliyor, ancak Sözlü Tevrat'ın ardındaki mantık tam olarak budur

Sina'da yapılan antlaşma, Tanrı ile halk arasında bir anlaşmadır. Tüm şartları ve koşulları yazılı hale getirilmiştir ve başka bir şekilde verilen :gelecekteki talimatları içermemektedir. İşte bazı kanıtlar

Ve Musa Rabbin **bütün** sözlerini yazdı " (Çıkış 24:4). Musa Tanrı'nın " .kendisine verdiği **her şeyi** yazdı . Hiçbir şey sözlü olarak verilmedi
Ve ahit kitabını alıp **halkın** kulağına okudu ve dediler ki, Rabbin **bütün** **sözleri yapıldı ve biz işittik**" (Çıkış 24:7). **Musa, Kutsal Yazılardan .Tanrı'nın söylediği her şeyi okudu**

Ve Rab Musa'ya **dedi** : Bu sözleri yaz; çünkü bu sözlerin içeriğine göre" seninle ve İsrail'le bir antlaşma yaptım" (Çıkış 34:27). Antlaşma, Musa'nın . **yazdığı** sözleri içeriyordu

Ve Musa bu Tevrat'ı yazdı ve onu, Rabbin ahit sandığını taşıyan Levili " kâhinlere ve İsrail'in bütün ihtiyarlarına verdi" (Tesniye 31:9). Musa Tevrat'ı .**yazdı** ve sonra kâhinlere, Levililere ve İsrail'in ihtiyarlarına verdi

Ve oldu ki, Musa bu yasanın sözlerini **tamamlanıncaya kadar bir kitaba** **yazdı** " (Tesniye 31:24). Musa, aldığı yasaı, işi tamamlayıncaya kadar . **yazdı**

Bu Tevrat kitabı ağzından çıkmasın. Gece gündüz onu düşünüp üzerinde" düşüneceksin. İçinde **yazılı olan** her şeye göre dikkatle yerine getireceksin . O zaman yolunda başarılı olacaksın ve büyük başarı elde edeceksin" (Yeşu 1:8). Kutsal Kitap bize **yazılı olan her şeyi** korumamızı ve sözlü .olarak aktarılan bir şey hakkında tek kelime etmememizi emreder

Ve sonra yasanın **bütün** sözlerini, kutsamayı ve laneti, yasa kitabında" **yazılı olan her şeye göre okudu. Musa'nın emrettiği hiçbir söz yoktu ki** , Yeşu bütün İsrail topluluğunun, kadınların, yabancının ve aralarında

oturan misafirin önünde okumasın" (Yeşu 8:34-35). Yeşu **yazılı yasanın bütün sözlerini okudu. Musa'nın emrettiği** hiçbir şey yoktu ki , Yeşu . okumasın

Ve Musa'nın yasa kitabında **yazılı olan her şeyi** tutmak ve yapmak için" çok güçlü olacaksın . Hepsi Samuel'in oğludur" (Yeşu 23:6). Tekrar, emir . **yazılı olan her şeyi** tutmak ve yapmaktır

Ve Yeşu bu sözleri Tanrı'nın yasa kitabına yazdı" (Yeşu 24:26). Musa gibi " . Yeşu da Tanrı'nın tüm yasasını **yazdı**

Ve Tanrınız RAB'bin buyruğunu tutacaksınız, O'nun yollarında" yürüyeceksiniz, O'nun kurallarını, buyruklarını, hükümlerini ve tanıklıklarını tutacaksınız , **tıpkı** Musa'nın yasasında yazıldığı gibi" (1. Krallar 2:2). Emir, Musa'nın yasasında **yazılı olan yasaları, buyrukları, hükümleri ve .tanıklıkları tutmaktır**

Sözlü Tevrat'ı Yazılı Tevrat'a zorla sokmak

Hahamlar ruhsal otoriteyi kendilerine alıp Tanrı'dan gasp ettikten sonra, Sözlü Tevrat'ın varlığı için İncil metninden gerekçe bulmak zorundaydılar. Bunu ayetleri bağlamından kopararak, anlamlarını çarpıtarak ve kaçınılmaz :olarak çarpıtarak yaptılar. İşte bazı örnekler

Çıkış 34:27'de Tanrı'nın Musa'ya, "Bu sözleri kendine yaz" dediği, çünkü bu sözlerle "göre" İsrail ile bir antlaşma yapacağı yazılıdır. 28. ayette şöyle denir: "Ve antlaşmanın sözlerini levhalara yazdı." Bağlam, "göre" ifadesinin antlaşmanın yazılanlara uygun olarak yapıldığı anlamına geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. ⁸²⁸ Ancak Talmud, apaçık anlamı görmezden gelir ve bu ayete dayanarak antlaşmanın sözlü olarak yapıldığını ve yazılı olarak yapılmadığını iddia eder. ⁸²⁹ Talmud açıklaması: "Göre" ifadesi (ki "göre, uygun olarak..." anlamına gelir) "pah" kelimesine benzerdir. Talmud bunu bağlamından kopardı ve Tevrat'ın yazılı değil sözlü olarak yapıldığının .kanıtı olarak kullandı

İncil, bu nedenle, tüm Tevrat'ın yazılı olduğunu tekrar tekrar açıkça ortaya koymaktadır. Yine de, "Efraim Kampının Sancağı" adlı bir midraş, yazılı Tevrat'ın sözlü Tevrat olmadan tamamlanmadığını, ancak bunun yalnızca yarısını oluşturduğunu savunmaktadır. Yani, Tevrat yalnızca yazılı ve sözlü Tevrat birleştirilirse tamamlanır. ⁸³⁰ Midraş Şmuel ⁸³¹. Tanrı'nın Musa'ya tüm Tevrat'ı vermediğini, çünkü Musa'nın bunun için yeterince hazırlıklı olmadığını açıklar. Bu nedenle, yazılı Tevrat, sözlü olarak verildiği varsayılan kapsamlı bir Tevrat'ı da içeren eksiksiz Tevrat'ın yalnızca bir kısmını oluşturur. ⁸³²

Mezmurlar Kitabı'nda şöyle yazılmıştır: "RAB'be iyilik etmek istedikleri zaman, senin yasanı çiğnediler" (Mezmunur 119:126). Mezmurun tamamı Tanrı'nın emirlerini över ve bağlam 126. ayetin amacını açıkça ortaya koyar: Tanrı'nın isteğini yapmak yerine, onlar (İsrail halkı) onun yarasını çiğnediler. ⁸³³ Ancak Talmud bu anlamı tamamen çarpıttı ve ayetin Sözlü Yasa'ya atıfta bulunduğunu iddia etti: Yazılı hale getirilmesi yasak olmasına rağmen, Bilgeler yasağı çiğnemek ve unutulmaması için yazmak zorunda kaldılar. Başka bir deyişle, bazen onları korumak için Tevrat'ın emirlerini çiğnemekten başka seçenek yoktur. ⁸³⁴ Bu Talmud çözümü başka bir soruyu gündeme getiriyor: Sözlü Yasa unutulabiliyorsa, bugün sahip olduğumuz versiyonun yanlış veya eksik olmadığından nasıl emin ?olabiliriz

Tesniye 16:20 şöyle der: "Adalet, adalet, yaşayıp Tanrınız RAB'bin size verdiği ülkeyi miras alabilmeniz için takip edin." Bu pasaj, 18. ayette belirtilen yasal adalet ve yargıçlar ve kanun koruyucular için temel gerekliliklerden bahseder. Güvenilir ve tavizsiz bir adalet sistemini sürdürmek için ellerinden gelenin en iyisini yapmalıdırlar. ⁸³⁵ Ancak Bilgeler basit mantığı görmezden geldiler ve ayeti takipçilerine yeşivalarda eğitim görmelerini emretmek için kullandılar. ⁸³⁶ Tevrat "adaletin peşinden gitmeyi" emreder, ancak hahamlar şöyle der: Adaletimizin peşinden gidin, ta yeşivanın kapılarına kadar. ⁸³⁷

Tesniye 32:25'te şöyle der: "Dışarıdan bir kılıç vuracak ve içeriden bir adam ve bir bakire, gri saçlı bir adamla emzirilecek." Basit anlamı, yas ve dehşetin erkekleri, kadınları, çocukları ve yaşlıları vurduğudur. Ancak, Midrash Tannaim "hayalet" kelimesine yod harfini ekledi ve onu "yeşiva"ya çevirdi. Eğer öyleyse, "herkes yeşivaya gitmeli." Hahamlar hem niyeti hem .de metnin kendisini kendi amaçlarına uyacak şekilde değiştirdiler

Yaratılış 49:13-14 şöyle der: "Zebulun deniz kıyısında oturacak, gemilerin kıyısında olacak, meskeni Sayda'da olacak. İssakar, avlular arasında yatan bir eşiğin ücretli uşağı olacak." "Avlular" kelimesi "koyun ağılları" veya "fırınlar" olarak yorumlanabilir. ⁸³⁸ Ancak bu, Bilgelerin ayeti İssakar'ın yeşivada Talmud'u incelediği, kardeşinin ise onun çalışmalarını finanse ettiği şeklinde yorumlamasını engellemedi. ⁸³⁹ Hahamlar ayeti bir adım öteye taşıyarak, iki kardeş arasındaki görünürdeki anlaşmayı, günümüze kadar yeşiva öğrencilerinin başkalarının pahasına Talmud'a katılmalarına izin veren bir emsale dönüştürdüler. ⁸⁴⁰

Eyüp kitabının 11:7-9 bölümünde şöyle yazılmıştır: "Tanrı'yı ara, yüreğimin en derin noktasına kadar bulacaksın. Göklerin yükseklikleriyle ne

yapabilirsin? Neyi araştırabilirsin? Derinliklerden ne anlayabilirsin? O, yeryüzünden daha uzun ve denizden daha geniştir.” Ayetin anlamı, Tanrı’nın bilgeliğinin yeryüzünden daha büyük ve denizden daha geniş olduğudur. ⁸⁴¹ Ancak bilgelerin yeşivalardaki Talmud çalışmalarını meşrulaştırma çabaları bağlamında, 9. ayeti Sözlü Tevrat’a atıfta bulunuyormuş gibi yorumladılar. ⁸⁴² Bunu yaparken, en azından üç şekilde İncil’e karşı günah işlediler: 1) Ayetin anlamını görmezden geldiler. 2) Metinde bununla ilgili en ufak bir ipucu olmamasına rağmen, Sözlü Tevrat fikrini Eyüp Kitabı’nın içine gömdüler. ⁸⁴³ 3) Hahamlar, Midrash’ta Eyüp’ün arkadaşlarından biri olan Naamathite Tzofar’ın sözlerinden bir ayeti alıntılar (ayet 1) ve bunu bir referans olarak gösterirler. Fakat Tanrı, Yemenli Elifaz’a kendisinin ve iki arkadaşının (Tzofar dahil) Eyüp’e doğru şeyleri söylemediğini söyledi. ⁸⁴⁴ Başka bir deyişle, hahamların yorumu .geçerli olsa bile, yanlış bir konuma dayanmaktadır

Tesniye 6:7’de şöyle der: "Ve onları çocuklarına öğreteceksin ve evinde oturduğunda, yolda yürürken, yattığında ve kalktığında onlara konuşacaksın." Hahamlar "öğrettim" kelimesini "üç kez" kelimesiyle değiştirdiler. Neden üç? Çünkü bir kişi gününü üç bölüme ayırmalıdır: üçte biri Tevrat’a, üçte biri Mişna’ya ve üçte biri Talmud’a adanır (Kiddushin 30:1). Bu şekilde hahamlar kendi amaçları için İncil metnini kullanırlar. Sadece Kutsal Yazılar’daki kelimeleri değiştirmekle kalmazlar, aynı .zamanda orijinalinde olmayan bir emir de eklerler

:Sayılar kitabının 31:3-5 bölümünde şöyle yazılmıştır

Ve Musa halka şöyle dedi: Ordu için aranızdan adamlar ayırın ki, Midyan’da olsunlar ve RAB’bin Midyan’dan öcünü alsınlar. Her bölük için bin kişi, her bölük için bin kişi, İsrail’in bütün orduları boyunca orduya göndereceksiniz.

.Ve İsrail binlerinden ordu için on iki bin adam ayırdılar

Midrash Bamidbar Rabba 22 metinle çelişiyor ve Musa’nın her kabileden iki bin, hatta üç bin adam gönderdiğini ve Tevrat’ta yazıldığı gibi bin adam göndermediğini iddia ediyor. Neden? Çünkü Bilgeler bu ayetleri savaşta zaferin Talmud’u inceleyen yeshiva öğrencilerine bağlı olduğunun kanıtı olarak kullanmaya karar verdiler. ⁸⁴⁵

Mezmur 15:4’te şöyle yazılmıştır: "Gözlerinde kötüler hor görür, ama Rab’den korkanları yüceltir. Kötülük yapmaya yemin eder ve değişmez." Bağlamı açıkça görmezden gelen Talmud, ayetin Kral Yehoşafat’a atıfta bulunduğu karar verdi. Chazal’a göre, "Alim bir bilgin gördüğünde tahtından kalkar, onu kucaklar ve öperdi, ona Haham, Haham, Meri, Meri derdi." ⁸⁴⁶

Yaratılış 18:8'de şöyle der: "Ve hazırladığı tereyağını, sütü ve buzağıyı alıp önlerine koydu; ve ağacın altında üzerlerine durdu ve yediler." İbrahim'in misafirleri yemeklerini yerken onların önünde durduğu açıktır. Ancak, her insanın bir haham gördüğünde ayağa kalkması gerektiğini İncil aracılığıyla kanıtlamak için, Bilgeler ayeti alıp tersine çevirdiler. ⁸⁴⁷ Onlara göre, İbrahim burada Tanrı'nın yanında durmuyor, fakat İlahi Varlık İbrahim'in önünde duruyor. Dolayısıyla Tanrı'nın kendisinin bir hahamın önünde durma emrini yerine getirdiği ve gelecek nesillere onlara gösterilmesi gereken saygı derecesi konusunda bir örnek oluşturduğu sonucu çıkar. ⁸⁴⁸

:Sayılar kitabının 27:18-21. ayetinde şöyle yazılmıştır

Ve Rab Musa'ya dedi: Nun oğlu Yeşu'yu, içinde ruh olan bir adamı al ve elini onun üzerine koy. Ve onu kâhin Eleazar'ın ve bütün cemaatin önüne koy ve onların gözü önünde ona emret. Ve ona güveneceksin ki, İsrail oğullarının bütün cemaati duysun. Ve kâhin Eleazar'ın önünde duracak ve ona Rabbin önündeki Urim'in hükmü hakkında soracak: onun ağzından çıkacaklar ve onun ağzından girecekler, o ve onunla beraber bütün İsrail .oğulları ve bütün cemaat

Bütün topluluk" ifadesi tüm İsraillileri ifade eder. ⁸⁴⁹ Bilgeler, kendilerine" bağlı olan Sanhedrin'in rolünü haklı çıkarmak istediler ⁸⁵⁰ ve "bütün topluluk" ifadesinin Sanhedrin olduğunu savundular. ⁸⁵¹ Bu, İncil boyunca "bütün topluluk" ifadesinin yalnızca İsrail'i ifade ettiği ve herhangi bir ayrı varlığı ifade etmediği gerçeği göz önüne alındığında son derece uç bir yorumdur. Ancak bu, Bilgelerin Çıkış 19:3'ü yorumlarken aynı ifadeyi tekrarlamalarını engellemedi. Orada da "Yakup'un evi"nin Sanhedrin olduğunu iddia ettiler. ⁸⁵² Elbette, orijinalde "Yakup'un evi" yalnızca İsraillileri .ifade eder

Bu örnekler İncil'in çarpıtılmış bir yorumunu ve kasıtlı bir anlam çarpıtmasını göstermektedir; hahamlar amaçlarına hizmet ettiği sürece Tevrat'ı çarpıtmakla ilgili bir sorun yaşamazlar. Sözlü Tevrat'ın otoritesi ve varlığı hakkındaki iddialarını desteklemek için kutsal metni bile çarpıtacak kadar ileri giderler. ⁸⁵³

Sözlü Tevrat ile İncil arasındaki çelişkiler

Aşağıda Sözlü ve Yazılı Tevrat arasındaki elli örnek çelişkiyi içeren kısmi bir :liste, ⁸⁵⁴ . yer almaktadır

:Krallar kitabı 18:36-39'da şöyle denmektedir •

Ve peygamber İlyas yaklaştı ve dedi ki... Bana cevap ver, ya Rab, bana... cevap ver ki, bu halk senin Rab Tanrı olduğunu bilsin... Ve Rab'bin ateşi

düştü ve yakmalık sunuyu, odunu, taşları ve toprağı yakıp yok etti... Ve bütün halk bunu görünce yüzüstü yere kapandı ve dediler ki, Rab, o .Tanrı'dır, Rab, o Tanrı'dır

Olayların sırası şöyleydi: İlyas dua etti; buna karşılık gökten ateş düştü ve ancak o zaman insanlar Rab'bin Tanrı olduğunu kabul ettiler. Haham Yehoshua ben Levi sırayı değiştirmeye karar verdi: "Eğer İsrail Karmel Dağı'nda (1 Krallar 18) Rab Tanrı'dır, Rab Tanrı'dır demeseydi, gökten ateş inip kurbanları tüketmezdi." ⁸⁵⁵ Kısacası, önce insanlar kabul etti ve ancak o .zaman ateş indi

Talmud bilginlerinden biri peygamberin "Malaki'nin Mordehay" olduğuna • karar verdi; başka bir haham "Malaki'nin Ezra" olduğuna karar verdi. ⁸⁵⁶ Bilginler İncil'i çürütmekle yetinmiyor, birbirlerinin sözlerini de geçersiz kılıyorlar. İncil'de peygamber Malaki'nin Yahudi Mordehay veya yazıcı .Ezra olduğuna dair hiçbir ipucu yok

Ester Kitabı, Haman'ın on oğlu olduğunu tekrarlar. ⁸⁵⁷ Bilgeler "Haman'ın • yüz oğlu olduğuna" karar verdiler. ⁸⁵⁸

Babil Talmudu, "Eyüp var olmadı veya yaratılmadı, ama bir benzetmeydi." • der. ⁸⁵⁹ Bu iddia İncil'le çelişir. Peygamber Hezekiel, Eyüp'ten Nuh ve Daniel ile birlikte bahseder ve üçünü de doğru kişiler olarak tanımlar. ⁸⁶⁰ Eyüp'ü Nuh ve Daniel gibi iki tarihi figürle karşılaştırmak, Talmud'da söylenenleri zayıflatır, sanki sadece bir benzetmeymiş gibi. Aslında, Kudüs Talmudu ⁸⁶¹ Babil'in suratına tokat atar ve Eyüp'ün Yakup'un kızı Dina ile evlendiğini söyler. ⁸⁶² Bilgelerin edebiyatında bir iç çelişki vardır; Eyüp gibi efsanevi bir figür, Dina gibi tarihi bir figürle nasıl evlenebilir? Eğer Eyüp sadece bir benzetmeyse, Dina ile evlendiğini söyleyenler yanılıyor; ama eğer Eyüp Dina ile evlenmişse, onu sadece bir benzetme olarak gören bilgiler yanılıyor. ⁸⁶³

Çıkış 4:25'te şöyle der: "Ve Zippora bir peştamal aldı ve oğlunun sünnet • derisini sünnet etti." Zippora'nın oğlunun sünnet derisini kesip sünnet ettiği siyah beyaz olarak yazılmıştır. Talmud bilginleri, sünnet törenini bir kadının gerçekleştirdiği gerçeğini kabul etmekte zorluk çektiler. Tevrat'ta söylenenlerle tamamen çelişerek, şöyle dediler: "Ve onu aldı - yani, kendisi almadı, fakat başkasına yapmasını söyledi... ve onu sünnet etti - başkasına yapmasını söyledi." ⁸⁶⁴ Bu nedenle Talmud sadece Tevrat'ı değil, aynı zamanda Zippora'nın -ve başka hiç kimsenin değil- oğlunun sünnet derisini kestiğini belirten Shemot Rabbah'ın Midraş'ını da • çelişmektedir. ⁸⁶⁵

:Yaratılış 6:13-20'de şöyle yazılmıştır •

Ve Tanrı Nuh'a dedi ki, "Bütün canlıların sonu önüme geldi... Kendine gofer ağacından bir gemi yap. Gemiye yapıp, ev ve dış cephe için bir örtüyle örteceksin... Ve Nuh Tanrı'nın kendisine emrettiği her şeye göre yaptı ve .öyle de yaptı

Bilgeler, Nuh'un gemiyi yüz yirmi yıllık bir sürede inşa ettiğini tespit ettiler. ⁸⁶⁶ Raşı buna onay verdi ve şöyle dedi: "Peki neden bu yapıyla uğraştılar? Böylece tufan neslinin insanları onu yaklaşık bin yıl boyunca bu işle meşgul göreceklerdi." ⁸⁶⁷ Ancak İncil metni farklı bir hesaplama öneriyor. Nuh gemiyi inşa etmeye başlamadan önce, üç oğlu Sam, Ham ve Yafet zaten doğmuştu; ⁸⁶⁸ hepsi tufandan iki yıl sonra, Sam yüz yaşındayken gemiyi terk ettiler. ⁸⁶⁹ Bilgelerin hesaplamasına göre, Sam gemiyi terk ettiğinde en az yüz yirmi bir yaşında olmalıydı , ⁸⁷⁰ ancak İncil açıkça sadece yüz yıllık !bir yaş belirtiyor

Yaratılış 18:8'de İbrahim'in üç misafirinin kendisine sunduğu sunudan • yedikleri açıkça belirtilir: "Ve ağacın altında onların başında durdu ve yediler." Ancak, daha önce gösterdiğimiz gibi, Bilgeler hiç yemediklerini iddia ediyorlar. ⁸⁷¹

Tevrat akrabalar arasındaki ensest ilişkiyi ve evliliği yasaklar: "Bir erkeğin • akrabalarından herhangi birine çıplaklığını açmak için yaklaşmayacaksın" (Levililer 18:6-17). Bununla birlikte, hahamlık yasası şöyle der: "Kız kardeşinin kızıyla veya erkek kardeşinin kızıyla evlenmek bir emirdir." ⁸⁷²

Bazı Talmud bilginleri, Tesniye 34:5-6'da açıkça Musa'nın Moab diyarında • öldüğü ve gömüldüğü belirtilmesine rağmen, Musa'nın ⁸⁷³ yılında ölmediğini . öğrettiler

Talmud, Mezmur 144'ü Tanrı'nın günde üç saat oturup "Leviathan ile • oynadığı" şeklinde yorumlar. ⁸⁷⁴ Ancak "Oynamak için yarattığın bu Leviathan'ı" ifade eden Mezmur 144:25-26, Leviathan'ın büyük denizde .oynadığından" bahseder

Chazal'a göre, peygamber Samuel'in oğullarının günah işlediğini söyleyen • herkes yanılıyor. ⁸⁷⁵ Bu, İncil'in açıkça "Ve katliamdan sonra saptılar, rüşvet aldılar ve adaleti çarpıttılar" (1 Sam. 8:3) demesine rağmen .böyledir

Talmud ⁸⁷⁶ Eli'nin oğullarının günah işlediğini söyleyen herkesin • yanıldığını belirtir. Fakat Samuel açıkça onların "Rab'bi tanımayan Belial'in oğulları" olduklarını belirtir (1 Samuel 2:12); ve ayrıca: "Ve gençlerin günahı çok büyüktü" (ayet 17); daha sonra "toplantı çadırını açan ordu kadınlarıyla" yatmaya bile cesaret ettikleri söylenir (ayet 22); üç ayet sonra babaları onlara günah işlediklerini söyler; ⁸⁷⁷ ve eğer bu yeterli

değilmiş gibi, 34. ayette Eli'ye her iki oğlunun da kötü işleri yüzünden bir .(günde öleceği söylenir (4. bölümde yerine getirilen bir kehanet Talmud'a göre, ⁸⁷⁸ , "Davut'un günah işlediğini söyleyen herkes sadece • yanılıyor." Ancak, 2. Samuel'de şöyle yazılmıştır: "Davut'un yaptığı şey RAB'bin gözünde kötüydü" (2. Samuel 11:27); 12. bölümde Davut, Natan'a şunu itiraf eder: "Rabbe karşı günah işledim" (ayet 13) ve cezalandırılır; Mezmur 111'de Davut, Tanrı'dan suçunu silmesini ister: "Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim ve senin gözünde kötü olanı .(yaptım" (ayet 6

Yalkut Şimoni ^{879'da}. Kral Süleyman'ın günah işlediğini söyleyen herkesin • yanlış olduğu belirtilir. Ancak 1. Krallar'da "Kral Süleyman birçok yabancı kadını sevdi... Rab'bin İsrail oğullarına, 'Onların arasına girmeyeceksiniz' dediği" (1. Krallar 11:1-2) yazılmıştır; kendisi için atları çoğalttı, ⁸⁸⁰ ve kalbini başka tanrılara çeviren eşleri, ⁸⁸¹. 6. ayette Süleyman'ın Tanrı'nın gözünde kötü olanı yaptığı belirtilir; 7. ayette putlara sunaklar diktiği belirtilir; 9. ayette: "Ve Rab Süleyman'a öfkeleni, çünkü yüreği İsrail'in Tanrısı Rab'den dönmüştü" belirtilir; ve 14. ayette, eylemlerinin ardından .Tanrı'nın onun için bir iblis yarattığı belirtilir

Yaratılış 9:1-7'de Tanrı, Nuh'un oğullarına dörtten fazla emre itaat • etmemelerini emreder. Bedo Bilgeleri ek emirler eklediler - yedi "Nuh'un oğullarının emri", ^{882'si} İncil'de sadece ikisi görünür. Geri kalanların hepsi Tevrat'ın ısrarıyla listeye dahil edildi! Başka bir yerde, hahamlar Nuh'un oğullarının sadece yedi değil, otuz emir bile aldığını iddia ediyor. ⁸⁸³

Boşanma konusuyla ilgili olarak Tevrat şöyle der: "Bir adam bir kadın alıp • onunla evlenirse, kadın adamın gözünde lütuf bulmazsa, çünkü adam kadında utanç verici bir şey bulmuşsa, ona bir boşanma kitabı yazar, verir ve onu evinden kovar" (Tesniye 24:1). Tevrat'a göre, sadece zina veya zina boşanma sebebi olarak kabul edilebilir. ⁸⁸⁴ Buna rağmen, Hillel Hanedanı bir kocanın karısını "kedaicha onun için olgunlaşmış olsa bile" boşayabileceğini öğretti. Ve Haham Akiva şöyle hükmetti: "Ondan daha güzel bir kadın bulsa bile." ⁸⁸⁵ Ketubot Risalesi 22:2'de, Bilgelerden, kullanımın Varlığı sırasında sesini yükselten bir kadını boşamanın caiz ve .uygun olup olmadığı sorusunu ele almaları istenmektedir

İncil, Daniel ve arkadaşlarının "kusursuz, fakat görünüşte mükemmel, her • hikmet ve bilgide usta, bilgide usta ve bilimde yetenekli çocuklar" olduğunu belirtir (Daniel 1:4). "Bu dört çocuğa gelince, Tanrı onlara her türlü edebiyat ve hikmet konusunda bilgi ve beceri verdi: ve Daniel her türlü vizyon ve düşte anlayışa sahipti" (ayet 17). İncil, Daniel'in bilgeliğini

övüyor, ancak Rava "Daniel'in hesabında hata yaptığını", yani 9. bölümde yaptığı hesaplamada hata yaptığını iddia ediyor. ⁸⁸⁶ Rava neye kelimesine. "בְּנֵי" güveniyor? 9:2. bölüme ve daha spesifik olarak Rava'ya göre, bu "Ben hata yaptım" anlamına geliyor. Bu, Daniel kitabı boyunca NIV'deki kökün bilgelik, eğitim ve bilgi ile ilişkilendirilmesine rağmen böyledir. ⁸⁸⁷

Musa'nın Tevrat'ında şöyle yazılmıştır: "Ve levhalar Tanrı'nın eseri idi ve yazı Tanrı'nın yazısıydı, levhalar üzerindeki özgürlük yazısıydı" (Çıkış 32:16). Bu ayet, Tevrat'ın taş üzerine kazınmış olduğunu açıkça ortaya koyar ve bu da emirlerin bağlayıcı doğasını vurgular. Ancak, hahamların Tevrat'ı istedikleri gibi yorumlama özgürlüğünü haklı çıkarmak için metni değiştirdiler ve "Özgürlük" yerine "özgürlük" okuyun" dediler. ⁸⁸⁸

Tesniye 24:15 şöyle der: "Babalar çocukları için, çocuklar da babaları için öldürülmeyecekler. Bir adam kendi günahı için ölecek." Hezekiel 18:4, 20 şöyle der: "Günah işleyen can ölecek... Oğul babasının suçunu taşımayacak, baba da oğlunun suçunu taşımayacak. Doğruların doğruluğu onun üzerinde olacak, kötülerin kötülüğü de onun üzerinde olacak." İncil'in açık mesajının aksine, Bilgeler "adak günahı yüzünden bir adamın karısı ölür...adak günahı yüzünden oğullar gençken ölürler." ⁸⁸⁹ Radak "genç oğullar babalarının günahı yüzünden ölürler" dedi ⁸⁹⁰ ve Rashi "genç oğullar babalarının günahı yüzünden Cennetin elinde ölürler" yorumunu yaptı. ⁸⁹¹ Başka bir deyişle, İncil oğulların babalarının günahları yüzünden öldürülmeyeceklerini söyler; Talmud ve önde gelen geleneksel yorumcular ise tam tersini öğretir.

Tevrat, erkek cinsel ilişkisini yasaklar ve buna iğrençlik der. ⁸⁹² Oysa Maimonides şöyle der: "Hatırlanan kişi... eğer hatırlanan kişi dokuz yaşında veya daha küçükse, ikisi de muaftır." ⁸⁹³ Başka bir deyişle, Maimonides, biri henüz dokuz yaşında değilse, iki erkek arasındaki cinsel ilişkiye izin verir. Bu hükümde, hem eşcinselliğe hem de pedofiliye izin verir.

Belirtildiği gibi, Mişna "üç yaşında ve bir günlük bir kızın içeri girmesiyle kutsallaştırıldığını" belirtir. ⁸⁹⁴ Üç yaşına gelmiş bir yürümeye başlayan çocuğun evlenmesine ve bir beilaya sahip olmasına izin verilir! ⁸⁹⁵ Raşi, Tevrat'ta bunun için bir emsal bile buldu ve İshak'ın Rebekka ile üç yaşındayken evlendiğini belirledi. ⁸⁹⁶ Ancak Tekvin 24:15-20'deki Rebekka'nın tanımına dikkat edin

Ve işte, Rebeka dışarı çıktı... ve testisi başının üstündeydi. Ve genç kız çok güzel görünüyordu, bir bakireydi ve onu hiç kimse tanımamıştı. Ve su

çekildi ve testisini doldurdu ve yukarı çıktı. Ve hizmetçi onu çağırmak için koştu ve dedi ki, Lütfen testisinden biraz su ver. Ve dedi ki, İç, efendim. Ve acele etti ve testisini eline indirdi ve ona içirdi. Ve onun için su çekmeyi bitirdi ve dedi ki, Develerin için de su çekeceğim, içmeyi bitirinceye kadar. Ve acele etti ve testisini kuyuya indirdi ve tekrar kuyuya çekmek için koştu .ve bütün develeri için su çekti

Üç yaşındaki bir kız çocuğu böyle mi davranır? Yitzhak ile ilk karşılaşmasının anlatımı, onun zaten bir kadın veya yetişkin bir kız :olduğunu da açıkça ortaya koyuyor

Ve Rebeka gözlerini kaldırdı ve İshak'ı gördü ve deveden indi. Ve hizmetçiye dedi, Bizi çağırmak için tarlada yürüyen bu adam kimdir? Ve .(hizmetçi dedi, O benim efendimdir. Ve efayı aldı ve oturdu (ayetler 64-65

Yaratılış 18 ^{897'den} , İbrahim'in üç misafirinden birinin Tanrı'nın (Adonai) • kendisi olduğu açıktır. ⁸⁹⁸ Ancak İncil'in sadeliği, Bilgelerin üç adamın "Mikail, Cebrail ve Rafael" olduğunu belirlemesini engellememiştir. ⁸⁹⁹ Apaçık olanı kabul etmemek için hahamlar, İncil'de hiç adı geçmeyen "Rafael" adında bir melek uydurmak zorunda kalmışlardır. Yaratılış 18 2-3, Mamre meşelerine yaptıkları ziyareti anlatır. İbrahim, "çadır kapısından onlara seslendi ve yere kadar eğildiler. Ve dedi ki, Rabbim, eğer şimdi gözünde lütuf bulduysam, kulunun yanından geçme." İbrahim'in bunlardan birini Tanrı olarak tanıdığı açıktır, çünkü tekil olarak konuşur ve ona "Rab" diye hitap etmekten çekinmez. ⁹⁰⁰ Ancak bu, Raşi'nin (4. ayetin yorumunda) İbrahim'in üç adamı Arap putperestleri .olarak gördüğüne karar vermesini engellememiştir

Tevrat, Şabat gününü hatırlamamız ve kutlamamız ve onu • kutsallaştırmamız gerektiğini açıkça belirtir. Sadece biz değil, aynı zamanda evimizin tüm üyeleri, "kapılarınızın içindeki yabancı" da dahil (Çıkış 20:10; Tesniye 5:14). Bilgeler "yabancı" kelimesinin anlamını çarpıttılar ve bunun din değiştirmiş birini ifade ettiğini belirlediler, ⁹⁰¹ ancak bu durumda (ve genel olarak İncil'de) "yabancı" bir yabancı ve bir garip anlamına gelir. ⁹⁰² Şabat'ta aramızda yabancıyı işe almama emrine rağmen , ⁹⁰³ hahamlar "Şabat'ın yabancısı" ifadesini icat ettiler, ⁹⁰⁴ ve bir yabancından açıkça iş yapmasını istemenin yasak olduğunu, ^{905 ise} ima yoluyla bir yabancıya söylemenin izin verildiğini hükmettiler. ⁹⁰⁶ Bu arada, bir yabancıya Şabat günü iş yapması için imada bulunulmasına izin veren hahamlar, Şulhan Aruh'taki "Ve ona [yabancıya] bunu yapması için imada bulunmak bile yasaktır" ifadesini ihlal etmektedir. ⁹⁰⁷ "Şabat'ın yabancısı" ifadesi, Bilgelerin bir yandan "yabancı" teriminin açık anlamını

çarpıttıklarında ve diğer yandan Tanrı'nın emrettiği gibi onun Şabat günü dinlenmesini engellediklerinde günaha günah eklediklerini göstermektedir.

⁹⁰⁸

Yaratılış 4:1-2'de açıkça şöyle yazıldığını daha önce tartışmıştık: "Ve adam karısı Havva'yı tanıdı ve o da tanıyıp Kayin'i doğurdu. Ve kardeşi Habil'e onu ekledi." Bilgeler çılgın hayal güçlerini dizginleyemediler ve bu durumda da Tevrat'a aykırı davrandılar: "Bu kadın [Havva], ekilen her şey gebe kaldı ve Baal'i doğurdu; bir yılan ona geldi ve Kayin'i gebe bıraktı ve daha sonra Adem ona geldi ve Habil'i gebe bıraktı." ⁹⁰⁹ Tevrat, Kayin ve Habil'in Adem ve Havva'dan doğduğunu belirtti; ancak Bilgelere göre, Habil gerçekten de Adem ve Havva'dan doğmuşken, Kayin Havva ve yılanın birleşmesinden doğmuştur

Belirtildiği gibi, Bilgeler Tevrat emirlerine ekleme veya çıkarma yapma • yasağını görmezden geldiler ⁹¹⁰ ve kadınlara İncil'de yalnızca kadınlara yönelik emirler olarak belirtilmeyen emirler yüklediler: "Kadınlar doğum yaparken üç suçtan ölürlər: Ayaklarını yıkamakta, halada yemek pişirmekte ve mum yakmakta dikkatli olmadıkları için" (Mişna, Şabat 2). ⁹¹¹ Hahamlar kadınlara yalnızca iki tamamen yeni emir (halla ve mum yakma) yüklemekle kalmadılar, aynı zamanda Tevrat'ta hiçbir şekilde bahsedilmeyen bir cezayla da tehdit ettiler

Ayrıca, Çıkış 20:3'te tapınma amacıyla heykel veya görüntü yapmanın • yasaklanmasına aykırı olarak, Yalkut Yosef ^{912'de} , hahamların görüntülerinin evin duvarlarına yapıştırılmasının aslında caiz ve hatta uygun olduğu ve bu mitzvanın bir bereket getireceği iddia edilmektedir

Yaratılış 2:21-22'ye göre, Havva yaratılmadan önce, "Tanrı Adem'in • üzerine derin bir uyku getirdi ve o uyudu, ve onun kaburgalarından birini aldı... ve Adem'den aldığı kaburgayı bir kadına dönüştürdü." Bilgeler, bir sebepten dolayı farklı bir versiyon seçtiler ve Tanrı'nın Havva'yı Adem'in kuyruğundan yarattığını belirttiler. ⁹¹³ Ayet açıkça "kaburga" kelimesini belirtirken, Hahamlar "kuyruk" diyorlar

Sayılar 19:16'ya göre, "Ve kim açık alana kılıçla veya bir ölüye veya bir • insan cesedine veya bir mezara dokunursa, yedi gün kirli sayılacaktır." Bu nedenle, Tevrat bizi ölü bir bedene veya mezarına dokunmaktan, hele ki ölüleri aramaktan kaçınmaya teşvik eder. ⁹¹⁴ Bilgeler, takipçilerini doğru kişilerin mezarlarına secde etmeye ⁹¹⁵ ve ölüleri aramaya teşvik ederken.

⁹¹⁶ Çoğu haham bu geleneği teşvik eder. ⁹¹⁷

:Daniel 12:1-3'te şöyle deniyor •

Ve o zaman halkın kurtarılacak, kitapta yazılan her şey. Ve yeryüzünün tozunda uyuyanların çoğu uyanacak, kimisi sonsuz yaşama, kimisi utanca ve sonsuz aşağılanmaya. Ve bilge olanlar gök kubbenin parlaklığı gibi .parlayacak ve doğru olanlar yıldızlar gibi sonsuza dek ve daima

Ebedi hayata uyanacak ve sonsuza dek gök kubbenin parlaklığı gibi parlayacak olan doğru kişilerin aksine, kötüler ebedi rezilliği, yani ebedi utancı miras alacaklardır. ⁹¹⁸ Fakat Haham Akiva, Tanrı'nın sözünden etkilenmemiş gibi görünüyordu ve şöyle dedi: "Kötülerin cehennemlerindeki yargılanmaları on iki aydır." ⁹¹⁹ İncil "ebedi rezillik için" diyor; Haham Akiva .bunun sadece birkaç ayı ifade ettiğini belirledi

Nehemya 8:15'te şöyle denir: "Dağa çıkın ve zeytin dalları, zeytin ağacı • dalları, mersin dalları, hurma dalları ve kalın ağaç dalları getirin ve çardaklar yapın, yazıldığı gibi." Mersin kalın bir ağaç değildir! ⁹²⁰ Ancak ayet farklı ağaç türlerini listelese ve mersin ile kalın ağaç arasında ayırım yapsa da, Bilgeler şunu savundu: "Biz mersindik, kalın ağaçtık." ⁹²¹ Başka bir deyişle, mersin ve kalın ağaç aynıdır. ⁹²²

Ester Kitabı, Mordekai'nin annesi ve babasının ölümünden dolayı Ester'i • kızı olarak evlat edindiğini ve cariyesi olduğunu vurgular: "Ve Hadassa'nın, yani Ester'in sırdaşıydı... ve annesi ve babası öldüğünde, Mordekai onu kızı olarak aldı" (Ester 2:7, 15, 20). Hazal, metni çürütmekten çekinmemiş ve Mordekai'nin Ester ile evlendiğini ve onunla evlilik ilişkisi yaşadığını belirtmiştir: "Ahaşveroş'un kucağında durur, yıkanır ve Mordekai'nin kucağında otururdu." ⁹²³ Hatta son kelimeyi .çarpıtarak "Kızına ev dışında bir şey demeyin" demişlerdir

Hahamlık yasası, Tevrat'ın Şabat günü Havdala'nın kutlanmasını • emrettiğini belirlemiştir: "Tevrat'taki pratik bir emir, Şabat gününü sözlerle kutsamaktır... ve kişi içeri girerken ve çıkarken bunu hatırlamalıdır; içeri girerken günün kutsamasıyla ve dışarı çıkarken Havdala ile." ⁹²⁴ Ancak Tevrat'ta Şabat'ın kutsanmasını emreden tüm yerlerde bu mitzvahtan bahsedilmemektedir. ⁹²⁵ Yine, Tevrat'a mitzvahlar eklememe uyarısına .rağmen, ⁹²⁶ hahamlar kendi mitzvahlarını eklediler

Tevrat, vatandaşlarına borç verenlerin faiz ve para cezası almasını • yasaklar. ⁹²⁷ Fakat Bilgeler, yeşiva öğrencilerinin faizle borç vermesine izin verdiler. ⁹²⁸

Yaratılış 8:6-7'de şöyle yazılmıştır: "Ve kırk günün sonunda oldu ki, Nuh • yaptığı geminin penceresini açtı. Ve bir kuzgun gönderdi ve o gidip yeryüzünden suların kuru diyarına geri döndü." Bilgeler⁹²⁹ kuzgunun Nuh'u, sadece Nuh'un kuzgun karısıyla komplosunu gerçekleştirebilmesi için

onu gemiden göndermekle suçladığını iddia ederler. [Talmud⁹³⁰](#) ve Rashi'nin Yaratılış 8:7'ye ilişkin yorumu, Nuh'un kuzgunun karısına hizmet etmek .istediğini ima eder

Talmud, sürgünden sonra "on kabilenin" İsrail Topraklarına geri • dönmeyeceğini belirtir. Bu görüş, Tanrı'nın "İsrail'in tüm ailelerini" bir araya getireceği ve onları Topraklara geri döndüreceği şeklindeki İncil görüşüyle çelişir. [931](#)

Haham Shimon bar Yochai şöyle dedi: "Siz Adem olarak • adlandırılıyorsunuz ve Adem adında putperestler [Yahudiler] yoktur." [932](#) Yani, İsrail'den farklı olarak, Yahudi olmayanlar Adem statüsüne ulaşmazlar ve bu nedenle insan değildirler. Bu ifade çok garip geliyor, özellikle de İncil'de Tanrı Yahudi olmayanlara da "Adem" dediğinden. Adem ve Havva "Adem" olarak adlandırıldı; [933](#) Tanrı, hem Tufandan önce hem de sonra Yahudi olmayanlara "Adem" dedi, [934](#) ve Mısırlılardan "Adem" olarak bahsetti. [935](#)

Yaratılış 5:23-24'te şöyle yazılmıştır: "Ve Hanok'un bütün günleri üç yüz • altmış beş yıldır. Ve Hanok Tanrı ile yürüdü; ve Tanrı onunla değildi; çünkü Tanrı onu aldı." "Yürüdü" kelimesi Tevrat'ta sadece olumlu bir anlamda görünse de (örneğin: "Bunlar Nuh'un çocuklarıdır, Nuh, doğru bir adam, kuşaklarında kusursuz, Nuh Tanrı ile yürüdü"), [936](#) Bilgeler Hanok'un "dalkavuk olduğunu - bazen doğru, bazen kötü" olduğunu ve bu nedenle "doğruların timusanına [kitabı] değil, kötülerin timusanına yazıldığını" belirlediler. [937](#) Tevrat, Hanok'u sadece olumlu bir ışıktaki tanımlarken, hahamlar adamın aynı zamanda kötü olduğunu ve bu nedenle kötülerin .kitabına yazıldığını savunuyorlar

Yaratılış 49:33'te şöyle yazılmıştır: "Ve Yakup oğullarına emredebildi ve • ayaklarını yatağa topladı, ve son nefesini verip halkına kavuştu." :50:5-7'de Yusuf Firavun'a şöyle der

Babam bana yemin ettirdi ve dedi ki, İşte, Kenan diyarında kendim için kazdığım mezarımda ölüyorum, beni oraya gömeceksin: ve şimdi çıkıp babamı gömeceğim ve geri getirileceğim. Ve Firavun dedi ki, Çık ve babanı .göm, sana yemin ettirdiğin gibi. Ve Yusuf babasını gömmek için çıktı

Tüm bu pasajlar Yakup'un öldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Haham Yochanan kendi başına ikna olmamış ve kararlı olmamıştır: "Babamız Yakup ölmedi." [938](#)

[Tevrat büyücülük uygulamasını kesinlikle yasaklar. Çıkış 22:17'de şöyle der: "Bir büyücü yaşamaz" ve Tesniye 18:10'da •](#)

• [söyle der: "Aranızda oğlunu veya kızını bir büyücüye \[veren\]\(#\) bir adam bulunmayacaktır](#)

:Yaratılış 1:6-10'da şöyle deniyor •

Ve Tanrı dedi ki, Suların ortasında bir kubbe olsun ve suları sulardan ayırsın. Ve Tanrı kubbeyi yaptı ve kubbenin altındaki suları kubbenin üstündeki sulardan ayırdı: ve öyle oldu. Ve Tanrı kubbeye Gök adını verdi: ve akşam oldu ve sabah oldu, ikinci gün. Ve Tanrı dedi ki, Göğün altındaki sular bir yere toplansın ve kuru toprak görünsün: ve öyle oldu. Ve Tanrı kuru toprağa Dünya adını verdi ve suların bir araya toplanmasına Denizler .adını verdi

Böylece, suyun ve denizin yaratılışı anlatılır; Tanrı bunu tek başına, dış bir etkenin müdahalesi olmadan yapmıştır. Ancak Bilgeler, Tanrı'nın denizi yaratmaya çalıştığında, önce adı "Rahav" olan deniz tanrısıyla yüzleşmesi gerektiğine hükmetmişlerdir. ⁹⁴²

Daniel'in üç arkadaşı—Şadrak (Hananya), Meşak (Mişel) ve Abednego • (Azarya)—görüntünün önünde eğilmeyi reddettikleri için ateşli bir fırına atıldılar. Bu açıkça zorla ve kendi istekleri dışında yapıldı. ⁹⁴³ Yine de Bilgeler, üçünün intihar girişiminde bulunduğunu belirlediler. ⁹⁴⁴

Eyüp, İncil'de doğru bir adam⁹⁴⁵ ve yeryüzünde eşi benzeri olmayan, • "kusursuz ve doğru, Tanrı'dan korkan ve kötülükten uzak duran" (Eyüp 1:1-8, 2:3) bir adam olarak, dudaklarıyla günah işlemeyen ⁹⁴⁶ ama Tanrı'ya doğruyu söyleyen biri olarak tanımlanıyor.⁹⁴⁷ Ancak Rava ve Haham Eliezer bu tanımlamalardan pek etkilenmediler ve Eyüp'ün kalbinde günah işlediğini ve hatta "kendiliğinden bir kâseyi devirmeye", yani Tanrı'yı lanetlemeye çalıştığını iddia ettiler.⁹⁴⁸ Başka bir deyişle , İncil .Eyüp'ü haklı çıkardı, Bilgeler onu kınadı

Yaratılış 11:7-9, Tanrı'nın Babil Kulesi'ni inşa edenlere neler yaptığını • :anlatır

Orada dilleri o kadar iftira ve karalamayla doluydu ki, kimse komşusunun dilini dinlemiyordu. Ve Rab onları oradan tüm yeryüzüne dağıttı ve şehrin .tuğlalarını yıktılar... Ve Rab onları oradan tüm yeryüzüne dağıttı

Yukarıdaki açık tasvire rağmen, bilgeler Tanrı'nın birçoğunu cezalandırdığını ve onları maymuna dönüştürdüğünü tespit ettiler. ⁹⁴⁹ Yani: Tevrat, Tanrı'nın onların dillerini karıştırdığını ve onları tüm dünyaya dağıttığını söylüyor; Midraş ise Tanrı'nın onları maymuna dönüştürdüğünü .söylüyor

:Çıkış 32:1'de şöyle yazılmıştır •

Ve halk Musa'nın dağdan inmekte geciktiğini gördü ve halk Harun'un etrafında toplandı ve ona dediler ki, "Gel, önümüzde gidecek tanrılar yap.

".Mısır diyarından çıkardığımız bu adam Musa'ya ne oldu bilmiyoruz Bushash" kelimesinin "gecikmiş" anlamına geldiği açıktır ve bu aynı" zamanda İncil İbranice sözlüğünde de yorumlandığı şekildedir. Bilgeler anlamı tamamen çarpıtmışlardır: "Bushash demeyin, altı gel; Musa göğe yükseldiğinde İsrail'e şöyle dedi: Kırk günün sonunda, altı günün başında geleceğim." ⁹⁵⁰

Babil Talmud ⁹⁵¹'de "Babamız İbrahim tüm Tevrat'ı korudu" ifadesi yer almaktadır. Ancak İncil, Tevrat'ın yasaklamasına rağmen İbrahim'in kız kardeşiyle - yani babasının kızıyla evlendiğini belirtmektedir . ⁹⁵²

Talmud, Tanrı'nın konuştuğu tek kadının Sarah olduğunu belirtir. ⁹⁵⁴ Ancak bu, İncil'deki anlatımlarla çelişir. Sonuçta, Havva'ya konuşmuştur: "Kadına dedi ki..." (Yaratılış 3:16); Hacer'e: "Ve kendisine konuşan Rabbin adını çağırırdı, 'Sen bir görensın'" (Yaratılış 16:13); Rebekah'a: "Ve Rab ona dedi ki" (Yaratılış 25:23). Ancak, Bilgeler bunun yalnızca bir melek olduğuna hükmetti. ⁹⁵⁵

Rav Huna şöyle demiştir: "İyi bir adama iyi bir rüya gösterilmez; ve kötü bir adama kötü bir rüya gösterilmez." ⁹⁵⁶ Rav Huna'nın kesin ifadesinin aksine, İncil iyi rüyalar gören en az iki iyi insan örneği verir: Rüyasında Tanrı'nın tohumunu çoğaltacağını, ona miras olarak Kenan topraklarını vereceğini ve onu yalnız bırakmayacağını gören Yakup; ⁹⁵⁷ Yusuf rüyasında kardeşlerinin kendisine boyun eğeceğini ve kendisinin onlara hükmedeceğini gördü; ⁹⁵⁸ Buna karşılık, Firavun hem iyi hem de kötü olan iki rüya gördü. ⁹⁵⁹ Bu arada, Talmud ekler ve "rüyada buğday gören barış görür" diye güvence verir; ⁹⁶⁰ ancak Firavun'un rüyasında, buğday mahsulleri hem yedi iyi yılı hem de yedi kötü yılı önceden haber veriyordu. ⁹⁶¹

Yaratılış 1:27, Tanrı'nın Adem ve Havva'yı altıncı günde yarattığını ve daha sonra yarattığı her şeyin çok iyi olduğunu ilan ettiğini belirtir. ⁹⁶² Yedinci günde, Tanrı'nın yarattığı tüm işlerden dinlendiğini söylenir. ⁹⁶³ 3:24 bölümünde Tanrı'nın insanı cennetten kovduğu söylenir ve ancak 4. bölümde, kovulmanın ardından, "Adam karısı Havva'yı tanıdı ve hamile kaldı ve Kayin'i doğurdu... ve kardeşi Habil'i doğurdu" (ayetler 1-2) denir. Yani Kayin ve Habil, Aden bahçesinin dışında, Şabat'tan ve Adem ile Havva'nın günahından sonra doğmuşlardı. Ancak Bilgeler, yaratılışın altıncı gününün sekizinci saatinde (Şabat başlamadan önce) Adem ile Havva'nın çiftleştiğini ve çocuklarının günah işlemeyen önce bile bahçede

doğduğunu belirlediler. ⁹⁶⁴ Dahası, bilgeler Adem ve Havva'nın Cennet Bahçesi'nden gün batımları arasında, Şabat başlamadan hemen önce kovulduklarını tespit ettiler. ⁹⁶⁵ Ve daha önce Tevrat'tan hiçbir referans almadan Talmud'un Adem ve Havva'nın çiftleştiği andan Habil ve Kabil'in doğmasına kadar en fazla bir saat geçtiğini tespit ettiğini belirtmiştik. ⁹⁶⁶ Mişna'da bilgeler, bir erkeğin on sekiz yaşında evlenmesi gerektiğini, yirmi yaşına kadar-
:evlenmeyen herkesi Tanrı'nın öldüreceğini belirtmişlerdir

Yirmi yaşına kadar Allah, şükürler olsun, bir adamın evlenmesini bekler; yirmi yaşı geldiği ve evlenmediği için: Kemikleri şişecek, der. ⁹⁶⁸

Fakat bu prensip İncil'de hiç belirtilmemiştir ve hatta Tevrat'la açık bir şekilde çelişmektedir: İshak, yaklaşık kırk yaşındayken Rebekka ile evlendi; ⁹⁶⁹ Yusuf, Osnat ile evlendiğinde otuz yaşındaydı ; ⁹⁷⁰ Musa, kırk yaşında Zippora ile evlendi. ⁹⁷¹ Elbette, hiçbiri bu kadar geç yaşta evlendiği için kınanmadı. ⁹⁷²

?Tevrat'ın yetmiş yüzü mü

Bilgelerin edebiyatı ile İncil arasında yüzlerce teolojik, felsefi ve filolojik çelişkinin varlığı iyi bilinen bir gerçektir. Tevrat çeşitli konular hakkında bir şey söylerken, hahamlar tam tersini söyler. Hahamlar, birçok çelişkiyi mantıklı kılma çabasıyla, tek bir metnin birbiriyle çelişen yetmiş kadar .farklı yorumu olabileceğini öğretir

Tevrat'ın yetmiş yüzü" ifadesi İncil'de hiç geçmez; ilk olarak MS 11.-12." yüzyıllarda yaşamış olan yorumcu Abraham İbn Ezra tarafından ortaya atılmıştır. İbn Ezra, Yahudi olmayanlar arasında yaşamış ve Sözlü Tevrat'a inanmayan Karaite Yahudiliği'ne ve ayrıca Hristiyanlığa karşı polemiklere katılmıştır. Görünüşe göre, Sözlü Tevrat ile Yazılı Tevrat arasında kendisine sunulan çelişkilere bir çözüm bulamadığı bir durumda kendini bulduğunda bu terimi ortaya atmıştır. ⁹⁷³

Hillel ve Şammay'ın öğrencileri arasındaki ihtilaf ve çelişkilerle ilgili olarak :Talmud'da şöyle denilmektedir

Üç yıl boyunca "Ş" ve "B" konusunda anlaşamadılar ; bazıları bizim söylediğimiz yasayı söylüyor, bazıları da bizim söylediğimiz yasayı söylüyor. Bir ses çıktı ve dedi ki: Bunlar ve bunlar yaşayan Tanrı'nın sözleridir. ⁹⁷⁴

Tevrat'ın yetmiş yüzü olduğu fikri ciddi bir sorun yaratır. Chazon Ish bunu biraz farklı bir şekilde ifade ederek "Rişonim'in tüm sözleri Sina'dan çıkışları kadar güvenilirdir... ve sözlerinden sapmaya yer yoktur" der. ⁹⁷⁵ Ancak bu tür iddialar Tanrı'nın adını lekeler; çünkü bir haham bir şeyin "beyaz"

olduğunu iddia ederken, bir başka haham aynı şeyin "siyah" olduğunu söylerse ve ikisi de Tanrı adına konuşursa, o zaman Tanrılığın kendisinde .bir anlaşmazlık vardır

Tevrat'ın yetmiş yüzü olduğu kavramı, mantıktan yoksun bir durum yaratır, buna göre: 2 + 2 mutlaka 4 değildir, çünkü bu basit egzersizin yetmiş farklı cevabı olabilir: 5, 6, 7, vb. Birçok gerçek birbiriyle çelişiyorsa, o zaman tek bir mutlak gerçek yoktur. Ayrıca, "Tevrat'ın yetmiş yüzü" kavramının gerçek bir anlamı yoktur. Haham dini, yasal-halakhic bir sistemdir ve pratikte bir .yasanın yetmiş yönünün olması imkansızdır

Haham Takvimi İncil Takvimiyle Çelişiyor

Roş Aşana. Tevrat'a göre, ilkbahar ayı (Nisan) yılın ilk ayıdır, ⁹⁷⁶ ayların ilk ayıdır. ⁹⁷⁷ Fakat hahamlar yılın yedinci ay olan Tişri'de başlayacağını belirlediler. ⁹⁷⁸ Tarihsel bir inceleme, Bilgelerin yılın başlangıcını sonbaharda belirlemelerinin sebepsiz olmadığını ortaya koyuyor; aslında İsrail Toprakları çevresinde yaşayan halkların putperest bir geleneğini benimsedikleri ortaya çıkıyor. ⁹⁷⁹

Bazı bilginler, hahamlık hukukunun bu konuda eski Kenan geleneğiyle uzlaştığına inanıyor. Diğerleri ise, Tişri'nin ilkinin "Banknotların Minyan'ının etkisi altında, yani Seleukos Hanedanlığı zamanından itibaren tek ve tanınan Roş Aşana" olduğuna inanıyor. ⁹⁸⁰ Hahamlar, yılın tarımsal döngüsüne ve yılın dört mevsime bölünmesine göre Roş Aşana'yı Tişri'nin ilk günü olarak belirlediler, ⁹⁸¹ Babil, Akad, Mısır ve Kenan takvimlerinin geleneği olduğu gibi. ⁹⁸² Yahudi halkı bugün, Bilgeler tarafından "İsrail'de kabul edilen geç Babil takviminin ay adlarını" kullanıyor. ⁹⁸³ Bu arada, Babilce'de "Tişri" "başlangıç, başlangıç" anlamına geliyor. ⁹⁸⁴

Ne kadar garip! Bir yandan hahamlar, pagan bir gelenek olduğu ve Yahudiliğe yabancı olduğu gerekçesiyle sivil yılın sonunu (31 Aralık ile 1 Ocak arasındaki gecede kutlanır) reddediyorlar; diğer yandan, İncil'deki Roş Aşana'yı (Nisan'a denk gelir) reddedip, bunun yerine Tişri'ye denk gelen Akad Roş Aşana'sını koyuyorlar. ⁹⁸⁵

:Bilgeler ayrıca şunları da söylediler

Roş Aşana'da üç kitap açılır: kötülerin, salihlerin ve vasatların bir kitabı... (Şemot 3:1): 'Ve eğer hiçbiri yoksa, yazdığın kitaptan beni sil'; beni sil - bu kötülerin kitabıdır; senin kitabın - bu salihlerin kitabıdır; senin yazdıkların - bu vasatların kitabıdır (Bavli, Roş Aşana 16:2). ⁹⁸⁶

Bu iddia Tevrat'tan sapmaktadır. Sonuçta, tek bir kitabın tefsiridir. ⁹⁸⁷ Talmud'un söylediğinin aksine, İncil'de Roş Aşana'da gökyüzünde kitapların

açıldığına dair en ufak bir ipucu bile yoktur. Aslında, insanların kaderinin kaydedildiği çeşitli kitaplar fikri Mezopotamya bölgesindeki pagan :kültürlerde yaygındır

Bulunan eski belgelerden biri] kralın günahlarının tabletlerinin kırılması] isteğinden bahseder. Bu nedenle, Mezopotamya'da insanların günahlarının ve belki de doğruluklarının cennetin tabletlerine kaydedildiğine inanılırdı.

Kayıtların iptali tabletlerin kırılmasıyla ifade edilir. ⁹⁸⁸

Bilgeler bu inancı neredeyse kelimesi kelimesine kopyaladılar ve Musa'nın tabletleri kırdığında, "halk için şefaet etmek amacıyla" öğrettiğini hükmettiler: "Tabletler var olduğu sürece, İsrail'i üzerlerine yazılmış yasalara göre yargılamak için yer vardı; tabletler kırılır kırılmaz hafifletici nedenler ortaya çıktı ve İsrail için bir tövbe kapısı açıldı." ⁹⁸⁹

Yom Kippur. Levililer 23:2, Tanrı'nın belirlediği şekilde İsrail'in bayramlarını listeler. Kutsal yazılar, bunların "kutsal olarak ilan edeceğiniz Rab'bin bayramları, bunlar benim bayramlarımdır" olduğunu vurgular. Bayramlar Tanrı'ya aittir ve her birinin kesin tarihini belirleyen O'dur. 27. ayette şöyle belirtilir: "Ancak bu yedinci ayın onuncu günü, Kefaret Günü, sizin için kutsal bir toplantı olacaktır." Bu nedenle Yom Kippur, her yıl tam olarak Tışri ayının 12'sine denk gelmelidir. ⁹⁹⁰ Ancak bu gerçek, Bilgelerin Yom Kippur'u kararlı bir yüzle kirletmelerini ve tarihi bir hata olmasına rağmen 11 Tışri ayının ^{991'ine} değiştirmelerini engellemedi . ⁹⁹² Maimonides, bilgelerin hesaplamalarında hata yapıp yapmadıklarının bir önemi olmadığını, kendi hükümlerinin geçerli olduğunu ileri sürmüştür: "İster saggin, ister mut'ayin, ister anusin olsun - kutsaldır ve herkes, onları kutsadıkları günde bayramları düzeltmekle yükümlüdür: Bir hata yaptıklarını bilseler bile, onlara güvenmelidirler." ⁹⁹³

Haftalar. "Ve siz kendiniz için sayacaksınız, Şabat'tan sonraki ertesi günden, Omer'i sallama sunusunu getirdiğiniz günden itibaren, yedi dinlenme Şabat'ı olacak" (Levililer 23:15). Omer'in sayımı, Mayasız Ekmek Bayramı sırasında haftanın ilk günü başlaması gerekiyor. Prof. Yaakov :Chaim Tigai açıklıyor

Bağlamdan, bunun belirli bir tarihe bakılmaksızın, ilk Omer hasadından sonraki haftanın ilk gününe, Mayasız Ekmek Bayramı sırasında veya sonrasında, atıfta bulunduğu anlaşılıyor... Ferisiler, 'Şabat'tan sonraki yarın' ifadesini haftanın ilk gününe değil, 'Şabat'tan sonraki güne, insanların işten dinlendikleri ve Mayasız Ekmek Bayramı'nın yedi gününün ilk gününe atıfta bulunuyor olarak yorumladılar. Böylece, Omer'in sunulmasının ve Omer'in sayımının Mayasız Ekmek Bayramı'nın ikinci günü, Nisan ayının on altıncı

günü başladığı ve dolayısıyla Şavuot Bayramı'nın Sivan ayının altısına denk geldiği Bilge kuralının temelleri atıldı. ⁹⁹⁴

Halakha tarihi değiştirdi ve sayımın "Şabat'tan sonraki gün" (Rashi), Nisan ayının 16'sında başlaması gerektiğini belirledi. Bu yorumlama iki zorluk yaratır: İncil'deki açık metin "Şabat'tan sonraki günü emreder ve Tevrat'ta "Şabat" kelimesi nerede kullanılırsa kullanılsın, anlam haftanın yedinci günüdür. Ayrıca hahamlar, Tevrat'taki diğer bayramların aksine Şavuot'un (Omer'i kaldırma töreni) sabit bir tarihi olmadığını ve Omer'in sayımının tamamlanmasına bağlı olduğunu da kabul ederler. ⁹⁹⁵ Ancak, halakha sayımın her yıl Nisan ayının 16'sında başlaması gerektiğini belirlediğinden, Şavuot her zaman Sivan'ın 2'sine denk gelir! Bu nedenle, Bilgelerin "Şabat'tan sonraki gün" ifadesini yanlış yorumlamaları nedeniyle, sistemlerini izleyen herkes Omer'i yanlış tarihte kaldırır; Hahamlar Şavuot için sabit bir tarih belirlediklerinde ve özellikle Ömer'in sayılmasının gerekliliğini belirttiklerinde Kutsal Yazılarla çelişiyorlardı

Haham Sharon Shalom, Etiyopya Yahudilerinin Omer'i saymaya Bilgeler tarafından belirlenen tarihten farklı bir tarihte başladıklarını belirtiyor. Sözlü bir geleneğe dayanan Ferisilerin, Omer hasadını ve kurbanını, insanlara Sözlü Tevrat'ın önemini aşılama için gösterişli ve tavizsiz bir çabayla Şabat'ı bile erteleyen çok etkileyici bir törenle kutladıklarını açıklıyor. ⁹⁹⁶

Bölüm 5 Sözlü Tevrat'ın

Pagan Kaynakları

Sözlü Tevrat, İncil'in doğal (veya doğaüstü) devamı olmadığından, hahamlık geleneğinin halakhik hukukunun kaynaklarını incelemek ilginçtir. Bu bölüm, Bilgelerin aralarında yaşayan pagan halklardan benimsedikleri pagan geleneklerine, inançlarına ve ritüellerine yaptıkları "dönüşümün" birkaç örneğini özetlemektedir

Hahamlık Çalışma Yöntemi

Ferisi mezhebi ile Helenistik dünya arasındaki yakın bağlar, onları büyücülük ve batıl inançlara dayalı ritüeller de dahil olmak üzere Kutsal Yazılara tamamen yabancı olan ve hatta onlarla çelişen birçok pagan geleneği benimsemeye yöneltti. Bu karmaşık gerçeklikle başa çıkmak için, birkaç pagan davranış modelini yasallaştırmak ve bunları formüle ettikleri Yahudiliğe entegre etmek zorunda kaldılar. ⁹⁹⁷ Bu bölümde, hahamlık .yasasına sızan bazı yabancı felsefeleri inceleyeceğiz

Sözlü Tevrat'ı incelemek için felsefi yöntemler. Hahamlık yasaları ve aslında Bilgelerin tüm edebiyatı Platon ve Aristoteles'ten etkilenmiştir. Bu nedenle, yeşivadaki çalışma yöntemi sonsuz çelişkiler, tartışmalar ve kapsamlı tartışmalarla karakterize edilir. ⁹⁹⁸ Hahamlık Yahudiliği ile Yunan felsefesi arasındaki en önemli karşılaşma muhtemelen İskenderiye'de gerçekleşmiştir ve burada gelecekteki bilgelerin eylem modeli için zemin hazırlanmıştır. ⁹⁹⁹

Yeshiva'da kabul edilen çalışma yönteminden daha önce bahsetmiştik - Shekla ve Terya ¹⁰⁰⁰ - bu yöntem, gerçeği aramanın bir monolog olmadığı ve nihai olarak tek ve kesin bir karara varmak için tasarlanmadığı varsayımından yola çıkar. Müzakerenin amacının anlaşmaya varmak değil, çok sayıda olasılık aracılığıyla zihni genişletmek olduğunu açıkladık. ¹⁰⁰¹ Bu yöntem, müzakereyi ve soyut diyalektik müzakereyi savunan skolastik felsefeye ¹⁰⁰² oldukça benzerdir . ¹⁰⁰³

Babil Talmud ¹⁰⁰⁴. Haham Şimon'un ilahiyat okulunda bin beş yüz öğrencinin eğitim gördüğünü ve bunların üçte birinin Yunan bilgeliği okuduğunu belirtir. ¹⁰⁰⁵ Her hahamlık yeşivası, halakhah ve midraş konularında orada gerçekleşen hararetli tartışmalarla bilinir. Bazıları, tüm Mişna'nın tartışmaların büyük bir sunumundan başka bir şey olmadığını savunur. ¹⁰⁰⁶

Öğrenme Yöntemi. Hahamlar, Musa'nın ^{1007'de} Sina Dağı'nda Tevrat'ın 13 gerektirdiği 13 niteliği aldığını iddia ederler. Bunlar Tevrat'ın emirlerini yorumlamanın on üç yoludur. ¹⁰⁰⁸ Sorun, bunların İncil'de hiçbir yerde bulunamamasıdır, ancak Helenistik dünyada yaygındırlar. 13 yöntemin hepsi, Bilgelerin zamanından önce yazılmış klasik edebiyatta Yunan filozofları ve şairleri tarafından kullanılan terimlerin bir yeniden üretimidir. Yaşlı Hillel, yorumlama yöntemlerini bilindik Yunan kalıplarına dayandırdı, ¹⁰⁰⁹ ve bu gerçek, bugün Talmud ve Halacha'nın birçok bilgisinin Yunan-Aristotelesçi düşünce biçiminin Bilgelerin yorumlama yöntemleri üzerindeki etkisini mutlak bir gerçek olarak görmesine neden oldu. ¹⁰¹⁰

Talmud yeşivası içindeki bir Yunan akademisi. Tüm bu unsurlar—hahamların ütöpik devletin Platoncu modeline göre yönetimi,

filozofların egemenliği, ¹⁰¹¹ Aristotelesçi felsefi ve skolastik entelektüel sorgulama kalıplarıyla aynı öğrenme yöntemleri, ayrıca hahamların öğrenmeden felsefi ve ahlaki bir değer olarak bahsetmesi ("Talmud Torah Lishma") ¹⁰¹² ve hedefi öğrenme eyleminin kendisi olan bir yükümlülük .olarak bahsetmesi ¹⁰¹³ —tüm bunlar yeşivaların içinde mevcuttur

Ancak yazılı Tevrat'a göre, mitzvotların incelenmesi bizi harekete geçmeye motive etmek için tasarlanmıştır - Tevrat'ı tutmak uğruna öğrenmek. Kutsal Yazılar'da "öğren" veya "tut" emri (çeşitli tonlamalarıyla) her geçtiğinde, "yap" emri de aynı bağlamda görünür. ¹⁰¹⁴ Musa, Tevrat'ın yasalarını öğrenme, tutma ve yapma ihtiyacını vurguladı, ancak Tevrat'ın yalnızca öğrenmek uğruna incelenmesini asla desteklemedi. Haham geleneği çalışmayı kendi başına bir iş haline getirdi ("Tevrat'ı onun sanatıdır") ve bu nedenle bu dünyada ve ahirette liyakat puanları kazandıran sonsuz bir arayıştır. ¹⁰¹⁵

Bu "çalışma" muhtemelen Yunan akademisinin modeline göre yapılandırılmış olan yeşivalarda yapılır. ¹⁰¹⁶ Yeşivadaki öğrenciler, akademinin karakteristik özelliği olan aynı güdülerle, benzer yöntemler kullanarak ve hatta bazen filozofların söylediği ifadeleri tekrarlayarak tüm zamanlarını Talmud'u incelemeye harcamalıdır. ¹⁰¹⁷

Sözlü Tevrat'ın kahramanlarının çoğu, sonradan iman etmiş kişiler veya .onların oğullarıydı

Haham hukukunda yer alan gelenek, görenek ve adetlerin çoğu pagan ritüellerinden kaynaklanmaktadır. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü halakha'nın kurucuları arasında hahamlık dönüşümüne uygun olarak dönüşen Yahudi olmayanlar da vardı. Talmud'daki en ünlü ve etkili haham, Haham Akiva'dır. Gençlik hareketi Bnei Akiva, halakha'nın şekillenmesindeki muazzam etkisi nedeniyle onun adını almıştır. Ona atfedilen büyüklük öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, geleneğe göre Musa'nın kendisi Tevrat'ın kendisi tarafından verilmesi gerektiğini iddia etmiştir. ¹⁰¹⁸ Ve işte, bu aynı Akiva'nın kendisi Joseph adında bir yolcunun oğluydu ¹⁰¹⁹ ve hatta onun hakkında şöyle :denmektedir

Sisera, Jael ile karşılaştığında hamile kaldı ve bu hamileliğin sonucunda Rabbi Akiva (Dr. Gilad Haskin)'ın da dahil olduğu bir çocuk dünyaya geldi. ¹⁰²⁰

Tevrat, bir müminin oğlu söz konusu olduğunda bile, en azından üç nesil boyunca Yahudi toplumunda hiçbir rolü olmadığını öğretir. ¹⁰²¹ Akiva, müminlerin birinci veya ikinci neslindendi ve bu nedenle Tevrat'a göre her anlamda bir Yahudi olmayan olarak kabul edilir ve Yahudi toplumunun bir

parçası değildir. Yani, Sözlü Tevrat'ın sütunu, oluşumunun ve statüsünün .büyük bir kısmından sorumlu olan kişi bir Yahudi olmayandı. Shemaiah ve Avtalion çifti başka bir örnektir. Bilgelere göre, ikisi Sözlü Tevrat'ın nesiller boyunca iletilmesinde önemli bir halkaydı. İkisinin de din değiştirmiş, yani Yahudi olmayan kişiler olduğu ortaya çıktı. ¹⁰²² Zamanının en büyük Tannaim'lerinden biri olan Haham Meir aynı zamanda kesinlikle Koşer Yahudi olmayan biriydi. ¹⁰²³

Haham Halacha Törenlerinin Pagan Kökenleri

Aşağıda haham geleneğindeki ¹⁰²⁴ adet iyi bilinen ritüelin kısmi bir listesi ve . bunların gerçek kökenlerinin açıklaması yer almaktadır

Kına. Wikipedia, kına töreninin bir düğünden önce yapıldığını ve Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya'daki çeşitli halklar arasında uygulandığını belirtir. Bu tören sırasında, beyaz kına bitkisinin yapraklarından elde edilen kırmızı-turuncu bir madde gelin ve damadın avuç içlerine uygulanır. Madde, .bolluk ve iyi şansın sembolü olarak bir madeni para şeklinde uygulanır. Kippa" web sitesinde biri şunu sordu: "Kına töreni hakkında sordum." Yahudilikte kökeni nedir (eğer varsa)? İsrail geleneğinin bir yasa olduğunu duydum." ¹⁰²⁵ Haham Yosef Al-Nakwa, yazarın törene karşı olduğunu :düşündü ve şu cevabı verdi

Bu adet, birçok adet gibi, kutsal ve saftır ve temeli kutsaldır ve tadı halakhiktir ve çok eski bir adettir. Sana söylediklerini söyleyen kişi sana boş ve çirkin şeyler yazmıştır ve bunlarda hakikatin izi yoktur, sadece dünyasal .insanlarla

Ancak kına geleneği İncil'de hiçbir yerde, hatta bir ipucu olarak bile geçmez. İlginçtir ki, tören yalnızca Fas, Hindistan ve Yemen gibi İslam ülkelerinde yaşayan Yahudiler arasında yaygındı. ¹⁰²⁶ Bunun nedeni açıktır: Oradaki Yahudiler, Müslümanların kınaya kutsal nitelikler atfetmesi nedeniyle, Yahudi olmayan komşuları arasında yaygın olan bir geleneği benimsediler. ¹⁰²⁷ Arapçada bu geleneğe "hanna" denir. ¹⁰²⁸ Yahudilikte tören, tıpkı İslam'da yapıldığı gibi yapılır. ¹⁰²⁹ Kutsallık ve şans erdemlerine atıf da buna dahildir. ¹⁰³⁰ Müslüman kına töreninin Yahudi kına töreniyle karşılaştırılması bunu açıkça ortaya koyar. ¹⁰³¹

Banyodaki iblisler. Halaka'ya göre, banyoya girerken kapıyı kapatmaya dikkat etmek gerekir, orada konuşmak veya dua etmek tamamen yasaktır ve elbette kutsal nesnelerle girilmemelidir. ¹⁰³² Yasak, tevazu nedeniyle açık ve anlaşılır görünüyor, ancak bu yasaların aşırı katı olmasının başka bir

nedeni daha var. Bu, bilgelerin banyoda yaşayan iblislerin ve kötü ruhların .varlığına olan eski inancından kaynaklanmaktadır

Maran Hida ve diğer ünlü poskimlerin sözleriyle, tevazu meselesine ek olarak, taht odasında ikamet eden ve orada konuşan kişiye zarar verebilecek zararlı iblislerden kaynaklanan bir tehlike korkusunun da olduğu açıklanmaktadır. Ve bu nedene göre, bunda bir tehlike korkusu olduğu için, büyük bir zorunluluk olan bir yerde bile bunun gevşetilmemesi gerektiği anlaşıyor. ¹⁰³³

Haham Yochanan ve Rav Nachman'ın "tefillinlerini öğrencilerine vermedikleri, böylece [tuvalet] girdiklerinde onları koruyacakları" söylenir... Rashi, tefilinlerini [yanlarında] getirdiklerini, böylece tefilinlerinin onları zarardan koruyacağı şeklinde yorumlar. ¹⁰³⁴ Her iki hahamın da, orada bulunan şeytanlara karşı bir tılsım olarak onları koruyacakları için, tefilinleriyle tuvalete girmelerine izin verildi. Babil Talmudu, tuvalet şeytanına karşı koruma için özel bir büyü bile sağlar: "Akrekefi Dari wa'usi Daguriyta Aschachaton La Shidai Bar Shirika Panda Ba'mishra Da'kert Chabatya Balu'a Dahmer Hataratiyya." ¹⁰³⁵ Talmud ayrıca, bir adamın tuvaletten çıktıktan hemen sonra karısıyla uyumaktan kaçınması gerektiğini, çünkü tuvalet şeytanının ona eşlik ettiğini belirtir. Dikkatli olmazsa, oğulları düşme hastalığına yakalanacaktır. ¹⁰³⁶

Dr. Haggai Dagan, Bilgelerin edebiyatında iblisler konusunu inceledi ve hahamlara göre, "çoğu zaman, iblislerin çoğunlukla boş evlerde, harabelerde, tuvaletlerde," vb. ikamet ettiğini buldu. ¹⁰³⁷ Ona göre, "sandalyenin evinde, çeşitli türlerde iblisler toplanırdı, ancak sandalyenin evi iblisi adı verilen özel bir iblis özellikle orada ikamet ederdi. Bilgelerden biri, sandalyenin evinde kaçınılmaz kalışı sırasında o ibisle karşılaştığında, aklı başına gelir, belini kuvvetle kuşanır ve bir sonraki büyüyü iblisin şaşkın yüzünden süzerdi... Sonra sandalyenin evi iblisi geri döner ve çömelir, çıktığı odada onur arardı." ¹⁰³⁸ Talmud ayrıca, iki kişinin gündüz bile içeri girmesi durumunda iblisler tarafından zarar verilen Tiberya'daki tuvaletlerden bahseder. ¹⁰³⁹ Başka bir yerde ise, sandalyenin evinde keçiye benzeyen bir iblisin bulunduğu bildirilmektedir. ¹⁰⁴⁰

Haham Benjamin Lau ayrıca "Maran'dan Maran'a" adlı kitabında tuvalette konuşma yasağının orada bulunan kötü ruhlar ve iblislerin tehlikesinden kaynaklandığına dair kanıtlar sunar. Lau, her zaman yıkanan ve temiz kalan tuvaletlerde kötü bir ruhun bulunma tehlikesi olmadığını, çünkü bu kötü ruhların sadece kir ve pislik istediğini yazan Haham Ovadia Yosef'ten alıntı yapar. Haham Ovadia'nın bu ifadesi, bugün bile kötü ruhların tuvalette

dolaştığını iddia eden çeşitli kabalistlerden sert eleştiriler aldı. ¹⁰⁴¹ Yazar Yaara Inbar, "Güneşler Arasında Bir Rüya" adlı kitabında, tuvalet iblisinin tehlikesi konusunda uyaran Talmud, Midrashim ve Zohar'dan alıntılar sunar. ¹⁰⁴² Haham Daniel Frisch, düğünden önce çiftin tuvalete gitmesi gerektiğini, ancak "diğer yandan tuvaletten hemen sonra harekete başlamamaları, bunun yerine tuvalet iblisinin onlara eşlik etmemesi için birkaç dakika beklemeleri gerektiğini" açıklar. ¹⁰⁴³

Bilgeler tuvaletlerde yaşayan şeytanlar hakkındaki bu içgörüyü nereden buldular? İncil'de buna dair en ufak bir ipucu bile yok. Öte yandan, diğer halklar arasında da var. Hahamlar, tuvaletlerde şeytanların varlığına inanan halkların eski pagan geleneklerini benimsedi. İşte tuvaletlerde yaşayan bazı eski şeytanların listesi: ¹⁰⁴⁴

Babil şeytanı "Solak": Eski bir Babil metninde Solak, hobisi sandalyeye • saklanmak ve kurbanlarına ciddi hastalıklar bulaştırmak olan bir şeytan •
.olarak tanımlanıyor

Japon geleneğinde tuvalet tanrısı olarak bilinen Japon şeytanı "Kawa no •
."Kami

Çin şeytanı "Zi-Gu": Ülkesindeki tuvaletlerin terörü haline gelen eski bir •
.Çin dişi şeytanı

Moab şeytanı "Belphegor": Geleneğe göre banyoda canlanan bir •
.Ortadoğu şeytanı

Clausina", "Strastius" ve "Crapitus" iblisleri: Antik Roma döneminde" •
.tuvaletlerde yaşayan iblisler

Arapça cin veya şeytan "cin": Kuran'a göre sandalyede saklanmaktan •
.hoşlanan, Müslüman geleneğindeki cinler

Lilith: İncil'de adı geçmez, ancak adı eski Doğu kültürlerinde erkekleri baştan çıkaran bir kadın olarak yaygındır. Akad Lilith, Bilgelerin edebiyatına girmiş ve burada cinsellik için dini ve sosyal sınırlar koymanın ve dini-erkek kurumunun gücünü güçlendirmenin bir aracı olarak hizmet etmiştir. ¹⁰⁴⁵

Yeşaya 34:14'te şöyle yazılmıştır: "Ve sürüler adalarla buluşacak ve kuş komşusuna seslenecek ve diyecek ki, 'Gecelik bir dinlenme yeri var ve onun için bir dinlenme yeri var.'" Ayet, İbn Ezra tarafından yorumlandığı gibi, çoğunlukla geceleri aktif olan kanatlı bir yaratıktan bahsediyor. Öte yandan, Siyon Kalesi'nden gelen yorumcu, basitlikten saparak "Gece iblislerin annesidir." dedi. Talmud ¹⁰⁴⁶'da Lilith, insan yüzlü ve bir çift kanatlı bir tarla olarak tanımlanıyor (Rashi'nin pasaj hakkındaki yorumuna bakın).

Doğu'nun Cinleri zamanından kalma bir haham midraşı olan "Alpha Beta Devan Sira"ya göre, Lilith, Havva yaratılmadan önce bile insana verilen ilk kadındı. Ancak Lilith, Adem'in egemenliğini kabul etmeyi reddetti ve bu yüzden Havva tarafından değiştirildi ve erkekleri doğumda öldüren bir tarla oldu. ¹⁰⁴⁷

Bu tür efsaneler İncil edebiyatında yer almaz, ancak bunlar özellikle Akad ve Asur İmparatorluğu olmak üzere eski Yakın Doğu halklarının Mezopotamya mitolojisinde yaygındı. ¹⁰⁴⁸

Lilith'in kötü niyetli faaliyetlerine karşı erdemler ve kil muskalar pagan edebiyatında ve yüzlerce yıl sonra yazılmış Bilgelerin edebiyatında mevcuttur. ¹⁰⁴⁹ Birkaç akademisyen, Bilgelerin Havva figürüne bir antitez yaratmak için Lilith mitini kullandığına inanmaktadır. Lilith, dinin bastırmaya çalıştığı özelliklere sahip olumsuz bir figürü temsil eder. O, bir erkekle eşit statüde olan asi bir kadındır. Onun yönetimini kabul etmez, kendine cinsel özgürlük tanır, anneliğinden vazgeçmeye isteklidir ancak özgürlüğünden ve bağımsızlığından vazgeçmez ve ev içi alana sabitlenmez, bunun yerine havada parlar. Bilgeler, tüm bunları, her kadının taklit etmesi gereken ideal kadınsı figürü temsil eden itaatkar ve bağımlı Havva figürünün aksine olumsuz bir ışıktaki sunmaya çalıştılar. ¹⁰⁵⁰

Bir düğünde cam kırmak. Haham Menachem Ricanti ¹⁰⁵¹ , geleneğin derinliklerine inmeye çalıştı. Dürüst bir soruşturmadan sonra, geleneksel nedenlerin (örneğin Tapınağın yıkılmasını hatırlamak) yetersiz olduğunu kabul etti. Onun görüşüne göre, gelenek, bir düğün gibi yeni başlangıçlara tutunmaya çalışan kötü, şeytani güçleri kırmak için tasarlanmıştı. Haham Yaakov Molin (Maharil) ¹⁰⁵² , bildiği kadarıyla, cam kırma geleneğinin duvara cam eşya fırlatmakla başladığını ve evin yıkılmasıyla hiçbir bağlantısı olmadığını ekledi

Haham Alon Levkowitz'e göre, ^{1053'te} bu gelenek Yahudi kökenli değil, pagan bayramı "All Hallows' Eve"e daha yakın. Ona göre, Orta Çağ'da kitleler, özellikle sevinç zamanlarında, iblislerin beklenmedik bir anda kendilerine saldırdığına inanıyorlardı. Cam kırmak, iblisleri kandırmak ve onlara gözlerinin önünde bir felaketin gerçekleştiğine ve sevinçli bir olay olmadığına inandırmak için tasarlanmış manevi bir hiledir; o zaman iblisler çifti terk edecek ve onlara zarar vermeyecektir. Haham Levkowitz ayrıca, Orta Çağ'da, Almanya'daki Yahudi topluluklarında, bir düğün sırasında sinagogun dış duvarına gömülü özel bir taşta cam fırlatmanın adet olduğunu belirtiyor

Mantraların tekrarı. Mantra, bu eylemin ruhsal güçlere sahip olduğuna inanılarak tekrar tekrar tekrarlanan heceler, kelimeler ve ifadelerin birleşimidir. Mantralar muhtemelen Hinduizm'den kaynaklanmıştır ve başlangıçta Sanskritçe konuşulmuştur. ¹⁰⁵⁴ Günümüzde çoğu dinde düzenli dualarda kullanılan mantralar vardır. Yahudi kanunu, ihtiyaç zamanlarında muska görevi gören belirli mantraların kullanımını getirmiştir. İşte birkaç örnek

Kayıp bir eşyayı ararken, kişi üç kez şöyle demelidir: "Haham Binyamin dedi ki: Her şey bir toplam olarak kabul edilir, ta ki Kutsal Olan, O kutsanmış olsun, gözlerini aydınlatana kadar. Buradan, Tanrı gözlerini açtı ve bir su kuyusu gördü ve gidip kavanozu doldurdu. Tanrım, Damair, beni duy, Tanrım, Damair, beni duy. Mucize yaratan Haham Meir'in ruhunun yükselmesi için verdiğim sadakanın erdemiyle, O'nun erdemi bizi korusun, kaybettiğim kayıp eşyayı bulmak için." ¹⁰⁵⁵ Üç kez üst üste tekrarlanan "Tanrım, Damair, beni duy" ifadesi, Haham Meir'in ilahiliğine yaptığı gönderme nedeniyle oldukça yüklüdür. ¹⁰⁵⁶ Gerçekten de, İnternet, hahamların bu ikilem için bir açıklama bulma girişimleriyle doludur. ¹⁰⁵⁷

Haham Odesser'e göre, "N Nach Nach Nachman Me'oman"ı söylemek veya söylemek bile kurtuluşu daha da yakınlaştırır. Bu, "Likutei Moharan Tanina Torah 8 kitabında basit bir nezaket şarkısının ortaya çıkacağına söz veren, Breslov'lu hahamımız Haham Nachman'ın cennetten gönderdiği bir notta iletilen harika bir erdemdir." ¹⁰⁵⁸

Zarardan korunmak için Zohar özel bir erdem sunar: Her gün "Müzik şefine" demek. ¹⁰⁵⁹

Yola çıkmadan önce Akeda okunmalıdır. ¹⁰⁶⁰

Beladan kurtulmak için Avi harfleriyle başlayan ayetler okunmalıdır, örneğin: "Beni kötü olandan sakladın, beni sıkıntıya soktun, beni kaçırmaktan kurtardın, beni bir çitle çevirdin... Bana sonsuza dek güven, çünkü onda çağların Yaraticısı olan Rab vardır... Rab halkına güç verecek, Rab halkını esenlikle kutsayacak..." ¹⁰⁶¹ Alternatif olarak, kişi aşağıdaki ayeti 13 kez okuyabilir ve böylece her beladan kurtulabilir: "Ve yolculuk ettiler ve Tanrı'nın eli etraflarındaki kentlerin üzerindeydi ve İsrailoğullarını kovalamadılar." "Yakup" (Haham Shlomo Ofer shlita tarafından). ¹⁰⁶²

Başarılı olmak isteyen kişi bu ayeti üç kez düz ve baş aşağı okumalıdır: "Ve sabahleyin senin kudretini öveceğim ve merhametini öveceğim, çünkü sıkıntı günümde sığınağım ve sığınağım oldun... ve sonra şöyle demeli: Ağzımın sözleri ve yüreğimin düşünceleri sana hoş gelsin, ey Rab, .(yardımcım ve kurtarıcım" (Hidda için yapılan Kutsal Ayinden

Reish Lakish dedi ki: Kim bütün gücüyle Amin derse, Cennet kapıları ona" açılır" (Şabat 119b). Bu mantranın, onu doğrudan söyleyen kişiyi Cennete .götüreceği ortaya çıktı

Uyumadan önce her Yahudi, gün boyunca bizi kızdıran herkes için bir" bağışlanma mesajı içeren 'Yatakta Şema' dizisini okur... Kötü ruhlardan kurtarılma büyüsü, korunma büyüsü ve tabii ki, bizimle merhametli Babamız, dünyanın Yaraticısı arasındaki bağı güçlendirme büyüsü." ¹⁰⁶³

Bu, herhangi bir amaç için özel özelliklere sahip muskalar olarak hizmet eden sayısız mantranın bulunduğu bir hahamlık deposundan yalnızca kısmi bir listedir. Bahsedildiği gibi, yöntem açıkça pagan kaynaklardan ödünç alınmıştır ve İncil Yahudiliği ile hiçbir ortak paydası yoktur. İncil'de mantraların tekrarı hiç yoktur ve bunu uygulayan herhangi bir İncil .figüründen bahsedilmemektedir

Astroloji ve Falcılık. Peygamber Yeremya Tanrı adına konuşur ve İsrail Evini uyarır: "Milletlerin yolunu öğrenmeyin ve göklerin belirtilerine şaşmayın, çünkü milletler onlara şaşacak" (10:2). 2. Krallar 23:5, Kral Yoşiya'nın Tapınağı utanç ganimetlerinden nasıl temizlediğini anlatır, "Baal'e, güneşe, aya, takımyıldızlara ve tüm gök cisimlerine" tütsü sunakları .dahil

Zodyak işaretlerine tapınma ve bunların uygulanması (astroloji), Mezopotamya'daki Babilliler ve eski Mısırlılar da dahil olmak üzere birçok pagan halkı karakterize etti. ¹⁰⁶⁴ Dr. Haggai Dagan, Haham Yahudiliğindeki mitlerin incelenmesine bütün bir kitap ayırdı. Bilgelere göre, iblislerin önemli bir kısmının "yıldızlara ve burçlara taptığını ve sünnet derilerine karşı doğal bir çekim duyduğunu" belirtiyor. Bu nedenle, sünnetli olan veya sünnetli doğan herkes bunlardan muaftı. Ancak Orta Çağ'da Yahudilerin yaşamlarına eşlik eden iblislerin çoğu Yahudi iblisleriydi ve sünnetle onlardan kurtulmak imkansızdı." ¹⁰⁶⁵ Dr. Dagan, Aşkenazi Hasidim'in melekler dünyasının iki katmana ayrıldığına inandığını ekliyor: en üstte, Zafer Tahtı'nı çevreleyen Merkabah dünyasının bir parçası olan yüksek melekler bulunuyordu; En alt katmanda her insan ve milletten sorumlu melekler bulunur ve bunlara "Mazal" da denir. ¹⁰⁶⁶

Filistin'de yaşayan Yahudiler ile Yahudi olmayanlar arasındaki yakın bağlar, Profesör Shaul Lieberman'ın yazdığına göre, ^{1067'de} Yahudilerin büyücülüğe, ¹⁰⁶⁸ büyücülüğe ve İncil Yahudiliğine tamamen yabancı olan diğer batıl inançlara inanmalarına neden oldu. Profesör A. A. Orbach , ^{1069'da} astrolojiye olan inancın, kökenleri daha sonraki Babil dininde olmasına rağmen, Amoraik dönemde geniş çevrelere yayıldığını belirtiyor. Orbach, astrolojinin

soyut güçlerin sabit doğa yasalarına uyduğuna inandığını açıklıyor. Astroloji, tam da bir din olarak algılanmadığı ve çeşitli dinler onunla uzlaşmaktan başka çareleri olmadığını fark ettikleri için her türlü düşünce sistemine dahil edildi. ¹⁰⁷⁰

Bilgeler, astroloji konusunda büyük bir bilgiyi atamız İbrahim'e atfetmişler ve hatta onu icat edenin ve bilgisini Babil ve Mısır'a iletenin kendisi olduğunu iddia etmişlerdir. ¹⁰⁷¹ Prof. Yuval Harari ¹⁰⁷² Bilgeler arasında, pagan yıldız ve burç tapanlarıyla bağlantısına rağmen, astegnin doktrininde tam bir ustalık gösterenlerin olduğunu belirtmiştir. Alanında uzman olduğunu kanıtlayan bilgelerden biri, "Göklerin yolları, benim şehrim Nehardea'nın yolları gibi benim için açıktır, ancak ne olduğunu bilmediğim kuyruklu yıldız hariç." diyen Şmuel'di. (Göklerin yolları, benim şehrim Nehardea'nın yolları gibi benim için açıktır, ancak ne olduğunu bilmediğim kuyruklu yıldız hariç.) ¹⁰⁷³

Şans inancı, Haham Yehoshua ben Levi, Haham Aps, Haham Meir, Haham Josiah, Haham Shimon ve Haham Yosef dahil olmak üzere birçok halakik bilgin arasında yaygındı. ¹⁰⁷⁵ Haham Yehoshua ben Levi'nin defterine yazılan bazı şeyleri düşünün: "Şabat'ın birinci günü [doğanlar], tamamen iyi ya da tamamen kötü bir kişi olacak... Şabat'ın ikinci günü, sinirli bir kişi olacak... Şabat'ın üçüncü günü... Günün şansı değil, saatin şansı neden olur... Bekleyenlerin şansı, zengin edenlerin şansı - ve İsrail için şans vardır." ¹⁰⁷⁶

Buradan burç tahminine kısa bir yolculuktur. Gerçekten de, "Talmud'da Babil Yahudileri" adlı kitabında Prof. Yeshayahu Gafni, gezegenlerin hareketini hesaplamanın hahamlar tarafından gelecekte bir kişinin yapacağı eylemler için yararlı bir şey olarak görüldüğünü yazar; örnek olarak, kötü şans korkusuyla Av ayında Yahudi olmayanlarla bir yargıya varmamayı, bunun yerine uğurlu şans getirdiği düşünülen Adar ayında varmayı öneren Haham Papa'nın 1077 tarihli sözlerini aktarır. ¹⁰⁷⁸ Başka bir haham geleneğine göre, Roş Aşana'da öğle vakti uyuyan kişi tüm yıl boyunca kötü şansa sahip olacaktır. ¹⁰⁷⁹

MS 4. yüzyılda Babil'in en büyük Amoraim'lerinden biri olan Rava bile geri durmadı ve şöyle dedi: "Hayatım, çocuklarım ve geçim kaynağım - insanın erdemine değil, iyi talihe bağlıdır." ¹⁰⁸⁰ Ona göre, hayatı, çocukları ve geçim kaynağı yalnızca burçlara bağlıydı! Eğer Babil'in en büyük Amoraim'i böyle inanıyorsa, öğrencileri üzerindeki etkisi ve burçlar ve astroloji konusunda Haham Yahudiliğinin karakteri hakkında ancak spekülasyon yapılabilir. Yıldız tapınmasına karşı böylesine sempatik bir tavırla, Haham .Yahudiliğindeki en yaygın duanın "Mazal Tov" olması şaşırtıcı değildir

Gematria. "Temel Bilgiler: Yahudilikte Yüz Kavram" adlı kitabında Haham Israel Lau gematria bilgeliğine bir bölüm ayırıyor. Ona göre bu sistem, İncil'deki kelimeleri, onları oluşturan harflerin sayısal değerine göre yorumluyor. Sözlü Tevrat'ın gematria'yı vaazlar, imalar ve sırlar alanında önemli bir güç haline getirdiğini ekliyor ve köklerinin Yunan kültüründe yattığını ve Tevrat'ın temellerinin bir parçası olmadığını kabul ediyor. ¹⁰⁸¹

İbranice profesörü ve İbranice Akademisi üyesi olan Shimon Sharvit, gematria'nın Bilgeler tarafından Tevrat'ın gerektirdiği on iki erdemden biri olarak kabul edildiğini belirtiyor. Ancak, filozofların bir harfin adını bir sayının adıyla birleştirdiği Yunan kültüründe ortaya çıktığını belirtiyor. "Gematria" terimi, iki Yunanca kelimedenden oluşuyor: "gema" (Yunanca'daki üçüncü harf) ve "triya" (Yunanca'daki 3 rakamı). Yani: $\gamma = 3$. ¹⁰⁸²

İbrani Üniversitesi'nde İncil profesörü olan Yair Zakowitz de gematrianın Yahudiliğe putperest dünyadan girdiğini ve İncil'i yorumlamanın bir aracı olarak algılandığını kabul ediyor. Zakowitz, haham edebiyatının en büyük bilginlerinden biri ve İsrail Yahudilik Çalışmaları Ödülü sahibi olan Prof. Shaul Lieberman'ın gematrianın temellerinin Yunan kültüründe kök saldıığını zaten vurguladığını belirtiyor. ¹⁰⁸³

İbranice Dil Akademisi başkanlığını yapmış bir filolog ve İncil bilgini olan Prof. Naftali Tur-Sini, Bilgelerin iddialarının aksine, İncil edebiyatında veya İkinci Tapınak'ın ilk nesillerinde gematria'ya dair hiçbir iz olmadığını yazıyor. Gematria'nın Bilge edebiyatında yaygın kullanımının yalnızca geç bir vaaz olduğunu belirtiyor. Başka bir deyişle, gematria'ya dayanan İncil'deki kelime ve konuların yorumları İncil'e yabancıdır ve Bilgeler tarafından doğrudan Helenistik-pagan edebiyatından alınmıştır. ¹⁰⁸⁴

Reenkarnasyon. Kabalistlerin reenkarasyona olan inancı, yüzyıllar boyunca Kabala kitaplarında kök salmıştır. Sorun, bunun tamamen İncil Yahudiliğine yabancı olmasıdır. Kökleri pagan halklar arasında bulunur. ¹⁰⁸⁵ Reenkarnasyona inanan Kabalistler, görüşlerini Talmud ve Midrashim gibi daha önceki metinlerin yorumlanması yoluyla haklı çıkarmaya çalıştılar. ¹⁰⁸⁶ İtalya'nın en büyük Kabalisti olan Pano'lu Haham Menachem Azaria'nın 16. yüzyıldan kalma "Reenkarnasyonlar Kitabı"nda birçok örnek bulunabilir; yazar, reenkarasyona olan inancını haklı çıkarmak için Talmud ve Midrashim'den alıntılar yapar. ¹⁰⁸⁷

Hahamların reenkarasyonlara olan inancı, Haham Chaim Vital'in 16. yüzyıldan kalma "Reenkarnasyonların Kapısı" adlı temel kitabında da ifadesini bulmuştur. Bu kitapta, reenkarasyonların amacının günahkâr ruhu düzeltmek olduğunu açıklar, ¹⁰⁸⁸ ve ayrıca bilgelerin yazılarında

inancına dair ipuçları ve gerekçeler bulmaya çalışır. Her günahın bir ceza veya düzeltme olarak kendi reenkarnasyonunun olduğunu savunur: "Bir hayvana rastlayan, yarasa olarak reenkarne olacaktır. Bir eşeğe rastlayan, bir Yahudi olmayan olarak reenkarne olacaktır. Bir adamın karısına rastlayan, bir eşek olarak reenkarne olacaktır... Geline rastlayan, bir katır olarak reenkarne olacaktır. Bir Yahudi olmayana rastlayan, bir Yahudi kurbanlık hayvanı olarak reenkarne olacaktır. Babasının karısına rastlayan, bir deve olarak reenkarne olacaktır. Kardeşinin karısına rastlayan, bir erkek katır olarak reenkarne olacaktır. Babasının veya annesinin kızı olan kız .(kardeşine rastlayan, bir leylek olarak reenkarne olacaktır" (Önsöz 22

yüzyılda yaşamış bir adam ve Chaim Vital'in hahamı olan Ari, 16 reenkarnasyonların özünü ayrıntılı olarak açıkladığında daha da ileri gitti ve reenkarnasyonun amacının bir kişinin günahlarının derecesiyle doğru orantılı olarak belirlendiğini öğretti: "Ölümünden sonra, hayatında işlediği günahlara göre hareketsiz bir taşta reenkarnasyon geçiren kötü bir adam vardır ve bitkilerde reenkarnasyon geçiren kötü bir adam vardır ve hayvanlarda reenkarnasyon geçiren kötü bir adam vardır, çünkü günahları nedeniyle hareketsiz hayvanlara benzetilir ve bir düzeyde dururlar ve birbirlerine benzerler. Ve işte, bu reenkarnasyonlarda reenkarnasyon geçirenler, orada belirli bir süre otururlar, ta ki kendisini bir bitkide reenkarnasyona sürükleyen günahını temizleyene kadar ve zamanı dolduğunda bir hayvanda reenkarnasyon geçirir ve zamanı dolduğunda gerçek bir insanda reenkarnasyon geçirir." ¹⁰⁸⁹

Bu üç yazar, 1090'da Kabala'nın altın çağını oluşturmuş ve Kabalistik edebiyatın temel direkleri olarak kabul edilmiştir. Bugüne kadar, yalnızca Kabalistler arasında değil, tüm geleneksel halk arasında da en yüksek saygı ve .kutsallığa sahiptirler

:Haham Eliezer Papu'nun "Pela Yoetz" adlı kitabında şöyle denilmektedir
Reenkarnasyon inancı, Tanrı korkusuna, ceza korkusuna gönül vermek isteyen kişiyi uyandıracaktır... iftira atan, havlayan köpek kılığında yuvarlanan... ve zina yapanın kuş kılığında geldiği gibi... ve Haham Arizal bir keresinde, mum ışığında yatağı çöktüğü için bir keçi kılığında yuvarlanan ve oğullarını buna zorlayan bir Hasid'in ruhunu görmüştür .((Reenkarnasyon, s. 13

Reenkarnasyon inancı hahamların uydurması değildir. Herhangi bir ansiklopedide "reenkarnasyon" girişine bakın, ¹⁰⁹¹ ve bu inancın Haham Yahudiliği, çoğu Doğu dini, antik Yunan, İslam'ın Şii mezhepleri, 1092 ve hatta Dürziler tarafından paylaşıldığını .göreceksiniz . ¹⁰⁹³ Ancak İncil'de bu fikir yoktur

Samuel 28:7-16, reenkarnasyona olan inancın çürütülmesinin bir başka 1 nedenini ortaya koyar. Bir gün, Kral Saul, Tesniye 18:11'deki açık emre aykırı olarak Samuel'i çağırmaya çalıştı. Sihirbaz onun isteğini yerine getirdi. Saul, Samuel'e (zaten ölmüş olan) Samuel'in ruhunun başka bir varlığa reenkarnasyonla gelip gelmediğini sormayı nasıl hayal edebilirdi?

?Reenkarnasyona olan inanç doğruysa, nasıl çağrılabilirdi

Reenkarnasyon fikrine şüphe düşüren bir diğer İncil hikayesi de Davut ve Batşeba'nın zina sonucu doğan ilk oğludur. Çocuğun ölümü üzerine Davut gözyaşlarını siler ve hizmetkarlarına çocuk artık öldüğüne göre "Ben ona gideceğim ve o bana geri dönmeyecek" (2 Sam. 12:22-23) der. Davut reenkarnasyona inanmış olsaydı, oğlunun reenkarnasyon geçirip kendisine geri döneceği (belki de ikinci oğulları Süleyman şeklinde) bilgisiyle teselli bulmuş olması makuldür. Ancak o böyle düşünmediği gibi, tam tersini de söyler: Çocuk o topraklara geri dönmeyecek, ancak ona katılacak olan .benim

Kabalistik reenkarnasyon inancı ile diğer haham yazıları arasında içsel bir çelişki vardır. Bunu anlamak için, haham edebiyatının Yahudi olmayanların statüsüne ilişkin tutumunu incelemek gerekir. Sefi Rakhlavsky, "Mesih'in Eşegi" ⁽¹⁰⁹⁴⁾ adlı kitabında bu rahatsız edici gerçeği ortaya koyar ve Yahudi olmayanların halaki ve midraşik edebiyattaki statüsünü tanımlayan haham alıntıları aktarır. İşte birkaç örnek: Rav, Maharal ve Haham Yehuda Halevi'ye göre, Yahudi olmayanlar hayvanlara eşittir ve bir kişi olarak adlandırılmayı hak etmezler; Maimonides ayrıca Yahudi olmayanın gerçek bir kişi olmadığını ve tüm amacının Yahudi'ye hizmet etmekten başka bir şey olmadığını yazar; Lublin'li Haham Tzadik HaCohen'e göre, tüm Yahudi olmayanlar insan formundaki hayvanlar gibidir; Zohar'a göre, yaşayan bir ruha sahip olan Yahudilerin aksine, diğer uluslar yaşayan ruhlar değildir; Ari'ye göre, Yahudi olmayanların ruhu veya canı yoktur ve yiyecek için eğitilmiş bir hayvana bile eşit değillerdir, daha ziyade onun soyundan gelirler. Başka bir deyişle, Yahudi olmayanların ruhu veya canı yoktur (iki eşanlamlı kavram). Rakhlavsky başka alıntılar da ekler, ancak resim açık .görünüyor

Ari'nin, bir Yahudi olmayanın ruhu olmadığı iddiası özellikle önemlidir. İç çelişki tam da burada yatmaktadır: Yahudi olmayanların ruhu yoksa, Ari nasıl reenkarnasyona inanabilir? Sonuçta, tüm Yahudiler ve insan ırkının geri kalanı, Yahudi olmayan Nuh ve Birinci Adem'in torunlarıdır. Yahudi olmayanların ruhu yoksa, Yahudilerin ruhları nereden reenkarnasyona uğradı? Nereden geldi? Dahası, Ari, bir yandan Yahudi olmayanların ruhu

olmadığını, diğer yandan Balaam'ın ruhunun Karmelit Harp'ına reenkarnasyona uğradığını nasıl iddia edebilir? Balaam, Yahudi olmayan olmasına rağmen bir ruha sahip miydi? Ardından Ari, öldürülen Mısırlı Musa'nın ruhunun Yitro'ya bağlı olduğunu ve Kabil'in ruhunun Korah'a reenkarnasyona uğradığını açıklar. Mısırlı ve Kabil, Yahudi olmayan olmalarına rağmen bir ruha sahip miydi? Eğer öyleyse, burada bir çelişki vardır; eğer değilse, reenkarnasyon onlara nasıl atfedilebilir? Peki ya Ari'ye göre ruhları reenkarnasyondan sonra gelen Abel, Eyüp, Lut'un kızları ve ?diğerleri

Pano'lu Haham Menachem Azaria ve Haham Chaim Vital de yazılarında Gerar Kralı Abimelek, Terah, Balaam'ın oğulları, İmparator Nero, Kabil ve Habil, Musa'yı öldüren Mısırlı Nuh, Yitro, Eyüp ve diğerlerinden bahsettiklerinde bu çelişkiyi işliyorlar. Çubuğu iki ucundan tutmak imkansızdır: ya Yahudi olmayanların bir ruhu ve bir ruhu vardır ve o zaman ruhların reenkarnasyonuna olan inanç en azından tutarlı gelir; ya da ruhları ve bir ruhları yoktur ve o zaman reenkarnasyonlara olan inancın tavuk bacaklarına dayandığı ortaya çıkar. Bu durumda, Yahudi olmayanlara olan nefretlerinin "çizgiyi bozduğu" hissi ortaya çıkar, ¹⁰⁹⁵ ve sağduyuyu .görmezden gelmelerine ve kendileriyle çelişmelerine neden olur

Küçük Deniz Kızı. Bunu daha önce belirtmiştik, ancak sirenler veya periler olarak da bilinen deniz kızlarının efsanelerinin Yunan mitolojisine, özellikle Homeros'un ^{1096'daki} eserlerine yerleştiğini ve ilk olarak Yunan ve Roma mitolojisinde ortaya çıktığını anlamak önemlidir. ¹⁰⁹⁷ Dr. Benjamin Mazar¹⁰⁹⁸, onlar hakkındaki efsanelerin "tachs" adı verilen bir yunus türünden esinlendiğine ^{inaniyor . 1099} Bir şey inkar edilemez: bu mitolojik bir yaratıktır, fantezi ve lirizm alemlerinde doğan bir efsane, antik yazarların hayal gücünün meyvesidir. İncil'in ve bilim dünyasının bu tür yaratıkların varlığını reddetmesi şaşırtıcı değildir. Ancak bu Yunan mitolojisinin zorla yaratılmış bir yaratımı olsa da, siren, Haham Yahudiliğinin kutsal kutsallarında - Haham Judah'ın denizde yarı insan yarı balık yaratıkların bulunduğunu belirttiği Talmud'da - bir dayanak noktası buldu. ¹¹⁰⁰ Raşi bunu Talmud'daki bu pasajın yorumunda doğruladı. ¹¹⁰¹ Genellikle şehir efsanelerinden uzaklaşan ve tamamen yasalara odaklanan Hahamlık yasası bunu ciddiye aldı ve deniz samurunun yemek için koşer olmadığına karar verdi. Böylece, Yunan mitolojisinden hayali bir yaratık Sözlü Tevrat'ta bir yer edindi ve hatta kaşrut konusu hakkında bağlayıcı bir halakik referans kazandı. ¹¹⁰²

Cadılık sanatı. Cadılık, büyücülük ve sihir birçok ilkel kültürün malıydı ¹¹⁰³ ve uygulamaları İsrail Toprakları da dahil olmak üzere antik dünyada yaygındı. ¹¹⁰⁴ İncil bunu yasaklar ve büyücülük yapanları şiddetle kınar. ¹¹⁰⁵ Ve yine de, İncil'deki kapsamlı yasağa rağmen, bilgiler Talmud'u büyücülüğün, kehanetin ve çeşitli büyülerin gücü hakkında tanıklıklar ve hikayelerle doldurdular. ¹¹⁰⁶ Haham Hanina'nın ifadesi: "[Tanrı] dışında kimse yoktur - büyücülükten bahsetmek bile" ¹¹⁰⁷ büyücülüğe olan derin inancını ve hahamlardan izin aldığını ifade eder. ¹¹⁰⁸

Abaye'nin ifadesi özellikle dikkat çekicidir: "Büyünün yasaları Şabat yasaları gibidir... bazıları muafittir ama yasaktır ve bazılarına baştan izin verilir." ¹¹⁰⁹ Yaratılış yasalarıyla ilgilenen, bir buzağı yaratıp Şabat'ta yiyen iki hahamdan bahseder, ¹¹¹⁰ ve büyüyle ilgili belirli yasaları sıralar. Bilgiler sadece büyü uygulamasını benimsemekle kalmadılar, aynı zamanda onu bütün bir meslek olarak da dahil ettiler. Talmud, Rava adlı bir bilgenin gerçek bir adam yaratması ancak konuşma gücüne sahip olmaması nedeniyle büyüyle ilgilenen hahamların biraz geride kaldığını belirtir... ¹¹¹¹

Prof. Yaakov Bezek, "Büyücülük Yasaları ve Kabak Dikme Yasaları" adlı makalesinde, "kabak dikme" ifadesinin yalnızca ¹¹¹²

Kitabı'nın sahiplerinin bildiği gizli bir kod işlevi gördüğünü ve "büyücülük yasaları" anlamına geldiğini açıklıyor. Prof. Bezek şöyle yazıyor *Tractate Sanhedrin'de (68a), baraita, Haham Eliezer ben Hyrcanus'un kabak ekiminde farklı olan yaklaşık üç yüz yasa hakkındaki sözlerini aktarır. Rashi'nin yorumuna göre, bunlar 'tüm tarlayı kabakla dolduran çeşitli büyücülerin yasalarıdır.'* ¹¹¹³

Talmud ^{1114'te}, Haham Akiva'nın şöyle dediği aktarılır: "Cadılık yasaları ve cadılıkla kabak ekimi." ¹¹¹⁵ Geçidin ilerleyen kısımlarında, Haham Eliezer ¹¹¹⁶, "cadılıkla kabak ekimine ilişkin üç bin yasa" ile ilgilendiğini övünür. Hemen ardından, Akiva'nın kendisinden cadılık yasalarını öğrenmek istediğinde :olanları anlatır

Bir keresinde o ve ben yolda yürüyorduk ve bana dedi ki: "Rabbi, bana manyok ekmeyi öğret." Bir büyü söyledim ve tüm tarla manyokla doldu. Bana dedi ki: "Rabbi, bana onları nasıl ekeceğimi öğrettin, bana onları nasıl ".sökeceğimi öğret! Tek bir kelime söyledim ve hepsi aynı yerde toplandı

Gemara'nın sonunda, Haham Eliezer'in büyücülükle uğraşmasına nasıl izin verdiğine dair şaşkınlık kaydedilir, zira büyücülük açıkça yasaklanmıştır; ancak Talmud'un sonucu şudur: "Eğer bir kişi bir şeyi öğrenmek ve onu kullanmak değil, onu bilmek istiyorsa - bunu yapmasına izin verilmiştir." ¹¹¹⁷

:Prof. Bezeq şunları ekliyor

Hagiga Risalesi'nde (15b), Haham Yehuda, havada çiçek açan bir kule ile ilgili üç yüz yasayı yorumlayan bilgiler hakkında Midrash'ın sözlerini aktarır (ve Rashi'nin Sanhedrin 15b'deki yorumlarından birine bakın), 'havada bir kule dikmek için büyü yapmak. Kabak dikmekle ilgili üç yüz yasa gibi.' ¹¹¹⁸

Talmud 1119'un başka bir yerinde - bilgiler tıbbi amaçlarla büyü ve .tılsımların kullanılmasına izin verdiler

Batıl inançlar. Bilge edebiyatı, nazarı önleme gücüne sahip olduğu varsayılan batıl inançlarla doludur. Babil Talmud'u ¹¹²⁰ o zamanlar yaygın olan ve bugün hala var olan ünlü bir batıl inancı kaydeder: çivileri yere atmamalısınız çünkü hamile bir kadın üzerine basarsa, cenini düşürecektir. ¹¹²¹ Bilge edebiyatı ek batıl inançları kaydeder: nazara karşı korunma, ¹¹²² önce sağ ayakkabıyı bağlamak, bereket ve başarı için bir reçete olarak, ¹¹²³ ayak parmağını tuza batırmak, öğrenme bilgeliğini geri kazandırmak için bir erdem olarak. ¹¹²⁴

Talmud, batıl inançlar ve büyüler yardımıyla hastalıkların tedavi edilmesine dair örneklerle doludur: burun akıntısını iyileştirmek için reçineyle karıştırılmış köpek dışkısı yenmelidir; "gece körlüğü" fenomenini iyileştirmek için hasta bir tutam saç alıp kendi bacaklarından birini ve bir köpeğin bacaklarından birini bununla bağlamalıdır. Çocuklar onun peşinden kil atar ve uygun bir büyü söylerdi; burun deliklerinden akan kanı yok etmek için "Levi" adında birini getirip adını ters yazmalı veya herhangi birini getirip bir tür büyüü ters yazmalıdır. ¹¹²⁵ Bilgeler, bir veba çıktığında yolun ortasından yürümek gerektiğine inanıyorlardı "çünkü ölüm meleği yolların ortasında yürür... Şehirde, ölüm meleğinin aletlerini bıraktığı sinagoga tek bir kişi bile girmesin." ¹¹²⁶ Ve eğer köpekler bağırırsa, bu ölüm meleğinin şehre geldiğinin bir işaretidir; köpekler oynarsa, bu peygamber İlyas'ın geldiğinin bir işaretidir. ¹¹²⁷

Hahamlar, "kabak", "erdem" ve "mucizeler" gibi "aklanmış" sözcüklerin yardımıyla büyücülük, büyü ve batıl inanç uygulamalarını gizlemeye çalıştılar, ancak eylemlerin doğası incelendiğinde, bunların tamamen büyücülük olduğu anlaşılıyor. Büyücülük olgusu o kadar yaygındı ki Sanhedrin üyeleri bile "büyücüler" olarak tanımlanıyordu. ¹¹²⁸ Rashi, onların büyücülükte gerçekten yetenekli olduklarını doğruluyor. ¹¹²⁹ Yıllar sonra, Maimonides olguyla mücadele etmeye çalıştı ve onu tüm gücüyle kınadı, ancak Gra'nın cevabını düşünün: ¹¹³⁰

Ve o [Rambam] lanetli felsefeye çekildi ve bu yüzden büyücülük, büyüler, büyü sözleri, iblisler ve muskaların hepsinin yalan olduğunu yazdı. Ama

bunlar zaten kafasına vurdu, çünkü Gemara'da birçok eylem buluyoruz. Ve Kamin de birçok yerde öyle ve büyüler sayılamayacak kadar çok. ¹¹³¹

Bu nedenle, Maimonides'in itirazı, bilgiler ve Kabalistler arasında büyücülük yapmada yaşanan muazzam artış karşısında zayıf bir yanıt gibi geliyor. Bugün, pratik kazançtan geçimini sağlayan ve dini sektördeki her akımdan geniş bir kitleye hizmet eden büyücülerde zaten bir artış var. ¹¹³²

Rahav, deniz tanrısı. Antik mitolojilerde ve pagan halk masallarında, denizi kontrol altına alan bir tanrı hakkında bir mit vardır. ¹¹³³ Yunan ve Roma mitolojisinde, öfkeli deniz tanrısı "Neptün" ve "Poseidon" olarak anılırdı, ¹¹³⁴ ve Homeros'un hikayelerinde Odysseus'u bazı yolculuklarında takip eden biri olarak başrolde yer alır. ¹¹³⁵ Ve şimdi haham edebiyatının kutsal kutsalları arasında, Talmud'da onurlu bir yer buldu. ^{1136 tarihli} Baba Batra Risalesi'nde Bilgeler, Tanrı'nın denizi yaratmaya çalıştığında, önce adı "Rahav" olan deniz tanrısıyla yüzleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. ¹¹³⁷ Talmud'un bu efsaneyi doğrudan Yunan mitolojisinden aldığı ve "Poseidon"u basitçe "Rahav" ile değiştirdiği açıktır. Daha sonra, "Meksim" lakabını aldı (Yeşaya 11:9'un hatalı bir yorumu nedeniyle). ¹¹³⁸

İncil, herhangi bir deniz tanrısının varlığını tamamen reddeder ve denizin yaratılışını açık bir şekilde anlatır. ¹¹³⁹ İncil, Tanrı'nın denizi hiçbir dış etkenin müdahalesi olmadan yarattığını ve denizi yönetecek özel bir tanrı .belirlemediğini açıkça belirtir

Ruhların yükseltilmesi için Kaddiş. Ölümünden sonraki yaşama inanan eski dinlerde, ölümler ile yaşayanlar arasında mutlak bir ayrım yoktu. Paganlar, bu dünyadaki eylemlerinin, ölümünden sonraki yaşamda ölümlerin ruhlarını etkilediğine inanıyorlardı. Bu inanç, ölümlerin ruhlarını cennetteki dinlenmeye yükseltmek için tasarlanmış ritüellerin ortaya çıkmasına neden oldu. Eski Mısırlılar ve Yunanlılar arasında yaygındı ve hatta yaşayanlar dünyası ile ölümler dünyası arasındaki bağlantının dualarda ve ölümlerin ruhlarının yükseltilmesi için mum yakılmasında ve en azından bir nebze olsun azaplarını hafifletmek için tasarlanmış bağışlanma senetlerinin satın alınmasında ifade edildiği Katolik Hristiyanlığına bile sızdı. ¹¹⁴⁰ Kısacası, ölümlerin ruhlarının yükseltilmesi ve anısına özel dua, birçok eski dinin ibadetinin ayrılmaz bir parçasıydı. ¹¹⁴¹

Halachaic Yahudilik ve hahamlar bu ritüeli benimsediler ve hatta buna "Kaddish Yatom" adı verilen özel bir dua adadılar. Bu dua kabul görmüş ve kurumsallaşmış bir uygulama haline ancak Orta Çağ'da, ^{1142'de} geldi , ancak bazıları buna Babil Talmud'u ¹¹⁴³ ve Tractate Sofrim'de kadar erken bir tarihte göndermelerde bulunuyor. ¹¹⁴⁴ Efsaneye göre Haham Akiva,

suçlunun oğluna onun üzerine Kaddish okumasını öğrettiğinde, öbür dünyada işkenceye mahkûm edilen bir suçlunun ruhuna bir çare buldu. ¹¹⁴⁵

Ölen kişinin ruhunun huzuru için Kaddiş okumak, din görevlilerinin takipçilerinden para koparmak için kullandıkları bir başka yol haline geldi. Aylık bağış sayesinde, Ruhun Huzuru için Kaddiş'i tüm günlük dualara dahil edecekleri, vefatının yıldönümüne kadar ruhun huzuru için Mişna'yı öğrenecekleri, bayram günlerinde salih kişilerin mezarlarında bir huzur mumu yakacakları vb. garanti altına alındı. ¹¹⁴⁶ İlginçtir ki, MS 1. yüzyıl kadar erken bir tarihte, ölülerin ruhlarını huzura kavuşturmayı amaçlayan ritüellere karşı olumsuz bir Yahudi tutumu vardı. ¹¹⁴⁷

Uğurlu tılsımlar. Tılsımlar, kağıt, parşömen veya belirli bir nesne üzerine yazılmış mektuplardır. Bunların bir tılsım olarak hizmet etmesi veya bunları taşıyan ve güçlerine inanan kişiyi iyileştirmesi beklenir. Bunlar, dünyanın dört bir yanındaki pagan kültürlerden kaynaklanır, ¹¹⁴⁸ ve bu belki de İncil'in bunlara karşı katı olmasının ana nedenidir. ¹¹⁴⁹

Pagan kökenlerine ve İncil'deki çekincelerine rağmen, muskalar bilgiler arasında verimli bir zemin ve sağlam bir tutunma buldu. Mişna ve Talmud bilgeleri, Babil sürgünündeki Yahudi olmayan komşularından ve İsrail Toprakları'nda yaşayan Doğu Hahamlarından muska kullanmayı öğrendiler ve bunları kutsal nesnelere dahil etmeye başladılar. Talmud döneminde, muskaların çoğu, üzerinde İncil'den veya büyülü güçlere atfedilen diğer metinlerden ayetlerin yazılı olduğu deri tomarlardı. Kişinin bunları vücudunda takması veya evinde veya sinagogunda belirli bir yere koyması gerekiyordu. ¹¹⁵⁰ Tractate Shabbat'ta birçok örnek vardır. ¹¹⁵¹ Profesör Gideon Bohek'in 15. yüzyıl Yahudi büyü kitabına ilişkin öğretici dersinde, ¹¹⁵² ve ayrıca "Sefer Raziel" ve "Sefer HaMazalot"ta bu tür muskaların bir açıklaması vardır. ¹¹⁵³

Maimonides, muska takmanın İncil'in ruhuna aykırı olduğunu anlamıştı ve :bu nedenle şöyle yazmıştı

Üzerine meleklerin isimlerini, veya azizlerin isimlerini, veya bir ayeti veya mühürleri yazanlar — bunlar, genel olarak, ahirette hiçbir payları olmayanlardır: bunlar akılsızlardır; onlar için mitzvayı iptal etmek yeterli değildir, ayrıca... Kutsal Olan'ın isminin, O'na şükürler olsun, benzersizliğini ve O'nun sevgisini ve ibadetini, sanki bir muskaymış gibi yaparlar. ¹¹⁵⁴

Hahamlar muska uygulamasını bir beceri olarak dahil ettiler ve çeşitli muskaları türlere ayırdılar: "yazılı muska" ile "temel muska"; "uzman muska" ile "uzmanı olmayan muska". ¹¹⁵⁵ Shabbat 61. bölümde, "uzman olmayan bir zamanda" evden muska ile çıkılmaması gerektiği belirtilir.

Uzman muskası nedir? "Her şir'a ve bir ve üçte bir, biri yazılı muskadır ve biri temel muskadır" (ibid., 61, 115), yani Bilgelerin nitelendirdiği ve onlar adına bir uzman tarafından yapılmış bir muska. Bilgeler muskalara koşer statüsü verdiler ve bunların uygulamasını, konuyla ilgilenen uzmanın .yararına ayrıntılı yasalarla organize bir sistem düzeyine yükselttiler Bilgeler, "Kralın Tevrat'ı" ^{1156'daki} yorumlarında , kralın kendisi için yazması .gerektiğini belirtmişlerdir

İki öğreti: Biri onunla birlikte dışarı çıkıp içeri giren ve diğeri hazinesine" yerleştirilen. Onunla birlikte dışarı çıkıp içeri gireni çok küçük yapar ve bu onun için bir tür muska gibidir ve koluna asar." ¹¹⁵⁷

Tevrat'ın bir muska haline dönüştürülmesi, hahamların Tevrat'ı kötü eğilimlere karşı koruma işlevi olan sihirli bir güce sahip bir asaya benzettikleri Midrash Vayikra Rabba'da da anlatılmaktadır. ¹¹⁵⁸

Hamsa'nın muska olarak benimsenmesi en ilginç olanıdır, çünkü İslam'ın çeşitli mezheplerinde yaygındır, ¹¹⁵⁹ ve kökleri muhtemelen eski bir Kuzey Afrika tanrıçasına dayanır. ¹¹⁶⁰ Bazı bilginlere göre hamsa, Muhammed'in kızı Fatıma'nın elini temsil eder. Beş parmak, İslam'ın beş şartını sembolize eder: inanç beyanı, dua, sadaka, oruç ve hac. ¹¹⁶¹ Bu arada, Rashbi'nin Meron Dağı'ndaki kutlamasında, süpermarket arabası kilitlerini açabilen hamsalar satılır. ¹¹⁶²

Kutsal mumlar. Pagan halklar ve pagan dinleri arasında, kutsal mumlar her zaman uğurlu tılsımlarla el ele gitmiştir. ¹¹⁶³ Prof. Moshe Pelai, mumların kutsallaştırma ve ölümlerin ruhlarını diriltme amacıyla kullanılmasının doğrudan paganların geleneklerinden türediğini belirtir. ¹¹⁶⁴ Günümüzde, doğru kişilerin mezarlarının yakınında mum, kutsal su ve muska satan tezgahlar bulunmaktadır. Böylece, kutsal mumlar Hahamlık Yahudiliği ritüelinin bir parçası haline gelmiştir ve erdemleri şifa ve kutsallaştırma getirebilir. ¹¹⁶⁵

Prof. Yitzhak Gilat, İkinci Tapınak döneminde hahamların Şabat mumlarını eve huzur getirebilecek bir tür muska olarak kullanma fikrini benimsediklerini belirtiyor. Bu fikir erken dönem Bilge edebiyatında zaten yer alıyor. Orada, bilgiler arasında bir tartışma anlatılıyor: Bir mum mu yoksa iki mum mu yakılmalı? Hahamların geleneği olduğu üzere, Tevrat'ta olmayan bir mitzvah eklediler ve hatta Şabat'ta mum yaktırmayan bir kadının cezasının doğum sırasında ölüm olacağı tehdidinde bulundular. ¹¹⁶⁶

Purim Karnavalı. Purim bayramının geleneklerini aramamız gereken en eski kaynak Ester Kitabı'dır. 9. Bölüm bayramın üç özelliğini anlatır: "ziyafet ve neşe günü" (ayet 17), "komşuya yiyecek gönderme" (ayet 19) ve

"fakirlere hediyeler" (ayet 22). Üç şey yokluklarıyla dikkat çeker: maskeler .ve kostümler, şölene yürüyüş ve sarhoş olana kadar içme zorunluluğu Ancak, halakhic bilginleri Megillah'ta ayrıntılı olarak açıklanan bayram geleneklerinden memnun kalmadılar ve pagan karnavalları ve şölenlerinden esinlenerek kendi geleneklerini eklediler. ¹¹⁶⁷ Geleneksel Purim kutlamalarının Orta Çağ'da uygulanan pagan şenliklerinden ve Avrupa'da yaygın olan kentsel Hristiyan karnavalından önemli ölçüde etkilendiği ortaya çıktı. ¹¹⁶⁸ Haham Purim gelenekleri ile pagan karnavalı arasında bazı benzerlikler şunlardır: ¹¹⁶⁹

Purim'de maske takma geleneği, antik Avrupa'da uygulanan pagan maskeli balolardan türemiştir. ¹¹⁷⁰ Örneğin, Talmud'da bahsi geçen "Kaland" balosu ^{1171, 1172} Adalaidah alayı, Orta Çağ'da yaygın olan karnaval sokak alayından Purim'e uyarlanmıştır; çoğunlukla laik festivallerde ama aynı zamanda Hristiyan çevrelerde de. ¹¹⁷³ Bu alaylar ayrıca resmi ve rutin dünyayı eğlendirmek ve alay etmek için tasarlanmış kostümler de içeriyordu. ¹¹⁷⁴

Purim'de başka bir haham geleneği vardır: Haman'ın kuklasını büyük bir şenlik ateşine atmak ve etrafında dans etmek. ¹¹⁷⁵ Talmud bu geleneği gerçek bir kişinin yakıldığı Molek ibadetiyle ilişkilendirir. Babil ^{1176'da} bilgiler arasında Purim geleneğinin erkek çocuklarını ateşten geçirme pagan geleneğine ne kadar benzediği sorusu üzerine bir tartışma anlatılır. ¹¹⁷⁷ Elbette, Purim'de kuklayı yakma ve alevlerin etrafında dans etme geleneği de şenlik ateşinin etrafında şenlikler düzenleyen ve hatta insan kurbanları sunan halklardan kalma pagan geleneklerinin eski bir kalıntısından başka bir şey değildir. ¹¹⁷⁸

Bazı bilginler, kulağa hiç benzemeyen benzersiz şekliyle manna kulaklarının kökeninin, pagan insanların yediği fal kurabiyelerinde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu kurabiyeler, şekilleriyle bereket tanrıçasının cinsel organlarına benzemektedir ve kurabiye'nin siyah noktalarla doldurulması, onun kucağındaki tohumları sembolize etmektedir. ¹¹⁷⁹

Sevinmek ve salihlerin mezarları önünde secde etmek. "Sabah namazından sonra Roş Aşana arifesinde salihlerin mezarları önünde secde .(etmek için mezarlığa gitmek adettendir" (Kitzur Shulchan Aruch, 128:13 :Ve sadece ölenin kabrine secde etmek değil, onunla konuşmak da gerekir *Ölülerden de bize merhamet ilham etmelerini isteyebiliriz... Sonuçta, salihlerin mezarları üzerinde secde etmenin yükü çok büyük ve muazzamdır. Bu nedenle, Breslov'daki çalışmanın ilkelerinden biri de budur - salihlerin mezarları üzerinde secde etmek! (Breslov Hasidizm web sitesi).*

Öte yandan Tevrat'ta mezarlara secde eden kimseyi bulamazsınız ve Bilgelerin efsanelerinin aksine, Jephunneh'in oğlu Kalev bile bunu yapmamıştır. İncil'de hiç kimse mezarlara secde etmez, aynı zamanda Tevrat genel olarak bunu kesin bir şekilde yasaklar ve bunu kirli ve yasak :bir şey olarak tanımlar

Ve her kim kılıçla, yahut bir ölüye, yahut bir insan kemiğine, yahut bir .(mezara dokunursa, yedi gün kirli sayılacaktır (Sayılar 19:16

Peki ölüer kültü nasıl oldu da modern Yahudiliğin merkezinde yer alan yasak ve pis bir şey haline geldi? Çünkü hahamlar bu pagan geleneği İslam'dan alıp yaklaşık beş yüz yıl önce Yahudiliğe soktular. Bar-Ilan :Üniversitesi'nde Yahudi bilgini olan Profesör Lichtenstein şunu itiraf ediyor

Esas olarak dış etkenler nedeniyle: Eski bir gelenek olan 'putperestlik' (örneğin Mısır'da) Yahudi halkına sızmaya başladı... İslam kültüründe kabul gören 'ziyāra' (Arapça: mezarlara yolculuk) uygulaması, Diaspora'daki Yahudi topluluklarına ve daha sonra Filistin'e de yayıldı (Dr. Yehezkel Lichtenstein). ¹¹⁸¹

Azizlerin mezarlarına saygı gösterilmesi ve kutlamalar, Haham Yahudiliği tarafından sıcak bir şekilde benimsendi, çünkü bu onların statüsünü artırıyor ve onları insanlardan üstün kılıyor. Burada da eski pagan kökleri olan bir gelenekle karşı karşıyayız. ¹¹⁸² Dürüstlerin mezarlarını ziyaret etme geleneği, hahamlar tarafından benimsenmeden önce bile Hristiyan mezhepleri arasında yaygındı. Bu kutlamalar, içine çok sayıda batıl inancın sembolü olarak mumların atıldığı büyük bir şenlik ateşinin yakılmasını içeriyordu. ¹¹⁸³

Evliyaların mezarlarını ziyaret etmek sadece halakha'ya özgü değildir. Müslümanlar, Hristiyanlar ve diğer din mensupları arasında yaygındır. ¹¹⁸⁴ Müslüman evliyaların mezarlarında yapılan kutlamalar ile hahamlık kutlamaları arasında açık paralellikler vardır. ¹¹⁸⁵ Akdeniz havzası ve Kuzey Afrika, evliya mezarlarıyla doludur. Avrupa'da, hacıların hac ziyaretleri yaptığı birçok ibadet merkezi gelişmiştir. İslam ve Hahamlık Yahudiliğinde, mezar ibadeti tüm mezhepler ve mezhepler tarafından kabul edilir ve özellikle kadınlar arasında popülerdir. ¹¹⁸⁶ Kadınlar genellikle camilerde ve sinagoglarda ibadetten men edilir. Mezarda yapılan kutlamalar, özellikle mezarlıklarda her iki cinsiyet için ayrı alanlar olduğunda, kadınların ayrımcılığa uğradıklarını hissetmeden dini duygularını ifade etmelerine olanak tanır. ¹¹⁸⁷

Azizlerin mezarlarını ziyaret etme ve onlara secde etme geleneği Talmud'da belgelenmiştir. ¹¹⁸⁸ Günümüzde bu olgu, hem İsrail'de hem de

yurtdışında yenilenmiş bir canlanma yaşıyor. ¹¹⁸⁹ Sadece İsrail'de, her yıl yüz binlerce Hasidim'in hac ziyareti yaptığı yaklaşık iki yüz doğru kişinin mezarı var. ¹¹⁹⁰ Mezar endüstrisi geliyor ve organize otobüsler ülkenin dört bir yanından hedef kitleyi topluyor ve her mezara farklı bir erdem atfedilerek bir mezardan diğerine atladıkları bir yolculuğa çıkıyorlar. Örneğin, ^{1191'de} Jonathan ben Uziel'in mezarına yapılan bir ziyaretin evlilik için iyi bir erdem olduğu biliniyor; Rashbi'nin mezarı — geçim için; Rachel'in mezarı "kötü kararların iptali ve rahim meyvesinde, sağlıkta, rahatlıkta ve iyi bir evlilikte mucizelere ve kurtuluşa hak" vaat ediyor. ¹¹⁹²

Salih bir kişinin mezarı başında secde etmek kutlamanın önemli bir bileşenidir. Tevrat ölümlerin kirliliğine karşı uyarırken, ¹¹⁹³ Bilgeler ölü salih insanları yaşayanlardan daha fazla pislik olarak görürler; Tevrat ölümlerin yaşayanları kirlettiğini açıkça belirtir, ancak salih insanların mezarlarında -mümkün olsa bile- orayı ziyaret eden sadıklar ölenin erdemiyle arınırlar.¹¹⁹⁴ Zohar mezarlarda secde etmeyi ve ölenlere hitap etmeyi yasallaştırmaya çalışmıştır ve bu nedenle, Tevrat'ın ölümleri anma yasağına ^{...} rağmen, ¹¹⁹⁵ yasağın geçerli olduğunu belirlemiştir

Sadece Yahudi olmayanlar hakkında] onlar, hayattayken bile her zaman] ölü olarak anılırlar... İsraililer ise tövbe ve oruçla ölümlerinin yanına giderler ve niyetleri ölümlerin ruhlarının onlar için Tanrı'ya dua etmesidir. ¹¹⁹⁶

Dr. Alexander Klein, "Zohar'ın yorumunun İncil'in açık anlamına uymadığını" kabul ettiğinde haklıydı. ¹¹⁹⁷

Ari'nin oğlunun mezarının yakınında büyüyen ağaca, plastik torbalar, eşarplar, renkli kurdeleler, bir havlu ve giysiler içinde istekler asılmıştı. Safed'in hahamı Haham Şmuel Eliyahu'ya bu sorulduğunda, "bu bir Yahudi olmayan eylemidir" ve Kuzey Afrika'daki Yahudilerin muhtemelen bu geleneği İslam'dan kopyaladığını kabul etmek zorunda kalmıştı. ¹¹⁹⁸

Salihlerin mezarlarındaki şenlikler, hahamlık dininde bir başka önemli role sahiptir ve orada gerçekleşen finans sektörüyle ilgilidir. ¹¹⁹⁹ Şenlikler, erdem, şans ve kutsal bir kutsama elde etmek için neredeyse her şeyi yapacak olan, burayı ziyaret eden Hasidik topluluğundan para koparmak için verimli bir zemindir. ¹²⁰⁰ Şenliklerin üretimi yüksek finansal harcamalar gerektirir ve bu yatırım, burayı ziyaret eden Hasidik topluluğunun bağışları ve kompleksin sahibi olan yerel konsey (yani vergi mükellefleri) tarafından ^{karşılanır} ¹²⁰²

Kısacası, pagan mezar tapınma fenomeni, Bilge Yahudilikte onurlu bir yer bulmuştur. Hahamlar, kutsal, erdemli ve Kabalist rebbelerin hem yaşamları boyunca hem de özellikle öldükten sonra tapınılmasını teşvik eder. Mezar

başındaki şenlikler ve secdeler, "din" denen işe iyi hizmet eder ve .Hasidim'in derin arzularını besler

Hacılar, ölen kişinin bir doğruluk feneri olarak hizmet etmesini ve kendilerine geçim, sağlık, şans, başarı ve kurtuluş getirmesini umarak akın akın gelirler. ¹²⁰³

Mezara taş koyma geleneğinden de bahsedilmelidir. Bu, Orta Doğu'nun çöllerinde yaşayan halklar arasında yaygın olan eski bir gelenektir. Negev'de yaşayan Bedeviler, ölen kişinin güvenli bir şekilde varış noktasına ulaşacağına inandıkları için mezarlara taş koyarlardı. ¹²⁰⁴ Bu pagan geleneği, Bilge Yahudilikte verimli bir zemin buldu ve haham geleneğinde kök saldı. Haham Israel Lau, yedi günün sonunda, ailenin acısına sempati göstermek ve ölen kişiye bir hak öğretmek için ölen kişinin mezarına bir taş koymanın gelenek olduğunu açıklıyor - "Bu hak, inanıyoruz ki, hakikat dünyasında onun için ayakta kalacaktır." ¹²⁰⁵ Ancak bu geleneğin İncil'e .tamamen yabancı olduğunu belirtmek önemlidir

Azizlerin görüntüleri. Muskalar birçok biçimde ortaya çıkabilir. En ünlülerinden biri azizlerin görüntüleridir ve bu geleneğin Tevrat'ta herhangi bir heykel veya görüntü yapmanın açıkça yasaklanmasına aykırı olduğunu daha önce açıklamıştık. Bu kült çoğu dinde bulunur ve kökenleri pagan geleneklerinde, özellikle Roma putperestliğinde yatar. ¹²⁰⁶ Eski Katolik Hristiyanlığında, azizlerin görüntüleri veya resimleri "ikonlar" olarak adlandırılır, ¹²⁰⁷ ve bunlar geçmişte yıldızdı ve hala, azizlerin görüntülerinin heyecanlı kalabalığın alkışları eşliğinde taşındığı bir alayı içeren fuarlarda ve karnavallarda yıldız olarak yer almaktadır. ¹²⁰⁸

:Challah Fısıh Bayramı. Sayılar 15:18-21'de şöyle yazılmıştır İsrail oğullarına söyle ve onlara de ki, Sizi götüreceğim ülkeye girdiğinizde ve ülkenin ekmeğinden yediğinizde, Rabbe bir sunu sunacaksınız. Saman demetlerinizin ilkini bir kaldırma sunusu olarak sunacaksınız, öyle sunacaksınız. Demetlerinizin ilkinden nesilleriniz boyunca Rabbe bir .kaldırma sunusu vereceksiniz

Hahamlar bu mitzvayı çarpıttılar ve şöyle hükmettiler: "Kadınlar üç suçtan dolayı doğum anında ölürlər: nidada, hallahta ve mumu yakarken dikkatli olmamaktan." ¹²⁰⁹ Bilgeler kadınlara başlangıçta tüm ulusa verilen bir mitzvayı dayatmakla kalmadılar, aynı zamanda Tevrat'ta bahsi geçmeyen zalim bir cezayla da tehdit ettiler. Parshat hallah mitzvayı, katılım ücretleri, mucize hikayeleri, kutsamalar, şarkı söyleme ve muska ve kutsal nesnelerin satışını içeren kadınlar için halka açık bir etkinlik haline geldi.

Parshat hallah akşamları (ve "sanatçı şölenleri") üzerine yapılan araştırmalar, bunun bir iş olduğunu gösteriyor. Ekonomik, dini bir deneyim olarak pazarlanan ve servet birikimi için en derin dini duyguların sömürülmesi. ¹²¹⁰

Çallah'ın kırılması törenlerini inceleyen Prof. Tamar Elor, bu tür kadın etkinliklerinin diğer kültürlerde ve dinlerde de yaygın olduğunu belirtiyor. Yaşlı kadınların hamur yoğurmak için kare bir tahtanın yerleştirildiği bir masanın etrafında toplandığı "Bibi Shaashanhav" törenini örnek olarak gösteriyor.

Ve dört kanadında yedi adet kızarmış ekmek, bir kase un, bir kase sütlü puding ve yedi küçük kase yer alır. Tören ustası yedi mum yakar ve Kuran'dan sureler okur. ¹²¹¹

Prof. Elor'a göre, Sovyet sonrası dönemde eski Sovyetler Birliği'nde bu tören ve benzeri etkinlikler daha kitlesel, gösterişli ve büyük bir hal aldı; ¹²¹² .son yıllarda İsrail'deki dini sahnede Parşat Hala törenlerinde olduğu gibi

Seder Gecesi ve Sempozyum. Helenistik sempozyumun (bayram) Bilgeler tarafından kurulan Fısıh düzeni üzerindeki etkisi birçok akademisyen tarafından fark edilmeden kalmadı. İncil'deki Fısıh'ın merkezinde, Mısır'dan Çıkış'tan önceki Korunmuş Yiyecek Gecesi anısına Fısıh kurbanı ve onun yenmesi vardı. ¹²¹³ Ancak Bilgelerin Fısıh'ı tamamen farklı bir görünüme büründü. Kurbandan yoksundu ve diğer yandan .yabancı kültürden alınmış retorik ve mitolojik jestlerle doluydu

İbrani Üniversitesi'nden İkinci Tapınak dönemi tarihçisi Prof. Shmuel Safrai, hahamların Fısıh sederinin başlangıçta Helenistik dünyanın geleneği olduğu gibi şenlikli bir şölen formatında düzenlendiğini belirtiyor: Akşamı ilk kadehle açmak, kalan sebzeleri yemek, Haggadah'ı okumak ve Yunan şölenlerinin sempozyumlarına benzer şekilde Hallel'i okumak. ¹²¹⁴ İbrani Üniversitesi'nden Yahudi Tarihi ve Arkeolojisi Profesörü Israel Levin'e göre, bilgelerin Greko-Romen sempozyumunun parçası olan unsurlardan ilham aldıkları ve Haggadah'ın ana hatlarının da sempozyumun ruhu tarafından şekillendirildiği şüphesizdir. ¹²¹⁵

Tel Aviv Üniversitesi'nden Prof. Yaakov Malkin, Seder geleneğinin şüphesiz Yunan sempozyumlarından etkilendiğini ve ondan birçok yönü ödünç aldığını iddia ediyor. ¹²¹⁶ Bar-Ilan Üniversitesi Talmud Bölümü'nden Prof. Yosef Tabori, hahamların Haggadah'ında, Haham Eliezer ve yoldaşlarından bahseden ve bilgelerin Bnei Brak'ta toplanmasını anlatan bölüm gibi, .sempozyum benzeri belirgin pasajlar olduğunu belirtiyor

Sempozyum ile halakhik Seder arasındaki bazı benzerlikler şunlardır: ¹²¹⁷ Şarabın kutsanması, tanrılara şarap sunulmasına benzetilir ve bir övgü ve haleluya şarkısı eşliğinde yapılır; her iki törende de kadınlar, köleler ve çocuklar dahil herkes kutlamaya davet edilir; şemeş masayı hazırlar ve davet edilenlere açık bir sırayla hizmet eder; aile üyelerine hediyeler dağıtılır; her iki törende de fındıklı oyunlar oynanır; her iki olayın da edebi bir yönü ve sorular ve çeşitli yiyecekler aracılığıyla gerçekleştirilen eğitimsel .bir amacı vardır

Bazıları, afikoman geleneğinin bile Yunan symposium'undan :kaynaklandığına inanıyor. Amir Or şöyle açıklıyor

Bu, 'afi-komos'a karşı bir uyarıdır - genellikle bir şölenin sonunda gerçekleşen sarhoşluk şenliği. Şenlikçilerin gruplarının yerlerinden ayrılıp başkalarının evlerine girmesi, kahkaha adına gürültü yapmaları, kargaşa yaratmaları ve lezzetler ve hediyeler talep etmeleri adettendi. Bunun bir hatırlatıcısı, hala afikoman'ın anlamının 'afi-ko-man' (=lezzetleri çıkarmak) olduğunu ısrarla savunan ve 'antik zamanlarda yemeklerini lezzetlerle sonlandırdıkları gibi' diye açıklayan Rashi'nin sözlerinde de bulunabilir." ¹²¹⁸

Talmud ve Sözlü Tevrat'ın önde gelen bilginlerinden biri olan Haham Prof. Shaul Lieberman, 'Afikomen' kelimesinin sempozyumun sonunda gerçekleşen faaliyetlerle ilgili bir Yunanca kelime olduğunu kanıtladı - "sarhoşluk derecesine kadar içmek, din adamlarının evden eve dolaşması ve sokaklarda kadınların taciz edilmesi, sefahat ve kaba davranışlar." ¹²¹⁹

sonsöz

İki bin yıldan fazla bir süredir Yahudi dünyasına bir terör ruhu nüfuz ediyor - hahamlık yasasının ruhu. Bu insan yapımı bir din, İncil'den farklı ve ayrı bir yasa sistemi geliştirmiş bir gelenek; İkinci Tapınağın .yıkılmasından bu yana insanları halakhik zincirlerle bağlayan ve gevşemeyen gelenekler

Hiç kimse sözlü yasaların ve geleneklerin varlığından şüphe duymaz. Test edilen şey kökenleridir. [Bilgeler](#) , Musa'nın hem yazılı hem de sözlü Tevrat'ı Sina Dağı'nda aldığını iddia ederler, ancak İncil'in ve zamanla eklenen yorumların kapsamlı bir incelemesi, sözlü geleneklerin İncil'de hiç bulunmadığını

ve bunların birçoğunu yaşadıkları halklardan benimsedikten sonra hahamlar aracılığıyla bize ulaştığını .açıkça ortaya koyar

Bu kitap, Ferisi hareketinin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını, gelişmesinin önünü açan tarihi ve jeopolitik koşulların neler olduğunu ve rakiplerini bir kenara itmesini sağlayan araçların neler olduğunu açıklıyor. Bunun en yüksek siyasi kademelerle (Roma otoriteleri) bağlantılar kurarak yapıldığını açıkladı. Ayrıca, küçük ama güçlü bir mezhebin, eksiksiz bir Tevrat geliştirerek ve onu doğrudan Tanrı'dan gönderildiği varsayılan kutsal bir sistem statüsüne yükselterek, geleneklerini ve ideolojisini .tüm bir halka nasıl dayatmayı başardığını açıkladı

Kitap, hahamların yazılı Tevrat'ın önemini ve yetkisini alıp bunu kendi yarattıkları geleneklere ve yazılara dönüştürdüklerini açıkça ortaya koyuyor: Sözlü Tevrat. Bilgeler, devrimci vizyonlarını üç ana cephede gerçekleştiren bir reformla gerçekleştirdiler: 1) Hahamlar rahiplerin yerini aldı; 2) Yeshiva Tapınağın yerini aldı; 3) İncil'in yetkisi Sözlü Tevrat'ın yetkisine tabi kılındı. Burada, İncil'e dayalı, tarihsel ve bilimsel kanıtların yardımıyla, Sözlü Tevrat'ın cennette ortaya çıkmasının neden imkansız .olduğunu kanıtladı

İncil'in, Tanrı'nın İsrail ile olan antlaşmasının yalnızca Musa'ya yazmasını emrettiği Tevrat'a dayandığını açıkça belirttiğini gördük. Musa'nın yazdığı metinde sözlü bir Tevrat'a açık veya örtük bir atıf yoktur ve İncil tarihi boyunca böyle bir Tevrat'ın varlığına dair hiçbir kanıt olmamıştır. Varlığını kanıtlama girişimlerinin -hem İncil metninden hem de mantıksal argümanlara dayanarak- temelsiz .olduğunu gördük. Aksine, kolayca çürütülebilirler

Sözlü Tevrat'ın ilahi geçerliliğine karşı çıktık ve birçok durumda Sözlü Tevrat tarafından verilen yorumların İncil metnini çeliştirdiğini, çeliştirdiğini ve hatta kasıtlı olarak çarpıttığını gördük. Bu yorumların Tanrı'nın karakterini sadakatle temsil etmediğini, bunun yerine garip, ilkel, putperest ve zaman zaman düpedüz ahlaksız yasalar ve yorumlar sunduğunu gördük. Ayrıca Sözlü Tevrat ile Yazılı Tevrat .arasındaki ve bunlar ile bilim arasındaki birçok çelişkiyi ayrıntılı olarak anlattık

Tüm bunlara ek olarak, Bilgelerin tapınakta Tanrı'ya ibadete dayanan İncil Yahudiliğinin düşüşüyle oluşan boşluğu doldurmak için bilinçli olarak benimsedikleri pagan ve Yunan etkilerini tartıştık. Son olarak, haham reformunun iki bin yıl içinde nasıl zirveye ulaştığını gösterdik. Gelenekler devlet dini haline geldi ve hahamlar devletin himayesinde faaliyet gösterirken, Yahudi dünyasındaki etkilerini .genişletmeye ve ev sahipleri ve kapıcılar olarak hareket etmeye devam ettiler

Günümüz Yahudiliğinde, iyi bilinen atasözü tekrar tekrar dile getirilir: "Tapınak, yersiz nefret yüzünden yıkıldı" (Yoma 9:2). Gerçek şu ki, bu yersiz nefret çeşitli şekillerde ifade edilir. Ferisi-Haham Yahudiliğinin ele geçirilmesi ve diğer tüm Yahudilik akımlarının neredeyse tamamen yok olmasından kaynaklanan içsel yersiz nefretti. Ayrıca, Ferisi-Haham Yahudiliğinin gelişmesine izin veren, dışarıya (Yahudiler) karşı yersiz nefretti. Tanrı korusun, tarih boyunca anti-Semitik zulmün suçunun Haham Yahudiliğinde olduğunu iddia etmiyoruz, ancak İsrail ile Yahudi olmayanlar arasındaki düşmanlığın .karşılıklı olduğu unutulmamalıdır

Bu yersiz nefret her Yahudiye basit bir sonuca götürmelidir: Tevrat ^{1220'de} Tanrı, bir yandan, O'nun yollarında yürüdüğümüz sürece İsrail halkını koruyacağına ve gözeteceğine söz verdi; diğer yandan, O'nun yollarında yürümeyi reddedersek zulüm, acı ve ölüm vaat etti. Tapınağın yıkılması ve İkinci Tapınak dönemindeki isyanların başarısızlığı ışığında açık sonuç, O'nun yollarında yürümediğimizdir. Tanrı, Tapınağın otoritesi altında yıkılan Ferisi-Haham Yahudiliğinin tarafında değildi ve İsrail halkı iki bin yıldır tekrar tekrar zulüm gördü ve aynı göksel korumayı almadı. Tanrı, hahamların yönetimine .rağmen bizi korudu ve ille de O'nun yüzünden değil

Hahamlar ve takipçileri iki bin yıldır körü körüne Ferisi geleneğini savunmaya devam ettiler. Yaklaşık :iki bin yıl önce onlar hakkında boşuna söylenmemiştir

Kör liderler kördür; ve eğer bir kör bir köre liderlik ederse, ikisi de çukura düşer. ¹²²¹

bibliyografya

- .Even Gabbay, Meir, Kutsal Hizmet Kitabı, Kudüs, 1973
- Even-Chen, Alexander, İshak'ın Bağlanması: İncil'in Mistik ve Felsefi Yorumunda, Yayımlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2006
- Averbach, Moshe, Mişna ve Talmud Döneminde Yahudi Eğitimi, Reuven Mas Ltd. tarafından yayımlandı, Kudüs, 2008
- Oppenheimer, Aharon, Haham Yehuda HaNassi, yayımlayan: Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, Kudüs, 2007
- Orbach, Ephraim Elimelech, Chazal — İnançlar ve Görüşler Bölümleri, Y. L. Magnes tarafından yayımlandı, 1976
- .Ahituv, Yosef, Rüzgar Esintileri: Düşünce ve Düşünce, yayımlayan: Shalom Hartman Enstitüsü, 2013
- Ilan, Tal ve Noam, Vered, Josephus ve Bilgeler Arasında: 2. Cilt — Yıkım Efsaneleri, yayımlayan: Yad Yitzhak Ben-Zvi, 2017
- Ilan, Naham, Kaplan, Kimi ve Horowitz, Carmi (editörler), Halkı İçin İyi Aramak: Vaiz, Vaaz ve Yahudi Kültüründe Gerekli Edebiyat, Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Çalışmaları Merkezi tarafından yayımlandı, Kudüs, 2012
- Elor, Tamar, Ayrılmış Yerler: Din ve Tövbe Bölgelerinde Cinsiyet ve Etnik Köken, yayımlayan: Am Oved, Ra'anana, 2006
- Albeck, Shalom, Talmud Günlerinde Yahudi Hukukuna Giriş, Bar-Ilan Üniversitesi tarafından yayımlandı, 1999
- .Alon, Ari, Alma Di, yayımlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2011
- Aloni, Nimrod (ed.), Hümanist Eğitimde Diyalogların Güçlendirilmesi, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2008
- Elior, Rachel, Hafıza ve Unutma: Yahudi Çölü Parşömenlerinin Sırrı, yayımlayan: Van Leer Enstitüsü, Kudüs, Kibbutz Hameuhad, 2009
- Elitzur, Yahuda, İsrail ve İncil: Coğrafi, Tarihsel ve Gotik Çalışmalar, Bar-Ilan Üniversitesi tarafından yayımlandı, 2000
- Aminoff, Irit, Avnem Tov ve Mini Sedakit: Talmud ve Midrash Çalışmaları, Reuven Mas Ltd. tarafından yayımlandı, Kudüs, 2011
- Ardar, Yoram, The Karaite Mourners of Zion and the Qumran Scrolls: For an Alternative History of Rabbinic Judaism, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2004
- Ardar, Yoram, "Ge'onim Çağında Haham Cemaati ile Karay Cemaati Arasındaki Yarıklık", Zion, İsrail Tarih Kurumu, 2013, s. 321-349
- .Ardar, Yoram, Erken Karaite Halacha'daki Yollar, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2012
- .Bezeq, Amnon, Bugüne Kadar, Yayımlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2013
- Bezek, Yaakov, Cadılık Kanunları ve Kabak Dikim Kanunları, Bar-Ilan Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır, 6, 1968
- .Bialik, H. ve Rabinitzky, Y., Efsanenin Kitabı, yayımlayan: Dvir, Tel Aviv, 1962
- Bigger, Gideon ve Schiller, Eli (editörler), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi - İsrail Topraklarındaki Yerler ve Mekanlar, Ariel Yayın Evi, 1988
- Beitner, Azaria, Yavne Hikâyeleri: Hastaları Ziyaret Etmek ve Yaşlıları Teselli Etmek, Yayınevi: Bar-Ilan Üniversitesi, 2011
- Bilu, Yoram, Azizlerin Sağdıçları: İsrail Kentsel Kitabında Rüya Görenler, Klinikler ve Tzadikim, Hayfa Üniversitesi Yayınları, 2005

- Yoram, bizimle her zamankinden daha fazla vakit geçir: Mesihçi Chabad'da Rebbe'nin varlığı, .yayımlayan: Açık Üniversite, Raanana, 2017
- Ben-Nun, Joel, Patriarchların Bölümleri: Yaratılış Kitabı'ndaki Patriarchların Bölümleri Üzerine .Çalışmalar, yayımlayan: Tivonot, 2003
- Brown, Benjamin, Haredim, "Halkın Yönetimi": İsrail Demokrasisinin Ultra-Ortodoks Eleştirisi, İsrail .Demokrasi Enstitüsü tarafından yayımlandı, 2012
- Bar-Ilan, Meir, Filistin Yahudileri Arasında Astroloji ve Diğer Bilimler, Kudüs, Bialik Enstitüsü tarafından .yayımlandı, 2001
- Brodetzky, Moody Winner, David Hillel ve dilerseñiz şunu da söyleyin: Chavruta in Midrash and .Aggadah, yayımlayan: Reuven Mas Ltd., Kudüs, 2007
- .Breuer, Mordechai, Pirkei Mikraot, yayımlayan: Tivonot, 2009
- Barzis, David, Between Zeal and Kindness: Anti-Zealous Trends in Sage Thought, yayımlayan: .Bar-Ilan Üniversitesi, 2015
- Berlowitz, Yaffe (editör), İlk Aliyah ile Kültürü Tartışmak: Dönemler Arası Bir Çalışma, yayımlayan: .Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2010
- .Bar-Navi, Eli (ed.), İsrail Halkının Tarihi Atlası, yayımlayan: Yedioth Ahronoth, Hemed Books, 1993
- Barkai, Gabriel ve Schiller, Eli (editörler), Ariel: İsrail Ülkesinin Bilgisi İçin Bir Dergi - .Görkemli Kudüs, İkinci Tapınak Günlerinde Kudüs Tarihi, Ariel Yayın Evi, 1996
- Barkai, Gabriel ve Schiller, Eli (editörler), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi - Negev .Bedevileri Arasında Halk Hekimliğinde Muskalar, Ariel Yayın Evi, 2006
- .Ganzfried, Shlomo, Kısaltılmış Shulchan Aruch, Yayımlayan: Shai Lamorah, Kudüs, 2009
- Gabbay, Moshon (editör), Yeni İsrail Rehberi: Ansiklopedi, Seyahat Rotaları - Cilt 3: Yukarı Celile ve .Kıyıları, Keter Yayıncılık, Yedioth Ahronoth, Savunma Bakanlığı, 2001
- Goren, Zekeriya ve Dror, Miriam, Dua Kitabı Üzerine (Didaktik Rehber), Mofet Enstitüsü, Ra'anana, .2000
- Gillis, Miriam, Telafi Edici Öğretimde Yeni Yönler, Dekel tarafından yayımlanmıştır - Academic .Publications Ltd., 1978
- .Gilat, Yitzhak D., Halacha'nın Gelişiminde Bölümler, Bar-Ilan Üniversitesi tarafından yayımlandı, 1992
- .Ginsberg, Chaim, Ugarit Yazıları, Bialik Enstitüsü Yayınları, 1936
- .Ginzberg, Asher Zvi ('Ahad Ha'am'), "Et ve Ruh", On the Crossroads, Cilt 2, Bölüm 3, Berlin, 1921
- Gamliel, Hanoah, Rashi bir yorumcu ve dilbilimci olarak: Rashi'nin Tevrat Tefsirindeki Sözdizimsel .Kavramlar, Bialik Enstitüsü tarafından yayımlandı, Kudüs, 2010
- Gafni, Hanan, 'Mişna'nın Sadeliği': Modern Zamanlarda Bilge Edebiyatının İncelenmesi Üzerine .Çalışmalar, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Ra'anana, 2011
- Gafni, İşaya, Talmud Döneminde Babil Yahudileri: Toplumsal ve Manevi Yaşam, Zalman Shazar .Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi tarafından yayımlandı, Kudüs, 1990
- Gruber, Dan, Haham Akiva'nın Mesihî: Haham-Talmud Yahudiliğinin Otoritesinin Kökleri, yayımlayan: .Maoz, Tel Aviv, 2002
- Gross, Michael ben Yehoyada, Talmud Efsanelerine Haham Yosef Chaim'in Yorumları Üzerine .Çalışmalar, yayımlayan: Tivonot, 2019
- Grossman, Avraham ve Kaplan, Yosef (editörler), İsrail Halkı: Nesiller Boyu Yahudi Özyönetimi - Orta Çağ ve Erken Modern Dönem (Cilt 2), yayımlayan: Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Çalışmaları .Merkezi, Kudüs, 2004
- Greenberg, Steven, Tanrıyla ve İnsanlarla: Yahudi Geleneklerinde Eşcinsellik, yayımlayan: Kibbutz .Hameuhad, Raanana, 2013
- .Dagan, Hagai, Yahudi Mitolojisi, yayımlayan: Mapa — Haritalama ve Yayıncılık, 2003

- Dinur, Ben-Zion, Nesiller ve Kayıtlar: İsrail Tarihçiliğinde Çalışmalar ve İncelemeler — Dördüncü Cilt, .yayımlayan: Bialik Enstitüsü, 1978
- Dan, Yosef, Haham Yehuda Hasid, Yayınlayan: Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, .Kudüs, 2006
- .Dafni, Amotz, İsrail'deki Kutsal Ağaçlar, Yayınlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2010
- .Halevi, Elimelech, Tarihsel-Biyografik Efsane: Yunan ve Latin Kaynakları Işığında, Tel Aviv, 1975
- Hecker, Yosef ve Harel, Yaron (editörler), Hiçbir Kabile Yahuda'dan Ayrılmayacak: İsrail Tarihinde .Liderlik, Hahamlık ve Topluluk, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 2011
- Har, Moshe David (ed.), İsrail Topraklarının Tarihi - Mişna ve Talmud Dönemi ve Bizans Yönetimi .(640-70), Yad Yitzhak Ben-Zvi Keter Yayıncılık, Kudüs, 1985
- Hartman, David, Sina'dan Siyon'a: Bir Antlaşmanın Yenilenmesi, Yayınlayan: Am Oved, Ra'anana, .1992
- Haran, Menachem, İncil Koleksiyonu: İkinci Tapınak Dönemi Sonuna Kadar Oluşum Süreçleri ve Erken Orta Çağ'a Kadar Formdaki Değişimler - Bölüm I, Bialik Enstitüsü, Kudüs İbrani Üniversitesi .tarafından yayımlandı, Y.L. Magnes, 1996
- Haran, Menachem, İncil Koleksiyonu: İkinci Tapınak Dönemi Sonuna Kadar Oluşum Süreçleri ve Erken Orta Çağ'a Kadar Formdaki Değişimler - Bölüm II, Bialik Enstitüsü, Kudüs İbrani Üniversitesi .tarafından yayımlandı, Y.L. Magnes, 2003
- Walfish, Avraham, Mervadei Mishnah — Pirkei Berakhot: Mishnah Risalesi Berakhot'un Edebi ve .Kavramsal Bir Çalışması, yayımlayan: Tivonot, 2018
- Volkov, Shulamit, Yuval, Jeremiah, Tzaban, Yair, Shaham, David Weinfeld, Morton (editörler), Yeni Yahudi Zamanı: Laik Bir Çağda Yahudi Kültürü - Ansiklopedik Bir Bakış Açısı - Dördüncü Cilt: Yeni Çağda Yahudiler ve Yahudi Olmayanlar; Diasporadaki Modern Yahudi Hayatı; Modern Bir Yahudi .Girişimi Olarak İsrail Devleti, Keter Yayın Evi, Lamba - Modern Yahudi Kültürü Derneği, 2007
- .Wiesel, Elie, Talmud Ruhı, Yayınlayan: Meshkel (Yediot Sfarim), 2014
- .Weinstein, Yehoshua (ed.), İtaatsizlik ve Demokrasi, Shalem Yayıncılık, Kudüs, 1998
- Weiss, Ruhama, Bilmek İçin Yemek: Bilge Edebiyatında Ziyafetlerin Kültürel Rolü, Kibbutz Hameuhad .Yayıncılık, 2010
- Weinfeld, Moshe ve Cohen-Tzemach David (editörler), İncil Dünyası: Devarim, Divrei Hayamim .Yayıncılık Ltd., Raanana, 2002
- Verman, Chana ve Shemesh, Aharon, Gizli Şeyleri Keşfetmek: Kumran Parşömenlerindeki Yorum ve .Halacha, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 2011
- Ziv, Yossi, Beta İsrail'de Bayramlar ve Festivaller, Ben-Zvi Doğu Yahudi Toplulukları Araştırma .Enstitüsü tarafından, Mofet Enstitüsü işbirliğiyle yayınlanmıştır, 2017
- Zichman, Haim, Siyah, Mavi ve Beyaz: İsrail'deki Haredi Toplumuna Yolculuk, yayımlayan: Mashkal .(Yediot Sfarim), 2014
- Tovi, Yosef, Barnai, Yaakov ve Bar-Aşer, Şalom, İslam Ülkelerindeki Yahudilerin Tarihi, Zalman Şazar .Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi tarafından yayımlanmıştır, Kudüs, 1981
- Tur-Sini, N. H., Dil ve Kitap: Dil Biliminin ve Edebi Kaynaklarının Temel Sorunları - İnançlar ve .Görüşler Kitabı, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1955
- Tur-Sini, N. H., Dil ve Kitap: Dil Biliminin ve Edebi Kaynaklarının Temel Sorunları - Kitap Cildi, .Yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1959
- Tigai, Yaakov Chaim, İsrail'deki İncil: İncil Üzerine Bilimsel Bir Yorum - İsrail'deki İncil: Tesniye - Birinci .Cilt 1, 1-16, 17, Yayınlayan: Kudüs İbrani Üniversitesi, Oved Y. L. Magnes ile birlikte, 2016
- Tefer, Yigal ve Tefer, Yotam, İnsanları Taşıyan Yollar, Yayınlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, .2013

- Yagel, Avraham ben Hananiah, Guy Hazion Kitabı, Yayınlayan: Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, Kudüs, 1997
- .Lau, Benjamin, Bilgeler - Üçüncü Cilt: Celile Günleri, Yayınlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2008
- Lau, Benjamin, Bilgeler - Dördüncü Cilt: Senna'dan Talmud'a, Yayınlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2012
- Lau, Benjamin, Maran'dan Maran'a: Haham Ovadia Yosef'in Halakik Öğretileri, yayımlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2005
- .Lau, Israel Meir, Temel Önerme: Yahudilikte Yüz Kavram, Yayınlayan: Meshkel (Yediot Sfarim), 2008
- .Lavie, Anat Shapira, Chazal Now: Talmud Hikayesinde Bir Yolculuk, Pardes Yayıncılık Ltd., 2017
- Lubkowitz, Johannes Kermuel, Hahamların Ateizmi Üzerine, Latinceden Marcel Dubois, Avital Wellman, Joseph Schwartz tarafından çevrildi, Yayınlayan: Y.L. Magnes, Kudüs, 2005
- .Levy, Amnon, Haredim, yayımlayan: Keter, Kudüs, 1988
- Levy, Yagil ve Sarig, Eti (editörler), Yerel Yönetim - Devlet, Topluluk ve Piyasa Ekonomisi Arasında: Cilt 1, Yayınlayan: Açık Üniversite, Raanana, 2014
- .Levinger, Yaakov, Maimonides Filozof ve Hakem Olarak, Yayınlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1989
- Leibowitz, İşaya, İnanç, Tarih ve Değerler, Akademon: Kudüs İbrani Üniversitesi Öğrenci Federasyonu .Yayınevi, 1982
- .Lieberman, Shaul, Yunanlılar ve Filistin'deki Yunanlılar, Yayınlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1962
- Licht, Yaakov Shalom, (ed.), Moedei Israel: Times and Festivals in the Biblical Period and the Second Temple Period, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1988
- Lichtenstein, Aharon, Yüzünün Işığında Yürüyeceksin: Tanrı Hizmetinde Değerler ve Kıymetler, .Yayımlayan: Meshkel (Yediot Sfarim), 2012
- Lipsker, Avidav ve Koshlevsky, Rela (editörler), Hikaye Anlatımı - Yahudi Kurgu Çalışmaları, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2006
- .Mack, Hananel, İncil'in İlk Yorumu, Yayınlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1993
- Mack, Hananel, "Kadera Damasha ve Kadera Dedrusha", Kadera: İsrail Topraklarının Tarihi ve Yerleşimi Dergisi, Cilt 72, Haziran 1994
- .Mack, Hananel, Dua ve Dualar, yayımlayan: Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2008
- Mazar, Benjamin (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi - D: Ağır — Gardirop, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1962
- Mazar, Benjamin (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Koleksiyonu - Bölüm 5: Mekanize - Gizli, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1968
- Mazar, Benjamin (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgileri ve Dönemi Koleksiyonu - V: Abed - Tzretan, .yayımlayan: Bialik Enstitüsü, 1971
- Mazar, Benjamin (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgileri ve Dönemi Koleksiyonu - 8: Orada — Tatani, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1982
- Michelson, Menachem, Solomon, Yehuda ve Milner, Moshe, İsrail Ülkesindeki Doğruların Kutsal Yerleri ve Mezarları, yayımlayan: Savunma Bakanlığı, 2000
- Mendelsohn, Heinrich ve Yom Tov, Yoram (editörler), İsrail Topraklarının Florası ve Faunası: Pratik Resimli Ansiklopedi - Cilt 7 - Memeliler, Yayınlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1988
- Merzbach, Eli, Kaderin Mantığı: Yahudilikte Piyango ve Rastlantısallığın Anlamı, yayımlayan: Reuven Mas Ltd., Kudüs, 2009
- Naor, Mordehay (ed.), Kral Hirodes ve Dönemi: Kaynaklar, Özetler, Seçilmiş Hikayeler ve Yardımcı Malzeme, yayımlayan: Yad Yitzhak Ben-Zvi, Kudüs, 1987
- Navon, Haim, Tieko - Yahudiliğin 101 Büyük Tartışması, Yedioth Ahronoth ve Hemed Books tarafından yayımlandı, 2014

- Nebenzel, İşaya, Mükemmel ve Dürüst Bir Adam: Eyüp Kitabı Üzerine Çalışma ve Düşünce, Reuven Mas Yayıncılık Ltd., Kudüs, 2008
- Neuwirt, Ronen, Zamana Dokunmak: Midraş Dünyasında Bir Deneyim Olarak Bayramlar, yayımlayan: Meshkal (Yediot Sfarim), 2016
- Safrai, Shmuel, İkinci Tapınağın Sonunda ve Mişna Döneminde: Toplum ve Kültür Tarihinden Bölümler, Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi tarafından yayımlandı, Kudüs, 1983
- Sarna, Nahum M. (editör), İncil Dünyası - Mezmurlar 2, Divrei Hayamim Yayıncılık Ltd., Ra'anana, 1993-1996
- Eilam, Yigal, Burada Ne Oldu, Yayımlayan: Am Oved, Raanana, 2012
- Inbal, Yehoshua, Sözlü Tevrat, Yetkisi ve Yöntemleri, Haham Kook Enstitüsü, Kudüs, 2015
- Peikaj, Mendel, Polonya Hasidizmi: İki Savaş Arasında ve 1945-1946 Kararnamelerindeki ("Şoah") İdeolojik Eğilimler, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1990
- Fish, Menachem, Bir Yüzleşme Antlaşması: Bilge Edebiyatta Dini Bağlılığın Polemiklerine Dair Ana Hatlar, Bar-Ilan Üniversitesi, Shalom Hartman Enstitüsü tarafından yayımlandı, 2019
- Plai, Moshe, Yaşlılar İçin Bir Taç: Aydınlanma Yahudiliğini Yaratma Mücadelesi, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Ra'anana, 2012
- Plosser, David, "İkinci Tapınak Döneminde İsrail Dini", Avi-Yona, M. ve Bres, T. (editörler), İsrail Halkının Tarihi - İkinci Tapınak Döneminde Toplum ve Din, Kudüs, Am Oved Yayıncılık, 1983
- Plosser, David, İkinci Tapınak Yahudiliği, Bilgeleri ve Edebiyatı, Magnes Yayıncılık, Kudüs, 2002
- Plosser, David, Yahudiye Çölü ve Essene Parşömenleri, Yayımlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1985
- Prawer, Joshua, (baş editör), İbranice Ansiklopedisi, Yirmi Beşinci Cilt, Encyclopedia Publishing Company Ltd., 1974
- Friedlander, Yehuda, Halacha ve Haskalah Arasında: Edebi Türlerin Yapısındaki Halachaik Konuların Yeri, yayımlayan: Bar-Ilan Üniversitesi, 2004
- Friedman, Menachem, Haredi Society — Kaynaklar, Eğilimler ve Süreçler, yayımlayan: Kudüs İsrail Araştırmaları Enstitüsü, 1991
- Peres, Yohanan ve Ben-Raphael, Eliezer, Yakınlık ve Kavga: İsrail Toplumunda Bölünmeler, yayımlayan: Am Oved, 2006
- Zoref, Hagai ve Rosenthal, Yemima (editörler), Yitzhak Ben-Zvi: İkinci Başkan, yayımlayan: Devlet Arşivleri, 1998
- Cassuto, M. D., Tanrıça Anat: Ataerkiller Zamanında Kenan Hikaye Şiirleri, Bialik Enstitüsü Yayınları, 1950
- Kadri, M.C., İncil İbranice Sözlüğü, yayımlayan: Bar-Ilan Üniversitesi, Ramat Gan, 2007
- Corinaldi, Michael, Etiyopya Yahudiliği: Kimlik ve Gelenek, Yayımlayan: Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2005
- Kurzweil, Zvi, Yosef Ofer (ed.), Haham Mordechai Breuer'in 'Sınav Yöntemi', yayımlayan: Tivnot, 2005
- Kimron, Elisha, The Judean Desert Scrolls: The Hebrew Compositions - Volume One, yayımlayan: Yad Yitzhak Ben-Zvi, Kudüs, 2010
- Kister, Menachem (editör), Qumran Parşömenleri: Girişler ve Çalışmalar - Birinci Cilt, yayımlayan: Yad Yitzhak Ben-Zvi, Kudüs, 2009
- Kimchi, İsrail, Gideon Bigger ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Ülkesi - Tiberya ve Çevresi Bilgi Dergisi, Ariel Yayınevi, Kudüs, 1987
- Kimchi, Eran, Özgürleşen Yer: Dünyaya Göç Etmenin Yolu, Yayıncı: Pardes Yayıncılık Ltd., 2016
- Knerfogel, Ephraim, Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Yahudi Eğitimi ve Toplumu, yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Tel Aviv, 2003

- Kaplan, Kimi ve Sion, Emanuel (editörler), İsraili Harediler: Asimilasyon Olmadan Entegrasyon? .Yayımlayan: Van Leer Enstitüsü, Kudüs, Kibbutz Hameuhad, 2003
 .Cardozo, Nathan T. Lopez, Yazılı ve Sözlü Tevrat, Kudüs, 1989
- .Karelitz, Avraham Isaiah, The Vision of Man, yayımlayan: Fatchi Magadim Enstitüsü, Kudüs, 1997
- Keren, Rachel (editör), Sesinizi Duyurun: Yılın Döngüsü ve Haftanın Parşatları Üzerine Çalışmalar, .yayımlayan: Reuven Mas Ltd., Kudüs, 2009
- Ravidowitz, Shimon, Yahudi Düşüncesi Üzerine Çalışmalar - Birinci Cilt, Reuven Mas Yayıncılık Ltd., .Kudüs, 1969
- Ravitzky, Aviezer (ed.), Din ve Devlet: Yirminci Yüzyılda Yahudi Düşüncesi, yayımlayan: İsrail .Demokrasi Enstitüsü, 2005
- Ravitzky, Aviezer (editör), Maimonides: Muhafazakarlık, Özgünlük, Devrim - Düşünce ve Yenilik (Cilt .2), yayımlayan: Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, Kudüs, 2009
- Regev, Eyal, Sadukiler ve Uygulamaları: İkinci Tapınak Döneminde Din ve Toplum, Yad Yitzhak .Ben-Zvi tarafından yayımlandı, Kudüs, 2005
- .Rubin, Nissan, Yaşamın Başlangıcı, Yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2005
- .Rosenberg, Barış Gökyüzünde Değil: Sözlü Tevrat - Gelenek ve Yenilik, yayımlayan: Tivonot, 1997
- .Rosenthal, Rubik, Yaşam Sözlüğü: İsrail Bölgesindeki Diller, Yayımlayan: Keter Books Ltd., 2007
- Rosenk, Avinoam (editör), Reform Yahudiliği: Düşünce, Kültür ve Toplum, yayımlayan: Van Leer .Enstitüsü, Kudüs, Kibbutz Hameuhad, 2014
- Rosenk, Avinoam (ed.), Halacha, Meta-Halacha ve Felsefe: Çok Disiplinli Bir Çalışma, yayımlayan: .Magnes, The Hebrew University, 2011
- .Roth, Meir, Hümanist Ortodoksluk, Yayımlayan: Kibbutz Hameuhad, Raanana, 2013
- .Roth, Sid (ed.), Hear and Do, İbranice basım: Maoz, Tel Aviv, 2001
- .Rivlin, Asher A., Herkese Karşı: Bilgelerin Pedagojisi, Yayımlayan: Sifrit Poalim, Ra'anana, 1985
- Rafel, Yoel, Moedei Yisrael: Şabat ve Bayramlar İçin Faydalı Bir Ansiklopedi - Okuyucular, Öğrenciler, .Öğrenciler İçin, Yayımlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1990
- Shavid, Eliezer, Büyük Filozoflarımız: Ortaçağ'da Yahudi Felsefesi, Yayımlayan: Meshkal (Yediot .Sfarim), 2009
- .Shabtai, Aharon, Yunan Mitolojisi, Yayımlayan: Mapa - Haritalama ve Yayıncılık, Tel Aviv, 2000
- Schwartz, Dov, Ortaçağ Yahudi Düşüncesinde Çelişki ve Gizleme, Bar-Ilan Üniversitesi tarafından .yayımlandı, 2002
- .Schwartz, Dov, Chabad Düşüncesi: Başından Sonuna, yayımlayan: Bar-Ilan Üniversitesi, 2010
- Schwartz, Daniel (ed.), İkinci Tapınak Dönemi İsrail Tarihi Üzerine Çalışmalar, Zalman Shazar Yahudi .Halkı Tarihi Çalışmaları Merkezi tarafından yayımlandı, Kudüs, 1996
- Shor, Yehoshua Heshil (editör), Yehoshua Heshil Shor: Denemeler, yayımlayan: Bialik Enstitüsü, .Kudüs, 1972
- .Shor, Nathan, Karaimlerin Tarihi, Yayımlayan: Bialik Enstitüsü, Kudüs, 2003
- .Shahar, Ilan, Haredim Ltd.: Bütçeler, Kaçınma ve Yasanın Ezilmesi, Yayımlayan: Keter, Kudüs, 2000
- .Steinsaltz, Adin, Talmud Rehberi, Keter tarafından yayımlandı, Kudüs, 2002
- Stern, Eliezer, Personalities and Directions, Bar-Ilan Üniversitesi, Ramat Gan tarafından .yayımlanmıştır, 1987, s. 15
- Stern, Menachem, (ed.), İsrail Topraklarının Tarihi - Helenistik Dönem ve Haşmonay Devleti (MÖ .332-37), Yad Yitzhak Ben-Zvi, Keter Yayıncılık, Kudüs, 1981
- Stern, Menachem (ed.), İsrail Topraklarının Tarihi - Roma Yönetimi: Roma-Bizans Dönemi, Yad .Yitzhak Ben-Zvi Keter Yayıncılık, 1984
- .Stern, Menachem, Herod'un Saltanatı, Yayımlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1992

- Stern, Menachem, Gafni, Yeshayahu ve Oppenheimer, Aharon, (editörler), İkinci Tapınak Dönemi'nde .Yahudiler ve Yahudilik, Mişna ve Talmud, yayımlayan: Yad Yitzhak Ben-Zvi, Kudüs, 1993
- Schiller, Eli (editör), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi - Celile ve Golan'daki Sinagoglar, .Ariel Yayınevi, Kudüs, 1987
- Schiller, Eli (editör), Ariel: İsrail Toprakları Hakkında Bilgi Dergisi - İsrail Topraklarındaki Din, İbadet ve .Müslüman Azizlerin Mezarları, Ariel Yayınevi, Kudüs, 1996
- .Şalom, Gershom, "Üç Tür Yahudi Dindarlığı", içinde: Devarim Bego, Tel Aviv, 1975
- Şalom, Şaron, Sina'dan Etiyopya'ya: Etiyopya Yahudilerinin Halakhik ve İdeolojik Dünyası, .Yayımlayan: Meşkal (Yediot Sfarim), 2012
- .Shanan, Avigdor, Masal Edebiyatı Dünyası, Savunma Bakanlığı, Yayınevi, 1987
- .Shapira, Amnon, Dini Yahudi Anarşizmi, Ariel Üniversitesi, Samaria, 2015
- Shapira, Yosef, Düşünce, Halacha ve Siyonizm: Haham Yitzhak Yaakov Reines'in Manevi Dünyası .Üzerine, Kibbutz Hameuhad tarafından yayınlanmıştır, Ra'anana, 2002
- Sharansky, Benjamin, Haredi Eğitimi Bugün - Neslimizde Bir Sina Mirası, Yayınlayan: Milli Eğitim, .Kültür ve Spor Bakanlığı, Kudüs, 1999
- Brown, ML *Geleneksel Yahudi İtirazları* . İsa'ya Yahudi İtirazlarına Cevap Verme kitabının 5. cildi. 5. .baskı , Purple Pomegranate Productions, 2010
- .Brown, B. "Israel Hayom"da röportaj yapıldı. Hafta Sonu Sürümü, 2017
- Diamond Eliezer, "Talmud Dünyası", Barry W. Holtz'un editörlüğünde, Schocken *Yahudi Kitapları* .Rehberi , New York: Schocken Books, 1992
- Harari, Y. "Bilgeler ve Gizli Bilim", Schwartz, J., Thomson, PJ, Safrai, S. ve Safrai, Z. (editörler). .*Bilgelerin Edebiyatı* , İkinci Bölüm: Fortress Press, 2007, s. 521-564
- .Howland, J. *Platon ve Talmud* : Cambridge University Press, 2010
- Harvey, Richard. *Masihçi Yahudi Teolojisinin Haritalandırılması : Yapıcı Bir Yaklaşım* . Paternoster, .2009
- .Roth, Cecile. *Encyclopaedia Judaica* . 13. basım. " P - R EC." Kudüs: Keter Yayın Evi, 1972
- .Saks, J. Anlamlı *Dua İçin Eğitim* . Editör; Yoel Finkelman, Atid, 2001
- Schiffman, LH *Metinden Geleneğe : İkinci Tapınak ve Haham Yahudiliğinin Tarihi* . 1. basım Ktav Pub .Inc, 1991
- Schimmel, H. Chaim, Sözlü Yasa: *Tevrat'a Haham Katkısının İncelenmesi She-b e -al-Peh* , 2., rev. .baskı; Kudüs/New York: Feldheim, 1996
- .Stern, DH *Masihçi Yahudi Manifestosu* . Kudüs: Yahudi Yeni Ahit Yayınları, 1988
- Telushkin, Joseph. *Modern Tarihin En Etkili Hahamı Menachem M. Schneerson'ın Hayatı ve Öğretileri* .. New York: HarperCollins Books, 2014

Notlar

1. Yoram Ardar, Geonim Döneminde Hahamlar ve Karaim Toplulukları Arasındaki Çatlak, Siyon, İsrail Tarih Derneği, 2013, s. 321-349.
2. Eğitim Teknolojileri Merkezi (CET), Sözlü Tevrat.
3. Bununla ilgili bir referansı 3. Bölümün sonundaki "Sözlü Tevrat'ın Nedeni ve Motoru" bölümünde bulabilirsiniz.
4. [David Frishman'ın "Ben Yehuda Projesi"nden çevirisi, bağlantı: www.benyehuda.org/read/8233](http://www.benyehuda.org/read/8233) .

5. Eyal Regev, Sadukiler ve Uygulamaları: İkinci Tapınak Döneminde Din ve Toplum, Yad Yitzhak Ben-Zvi tarafından yayımlandı, 2005, s. 349 (dipnot no. 1) ve s. 376.
6. Ferisiler Sadukileri, Yazıcıları ve Essenileri yok etmeyi başardılar. Bu, Mesihçi Yahudiler (ayrıca "Nasıralılar" olarak da bilinir) için geçerli olmadı, ancak onları sinagoglardan kovmayı başardılar.
7. Mişna, Avot 1:1. Daha fazla tartışma için bkz. Shalom Albeck, Talmud'da Yahudi Hukukuna Giriş, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 17.
8. Zvi Kurzweil, Haham Mordechai Breuer'in Sınav Yöntemi, Yosef Ofer tarafından düzenlendi, Tivonot Yayıncılık, 2005, s. 267.
9. Michael Brown, Hear and Do, Sid Roth tarafından düzenlendi, 1996. Maoz tarafından yayımlanan İbranice baskısı, Tel Aviv, 2001, s. 31.
10. Yedioth Ahronoth, Yahudilik Eki, "Sözlü Tevrat'a Neden İhtiyaç Var?", 8 Mayıs 2012.
11. Moşe Ben David, Mevlana'nın Açılışı Üzerine, Bağımsız Yayın Evi, s. 479.
12. H. Chaim Schimmel'in kitabının giriş kısmı , Sözlü Hukuk: Tevrat'a Haham Katkısının İncelenmesi She-be-al- Peh (2., gözden geçirilmiş basım; Kudüs /New York: Feldheim , 1996), s. np .
13. Haham Meir Shafraker'in dokuzuncu ayın sunuları hakkındaki yazısı.
14. Haham Avraham Gogig, Baba Batra 16'da.
15. Haham Ariel Alkobi Yeni Antlaşma hakkında
16. Şabat 17:2.
17. Haham Meir Shafraker'in 11. yüzyıldaki günlük yaşamı üzerine görüşleri.
18. Haham Yisrael Meir Lau'nun Ketuvot Tractate'i hakkındaki yorumu şu bağlantıda: <https://youtu.be/yGchf15wCkE> .
19. Nathan T. Lopez Cardozo, Yazılı ve Sözlü Tevrat, Kudüs, 1989, s. 76.
20. A. A. Orbach, Chazal — İnançlar ve Görüşler Bölümleri, 1976, s. 1.
21. Hananel Mack, İncil'in İlk Yorumu, Savunma Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 93-94.
22. Meir Roth, İnsancıl Ortodoksluk, Kibbutz Hameuhad Yayın Evi, 2013, s. 165-173.

23. Dan Gruber, Haham Akiva'nın Mesihi, s. 133-139. Ayrıca bkz. Verman ve Shemesh, s. 83-86.
24. Rachel Elior, Hafıza ve Unutma: Yahudi Çöl Parşömenlerinin Sırrı, Van Leer Enstitüsü, Kudüs, 2009, s. 153.
25. Verman ve Shemesh, s. 87.
26. Michael Brown, s. 6.
27. Elie Wiesel, Talmud Ruhü, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), 2014, s. 372.
28. Hananel Mack, İncil'in İlk Yorumu, yayımlayan: Savunma Bakanlığı, Ra'anana, 1993, s. 92-93.
29. Sota 49:2; Bava Kama 3:1. Moshe Averbach, Mişna ve Talmud Döneminde Yahudi Eğitimi, 2008: 130.
30. Megila 16b.
31. Eliezer Stern, Kişilikler ve Yönler, Bar-Ilan Üniversitesi, 1987, s. 15.
32. Yoel Finkelman, Anlamlı Dua Eğitimi, Atid Yayıncılık, 2001.
33. Midrash Avot Darbi Nathan, Bölüm On Dört, II.
34. Benjamin Sharansky, Haredi Eğitimi Bugün - Neslimizde Bir Sina Mirası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1999.
35. Mişna, Avot 5.
36. Ephraim Knerfogel, Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Yahudi Eğitimi ve Toplumu, Kibbutz Hameuhad, 2003.
37. Şabat 21:2 (hahamlar "Girsa Dinuka" ifadesini kullanır). Aslında, Kudüs Talmudu, Haham Yehoshua'nın annesinin, daha beşiğindeyken, öğrencilerin Sözlü Tevrat'ı öğrenmesini duyabilmesi için onu bir yeşivaya götürdüğünü anlatır (Yevamot 8:2).
38. www.youtube.com/watch?v=9Li8YbeN2OE .
39. Eliezer Diamond, "Talmud Dünyası ", Barry W. Holtz'un editörlüğünde, Schocken Yahudi Kitapları Rehberi (New York: Schocken Books, 1992), 47 .
40. H. Chaim Sc Himmel'in kitabının giriş kısmı , Sözlü Yasa: Tevrat'a Haham Katkısının İncelenmesi She-be-al-Peh (2. gözetme basım; Kudüs/New York: Feldheim, 1996), s. np .
41. Wikimedia Commons, "Sözlü Tevrat" maddesi.
42. Haham Yehoshua Inbal, Sözlü Tevrat, Yetkisi ve Yolları, Haham Kook Enstitüsü, Kudüs, 2015, s. 21.
43. Aynı kaynak, s. 40-41.
44. Meryem Kanunları, Bölüm 3, Paragraf 1.
45. Mişna, Avot 2:13.

46. Eruvin 21b.
47. Eruvin 21b.
48. (Yediot Ahronoth, Eylül 2003)
www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2744965,00.html .
49. 22.hafta.
50. "Kim evinde bir âlim ağırlar ve ona mallarından bir şeyler verirse, kutsal kitap, onun sürekli bir kurban sunmaya benzediğini söyler" (ibid., Berakhot 10b). Veya: "Kim Tevrat âlimlerinin ceplerine erzak koyarsa ve yüksek bir yerde oturursa, şöyle denir: Çünkü bilgeliğin gölgesinde paranın gölgesi vardır" (ibid., Pesachim 53b).
51. Fısıh 49:2.
52. İncil'de, ifadenin anlamı "toprakta yaşayan insanlar"dır (bkz: Yaratılış 23:12; Çıkış 5:5; Sayılar 14:9; Sayılar 11:14). Buna karşılık, Haham Yahudiliğinde ifadenin tamamen farklı bir anlamı vardır, cehalet. Bkz: Weiss Ruhama, "Eating to Know: The Cultural Role of Feasts in Sage Literature", Kibbutz Hameuhad, 2010, s. 273.
53. Sota 22:1; Pesachim 49:2. Daha fazla tartışma için bkz. Ruhama Weiss, s. 294-300.
54. A. A. Rivlin, Herkese Karşı: Bilgelerin Pedagojisi, Poalim Kütüphanesi, 1985, s. 36-37.
55. 10. yüzyıldan selamlar.
56. Fısıh 53b.
57. Modi Brodetzky ve Hillel Wiener David ve eğer dilerseniz şunu da söyleyin: Midrash ve Agada'da Yoldaşlık, Reuven Mas Yayıncılık Ltd., 2007, s. 138.
58. Grover, s. 434-435.
59. Maimonides, Mişna Tora, Talmud Tora Kanunları, 6.
60. Haham Yosef Karo, Shulchan Aruch, Yoreh Deah, cilt.
61. Gershom Shalom, Üç Tür Yahudi Saygısı, Devarim Bego, 1975, s. 542-545.
62. Yoram Ardar, Geonim Döneminde Hahamlar ve Karaim Toplulukları Arasındaki Çatlak, Siyon, İsrail Tarih Derneği, 2013, s. 321-349.
63. N. H. Tur-Sini, Language and the Book: Fundamental Problems in the Science of Language and Its Literary Sources – Book Volume, Bialik Institute, 1959, s. 391. Aslında hahamlar kendilerini fiili krallar olarak görüyorlardı ve buna göre muamele görmeyi talep

ediyorlardı. Bkz. Adin Steinsaltz, A Guide to the Talmud, Keter Publishing, 2002, s. 24.

64. Fısıh 22:2; 18:1.
65. Yeruşalmi, Dua 8b.
66. Baba Batra 12. yüzyıl.
67. Eruvin 21b.
68. Tesniye 4:5-6; 5:1; 5:29.
69. Yeshayahu Leibowitz, İnanç, Tarih ve Değerler, Akademon: Kudüs İbrani Üniversitesi Öğrenci Birliği Yayınevi, 1982, s. 12.
70. Mişne Tora, Hakimler, Meryem Kanunları II.
71. Bava Metzia 33a. Mişna'da (Tractate Avot Ha-Ha), Bilgeler şu çalışma sırasını belirlemişlerdir: "Beş yaşında bir çocuk — İncil için, on yaşında bir çocuk — Mişna için, on üç yaşında bir çocuk — mitzvot için, on beş yaşında bir çocuk — Talmud için." Başka bir deyişle, yeşivadaki yüksek eğitim Gemara'ya yoğunlaşmıştır (bkz. Israel Levin, Menachem Stern [ed.], The History of the Land of Israel — Roman Rule: The Roman-Byzantine Period, Yad Yitzhak Ben-Zvi Keter Publishing, 1984: 218-219).
72. A.g.e., Bölüm 8, paragraf 5. Başka bir yerde ise "Tevrat'ta yazılanları çiğneyen kişi, hem bu dünyadan hem de ahiretten kopar" denmektedir (Midrash Tanna Debi Eliyahu, Bölüm 15, İlahiler).
73. Bölüm Bir, sayfa 39. Bu sözlerin Talmud makalesinden esinlenerek yazıldığı anlaşılıyor: "Kim yılda bir gün bile günah işlerse, Kutsal Yazılar onu sanki bütün yılı işlemiş gibi suçlar" (Haggiga 5:2). Yeni Ahit'teki Yakup Mektubunda "Kim Tevrat'ın tamamını tutar, ama emirlerinden birinde tökezlerse, herkes için mahkûm edilecektir" (Yakup 2:10) denmektedir.
74. Haham Eliyahu HaCohen, Minchat Eliyahu Kitabı, Bölüm 2, s. 30-31.
75. Ve bunda haklıdırlar, çünkü Daniel'in "bütün İsrail senin şeriatını çiğnedi" (Daniel 9:11) diye itiraf etmesi ve söylemesi boşuna değildi.
76. Mişne Tora adlı kitabının girişinde.
77. Tesniye 27:26.
78. Tal Ilan, Tal Ilan ve Ward Noam, Josephus ve Bilgeler Arasında: 2. Cilt — Yıkım Efsaneleri, Yad Yitzhak Ben-Zvi tarafından yayımlandı, 2017, s. 808.

79. [www.daat.ac.il/he-il/hagim/hodash im/yom_hakipurim/stav-lashon.htm](http://www.daat.ac.il/he-il/hagim/hodash%20im/yom_hakipurim/stav-lashon.htm) . Konuyla ilgili daha fazla ayrıntı için aşağıdaki Bölüm 2, İddia 14'e bakın: O gökte değildir (Tesniye 30:12).
80. Avot Darbi Nathan, Bölüm Dört, Kısım Beş.
81. Aynı yerde Talmud'da "Tevrat'ı uygulayan ve iyilik yapan ve çocuklarını gömen herkesin bütün günahları bağışlanacaktır" (Berachot Ha-Ha 1-2) ve ayrıca: "Dua kurbanlardan daha büyüktür" (ibid., 32b) denmektedir.
82. Midraş Eliyahu Zuta, Bölüm 2.
83. Sunular 11:1; veya Kutsanmış Tanrı'nın Kral Davut'a söylediği gibi: "Bir gün oturup Tevrat'ı incelemen, oğlun Süleyman'ın sunakta önüme sunacağı bin yakmalık sunudan benim için daha iyidir" (Şabat 30:1), çünkü "Tevrat'ı incelemek sürekli kurban etmekten daha üstündür" (Megila 3:2).
84. Sanhedrin 43b; Sotah 5b. Veya: "Kim koynunda lulav ve çalılığında mersin ağacı alırsa, kutsal yazılar sanki bir sunak yapmış ve üzerinde bir kurban sunmuş gibi ona karşı ayaklanır" (Sukkah 45a); ve ayrıca: "Sıkıntılar insanın bütün günahlarını siler" (Berachot 5a).
85. Taanit 27b; Hazal, sürgünün günahların kefareti olduğunu, "sürgün günahların kefaretidir... sürgün her şeyin kefaretidir" (Sanhedrin 37b) demiştir; "Kedushat E'ayon" kitabında "kötülüğü görmekten gözlerini kapatırsa, bütün günahları kefaret edilir" (bölüm 5, s. 1) denmektedir; ve Minchat Eliyahu kitabında bilgilerimiz bize "Tevrat'la uğraşan herkes, yakmalık sunu sunmuş gibi kurban sunar" (Meftachot, Talmud, s. 39) güvencesini verirler.
86. Bkz. Çıkış 24:8, Levililer 16:14-16, Levililer 17:11.
87. Açıklamak gerekirse, Babilce yazın; bereketler 35b; Nazir 51b; Kiduşin 52b.
88. isim.
89. Gittin 62 (Çıkış 34:27'ye dayanarak).
90. 28. Gün B.
91. Midrash Tana Debi Eliyahu, Bölüm 6, s. 77; aslında, Midrash Leviticus Rava'da Yakup, Yahuda ve Yusuf'un da "Tevrat'ta yazılanlara" uydukları söylenir (Parasha 2, Signum 10); ve babamız Yakup'un iki ders evinde yaşadığı (Bereishit Rabba, Toldot, 10); Hahamımız Musa'nın kendi ders evi vardı (Yerushalmi, Eruvin 32b; Bölüm 5, Halacha 1); Joshua ben Nun, savaşa gitmeye cesaret ettiği ve böylece Tevrat çalışmasını ihmal ettiği için Tanrı'nın meleği

tarafından azarlandı (Bavli, Megillah 3:1); ve Kral Davut, yeshivada eğitim gördüğünde, "yastık ve battaniyelerin üzerinde değil, yerde otururdu" ve "oturup Tevrat'la meşgul olduğunda, bir solucan gibi yumuşardı ve savaşa gittiğinde, bir ağaç gibi sertleşirdi" (Moed Katan 16:2). Bu arada, bilgilerimiz de "ilk Adem'in Tevrat'ı bildiğine ve onu Kabala'da oğlu Seth'e bıraktığına ve daha sonra Enoch'a geldiğine, ta ki ona gelene ve onunla meşgul olana kadar" inanıyorlardı (Rabbi Meir ben Gabbai, Sefer Avotad Hakodesh, Bölüm 3, Bölüm 21). Hatta Bezalel ben Uri'nin bile "aynı Tanrı Ruhü ile bilgelikle - Tevrat'ta bilge, anlayışla - yasayı anlayan ve bilgiyle - zihni Talmud'la dolu" olduğu söylenir (Midrash Tanchuma, Exodus, Parashat Vayakhel, Bölüm 5).

92. Putperestlik 3b; ve ayrıca Midrash Eliyahu Zuta, bölüm 20.
93. Midraş Tana Debi Eliyahu, Bölüm 3, sayfa 25.
94. Midrash Pla Yoetz, İşaret Halacha, s. 151.
95. A.g.e., Bölüm 18, sayfa 143; veya: "Tevrat'la uğraşan ve iyilik yapan herkes, Kutsanmış Olan'ın gölgesinde oturmayı hak etmiştir" (Yerushalmi, Ta'anit 21a).
96. Yerusalmi, Dua 8b.
97. Pesah 22:13. Çok korkulmalıdırlar çünkü "ısırıkları tilki ısırığı gibidir, iğneleri akrep sokması gibidir, fısıltıları engereğin fısıltısı gibidir ve bütün sözleri ateş kömürleri gibidir" (Mişna, Avot 2:13).
98. Yazıldığı gibi: "Efendinizden gök korkusu gibi korkun" (a.g.e., 4:15).
99. Mezmur 15:16.
100. Adin Steinsaltz, Talmud Rehberi, 2002: 26. Rahiplerin giderek zayıflayan statüsü Talmud atasözünden öğrenilebilir: "Halk arasında bir piç bilgin ve bir baş rahip olsaydı, piç bilgin halk arasında rahip olurdu" (Yerushalmi, Horiyot 18b, bölüm 3, Halakha 5; Bavli, Horiyot 13a). Hahamlar için Sözlü Tevrat "rahiplikten ve krallıktan" daha büyüktü (Mişna, Avot 66).
101. Moshe Averbach, Yahudi Eğitimi Mişna ve Talmud Dönemi, 1982: 53-55. Bu ilişkiler Orta Çağ'da da devam etti, bunu Maimonides'in şu sözlerinden öğrenebilirsiniz: "Sizin için Hahamın onurundan daha büyük bir onur yoktur" (Mişna Tora, Talmud Tora Yasaları, Bölüm 5, 2).
102. Yevamot 20:1; ve yalnızca duymakla kalmayıp, aynı zamanda "sözlerini susayarak içmek" (Avot 1:4).

103. "Sofer" "bilgin bilgin" anlamına gelir (Midrash Tana Debi Eliyahu, Bölüm 1, s. 7, aşağıdaki yorumlarla birlikte).
104. Eruvin 21:2b; ve daha da kötüsü: "Bilgelerin sözleriyle alay eden herkes kaynar dışkıya mahkûmdur" (Gittin 57:1).
105. Bkz: Menachem Fish, Bir Yüzleşme Sözleşmesi: Bilge Edebiyatında Dini Bağlılığın Polemiklerine Dair Ana Hatlar, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, Shalom Hartman Enstitüsü, 2019, s. 32-45.
106. Baba Metzia, 19. yüzyıl.
107. isim.
108. İşte. Bu nedenle Tanrı şunu kabul etmek zorunda kaldı: "Ben insanın yöneticisiyim. Benim yöneticim kimdir? Salih bir adam, çünkü ben hükmederim ve o iptal eder" (Moed Katan 16b).
109. Bava Metzia, s. 6 a.
110. Maimonides tartışmaya katıldığında, hahamların lehine ve Tanrı'ya karşı karar verdi. Ayrıca bkz. Navon Chaim, Tieku — 101 Great Debates of Judaism, Yedioth Ahronoth ve Hemad Books, 2014, s. 43-44.
111. David Plosser, Yahudiye Çölü ve Essene Parşömenleri, Savunma Bakanlığı, 1985, s. 14.
112. Elisha Kimron, Yahudiye Çölü Parşömenleri: İbranice Yazılar, Birinci Cilt, Yad Yitzhak Ben-Zvi Yayınevi, 2010, s. 243.
113. Flusser, M. Avi-Yona ve C. Bers (editörler), İsrail Halkının Tarihi - İkinci Tapınak Döneminde Toplum ve Din, Am Oved Yayıncılık, 1983.
114. Y. L. Levin, Daniel Schwartz'ın editörlüğünü yaptığı ve Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan İkinci Tapınak Dönemi İsrail Tarihi Üzerine Çalışmalar, 1996, s. 290.
115. Plosser, İkinci Tapınak Yahudiliği, Bilgeleri ve Edebiyatı, Magnes Yayıncılık, 2002, s. 12.
116. Plosser, Yahudiye Çölü ve Essene Parşömenleri, Savunma Bakanlığı, 1985, s. 17.
117. Hahamların "toprak halkı" terimi olumsuz bir çağrışım taşır. "Oğulları olan ve onları Tora (Şevap) öğrenmeleri için yetiştirmeyen" İsraili bir kişiyi ifade eder. Sota, 22a; Berakhot, 47b.
118. Hahamların "her şeyi ye" ifadesi
119. Tosefta, Tractate Damai, 22-3.
120. Eliahu, s. 148.
121. Grover, s. 213.

122. Grover, s. 324.
123. Elior, s. 150-153.
124. Bilhah Nitzan, The Qumran Scrolls: Introductions and Studies — Volume One, editör Menachem Kister, Yad Yitzhak Ben-Zvi Yayınevi, 2009, s. 178.
125. Aynı kaynak, s. 192-194.
126. Aynı eser, s. 178.
127. Elior, ibid., s. 152-153.
128. Alexander Jannaeus MÖ 103-76 arasında hüküm sürdü ve Ferisiler pahasına Sadukileri destekledi. Bkz: Eyal Regev, The Saducees and Their Practice: On Religion and Society in the Second Temple Period, Yad Yitzhak Ben-Zvi Publishing House, 2005, s. 261-262.
129. Regev, ibid., s. 262.
130. Levin, ibid., s. 295.
131. Yigal Eilam, Burada Ne Oldu, Am Oved, 2012, s. 57-58.
132. Kral Alexander Jannaeus'un karısı ve ölümünden sonra varisi. Bkz: A. Rapaport, D. R. Schwartz tarafından düzenlendi, s. 283.
133. Nitzan, ibid., s. 179.
134. "Çiftler" terimi, Sanhedrin'i yöneten ve Tevrat'ı Rabbimiz Musa'dan sözlü olarak aldığı varsayılan iki bilgeye atıfta bulunur. Bkz: Rambam, Introduction to the Commentary on the Mishnah, s. 22-24; ayrıca bkz: Verman ve Shemesh, Revealing Hidden Things: Interpretation and Halacha in the Qumran Scrolls, Bialik Institute, 2011, s. 83-94.
135. Averbach, s. 19.
136. Levin, s. 291.
137. Rappaport, s. 283.
138. Grover, s. 435.
139. Grover, s. 206. Ferisiler ile Sadukiler arasındaki halakhik anlaşmazlıkların örnekleri için Mişna'ya bakın, Yedaim 4:4 ve ayrıca 7.
140. Rappaport, s. 414-415.
141. Asher Zvi Hirsch Ginsburg (Ahad Ha'am olarak da bilinir), Et ve Ruh, Bir Kavşakta, 2. Cilt, 3. Bölüm, 1921, s. 222-232.
142. Aslında hahamlar Sadukiler ve Haşmonaylar'ın yazılarını harici kitaplara bağladılar ve insanların bunları okumasını yasakladılar. Bkz: Elior, s. 66, 71.
143. Elior, s. 132-133.

144. Elior, s. 136-150.
145. Aberbach, s. 300.
146. Alıntının özeti: "Bana Yavneh'i ve bilgelerini, başkanlık hanedanını ve Haham Tzadok için bir hekim verin." Gittin, 5, yaprak 56b.
147. Azaria Beitner, Visiting the Sick and Comforting the Bereaved, Bar-Ilan University Press, 2011, s. 11-12'deki tartışmalara bakınız.
148. Amnon Shapira, Dini Yahudi Anarşizmi, Ariel Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 197.
149. Grover, s. 435-436.
150. Elam, s. 57.
151. Maimonides, isyanın başarısızlığının suçunu İsa'nın öğrencilerine yüklemeye çalıştı. Mişne Tora, Krallar ve Savaşlar Yasası 11'e bakın.
152. Yeni Ahit, bunun İsa'nın ilk öğrencilerine verilen isim olduğunu kaydeder (bkz: Elçilerin İşleri 11:26; 1 Pet. 4:16). İsa'nın öğrencilerine yapışan bir diğer lakap da "Nasıralılar"dı (bkz: Elçilerin İşleri 24:5; 26:28).
153. David Rokach, Shmuel Almog (editör), Nesiller Boyu İsrail Neslinden Gelen ...
154. . www.lib.toldot.cet.ac.il/pages/item.asp?item=18026
155. Sanhedrin 16:2.
156. Avigdor Shanan, Pirkei Avot: Yeni Bir İsrail Yorumu, Yedioth Ahronoth, Sefrei Hemad, Kudüs, 2009, s. 12.
157. Haham Meir Eliyahu, Haziran 2019: www.youtube.com/watch?v=dLOy63RbFTE .
158. <https://www.haaretz.co.il/1.1032931> .
159. www.machonso.org/hamaa_yan/?gilayon=24&id=912 .
160. www.youtube.com/watch?v=zC92Tkxb35Q .
161. www.hidabroot.org/article/217324 .
162. David Dishon, İnancından Şüphe Eden Yaşayacaktır: Eleştirel Kişi İçin Yahudilik, Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2013, s. 40.
163. Avraham Melamed, Din: Kanundan İnanca - Bir Kuruluş Terminolojisinin Hikayesi, Kibbutz Hameuhad, 2014, s. 293-295.
164. Biz de buna katılıyoruz ve bunu bir video ve makalede daha ayrıntılı olarak ele aldık. www.bible.ac/torah adresine bakın .
165. Bölümler: 4:2; 13:1.

166. Hahamlar, Tanrı'nın açık adıyla, Tevrat'ta hiç bulunmayan emirler eklediler. Örneğin: Talit, el yıkama, mum yakma, hallahın ayrılması, vb. (Kitzur Shulchan Aruch, İşaretler 32).
167. Levililer 24:10-23; Sayılar 9:6-8; 15:32-36; 27:1-4.
168. www.youtube.com/watch?v=l4YPTLpM9pl .
169. Malbim'in Hezekiel 1:27'ye dair yorumu.
170. İncil yorumu hakkında daha fazla bilgi için: www.bible.ac/exegesis .
171. Yaratılış 1:28.
172. Haham Michael Avraham, Sözlü Tevrat olmadan anlaşılamayacağını iddia ettiği Tevrat emirlerinin bir listesini derledi. Listeye cevabımıza bakın: www.igod.co.il/list163 .
173. [Haham Ephraim Kahlon](http://www.youtube.com/watch?v=vl76kmylOHs) , www.youtube.com/watch?v=vl76kmylOHs .
174. Tosefta, Putperestlik [Zuckerman], 3:19.
175. [Yeruşalmi. Avoda](http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/chuk_ath/sol.html) Zara 33; 44-46. Bkz. www.biu.ac.il/JH/Parasha/chuk_ath/sol.html .
176. Aviezer Ravitzky, Moshe Halamish, Hanna Kasher ve Yochanan Silman (editörler), İnananların Babası İbrahim: Tüm Nesiller Boyunca Düşüncenin Aynasındaki Görüntüsü, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2003: 13.
177. Shmuel Vergon, Moshe Bar-Asher, Berechiah Lipshitz, Aryeh Edrei ve Yehuda Levinson (editörler), Talmud ve Midraş Çalışmaları, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 2005: 143.
178. Örneğin, Yaratılış kitabının 12, 17, 22. bölümleri vb.
179. Kutsal Kitap Dünyası Ansiklopedisi - Yaratılış, Ra'anana, Divrei Hayamim Yayıncılık Ltd., 1993-1996: 166.
180. Shmuel David Luzzato, 19. yüzyıl.
181. Moşe Bar-Aşer, Talmud ve Midraş Üzerine Çalışmalar, s. 143.
182. Örneğin, ibadet yerine gitme emri (Yaratılış 12:1); sünnet emri (17:10-27); ve İshak'ı yakmalık sunu olarak sunma emri (22:2).
183. [www.daa t.ac.il/daat/ezrachu t/dat/rov-2.htm](http://www.daat.ac.il/daat/ezrachu_t/dat/rov-2.htm) .
184. Kutsal Kitap Dünyası Ansiklopedisi — Çıkış, 1993-1996: 144.
185. Alon Menachem, Kadınların Statüsü: Hukuk ve Yargı, Gelenek ve Dönüşüm - Yahudi ve Demokratik Bir Devletin Değerleri, 2005: 385.
186. Yeruşalmi, Sanhedrin, 21b, Bölüm 4 Halacha 2, Gemara.
187. Shalom Albeck şunları ekledi: "Ve neslin bilgelerinin [hahamlarının] çoğunluğunu takip ettiğimizi ve halkın çoğunluğunu

veya yargıçların çoğunluğunu veya liderlerin çoğunluğunu ve benzerlerini takip etmediğimizi belirtmekte fayda var" (kitabında: Talmud'daki Batei-Din, 1980: 134). Başka bir deyişle, hahamlar sadece Tevrat'ın açık anlamını çarpıtmakla kalmadılar, aynı zamanda kişinin yalnızca kendilerini takip etmesi gerektiğine ve bunun her ne pahasına olursa olsun yapılması gerektiğine karar verdiler.

188. Raşi: "'Kötülüğe giden birçok kişiyi takip etmeyeceksin' - eğer yargı tozunda kötü insanları görürsen, 'Çünkü çoklar, onları takip etmeye meyilliyim' demezsin."
189. "Haham Yeremya dedi ki, 'Tevrat zaten Sina Dağı'nda verildi, bu yüzden Rabbin sesini dinlemiyoruz, çünkü sen zaten Tevrat'ta (Çıkış 23) Sina Dağı'na yazdın: "Birçokktan sonra sapma."
190. Mişne Tora, Sanhedrin Kanunları 8.
191. Michael Brown, s. 138.
192. Aynı kaynak, s. 140-141.
193. www.youtube.com/watch?v=l4YPTLpM9pl .
194. www.youtube.com/watch?v=SphnPYSox_o .
195. Çıkış, bölümler: 25-30; 35-40.
196. Tesniye 31:24.
197. Yerusalmi, Paha 13b, Halaça 4.
198. http://www.daat.ac.il/mishpat-ivri/s_kirot/244-2.htm .
199. www.youtube.com/watch?v=l4YPTLpM9pl .
200. Çıkış 35:11.
201. www.steinsaltz-center.org.il/document/68686,0,3233.aspx .
202. Babil, Hagiga 11-12; Rashi, Bechor Soor, vb.
203. Örneğin, Yaratılış 26:5; Levililer 8:35; 22:9; Sayılar 3:7-8; 8:26; 18:3; Tesniye 11:1 ve daha fazlası.
204. Kadri, s. 678.
205. Video konferans, "Yahudilik Dünyası ve Kabala" YouTube kanalı, "Sözlü Tevrat, Haham Şlomo Şebeks" adlı videoda, 14 Kasım 2011.
206. www.youtube.com/watch?v=WSCsLfCCUV_o .
207. Safra, Hokhotaki Bölüm 8; Yalkut Şimoni, Paraşat Hokhotaki.
208. Makalesinde: "Brit Torah": Tevrat'ı Alma Antlaşmalarının Paraşası Üzerine, Sidra: Sözlü Tevrat Edebiyatı Çalışma Dergisi, 2011: 155-181.
209. Haham Eliyahu HaCohen, Sefer Minchat Eliyahu, Bölüm 2, s. 30-31.
210. tinyurl.com/uw4owh3 .

211. www.youtube.com/watch?v=SphnPYSox_o .
212. tinyurl.com/vqa56xx .
213. Örneğin 16:34; 24:23.
214. Altın menora, Tevrat'ta Çıkış 25'ten Sayılar 8'e kadar sık sık geçer.
215. Tanah ve Da'at Mikra şerhi, Sefer Devarim, s. Katsav (Rav Kook Enstitüsü).
216. www.yeshiva.org.il/ask/113546 .
217. Video konferans, "Haham Ephraim Kahlon" YouTube kanalı, "Sözlü Tevrat'ın Gerçekleri" adlı videoda. 8 Haziran 2018.
218. MS 19 Nida
219. Yaakov Tigai, İsrail'in Kutsal Kitabı: Kutsal Kitap Üzerine Bilimsel Bir Yorum – Tesniye, Cilt 2, 16:18 – 33:12, Hebrew University Press, Oved Y. L. Magnes ile birlikte, 2016, s. 456. Ayrıca: Maimonides, Mişna Üzerine Yorumu Giriş, s. 22-24; Ayrıca bakınız: Verman ve Şemeş, Gizli Şeyleri Açığa Çıkarmak: Kumran Parşömenlerinde Yorumlama ve Halaka, Bialik Enstitüsü, 2011, s. 142.
220. www.hidabroot.org/article/217324 .
221. www.hidabroot.org/question/249098 .
222. Hezekiel de din adamlarını benzer şekilde azarlar (34:1-4).
223. www.yeshiva.org.il/midrash/11419 .
224. www.daat.ac.il/he-il/kitveyet/michlol/ei_senberg_lo.htm .
225. www.daat.ac.il/he-il/hagi_m/hodashim/yom_hakipurim/stav-lashon.htm .
226. Yoma Risalesi'nde (39 B), Bilgeler Tapınağın yıkılmasından yaklaşık kırk yıl önce (yani M.Ö. 30 civarında) Tapınakta garip işaretlerin belirmeye başladığını anlatırlar: Batı lambası (bütün gece yanması gerekiyordu) söndü; şem (Yom Kippur'da kurban edilmek üzere keçinin seçildiği kura) sağ elden değil sol elden yükselecekti, oysa ki yükselmesi gerekiyordu; ve Tapınağın kapıları kendiliğinden açılacaktı. Bu olgular halkın liderleri arasında büyük bir endişeye yol açtı, çünkü Tanrı'nın Yom Kippur'da yıllık kurbanın gönüllü olarak kabul edileceğine dair onayı vermeyi bıraktığını anlamışlardı.
227. .
228. Tam da Nasıralı İsa'nın çarmıha gerildiği zamana denk geliyor, konu hakkında daha fazla bilgi için: www.iGod.co.il/m009 .

229. [Video konferans, "Haham Ephraim Kahlon" YouTube kanalı, "Sözlü Tevrat'ın Gerçekleri" videosunda, 8 Haziran 2018](#) .
230. tinyurl.com/u6dflwp .
231. tinyurl.com/qv8repb .
232. shorturl.at/aqvGY .
233. Çıkış 13:16; Tesniye 6:8; 11:18.
234. İbranice İncil Sözlüğüne göre (Kadari, s. 377).
235. Talmud, İkinci Tapınak döneminde "totpet" adı verilen bir mücevher parçası takan kadınların olduğunu kabul eder (Bavli, Şabat 57a. Bior Steinsaltz).
236. Batı Duvarı Kadınları, tefillin takma ve tallite sarınma mücadelesi nedeniyle ağır eleştirilere maruz kalmışlardır. İlginç olan, bir yandan kadınların tefilin takmasına izin veren ve bir emsal oluşturan, diğer yandan Batı Duvarı kadınlarını tamamen reddeden Haham Mordehay Zvi'nin sözleridir: "Ve bize neden onların huzurunda protesto edildiği soruluyor / sonuçta, yaptıkları için emsaller var / ve Kral Saul'un veya Raşi'nin kızları tefilin takmadı / ve peygamber Yunus'un karısı hacca gittiğinde onlardan farklıydı ve bizim bilgilerimiz aptal değildi / ama temel bir şeyin anlaşılması gerekiyor / ve burada ne bir abartılılık ne de sulu bir iftira var / çok basit ve derin olan gerçeğini gösterecektir / bazı bilgiler protesto etmeyi uygun buldular veya rahat bir görüşe sahiptiler / eğer niyet olumlu emirleri yerine getirmenin yanı sıra kutsal yeri kirletmekse / doğru kadınların bunu yapmasını engellemek zor olurdu / ama açıkça görmek zor değil / bunun bir meydan okuma ve bir tür egzersiz olduğunu / mevcut düzeni bilerek baltalamak / ve bunu getirmek mümkün Bunun için kanıt ve kapsamı genişlet / ve makalenin başında ve yukarıda zaten belirttiğimiz gibi / şüpheleniyorum / bu hikayenin tamamında birisi duyuldu "Tarafsız / Ve biz onlar hakkında doğru ve dürüstçe tanıklık edebiliriz / Ağızları ve kalpleri eşittir ve bu masum bir eylemdir / Sonuçta, doğal olarak, bu şeyler halk arasında bir karışıklığa neden olacaktır / Ve bağırıışlar, gazeteler ve skandallar konuşmaya tercih edilir / Tüm açıklamalar ve tüm iddialar / Eğilimi ve niyetleri kapsamayacak / Ve hala buna anlayış eksikliği diyecek olanlar olacak / Ve hiç kimse nedenini ve nasıl cevap vereceğini bilmeyecek / Neden, soruyorum, inşa etmek yerine yıkmak / Ve bunu yaparak Tapınağı inşa edebiliriz." Web sitesinden alınmıştır: www.kooker.co.il .
- Duvar Kadınları web sitesi şöyle diyor: "Duvar Kadınları'nın

mücadelesi, Aralık 1988'de Yahudi feministlerinin ilk uluslararası konferansından sonra başladı." Konferansın bir parçası olarak, katılımcılar Batı Duvarı meydanında devletin barışı için bir Tevrat tomarıyla şükran duası yapmayı planladılar. Tevrat'tan okumaya başladıklarında, erkekler şiddetli tepki gösterdiler. Onlara tükürdüler, sözlü olarak saldırdılar ve siddur tomarlarını zorla ellerinden aldılar. Buna karşılık, o zamanki Kotel hahamı Meir Getz, Tanrı onu kutsasın, Kol Yisrael radyosunda şöyle dedi: "Duvar Kadınları'nın yaptığı ucuz bir kışkırtma ve Batı Duvarı meydanına bir domuz getirmek gibi. Duvar'daki kadınlar Duvar'daki domuzlar gibidir." [womenofthewall.org. il/he](http://womenofthewall.org.il/he) .

237. Yalkut Yosef, Orach Chaim, Tefillin Kanunları, Mark 38, 1.
238. Bu arada, aynı şey Çıkış 13 ve Tesniye 11'deki paralel ayetler için de geçerlidir; orada da bağlamın tüm İsrail halkını, yani erkekleri ve kadınları kapsadığı şüphe götürmez bir şekilde açıktır.
239. Haham Şmuel ben Meir, 11. yüzyıl İncil yorumcusu ve Raşi'nin torunu.
240. Yehuda Elitzur, İsrail ve İncil: Coğrafi, Tarihsel ve Gotik Çalışmalar, 2000: 16.
241. Sharon Şalom, Sina'dan Etiyopya'ya: Etiyopya Yahudilerinin Halahik ve İdeolojik Dünyası, 2012, s. 363 (168 numaralı dipnot).
242. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu, 8, 1982: 886-888.
243. Menachem Haran, İncil Koleksiyonu: İkinci Tapınak Dönemi Sonuna Kadar Oluşum Süreçleri ve Erken Orta Çağ'a Kadar Formdaki Değişimler, Bölüm 2, 2003: 180.
244. Benjamin Mazar (ed.), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgileri ve Dönemi Koleksiyonu, 8: A.g.e., Tatani, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1982: 886.
245. Kaiser, WC, Jr. (2008). Exodus. T. Longman III ve DE Garland (Ed.), The Expositor's Bible Commentary: Genesi s-Leviticus (Revize Baskı) (Cilt 1, s. 437). Grand Rapids, MI: Zondervan .
246. Bu konuda Hayut Yosef'in şu makalesine bakın: "Rabbi Moshe Zekut the Exorcist: Kabbalah, Magic, and Medicine in the Early Modern Period", Pe'im: Quarterly for the Study of Jewish Communities in the East, Yaz 2003, s. 121-142.
247. Tur-Sini, Dil ve Kitap: Dil Biliminin Temel Sorunları ve Edebi Kaynakları, İnançları ve Görüşleri, Cilt, 1955: s. 127.

248. Yehoshua Blau (ed.), Rambam's Answers, Cilt 2, 1989: s. 539. Ayrıca bkz. Mişna Tora, Tefillin ve Mezuza Kanunları ve Tevrat Parşömeni, Bölüm 105.
249. Sharon Şalom, Sina'dan Etiyopya'ya: Etiyopya Yahudilerinin Halakhik ve İdeolojik Dünyası, 2012: 108.
250. Yehoshua Heschel'e göre, tefilin emrinin kökleri yazılı Tevrat'ta değildir; "gözlerinizin arasından damlasınlar" ifadesinin amacının "bir benzetme ve atasözü tarzında olduğunu ve bunlardaki temel anlamın, bunların asla hafızalarından silinmeyecekleri" olduğuna inanmaktadır (Shor Yehoshua Heschel: Ma'amerim, 1972: s. 193).
251. Sharon Shalom, s. 363 (dipnot no. 168).
252. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu, 8. Baskı, 1982: s. 893.
253. www.hidabroot.org/question/214938 .
254. www.youtube.com/watch?v=l4YPTLpM9p Ben ve www.youtube.com/watch?v=DkJ4Qfe-aNs .
255. www.w.nrg.co.il/online/1/ART2/573/445.html .
256. Tefillin Kanunları, Bölüm 10.
257. NRG web sitesinde 18.04.2014 tarihinde yapılan bir röportajda : www.mako rrishon.co.il/nrg/online/1/ART2/573/445.html . Ayrıca bakınız: David Nachman, Inside the Qumran Scrolls: Introductions and Studies, editörlüğünü Menachem Kister'in yaptığı, 1. Cilt, Kudüs, Yad Yitzhak Ben-Zvi Yayınevi, 2009: 143.
258. <http://vod.walla.co.il/bölüm/1892359/hamishi-bakampus/bölüm-4> .
259. Risale-i Nur'da.
260. 8. Bölümde (Mişna, Şabat), Bilgeler "deri", "muska" ve "tefillin"i birbirine bağlar: "Kese kulağı yapmak için ip çıkaran kişi... üzerine bir örtü düğümü yazmak için kağıt çıkaran kişi... muska yapmak için deri çıkaran kişi. Üzerine küçük bir tefilin parçası yazmak için parşömen çıkaran kişi, ki bu 'Şema Yisrael'dir (Tesniye 6:4)."
261. Araştırma detayları için: <https://tinyurl.com/vdnuyby> .
262. St Even Schram, Tefillin : Zihinsel Berraklık İçin Eski Bir Akupunktur Noktası Reçetesi , Çin Tıbbı Dergisi , No. 70, Ekim 2002 .
263. www.mezuza.net .
264. ["Tefillin ve mezuzotu her yıl](#) Elul ayında kontrol etmek iyi bir uygulamadır"

www.hidabroot.org/article/149155 ve ayrıca: www.jdn.co.il/breakingnews/549129 .

265. www.hidabroot.org/article/57900 .
266. [Youtu.be/gr5w8FIIVQQ](https://youtu.be/gr5w8FIIVQQ) .
267. [Youtu.be/SphnPYSox_o](https://youtu.be/SphnPYSox_o) .
268. Benjamin Mazar, İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu, 4, 1962: 896-898.
269. Nissan Rubin, Yaşamın Başlangıcı, Kibbutz Hameuhad, 2005: 77-78.
270. Benyamin Mezar, İncil Ansiklopedisi: İncil ve dönemi hakkında bilgi içeren bir derleme, 4, 1962: 896-898.
271. Mişna, Şabat 19b.
272. [Youtu.be/SphnPYSox_o](https://youtu.be/SphnPYSox_o) .
273. Kadri, s. 595.
274. Chabad [web sitesinde](#) sade (gösterişli olmayan) mezuzaların fiyatlarının 150 ile 600 NIS arasında değiştiği belirtiliyor.
275. Bkz: Dov Schwartz, Ortaçağ Yahudi Düşüncesinde Çelişki ve Gizleme, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 243.
276. Benjamin Mazar, İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi, 4, 1962: 780-782.
277. Yaakov Hayim Tigai, İsrail'in İncili: İncil Üzerine Bilimsel Bir Yorum, Tesniye, Birinci Cilt, 16:17, 2016: 280.
278. Avinoam Rosenk, Reform Yahudiliği: Düşünce, Kültür ve Toplum, 2014: 344.
279. Şulhan Aruh'un özeti, bölüm 11 (Mezuza yasaları).
280. Ayın 47. gününün bereketi.
281. 4 Nisan'dan itibaren sunulanlar.
282. Çıkış 12:7; 22-23.
283. Hakimler 16:3.
284. Elçilerin İşleri 6:31-33.
285. www.hidabroot.org/article/57900 .
286. www.youtube.com/watch?v=SphnPYSox_o .
287. Yeminler 3:1.
288. Mişna Tora, Sebt Yasaları II.
289. Sayılar 15:24.
290. Sanhedrin 8. yüzyıl.
291. Ayet 35.
292. Mişne Tora, Şabat Kanunları I.
293. Yeruşalmi, Megillah 28a, Bölüm 4, Halacha 1, Gemara.

294. Çıkış 35:3.
295. Aynı eser, 2. ayet.
296. Kanıt olarak, Tabernacle'da Şabat günü bile sürekli yanan bir mum vardı, bu arada, hahamların Şabat mumlarını yakma geleneği de buradan gelir (bkz: Yitzhak D. Gilat, Halacha Dizisindeki Bölümler, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 1992: 335).
297. www.youtube.com/watch?v=gr5w8FIIVQQ .
298. Bkz: Israel Bartel, Avi Barali ve Gideon Katz, Studies in the Rebirth of Israel: A Collection of Problems of Siyonizm, Yishuv ve İsrail Devleti - Studies in the Rebirth of Israel: Volume 14, yayımlayan: Ben-Gurion Negev Üniversitesi, Ben-Gurion İsrail ve Siyonizm Çalışmaları Enstitüsü, 2004: 35-53.
299. Yani: "Ger Tzedek"te. Örneğin, Haham Yishmael'in Mekhilta'sında (Mishpatim, Tractate Dakspa, Parsha 20); Haham Shimon bar Yochai'nin Mekhilta'sında (Bölüm 20); Yalkut Shimoni'de (Parshalar: Mishpatim ve Va't-e-Ha'anan) ve şu yorumların içinde: Ramban (13. yüzyıl); Malbim (19. yüzyıl yorumcusu); ve Resh Rabbi Hirsch (19. yüzyıl).
300. Ve bunu teyit edin: İncil İbranicesi Sözlüğü (M. T. Kadri, 2007: 164); ve Da'at Mikra Le Shemot 20 (Amos Hacham, Mossad Rabbi Kook tarafından açıklanmıştır, s. 55).
301. Açıklama ve genişletme için Weiss'in şu bağlantıdaki yorumlarına bakınız: www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4513139,00.html ve şu bağlantıdaki yorumlar : www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4480611,00.html .
302. Avrupalı Yahudiler arasında Yidiş dilindeki lakabı olan "Shabes Goy" ile popülerdir.
303. Örneğin bakınız: Maimonides'in Mişne Tora'sı, Şabat Yasaları, Bölüm 6: "Bir Yahudi olmayana, 'Şabat günü bizim için çalış' demek yasaktır."
304. Haham Yitzhak ben Yosef'in sözleri, bağlantıda: www.yeshiva.org.il/ask/91349 Haham Naftali Herzl'in sözleri, bağlantıda: [www .hebrewbooks.org/pag_efeed/hebrewbooks_or_g_50509_342.pdf](http://www.hebrewbooks.org/pag_efeed/hebrewbooks_or_g_50509_342.pdf) ve "Koshrut" web sitesinin sözleri (Haham Elyakim Levanon'un sorumlu olduğu), bağlantıda: www.kosharot.co.il/show_hadracha.asp?id=42013 .
305. Bir Yahudi olmayana Şabat günü iş yapmasını önermeye izin veren hahamların, Şulhan Aruh'taki "Bir Yahudi olmayana bunu

- yapmayı önermek bile yasaktır" (Simman 2, bölüm 14) ifadesini açıkça ihlal ettiklerini belirtmekte fayda var.
306. Nitekim Hazal'a göre, Şabat'ı kutlamaya cesaret eden bir Yahudi olmayan kişi ölüm cezasına çarptırılır (Sanhedrin 58b; Maimonides'in Mişna Tora'sı, Kralların ve Savaşların Kanunları, Bölüm 10).
307. Bu konuda bakınız: Haham Yosef Yitzhak Lipshitz, Raza Dashbet: Sessizlik ve Konuşma, Shalem Yayıncılık, 2010: 21-22.
308. www.youtube.com/watch?v=vl76kmylOHs .
309. Yahudilik ve Siyonizm Temellerinden Bir Sözlük, 1987: 210.
310. Aynı kaynak, 1987: 26.
311. Haham Avraham Chill, Emirler ve Anlamları, 1988: 228.
312. www.youtube.com/watch?v=vl76kmylOHs .
313. İncil Ansiklopedisi: İncil ve dönem bilgilerinin bir derlemesi, Cilt 5, 1968: 785.
314. Yaratılış 17:17.
315. Rachel Keren (editör), Sesinizi Duyun Beni: Yılın Döngüsü ve Haftanın Parşoları Üzerine Çalışmalar, Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2009, s. 236.
316. Ayrıca bkz. 18:19.
317. Şabat 64:2, Steinsaltz'ın yorumu.
318. Daniel Sperber, Halacha Yolu: Kadınların Tevrat'ta Okuma Biçimi, Hukuk Politikası Bölümleri, Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2007: 77 (ayrıca s. 187, dipnot no. 290).
319. İncil Dünya Ansiklopedisi, Levililer, 1993-1996: 83-84, 106.
320. Benjamin Mazar (ed.), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi, 5: Memochan-Sitri, 1968: 785.
321. Tesniye 4:2; 13:1.
322. İçinde: Sperber, s. 186.
323. İncil Dünya Ansiklopedisi, Levililer, 1993-1996: 84, 104.
324. Nili Buchman-Slonimsky, Yasak Seks, İzin Verilen Seks: Tevrat'ın Yasakladığı ve Bize Ulaştırken Yanlış Giden Şeyler, 2017: 70.
325. Babil Talmudu'ndan esinlenilmiştir, Nida 66:1; 69:1.
326. Mişne Tora, Giriş Yasakları ve.
327. Daniel Rosenk, Saflığın Eski Haline Geri Döndürülmesi: "Yedi Arınma Günü"nın Ciddiyeti ve Etkileri – Tıbbi, Halakik, Etik ve Ulusal Yönler, 2011: 106.
328. isim.

329. Tesniye 4:2; 13:1.
330. Konuyla ilgili kapsamlı bir tartışma için Rosenk'in kitabının 98-110. sayfalarına bakınız.
331. Ester 4:4.
332. Encyclopedia of the Bible World - Scrolls, 1993-1996: 246; İncil İbranicesi Sözlüğüne göre anlamı "acıdan titreme, şok"tur (Kadari, s. 304).
333. Margalit Shilo, içinde: Rachel Keren, s. 201.
334. Esther Rabbah, Parsha 7. "Persa Nida" — bir kadının adet döngüsü dönemine atıfta bulunur (Haham Mashiach Amir, Haham Shlomo Zalman Auerbach'ın Mişnası'ndaki Zamanın Değişimlerinde Halacha, 2013: 64). Bu arada, Midrash, "ve hamile kaldı" ifadesinin "düşük yaptı ve düşük yaptığı zamandan beri bir daha doğum yapmadı" anlamına geldiğine inanan diğer hahamlardan alıntı yapar (Esther Rabbah, Parsha 8), ancak bu yorumun da İncil'de hiçbir temeli yoktur.
335. İşaya 21:3.
336. "Orach kenashim" adet kanaması, kadının akıntısı anlamına gelir. Bkz. Dictionary of Biblical Hebrew, 2007: 69; ve ayrıca: Cassuto ve Da'at Mikra'nın Genesis 18:11'e ilişkin yorumu.
337. Başka bir deyişle, "Sarah, fizyolojik durumu ve yaşı ile bir oğul doğuracağı vaadi arasındaki tutarsızlığı fark ettiği için güldü." Aryeh Sober, Mizah: Gülen Adamın Yolunda, 2009: 18.
338. Bava Metzia, P"7, A.
339. Yani, bilgelerin görüşünün aksine, İncil'deki hikaye "doksan yaşındaki Sara'nın adet görmediğini ve artık doğal olarak gebe kalamayacağını" açıkça ortaya koymaktadır. David Jacobson, The Returners of the Spirit: A Literary and Spiritual Rebellion in the Strongholds of Gush Emunim, 2013: 141.
340. Şulhan Aruh kısaltması, işaret Kang A.
341. Levililer 15:24; 29-33.
342. Bible World Encyclopedia — Leviticus, 1993-1996: 105.
343. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi, 4: Heber—Maltacha, 1962: 330-332.
344. Konuyla ilgili kapsamlı bir tartışma için Rosenk'in 31-36. sayfalarına bakınız.
345. Nida 31 A.B.

346. Eyal Regev, İkinci Tapınak Döneminde İsrail'de Sınıfların ve Mezheplerin Arındırılması Mikveleri, Başkan: İsrail Topraklarının Tarihi ve Yerleşimi, Kitapçık 79, 1996, s. 3-21.
347. www.hidabroot.org/question/214938 .
348. Örneğin, Çıkış 29'da veya Levililer 3'te.
349. Haham Chill'in The Commandments and Their Meanings (Emirler ve Anlamları) adlı kitabının 58-59. sayfalarına bakınız.
350. Bkz. Tesniye 4:2; 13:1.
351. Ona bir işaret ve Kez'e bir işaret.
352. Rambam'ın Mişna Tora'sında (Katliam Yasaları) bulunan kapsamlı ayrıntılar bile yalnızca teorik bilgidir ve eksiktir. Birini nitelikli bir kasap pozisyonu için nitelendirmek yeterli değildir. İlginç bir şekilde, Katliam Yasaları'nın 4. Bölümünde, Rambam'ın kendisi yarı gönülsüzce talimatlarının koşer kesim yapmak için yeterli olmadığını ima eder.
353. <http://moreshetavot.org.il> .
354. Çıkış 28-39.
355. Mişna Tora, Tapınak Kapılarının Kanunları, Bölüm 9.
356. Moşe Averbach, Mişna ve Talmud Döneminde Yahudi Eğitimi, s. 130.
357. Emanuel Etkes, Neslinde Benzersiz: Vilna Gaon — Şekil ve İmge, 1998, s. 156, 180-183.
358. o.chabad.org/library/article_cdo/aid/998116 .
359. www.youtube.com/watch?v=SphnPYSox_o .
360. Mesela Mişna'da Sukkah; ya da kısaca Şuşan Aruh, keled-kelez'in bir işareti.
361. Levililer 23:40.
362. www.inn.co.il/Besheva/Article.aspx/11011 .
363. Nehemya 8:14-15, 17.
364. www.tehillim-center.co.il/article/2509 .
365. beinenu.com/sites/default/files/alonim/119_50_74.pdf .
366. www.safa-ivrit.org/expressions/more.php .
367. www.hidabroot.org/question/192133 .
368. Moshe Plai, Yaşlılık İçin Bir Taç: Aydınlanma Yahudiliğini Yaratma Mücadelesi, 2012: 66-67.
369. Bkz: Gabriel Barkai ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi — İsrail Topraklarındaki Hristiyanlık ve Hristiyanlar, 2002: 65-66, 255-257; Plai, Yaşlılar İçin Bir Taç: Aydınlanma Yahudiliğini Yaratma Mücadelesi, 2012:

- 66-67; Avidav Lipsker, Kırmızı Şarkı, Mavi Şarkı: Uri Zvi Greenberg'in Şiiri Üzerine Yedi Deneme ve Else Lasker-Schiller'in Şiiri Üzerine İki Deneme, 2010: 106.
370. Gershon Shaked, Kimlik: Keçi Dillerinde Yahudi Edebiyatı, 2006: 86; Bugün bile, Kudüs'ün Eski Kenti'ndeki Kutsal Kabir Kilisesi de dahil olmak üzere Katolik kutsal mekanları, azizlerin resimleriyle doludur (Yehoshua Ben-Aryeh, Bir Çağın Aynasındaki Şehir - On Dokuzuncu Yüzyılda Kudüs, 1977: 242-259; Jacob Burckhardt, İtalya'da Rönesans Kültürü, Başyapıt Kitaplar ve Dünya Kültürü serisinden, 1949: 460, 479-482).
371. "Öğretmeniniz, size yararlı olanı öğreten Kutsal Olan'dır" (Raşi, Yeşaya 30:20).
372. Bkz: Bavli, Kiryatut 6:1; orada—Yeşaya 30:20 ayetine dayanarak—Haham Mesherashia oğluna ders çalışırken öğretmenin yüzüne bakması gerektiğini söyler ("El Rav Mesherashia oğluna... Ve Rabshakeh'nin adamları ayağa kalktığında, Rabshakeh'nin yüzünü görecekler, söylendiği gibi [Yeşaya 30:20], 'Ve gözlerin öğretmenlerini görecek.'") Hagiga 5:2 risalesi de bilgelerin yüzlerini görmekten övgüyle bahseder: "...Kfar Hittiya'dan bir adam olan Haham Yaakov, her gün öğretmenin yüzüne bakardı. Haham Yaakov yaşlandığında, öğretmeni ona şöyle dedi: Üzülme, efendim, çünkü efendim kendini zorlayamıyor ve beni ziyaret etmemesi daha iyi. Ona şöyle dedi: Bilgelerde söylenen küçük bir şey mi, 'Ve sonsuza dek yaşayacak ve çürümeyi görmeyecek, çünkü bilgenin öleceğini görecek' (Mezmurlar 49:10-11) ve daha net öğreniriz: Ve bilgeleri ölümlerinde gören ne yaşayacaktır? Onları yaşamlarında gören ne kadar daha fazla! Ve bundan kör adam, Bilgelerin öğrencilerinin kabulünün ne kadar büyük olduğunu öğrendi" (Steinsaltz yorumu). Ayrıca Eruvin 13b'de, İşaya 30:20, "büyük bir adamın yüzünü görmenin anlayış ve arınma için yararlı olduğu" (Steinsaltz yorumu) anlamına gelecek şekilde yorumlanmıştır.
373. Moshe Ben David, Mevlana'nın Açılışı Üzerine, Bağımsız Yayın Evi, s. 466-467.
374. Bkz. Eruvin 6:2.
375. Yeremya 17:19 ile ilgili Radak yorumu, Mikraot Gedolot.
376. Ben David, Mevlana'nın Açılışı Üzerine, s. 469-470.
377. Yehoshua Orenstein, Tevrat Nevi'im Ketubim, Cilt Daniel, Ezra ve Nehemya, Yavneh Yayıncılık Ltd. (1992), s. 9.

378. Avraham Holtz, Shmuel Glick, Evelyn M. Cohen ve Sinai Turan (editörler), Menachem'e Saygı: Menachem Chaim Schmelzer'in Onuruna Bir Çalışma Koleksiyonu, Schocken Yahudi Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlandı, Amerika'daki Hahamlar İçin Beit Midrash, 2019, s. 124 (bkz. dipnot no. 40).
379. Hakimler 11:30-31.
380. Yaratılış 28:20-22.
381. Rabbah'ın Daniel 1:8'e dair harika okumaları.
382. Daniel 6:11-14.
383. Aynı eser, ayet 11.
384. Mezmur 119:164.
385. Aslında Musa'nın Tevrat'ında dua ile ilgili hiçbir emir yoktur, fakat Sözlü Tevrat Süleyman Risalesi'ni (Trikat Berakhot) dua yasalarına ayırmıştır.
386. "Yedinci fayda, bir kişinin Tanrı'ya dua etmesinin uygun olduğunu ve duadan sonra Tanrı'ya şükretmesinin de uygun olduğunu bildirmektir. Ayrıca, Tapınağa doğru dua etmek ve dua etmek de uygundur, çünkü Kudüs'e doğru dua ettiğinde Tapınağa doğru dua etmiş olur. Tüm bunları, 'Ve girişini Kudüs'e doğru üst odalarına koydu' sözünden öğrendik - Tapınağa doğru dua ettiğini, 'Ve ayın üçüncü günü, bereketimi ve kurtuluşumu kutsadı ve Tanrı'ya şükretti' (Dan. 6:11); duadan sonra şükran sözcükleri söyleyeceğini öğrendik. Ancak, duadan önce, birçok yerde açıkladığımız gibi, övgü sözcükleri söylemek uygundur. Ve bu nedenle, Bilgeler günde üç kez dua edilmesi gerektiğini ve hatta Tevrat'a göre bile bir zamanın yeterli olduğunu belirlediler; ve duanın Kudüs'e doğru olması gerektiğini belirlediler. Ve övgü sözcükleriyle başlayan ve şükran sözcükleriyle biten dua sözcükleri belirlediler" (Benefits of the Rabbis on Daniel 5:1, Mikrop Gedolot).
387. "Seekers" dergisi: sayı 4, sayfa 22; sayı 5, sayfa 20 (Yad L'Achim tarafından yayınlanmıştır).
388. tinyurl.com/qs6yofa .
389. tinyurl.com/tywcrkl .
390. Mordechai Neugerschel, Sina Dağının Zirvesine Yolculuk, Yehuda Mazvet Shona tarafından yayımlandı, s. 11-47.
391. Allan J. Avery- Peck, Sözlü Gelenek (Yahudilik), David Noah Freedman'ın editörlüğünde, Anchor Dictionary of the Bible (New York: Double day, 1992), Cilt 5, s . 37.
392. Sanhedrin 34:2.

393. Mişna Tora'nın girişinde.
394. www.daat.ac.il/encyclopedia/va_lue.asp?id_1_2549.
395. www.bmj.org.il/show_article/626 .
396. Onkelos'tan Çıkış 24:8'e.
397. 12-20. Ayetler.
398. Ayetler 20-21.
399. 29:36 ile karşılaştırın.
400. Ayrıca Kurbanlar 6; Adaklar 33; Sifra 4 ile de karşılaştırın.
401. Rabbin günü.
402. G eza Vermes, Kurtuluş ve Yaratılış xxii: İshak'ın Bağlanması ve İsa'nın Kurban Edilmesi adlı kitabında # Kutsal Yazılar ve Yahudilikte Gelenek, Studia Post-Biblical 4 (Leiden: EJ Brill, 1961), 193-227 (bu pasaj 205. sayfada yer almaktadır).
403. Brown , Yahudilerin İsa'ya İtirazlarına Cevap Vermek , Cilt 2, Teolojik İtirazlar, s. 109 .
404. Levililer 17:11.
405. Bkz: Shmuel Ahituv, Benjamin Mazar (editör), Biblical Encyclopedia: A Collection of Biblical Knowledge and Its Period - ve: Ebed - Tzretan, yayımlayan: Bialik Institute, 1971: 415-416.
406. MS 39. Gün
407. Yoma Risalesi'nde (39 B), Bilgeler Tapınağın yıkılmasından yaklaşık kırk yıl önce (yani M.Ö. 30 civarında) Tapınakta garip işaretlerin belirmeye başladığını anlatırlar: Batı lambası (bütün gece yanması gerekiyordu) söndü; şem (Yom Kippur'da kurban edilmek üzere keçinin seçildiği kura) sağ elden değil sol elden yükselecekti, oysa ki yükselmesi gerekiyordu; ve Tapınağın kapıları kendiliğinden açılacaktı. Bu olgular halkın liderleri arasında büyük bir endişeye yol açtı, çünkü Tanrı'nın Yom Kippur'da yıllık kurbanın gönüllü olarak kabul edileceğine dair onayı vermeyi bıraktığını anlamışlardı.
408. www.daat.ac.il/he-il/hagim/hodashim/yom_hakipu_rim/stavlashon.htm .
409. Tam da Nasıralı İsa'nın çarmıha gerildiği zamana denk geliyor, konu hakkında daha fazla bilgi için: www.iGod.co.il/m009 .
410. Ben David, s. 483.
411. Likutei Tora Bamidbar, s. 7, Midraş Pesikta Darab Kahana, 24:19.
412. Fishbane , MA (2002). Haftarot (s . 46). Philadelphia : Yahudi Yayın Derneği .

413. Kafası Karışık Olanların Öğretmeni, Bölüm Üç, Bölüm 20, Mişna Tora, Kötülüklerin Yasaları 8:8.
414. Levililer 1:9'a ilişkin yorumunda.
415. Örneğin: Masoretik metin.
416. Örneğin: Septuagint (Yunanca: ἀνταποδώσομεν καρπὸν τῆς χειλέων ἡμῶν) ve Pashita çevirisi (Süryanice: ܕܠܘܬܐ) 🦋🇹🇷🇹🇷 "Ve seni dudaklarının meyvesine göre ödüllendirecektir").
417. Bazı akademisyenler, parşömenlerin yazarlarının Esseniler mezhebinin üyeleri olduğuna inanmaktadır (örneğin bkz. David Plosser, The Scrolls of the Judean Desert and the Essenes, Ministry of Defense, 1985, s. 7); diğerleri ise bunların, Kudüs'teki yozlaşmış rahiplerden kaçan Zadok Hanedanı rahipleri olduğuna inanmaktadır (örneğin: Rachel Elijor, Memory and Forgetfulness: The Secret of the Judean Desert Scrolls, yayınlayan: Van Leer Institute in Jerusalem, Kibbutz Hameuhad, 2009: 39-52).
418. Elijor, s. 37.
419. Elijor, s. 40.
420. Moore, Phillip. Tarihin Sonu — Mesih Komplosu , Cilt I, Atlant : Ramshead Press International Corporation, 1996 , s . 71.
421. Robert Gordis, " Hosea XIV 3'ün Metin Anlamı " adlı kitabında , Vetus Testamentum 5 (1955):88-90. Yazarın The Word and the Book (New York: Ktav, 1976), 347-349'da yeniden basılmıştır; ayrıca bkz. Menahem Mansoor, Revue de Qu éran (1961):391-92 (Mansoor yaygın olarak kullanılan bir İncil İbranice grameri yazmıştır; Gordis, Yahudi İlahiyat Semineri'nde saygın bir haham ve İncil bilginiydi).
422. Alexander Rofa, İncil Edebiyatına Giriş, Kudüs, Carmel Yayıncılık, 2006: 292 (ve dipnot no. 14).
423. Şükran Günü 28.
424. Yaakov Shalom Licht, Hint Parşömeni: Yahudiye Çöl Parşömenlerinden, Bialik Enstitüsü, Kudüs. 1996, s. 62.
425. Licht, Yol Parşömenleri: Yahudiye Çöl Parşömenlerinden, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1996: 189.
426. Andersen , FI ve Freedman, DN (2008). Hosea : giriş ve yorumlu yeni bir çeviri (Cilt 24, s. 645). New Haven; Londra: Yale University Press .
427. Fishbane, MA (2002). Hafta ot (s . 46). Philadelphia: Yahudi Yayın Derneği .

428. Aharon Harel Fish, İncil Şiiri: Tanıklık ve Şiir, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 1993: 128.
429. Yehoshua Orenstein, Tevrat Nevi'im Ketubim, Oniki On, Yavneh Yayıncılık Ltd. (1992), s. 39.
430. Kutsal Kitap Dünyası Ansiklopedisi — Oniki A', 1993-1996: 81.
431. Mişna'nın Tevrat'a girişi, giriş, yapılmaması gereken emirler, el.
432. Levililer 17:11.
433. 2. Tarihler 7:5.
434. İşaya 1:10-17.
435. Bunun bir örneği Yeremya 50:27'de bulunur: "Bütün meyvesini yok ettiler."
436. Örneğin, İbranilere Mektup'un yazarı (MS 1. yüzyıl) "dudaklarımızın meyvesi" terimini minnettarlığı ifade eden kelimeler anlamında kullanmıştır: "Adına şükranlarımızı sunan dudaklarımızın meyvesi" (İbraniler 13:15, Yeni Ahit). Mektup'un yazarı muhtemelen kendi versiyonu olan Septuagint'e veya bir İbranice kaynağa güvenmiştir.
437. Örneğin: "Haham Yitzchak şöyle dedi: "Yukarıdaki ve alttaki dünyanın varlığı, Kutsanmış Olan'dan gelen bir lütuf olan bir kurbandır ve bu lütfu O'nun önünde sunmaya kim layıktır? Duasında 'Ve dudaklarımız meyveyle doldu' diyen bir insan olsun." Aslında, dualar kurbanın yerine geçtiği için anlamı değiştirmek amacıyla 'Ve dudaklarımız meyveyle doldu' diye yazılmıştır." (Haham Bar-Natan Shalom, Sefer HaGeula, Bölüm 39, Bölüm 33 Haham Yitzchak hakkında).
438. Örneğin, Amos 6:12: "Sığırlarla çift süren atlar kayanın üzerinde koşar mı?" (aslen denizdeki sığırlarla). Yazar iki retorik soru soruyor: 1): Atlar kayanın üzerinde koşar mı? (Cevap hayır). 2) Sığırlar denizin ortasında çift sürer mi? (Cevap hayır). Başka bir örnek, İşaya 2:20: "O gün bir adam, kendisine tapınmak için yapılmış olan gümüş ve altın putlarını, meyveleri ve yarasaları kazmak için atacak." (aslen: "köstebekler için", meyveleri kazmak için değil). "Meyveleri kazmak" ifadesi mevcut değildir ve Bu pasajın bağlamında mantıklı değildir. Öte yandan, "köstebeklere ve yarasalara (altın putlara) eğilmek" cümlesinde mantık vardır.
439. [mikrarevivi m.blogspot.com/2011/07 / blog -post_06.html](http://mikrarevivi.m.blogspot.com/2011/07/blog-post_06.html) .
440. www.hidabroot.org/article/57900 .
441. www.youtube.com/watch?v=sVX7VPhsTcY .

442. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu – 5: Mekanize – Gizli, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1968, s. 842-845.
443. Hagai Zoref ve Yemima Rosenthal (editörler), Yitzhak Ben-Zvi: İkinci Başkan, Kudüs, Devlet Arşivleri Yayınevi, 1998, s. 506.
444. Naftali Hertz Tor-Sini, Dil ve Kitap: Dil Bilimi ve Edebi Kaynaklarındaki Temel Sorunlar, Kitap Cildi, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1959, s. 16.
445. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu – 5: Mekanize – Gizli, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1968, s. 840-841.
446. Israel Kimchi, Gideon Bigger ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Ülkesi - Tiberya ve Çevresi Bilgi Dergisi, Kudüs, Ariel Yayın Evi, 1987, s. 9.
447. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu – 5: Mekanize – Gizli, Kudüs, Bialik Enstitüsü, 1968, s. 842-845.
448. Miriam Gillis, Telafi Edici Öğretimde Yeni Yönler, Dekel Yayıncılık - Akademik Yayınlar Ltd., 1978, s. 19.
449. Rachel Elior, s. 150-152.
450. "Maymonides'in otoritesini doğru bir şekilde tesis ettiği Masora'nın ünlü yazarı Aharon Ben-Asher'in bile bir Karait olduğuna inanılmaktadır" (Prof. Michael Corinaldi, Karaitlerin Kişisel Statüsü, Reuven Mas Yayıncılık Ltd., Kudüs, 1984, s. 3). Ayrıca: Prof. Hagai Ben-Shammai, Bir Liderin Çalışması: R.S.A.'nın Felsefi ve Yorumlayıcı Öğretileri Üzerine Çalışmalar, Bialik Enstitüsü, 2015, s. 17.
451. Makale, içerik olarak neredeyse aynı olan iki web sitesinde mevcuttur:
 ; www.rationalbelief.org.il/י-המאסורות-בישראל/
www.knowingfaith.co.il/טורעה-שבע-הא-המא-העל-פ-קעדות-מא-העז-ל/
452. Örneğin; "Ratio" ve "İnanmayı Bilmek" adlı web sitelerinde. "Ratio" ekibinde yedi haham, "İnanmayı Bilmek" ekibinde on haham ve sekiz haham bulunmaktadır.
www.rationalbelief.org.il/about-values-at-the-front-2-2-2 ;
www.knowingfaith.co.il/members-of-the-institute
453. Yehudit Kitabı, Bölüm Sekiz, Yehoshua M. Greentz, Yehudit Kitabı: Giriş, Yorumlar ve Anahtarlarla Orijinal Metnin Yeniden

- Belirlenmesi, Bialik Enstitüsü tarafından yayımlandı, 1986, s. 129-132.
454. Halacha'nın Gelişiminde Bölümler adlı kitabında, 1992, s. 110-111.
455. Aynı kaynak, s. 113.
456. Haredi web sitesinden: "İnanmayı Bilmek", "Bilgelerin Geleneklerine Giriş (Koleksiyon)" başlığı altındaki makalede.
457. Masal Edebiyatı Dünyası adlı kitabında, Milli Savunma Bakanlığı Yayınevi, 1987, s. 37-38.
458. Web sitesinden: "İnanmayı Bilmek."
459. 2010 yılında Talmud'da Evlilik Hukukunun Temelleri adlı kitabında, s. 198-199.
460. Yazar: M.C. Kadri, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 1177.
461. Malaki kitabının 2:14-16 ayetlerinde Tanrı'nın boşanmadan nefret ettiği söylenir (ayrıca bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 5:18-19).
462. Ketubot Risalesi 5:1'e göre, bir kadının göğüslerinin büyüklüğü ve aralarındaki boşluk nedeniyle bile boşanmak caizdir.
463. "İnanmayı Bilmek" web sitesinden.
464. MÖ 3.-2. yüzyılda İskenderiyeli bir Yahudi tarafından yazılmış gibi görünen bir mektup. Hahamlar bunu Sözlü Tevrat'ın doğruluğunun erken kanıtı olarak kullanırlar (Daniel Schwartz'ın mektubu hakkında daha fazla bilgi için: Menachem Kister [ed.], The Qumran Scrolls: Introductions and Studies - Volume Two, Yad Yitzhak Ben-Zvi, 2009, s. 619).
465. Menachem Stern, Tarihçiler ve Tarih Okulları: Makaleler Koleksiyonu, 1962, s. 25.
466. "İnanmayı Bilmek" web sitesinden.
467. Uriel Rapaport, Makabiler Kitabı I: Giriş, Çeviri ve Yorum, Yad Yitzhak Ben-Zvi tarafından yayımlanmıştır, 2004, s. 50.
468. Sanhedrin 12:2.
469. "İnanmayı Bilmek" web sitesinde.
470. Örneğin, Hillel ve Şamai arasında şarap için dua zamanlaması (Yerushalmi, Berakhot, sayfa 50, 2 Bölüm 8, Halacha 1 Mişna); kadehi dökmekle ilgili olarak el yıkama zamanlaması (ibid., sayfa 57, 2 Bölüm 8, Halacha 2 Mişna); veya Havdala'nın ifade edilişi ve yapılış biçimi (ibid., sayfa 60, 1 Bölüm 8, Halacha 5 Mişna) üzerine bir tartışmaya bakın. Yemekle ilgili bu konudaki diğer anlaşmazlıklar için bkz.: Azgad Gold, The Shamaim: Personality, Philosophy and Halacha, 2011, s. 47-48; ve ayrıca: Six Sedrei Mishnah: Explained

- by Hanoch Albeck and Menokid by Hanoch Yalon - Seder Zeraim, 1957, s. 12. Böyle bir anlaşmazlığın bir örneği Mişna'nın Berakhot Risalesi'nin 3. ve 8. bölümlerinde bulunur.
471. Şmuel Safrai, İkinci Tapınağın Sonunda ve Mişna Döneminde: Toplum ve Kültür Tarihinden Bölümler, 1983, s. 111-112.
472. Bernard Lazar, Yaakov Goren ve Chaim Seligman [editörler], Yahudi Anarşistler, Cilt 2, 2005, s. 39.
473. "İnanmayı Bilmek" web sitesinde. Orada Makabiler kitabına yapılan atıf yanlıştır. Atıf Makabiler 1:24'te yer almaktadır.
474. Benedikt Eckhardt , Makabiler ve Bar Kokhba Arasında Yahudi Kimliği ve Politikası , BRILL, 2011 , s. 109 .
475. Web sitesinde: "İnanmayı Bilmek".
476. Örneğin, Yaratılış 37:34; Yeşu 7:6; İşaya 37:1; Yeremya 6:26; Yunus 3:6; Eyüp 1:20; 2:12; Ester 4:1-16'ya bakın.
477. Oruç b.
478. Yael Shemesh, İncil'de Yas: İncil Edebiyatında Kayıpla Başa Çıkma Yolları, 2015, s. 81-84.
479. Tabletlerin sergilendiği Kudüs'teki İncil Toprakları Müzesi'nin Eğitim ve Öğretim Departmanı Müdürü Yehuda Kaplan'ın sözleri. www.nrg.co.il/online/55/ART2/673/972.html .
480. Irving Finkel, British National Museum Küratörü. Bu makale Yedioth Ahronoth , "The Babylonian 'Qumran Scrolls': Greetings from the Exiles", Şubat 2015'te [yayimlandı](#) .
481. Babil, Sanhedrin 102; Kudüs, sayfa 5, bölüm 1, Halacha 1, Gemara.
482. Zamir Cohen, Gerçeğe Yolculuk, "Tevrat ve Bilim" bölümü, Hidabrot Yayıncılık, Kudüs (2001), s. 63.
483. Filistin'de Yunan ve Yunanlılık, 1962.
484. Efsane Dünyası: Yunan Kaynakları Işığında Efsane, 1972; Tarihi-Biyografik Efsane, 1975; Amoraim Efsaneleri: Yunan ve Latin Kaynakları Işığında İsrail ve Babil Ülkesi Amoraim'inin Biyografik Efsanesi, 1977.
485. Helenistik-Roma ve Bizans dönemlerinde Filistin Yahudileri arasında astroloji ve diğer bilimler, 2011.
486. Chazal — İnançlar ve Görüşler Bölümleri, 1976.
487. Mişne Tora, Kiduş Ayının yasaları.
488. Konuya ilişkin iddiaların daha detaylı çürütülmesi için www.oral.law internet sitesine bakılabilir .
489. Cohen, s. 65-67.

490. Amnon Shapira, Dini Yahudi Anarşizmi, 2015: 211.
491. Roş Aşana MS 25 Bior Steinsaltz.
492. isim.
493. Lieberman, Filistin'de Yunan ve Yunanlılık, 1962: 73.
494. Aztaginot, "yıldızların bilgisi, falcıları ve burçların bilgeliğinde bilgili" anlamına gelir (Raşi, İncil'in tefsirinde, Sotah 36b).
495. Auerbach, Chazal — İnançlar ve Görüşler Bölümleri, Magnes, Kudüs, 1976, s. 245.
496. Auerbach, işte orada.
497. Ve özellikle de Tarihsel-Biyografik Efsane adlı kitabından, 1975: 285-314.
498. Roş Aşana 25 M.S.
499. [Makaleye](http://www.hofesh.org.il/religion_merchants/metifim/DR2_Dont_Believe_Them_2.html) şu adresten bakın :
www.hofesh.org.il/religion_merchants/metifim/DR2_Dont_Believe_Them_2.html .
500. Sharon Shalom, s. 11.
501. Michael Corinaldi, Etiyopya Yahudiliği: Kimlik ve Gelenek, 2005: 62.
502. Ziv , Etiyopya Yahudi bayramlarının en önemlisi olan Sigd bayramı dolayısıyla Kfar Etzion Saha Okulu'nda düzenlenen bir seminerde [araştırmasını sundu](#) .
503. 30.11.16 tarihli makaleye www.y.net.co.il/articles/0,7340,L-4886218,00.html adresinden ulaşılabilir .
504. "Kays" — Etiyopya'da bir dini lider.
505. Bkz: Maimonides'in Mişna Tora'sı, Yas Yasaları, Bölüm 5.
506. www.hidabroot.org/article/118711 .
507. Etiyopya Yahudilerinin hahamları. 1937'de fotoğraflandı.
Menachem Waldman'ın editörlüğünü yaptığı "Etiyopya Haggadah" kitabından.
508. [Video konferans. "Haham Ephraim Kahlon" YouTube kanalı. "Sözlü Tevrat'ın Gerçekleri" videosunda, 8 Haziran 2018](#) .
509. Yazıtlar 10. yüzyıl.
510. tinyurl.com/wank44h1 .
511. Cumartesi, 1 Ağustos.
512. Konuyla ilgili araştırma: www.ceson.org/vespertil/16/249_270_Riccucci.pdf .
513. www.israelhayom.co.il/article/665771 .
514. 9 Nisan'ınızı kutluyorum.
515. Çulin 67 A.

516. Şabat 17:2.
517. Çulin 127 A.
518. Khulin 52 A.B. — 53 A.A.
519. Çulin 45. yüzyıl.
520. Nida 9:1.
521. 1991'den kalma yazıtlar.
522. İlk doğanlar 8. yüzyıl.
523. Levililer kitabına dair bir halakik midraş.
524. www.bac.org.il/specials/article/mermaid .
525. youtu.be/2a_yul62n5o .
526. " Alay " kelimesinden türemiş olan kelime $\equiv$ alay etmek, sahtekarlık yapmak, taklit etmek, gülmek.
527. youtu.be/2a_yul62n5o . Konuyla ilgili kısa bir videoda bunu daha da detaylandırdık.
528. Mişna Tora, Tevrat'ın Temellerinin Kanunları, Bölüm 3.
529. Cumartesi 66.
530. Bior Steinsaltz.
531. Çadırlar A.
532. Selamlar 28b.
533. Pesah 44 a.
534. Nida L.A.B.
535. Talmud'da "nekpa" olarak geçen bir hastalık (bkz. Steinsaltz'ın Pesachim 122b'deki yorumu).
536. Yeminler 54b.
537. Yoel Rafel, Moedei Yisrael: Şabat ve Bayramlar İçin Faydalı Bir Ansiklopedi, 1990: 73.
538. Ölüler Günü.
539. Şabat 133b.
540. Yaratılış 20:1-20.
541. Nida 48. B.
542. Şabat 81, Bölüm 1, Halaka 3, Gemara.
543. Sanhedrin 18:2.
544. "Gemide üç kişi vardı ve hepsi yaladılar, bir köpek, bir kuzgun ve bir hamamböceği: bir köpek bağlandı; bir kuzgun bağlandı; bir hamamböceği derisine bağlandı" (Sanhedrin 18b). Raşi'nin tefsirinde belirtildiğine göre: "Bir hamamböceği, ağzından bir dişinin ağzına meni yalayan kişidir."
545. İlk doğan 7. yüzyıl.
546. Elior, s. 150-153.

547. Levililer 10:8-11; Tesniye 10:8; 17:15-18; 24:8; 31:9; 33:8-10; Yeremya 18:18; 24:18; Hezekiel 7:26; 44:15-23; Hoşea 4:6; Hagay 2:11; Sefanya 3:4; Malaki 2:4-7; Tesniye 17:7-9 ve daha fazlası.
548. Girişte de açıkladığımız gibi. Habakkuk, 1 QpHab , sütun 2, satır 14-15'in yorumuna bakınız.
549. Bkz. Kister, The Qumran Scrolls: Introductions and Studies — Volume One, 2009: s. 178.
550. 169 Q 4 40169, bölüm 3-4, sütun b, satır 8.
551. Yoram Ardar, Siyon Karaimlerinin Yas Tutanları ve Kumran Parşömenleri: Hahamlık Yahudiliğine Alternatif Bir Tarih, Kibbutz Hameuhad, 2004, s. 121.
552. Levililer 24:12; Sayılar 9:8; 16:5; 27:5.
553. Ayrıca bkz. Levililer 8:8; Sayılar 27:21; Tesniye 33:8.
554. Moshe Weinfeld ve David Cohen-Tzemach (editörler), Kutsal Kitap Dünyası Ansiklopedisi — Devarim, 2002, s. 142.
555. Moshe David Cassuto (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu – I: Av – Atarim, 1950, s. 179-180.
556. İncil Dünya Ansiklopedisi — Çıkış, 1993-1996: 172-173.
557. Gittin S.A.
558. Baba Metzia, s. 52.
559. Daha fazlası için Menachem Lorberbaum, Michael Walzer, Noam Zohar ve Yair Lorberbaum (editörler), The Jewish Political Tradition – Volume 1: Authority, 2007, s. 189'a bakın.
560. Tumauro 16 A.
561. Bkz. Haham Yitzchak Shilat (editör), Maimonides'in Mişna'ya Girişi, 1996: 71.
562. Mişna, Avot 1, Ediyot 8 ve Peah 2. Bkz.: David Rosenthal, David Rosenthal, Vered Noam, Menachem Kister ve Menachem Kahana (editörler), İsrail Topraklarının Bilge Edebiyatı: Birinci Cilt — Bilge Edebiyat Eserlerine Girişler, 2018, s. 66-67.
563. Shimon Sharvit, Bilgelerin Dilinde Araştırma Bölümleri, 2008, s. 340.
564. 13. yüzyıldan itibaren, İsrail Zvi Peintoch'un Talmud'daki Gelenekler ve Formüller: Çalışmalar, 1985, s. 87'ye göre.
565. Şimon Şarvit, s. 341-364.
566. Ya da diğer adıyla "Kaufman".
567. Payntoch, s. 88-107.

568. Meir Eyli, A Catalog of Employee Pronouns: In Talmudic and Midrashic Literature, 2001, s. 56. Formüller arasındaki farklara dair ek örnekler için, Haham Yosef Tabori, Pesach Dorot: Chapters in the History of the Seder, 2002, s. 73-74 (dipnotlar no. 155, 161) ve s. 261'e bakınız.
569. Moşe Bar-Aşer, Mişna Dilinin Biçimleri Teorisi: Giriş Bölümleri ve İsim Oluşumu – Birinci Kısım, 1. Cilt, 2015, s. 6.
570. Rosenthal, s. 67-71.
571. Shalom Albeck, Talmud Günlerinde Yahudi Hukukuna Giriş, 1999, s. 276.
572. Chill, Emirler ve Anlamları, 1988, s. 303.
573. Shlomo Goren, Harman Yerin Katkısı Halacha'da Cevaplar: İkinci Bölüm Yoreh Deah, 2012, s. 161.
574. Daha fazla tartışma için Finkelstein Menachem, Conversion: Halacha and Practice, 1994, s. 165-167'ye bakınız.
575. Albeck, Talmud'daki Mahkemeler, 1980: 132.
576. Yoma 57:1 (Steinsaltz tefsiri). Aynı gemaradan devam eden Rava bunu şöyle söyleyerek pekiştirir: "Şimdiye kadar Babilliler bize aptal dediler ve şimdi bize aptalların aptalı diyecekler."
577. Yoav Sorek, İsrail Ahdi: İsrail Yahudiliğini Gelenek ve Ahdin Çağdaş Bir Bağlantısı Olarak Kurmanın Olanağı ve Gerekliliği Üzerine, 2015, s. 223.
578. Bilgelere göre İbrahim, İshak ve Yakup Gemara'yı incelemişlerdir (bkz: Nissan Rubin, Bending Frameworks: Processes of Change in the Sage Tradition, yayınlayan: Kibbutz Hameuhad, Hillel Ben Chaim Association, 2019, s. 138, bkz. dipnot no. 29).
579. Neusner, Jacob, MS 70'ten Önce Ferisiler Hakkındaki Hahamlık Gelenekleri: Sözlü Aktarım Sorunu , Yahudi Çalışmaları Dergisi , 1971 , cilt 22, no. 1-4 , ss. 001-018 .
580. Yaakov Zussman, "Sözlü Tevrat" Basit Anlamıyla, Y.L. Magnes Yayınevi, İbrani Üniversitesi, Kudüs, 2019: 4-15.
581. Avraham Geiger, İncil ve Yahudiliğin İçsel Gelişimiyle İlgili Tercümeleri. Bialik Enstitüsü, Kudüs tarafından 1949'da yayımlandı. s. 88.
582. Yeruşalmi, Şabat 91, Bölüm 1, Halacha 4, Gemara.
583. 22. Gün.
584. Alexander Even-Chen, İshak'ın Bağlanması: İncil'in Mistik ve Felsefi Yorumunda, 2006: 55.

585. Eliezer Shavid, Büyük Filozoflarımız: Orta Çağ'da Yahudi Felsefesi, 2009: 12.
586. Haham Steven Greenberg, Tanrıyla ve İnsanlarla: Yahudi Geleneklerinde Eşcinsellik, 2013: 205.
587. Shlomo Avineri'nin Yehoshua Weinstein (editör) adlı eserindeki İtaatsizlik ve Demokrasi makalesi, 1998: 167.
588. Sota 49:2; Bava Kama 13:1. Moshe Averbach, Mişna ve Talmud Döneminde Yahudi Eğitimi, 2008: 28.
589. Aynı eser, s. 130.
590. 3 Temmuz kutlaması.
591. Sanhedrin 17:1. Ayrıca bkz. Hanan Gafni, Basit Bir Mişna: Modern Zamanlarda Bilge Edebiyat Çalışmaları, 2011: 134.
592. Ronen Neuwirth, Dokunma Zamanı: Midraş Dünyasında Bir Deneyim Olarak Bayramlar, 2016: 152.
593. A.A.'dan selamlar
594. Bu alıntıların oldukça sert olmasına rağmen, Bilgelerin edebiyatında kadınların kullanımıyla ilgili çok daha ciddi ve kaba ifadelerin bulunduğunu belirtmek önemlidir. Örneğin, Rachlavsky, Hameru Shel Moshiaç, 1998: 182-183'e bakın.
595. Sanhedrin 39 A.
596. Mişna Tora, Evlilik Yasaları, Bölüm 21.
597. youtu.be/wFCiLNM2Ew .
598. Giriş yasakları kanunu 21.
599. Ramban'ın Romanları, Ketubot 33a.
600. Responsa Rashba, sayı 12; Haham Yitzchak Moina, Sefer Or Zarua, Bölüm 3, Bava Kama'nın 17 numaralı hükümleri.
601. Masa takımı, ah, kuto.
602. Haham David ben Zimra 15. yüzyılda İspanya'da doğdu.
603. M.Ö. 1. yüzyılda, kayınbiraderi Kral Aleksandr Yannaeus zamanında yaşamış en büyük Tanaislerden biri.
604. Yerushalmi, Hagiga 11b, Bölüm 2, Halacha 2, Gemara.
605. Mişna, Sanhedrin ve.
606. Dua listesi, sabah duaları.
607. Haham Avraham Seba, Tzrur HaMor, Yaratılış Bölüm 7, Parashat Vaytse.
608. "Bu kadın [Havva], ekilen her şey gebe kaldı ve Baal'i doğurdu; bir yılan binicisi ona geldi ve Kabil'i doğurdu; sonra Adem ona geldi ve Habil'i doğurdu" (Pirki Darbi Eliezer 21).

609. Yalkut Şimoni, Yaratılış 2:24. "Adem'in her hayvan ve hayvanla karşılaştığını ve Havva'ya gelinceye kadar aklının yatmadığını öğretir" (Yevamot 63:1).
610. "Kim bir kadının serçe parmağına bakarsa sanki torf yerine bakıyormuş gibi olur... bir kadının uyluğu bir kadının mahrem yeridir... bir kadının sesi bir kadının mahrem yeridir... bir kadının saçı bir kadının mahrem yeridir" (Berachot 24a).
611. Kutsal Ruh'un kutsamaları. Ayrıca bkz. Eruvin 18b.
612. Mişna, Avot A.
613. İlaveleri olanlar, Pesachim İnce ve Kalın.
614. Mişna, Şabat Bölüm 2. Babil, Şabat, sayfa 31-32'de tehdit, günah ve cezası ayrıntılı olarak anlatılır. Toprağın ekmeğinden verme emrinin (Sayılar 15:17-21) yalnızca kadınlara atfedildiğine dair hiçbir İncil kanıtı olmadığına dikkat edilmelidir. Bu nedenle, İncil'in hahamlar tarafından icat edilen korkunç cezadan bahsetmemesi şaşırtıcı değildir.
615. Midrash Tanchuma, Parshat Noah: "Neden erkek başı açık, kadın başı örtülü olarak dışarı çıkıyor? Onlara dedi ki: Günah işleyen ve erkeklerden utanan biri, bu yüzden başı örtülü olarak dışarı çıkıyor. Ve neden önce ölümlerin yanına gidiyorlar? Onlara dedi ki: Çünkü dünyaya ölüm getirdiler, bu yüzden önce onlar ölümlerin yanına gidiyorlar, şöyle yazılmıştır (Eyüp 21): Ondan sonra her adam çekilecek. Ve neden ona ayrılma mitzvası verildi? Çünkü ilk Adem'in kanını döktü, bu yüzden ona ayrılma mitzvası verildi. Ve neden ona challah mitzvası verildi? Çünkü dünyanın günahının sonu olan ilk Adem'i bozdu, bu yüzden ona challah mitzvası verildi. Ve neden ona bir Şabat mumu mitzvası verildi? Onlara dedi ki: Çünkü ilk Adem'in ruhunu koydu. Bu yüzden ona bir Şabat mumu mitzvası verildi."
616. Rut 1:4, 14.
617. "Çünkü her şey ona sırtını dönmüştür"; ve "her şey onu çiğnemiştir" (Sotah 42b).
618. Midraş Ruth Rabbah, Paraşa 2.
619. Çölde 25.
620. "O gün o kötü adamın dört yüz yirmi dört nedeni vardı ve Pinehas, gücünün tükenmesi için onu dışarıda bekliyordu" (Yalkut Şimoni, Bamidbar 25, 577).
621. Mişne Tora, Giriş Yasakları Kanunları a.
622. Nida H.

623. Yaratılış 25:20'deki yorumunda, alıntının tamamı şöyledir:
 "Yitzchak otuz yedi yaşındaydı ve o bölümde Rebekah doğdu.
 Evlenmeye uygun hale gelene kadar [ve] üç yaşına gelene kadar
 onu bekledi ve onunla evlendi." Rashi'nin Rebekah'ın yaşıyla ilgili
 tek bir görüş belirtmediğini belirtmek önemlidir; Darby Eliezer 16.
 bölümde Rebekah'ın İshak'la buluşmak için evinden ayrıldığında,
 dadısı Debora'nın onunla birlikte dışarı çıktığı belirtilir.
624. www.facebook.com/watch/?v=1870379319863361 .
625. [https:// tzion.gush.net/vbm/archive/yomyom/dafyomyomi/2012-07-04.php](https://tzion.gush.net/vbm/archive/yomyom/dafyomyomi/2012-07-04.php) .
626. Malaki kitabının 2:14-16 ayetinde, Rab'bin boşanmadan nefret
 ettiği söylenir (ayrıca bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 5:18-19).
627. Gittin 3:1. Ketubot 3:1'e göre kadının göğüslerinin
 büyüklüğünden dolayı bile boşanmak caizdir.
628. Vaiz 10:1-3.
629. Paraşat Vaişalah.
630. Midraş "Yalmedenu"da (Yalkut Talmud Tora, Yaratılış 1:1) Dina,
 "fahişe, fahişenin kızı" olarak anılır.
631. Yaratılış 34:7, 25-31.
632. Yerushalmi, Sota 16a, Bölüm 3, Halacha 4, Gemara.
633. Mişna Tora, Evlilik Yasaları 13.
634. "Haham Yehoshua'ya sorun... neden bir kadının parfüm sürmesi
 gerekir de bir erkeğin parfüm sürmesi gerekmez? Onlara dedi ki:
 İnsan topraktan yaratıldı ve toprak asla kokmaz. Ve bir kadın
 kemikten yaratıldı. Bir atasözü: Eti üç gün tuzsuz bırakırsanız,
 hemen kokar" (Midrash Bereishit Rabbah 17).
635. Haham [Yehoshua Weizmann'ın Ketubot Tractate'i hakkında](https://www.youtube.com/watch?v=IIF2Q0ek4yM) ,
 bağlantı : www.youtube.com/watch?v=IIF2Q0ek4yM.
636. Yeruşalmi, Şabat 633. Görünüşe göre Haham Akiva, Haham
 Şimon ben Elazar'ın sözlerini ciddiye almamış, zira söylendiğine
 göre karısına o dönemdeki en pahalı mücevheri hediye etmiş ve
 meslektaşlarını kıskandırmış (bkz: Shmuel Safrai, Haham Akiva
 ben Yosef, Hayatı ve Mişna, yayımlayan: Mossad Bialik, 1970: 16).
637. "Boşanmış bir kadının yapması gereken kırk iki şey şunlardır:
 Boşanmaya başlarsa, onlardan birini öldürmelidir; boşamayı sona
 erdirirse, aralarını bozmalıdır" (Pesahim 111:1).
638. www.facebook.com/mehartetim/videos/1964566460444646 .
639. Putperestlik 34b.
640. Shulchan Aruch, Yoreh Deah, Horiyot 13a.

641. Sanhedrin 12:2.
642. Haham Chayyah ve Rashi, Kiddushin P. hakkındaki yorumlarında
643. tinyurl.com/vk95xhs .
644. A.H.A.'dan yazıtlar
645. Rakhlavsky, s. 182.
646. <http://youtu.be/yGCHF15wCkE> .
647. www.facebook.com/mehartetim/videos/1735787763322518 .
648. Otzar HaGeonim, Cilt 8, Yazıtlar, s. 169-170.
649. www.facebook.com/mehartetim/videos/vb.1577022065865756/1904438476457445 .
650. Şabat 52a'daki [bir vaazda](#) .
651. tinyurl.com/yxysy88v .
652. www.yediot.co.il/articler/0,7340,L-4827141,00.html .
653. www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4826978,00.html .
654. www.facebook.com/mehartetim/videos/1962237304010895 .
655. www.facebook.com/mehartetim/videos/1883554178545875 .
656. www.israelhayom.co.il/article/626867 .
657. www.1vsdat.org/index.php/2010-08-24-09-51-15/item/1370 .
658. tinyurl.com/yx78l7w2 .
659. www.facebook.com/mehartetim/videos/1814672882100672 .
660. www.judaism.walla.co.il/item/2694248 .
661. www.facebook.com/watch/?v=1679948445573117 .
662. www.facebook.com/watch/?v=1711482949086333 .
663. www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001250072 .
664. "Dindar bir Yahudi'nin günlük hayatında sık sık inceleyip daha da katılaştırdığı hiçbir yasak yoktur, tıpkı sütlü etin yasaklanması gibi" (Avraham Arazi), www.daat.ac.il/daat/kitveyet/sinay/basar.htm .
665. Çulin 15b.
666. Çıkış 34:26'daki yorumunda. Bu bağlamda, Talmud'un "Galileli Haham Yossi'nin yerinde sütlü tavuk eti yerlerdi. Haham Eliezer'in yerinde - hayır (anlamı: evet). Haham Akiva'nın yerinde - hayır" (Yevamot 14:1) demesi ilginçtir.
667. Çıkış 23:19'a ilişkin yorumunda.
668. Mişne Tora, Meryem Kanunları Bölüm 2.
669. "Yasa konusunda ılımlıydılar ve birçok öğrenci yetiştirdiler ve Tevrat için bir rezervasyon yaptılar" (Mişna, Avots 1:1). Ve Haham

- Akiva şöyle derdi: "Gelenek Tevrat için bir rezervasyondur" (ibid., 3:13).
670. Haham Eliezer Papo'nun "Pela Yoetz" adlı kitabında vurguladığı gibi: "Tevrat ona Tevrat'ı izlemesini emretti, kutsal yazılarda şöyle deniyor (Levililer 18:30): Ve sen benim nöbetimi tutacaksın ve nöbetim için bir nöbet yapacaksın. Ve kutsal hahamlarımız zaten çakılmış çivilerle çitler ve bariyerler yaptılar, yazıcıların sözleri Tevrat'ın sözlerinden daha serttir" (Siman Sig, sayfa 13).
671. Minat Al-Bisha'nın küçük limanının yakınında.
672. Cassuto, Ela Anat, Bialik Enstitüsü tarafından yayımlandı, 1951, s. 9.
673. "Alm Na'am Wisam" tableti, ayet 14; veya Chaim Ginzberg, Ugarit Yazıları, Bialik Enstitüsü, 1936, s. 79.
674. Aynı eser, s. 77.
675. Cassuto, Tanrıça Anat, s. 40.
676. isim.
677. Levililer 11; Tesniye 14.
678. Tesniye 14.
679. Yoma 28b. Tosefta, Kiddushin Bölüm 5'te, yazılı Tevrat'a ek olarak, "Tevrat'ın tatları ve gramerinin" İbrahim'e vahyedildiği söylenir; Yaratılış'ın Midraş'ı, Parashat Vayra'da, İbrahim'in gök mahkemesinin yasalarını bile bildiği söylenir.
680. Midraş Bereşit Rabba, Paraşat Vayra.
681. Çıkış 23:19; 34:26.
682. Tesniye 9:5.
683. Tesniye 12:4.
684. Alexander McCaul, 2002 : 24-31.
685. "Yaşayanların gözünde Yahudi, ölü kadar önemlidir; vatandaşların gözünde bir yerleşiktir, yerleşiklerin gözünde bir gezgindir, zenginlerin gözünde bir dilencidir, fakirlerin gözünde zengin bir sömürücüdür, vatanseverlerin gözünde vatansız ve herkesin gözünde nefret edilen bir rakiptir." A. B. Yehoshua'nın "Ma'ariv", 8.4.2005, Şabat eki, s. 27'deki makalesinden alıntılanmıştır.
686. Mişne Tora'dan, Putperestlik Yasaları. Alıntılar The Old Paths, Alexander McCaul, 2002 : 35-22, 419-421 kitabından alınmıştır .
687. İbn Meymun, Baba Kama IV'ün şerhi.
688. Mişne Tora, Cinayet Kanunları, 4.
689. Haham Kook, Orot Yisrael.

690. Haham Yehuda Liwa ben Bezalel, Tractate Avot Kemo hakkındaki yorumunda ve Netzach Yisrael adlı eserinde, 14.
691. Puşkiria'lı Kuzen Abraham, Katliam Kanunları IV.
692. Çorak topraklar için bir emir, sayfa 19, sütun 3.
693. Haham Yitzhak ben Shlomo Luria, Etz Chaim, Heikhal Avi'a Sha'ar Al-Klipot 2.
694. Mekhilta Darbi Yishmael, Tractate Doihi Beshalach, s.
695. Sanhedrin 14:1.
696. Tana Debi Eliyahu, Seder Eliyahu Rabba Pat.
697. Dervi Eliezer 29. Bölüm.
698. Çıkış 23:7; Levililer 19:11.
699. Yevamut 65:2; Bava Metzia 23:2; Avot Darbi Nathan 12:3; Chiddushei Ritva, Chulin Bölüm 7; Yanıt She'erit Yosef, Bölüm 2.
700. Haham Yitzhak Shapira ve Haham Yossi Elitzur tarafından yazılmış, Haham Yaakov Yosef, Haham Dov Lior ve Haham Yitzhak Ginzburg'un önerileriyle hazırlanmış bir yasa koleksiyonu. Kitabı imzalayan hahamlar kışkırtma ve ırkçılık suçlarından neredeyse yargılanıyorlardı.
701. youtu.be/WlugJcCbA8U .
702. youtu.be/u38vL04du8U .
703. www.facebook.com/mehartetim/videos/1805374969697130 .
704. www.facebook.com/mehartetim/videos/1728162650751696 .
705. www.facebook.com/mehartetim/videos/1694843307416964 .
706. www.facebook.com/mehartetim/videos/2008944072673551 .
707. www.facebook.com/mehartetim/videos/1748581092043185 .
708. www.facebook.com/mehartetim/videos/1725307707703857 .
709. Sanhedrin 65:2.
710. Zohar Geleneğine İlişkin Yorum "Zohar Üzerine", Parashat Yitro 1.
711. Zohar Ha Na Ob.
712. Zohar Haccı çok güzel bir bayramdır.
713. Modi Brodsky ve Haham Hillel Wiener David ve eğer dilerseniz şunu söyleyin: Midraş ve Agada'da Chavruta, 2007: 139.
714. Kutsal Ruh'un kutsamaları.
715. Ayrıca Midrash Yalkut Shimoni'ye (Çıkış 33:11) göre: "Tanrı tefilin yerleştirdi: Ellerimi çıkardım ve sırtımı gördüm - bu, Kutsanmış Olan'ın ona bir tefilin düğümü gösterdiğini gösteriyor."

716. Yeshaya Tishbi, Pirkei Zohar — İbranice'ye Tercüme Edilen Zohar Makalelerinden Bir Seçki, 2. Cilt, 1985, Bialik Enstitüsü, Kudüs, s. 215.
717. Eliezer 21. Bölümler.
718. Kiduşin P.A.B.
719. Şulhan Aruh, kısaltılmış, giriş işareti.
720. Sanhedrin 55 A.
721. Yaratılış 1:20-22.
722. Aynı eser, ayet 27.
723. İlk doğanlar 8. yüzyıl.
724. Raşi'nin bu pasaj hakkındaki yorumuna bakınız: "Denizin çocukları - denizde yarı insan yarı balık olan balıklar vardır ve "Bela" kelimesi "balık" kelimesinin eş anlamlıdır.
725. Haham Yosef Weitzen, bunun "insanların ve yunusların çiftleşmesinden doğan bir yaratık" olduğunu açıklıyor. Midrash Safra'da (Shimnii Parsha 3:7) Leviticus'ta söylenenler hakkında: "Ve sulara bulunan tüm canlı ruhlar arasında, onlar sizin için iğrençtir" ve aşağıdakiler: "Canlı bir varlık deniz yaratığıdır. Bir ruh sironit'i getirmelidir. Haham Hanina'nın sözlerine göre, Talmud'da ve" der. Yani, sironit'i yemek yasaktır çünkü bu hayvan bir balıktır, ancak aynı zamanda öldüğünde, sanki bir insanmış gibi çadırda kirli hale gelir." www.w.yeshiva.org.il/ask/49593 adresinden .
726. Cumartesi 19 Eylül.
727. Baba Kama 55 M.S.
728. Bava Metzia, s. 6 a.
729. Mişne Tora, Cüzzam Kanunları 2.
730. Seder Hakat, Parşa 19.
731. Sanhedrin 18:2.
732. Nida 13. yüzyıl.
733. Yeni Zohar, Yaratılış 261, İşaya Tişbi, Zohar Bölümleri — Zohar'dan İbraniceye Çevrilen Makalelerin Bir Seçkisi, Girişler ve Yorumlar, Birinci Cilt, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1969, s. 281.
734. Megila 3:1.
735. Pesah 11:1.
736. Baba Metzia, A.A.A.
737. Mişne Tora, Giriş Yasakları 2.
738. Sanhedrin 65:2.
739. Baba Metzia, p.d.a.
740. Drut Calderon'a göre, Alpha Beta Talmudi, 2014: 183.

741. Bior Steinsaltz'ın MS 15. yüzyılın kutlandığı Bavli'ye dair yorumu
742. Sapık, 13.
743. Sayılar 11.
744. Baba Batra 12. yüzyıl.
745. Mişna'daki (Bava Kama 4) "aptal"ın yasalarını, Shalom Albeck'in Talmud Hukukundaki Kanıtlar, 1987: 93; Zvi Mark, Breslovlu Haham Nachman'ın Çalışmalarında Mistiklik ve Delilik, 2003: 58; Odia Tzurieli, İnsanın Peygamberi: Gerçek Bir Olasılık Olarak Kehanet Üzerine, 2006: 26 adlı eserinin ışığında inceleyin.
746. Sayılar 11:29.
747. Yoel 3:1.
748. Baba Metzia, 19. yüzyıl.
749. Nimetler 17b. Ayrıca Haran Menachem'in kitabına bakınız, İncil Koleksiyonu: İkinci Tapınak Dönemi Sonuna Kadar Oluşum Süreçleri ve Erken Orta Çağ'a Kadar Formdaki Değişimler, Bölüm 1, 1996: 352.
750. Amnon Shapira, Dini Yahudi Anarşizmi, 2015: 209.
751. Bereket 6:1; 7:1. Ayrıca Bereket 7:1'de Tanrı'nın Musa'ya sırtını döndüğü zaman (Çıkış 33:23) Musa'nın Tanrı'nın başındaki tefilin destesini gördüğü anlatılır.
752. Midbar Rabba, Seder Hakat, Parsha 19'da ayrıca bkz. Bava Metzia 10:1.
753. Fısıh 22:2.
754. Bölüm 4:15.
755. Mezmur 15:16.
756. Steinsaltz, Talmud Rehberi, 2002, s. 26.
757. Baba Batra 19. yüzyıl.
758. Çıkış 20:3.
759. Çıkış 34:17.
760. Çıkış 20:4-5.
761. [Örneğin](http://10tv.nana10.co.il/Category/?CategoryID=600230&sid=169&pid=58), Amnon Levy'nin Bab veya Kabalistlerin dünyası hakkındaki programına (Kanal 10) şu adresten bakabilirsiniz : <http://10tv.nana10.co.il/Category/?CategoryID=600230&sid=169&pid=58> .
762. Babil, Sebt, MS 60. sayfa ve MS 9. sayfa
763. <http://vod.walla.co.il/bölüm/1892359/hamishi-bakempus/bölüm-4>
764. Çeşitli türlerde muska yapımı ve kullanımı için tariflerle dolu Kabala kitapları.

765. 4 Temmuz 2014 tarihli makale.
766. "Rebbe, Tanrı'dan Shlomit için bir istekte bulunmasını isteyecek," diye açıklıyor Rebbetzin Ben Yishai, "O, Tanrı'ya giden yoldur. Ve öldüğü gün, ruhunun mezarda yaşadığını ve tüm istekleri yerine getirdiğini söylerler. Şimdi bir taş alın ve onu mezarın kubbesine koyun."
767. www.nrg.co.il/online/11/ART2/579/646.html .
768. Haham Yehuda Halevi (Kuzari Kitabının yazarı).
769. www.hageula.com/study/books/2981.html . Resimler tapınılmasını teşvik eden videonun bağlantısı: www.nosachteiman.co.il/?CategoryID=1488&ArticleID=9929 .
770. Breslov Kurumları web sitesi: tinyurl.com/v5khs8y .
771. Örneğin, Haham Meizlish'in portresi 1.900 dolara satıldı: tinyurl.com/wtr98do .
772. Örneğin, Haham Yisrael Maran'ın bir mektubu 9.600 dolara satıldı: tinyurl.com/vbszc73 .
773. Mişna, Avot 3:16 [13].
774. Yaakov Malkin, Laik Yahudiler Neye İnanıyor?, Raanana, Sifrit Poalim, 2000: 35.
775. Scott Plous, Yargılama ve Karar Verme Psikolojisi , McGraw -Hill Education, 1993 , Sayfa 233. Ayrıca bkz. Miller, Frederic P (2009). Onaylama Yanlılığı. VDM Yayıncılık . Ayrıca bkz. https://he.wikipedia.org/wiki/Onay_önyargısı.
776. Yehoshua Rash (ed.), Böyle Bir Görücü ve Yeni Bir Görücü: Özgür Yahudi ve Mirası, Sifrat Poalim, Ra'anana, 1986: 57.
777. A.g.e., s. 58.
778. Aynı eser, s. 64.
779. Şabat 122b.
780. Yehoshua Rash, a.g.e., s. 59.
781. Aynı eser, s. 65.
782. Aynı eser, s. 70.
783. Aynı eser, s. 37.
784. Malkin, s. 32.
785. Aynı kaynak, s. 34, 37.
786. Hasidizm inancını inceleyen Roni Bar Lev, Radikal İnanç: Breslovlu Haham Nachman'ın Avant-garde İnancı adlı kitabında yazdığı gibi, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2017: 22. Bu fikrin bir ifadesini ayrıca Erich Fromm'un Ve Siz Tanrılardınız adlı kitabında da görebilirsiniz, A. Rubinstein Yayınevi, Kudüs, 1975, s. 22.

787. Avi Sagi ve Zvi Zohar'ın Halakhic Edebiyatta Yahudi Kimliği Çemberleri, Ra'anana, Kibbutz Hameuhad Yayınevi, 2000: 9-11, 33-57 adlı kitabındaki kapsamlı tartışmaya bakınız.
788. Megila 13:1.
789. Dolayısıyla, dindar olmasalar bile, kendilerini "gelenekçi" olarak adlandıran veya gelenekle bir dereceye kadar yakınlık duyan çok sayıda kişinin olması şaşırtıcı değildir (Yaakov Yadgar'ın Laiklik Ötesinde: Gelenekselcilik ve İsrail'de Laikliğin Eleştirisi adlı kitabında belirttiği gibi, Ra'anana, Kudüs'teki Van Leer Enstitüsü, Hameuhad Kibbutz'u, 2012: 47, 128).
790. Tesniye 4:2; 13:1.
791. Haham Moshe Tzuriel, Ahlak Hazinele, Bölüm 2, 2002, Çalışkanlık ve Azim Bölümü.
792. Nida A.G.A.
793. Mişna Tora, Şabat Yasaları 29.
794. Megila 7b.
795. Mişna, Şabat 19b.
796. Şulhan Aruh kısaltması, işaretleri b.
797. Haham Chayyah, Parashat Akev, Bölüm 10. Elbette, buna duanın sayısız yasası (Berakhot Risalesi'nde) ve Chazal'ın, İncil'de bahsedilmemesine rağmen, kelimenin tam anlamıyla Tanrı adına yapılmasını emrettiği Hanuka mitzvotları da eklenebilir.
798. Mişne Tora, Tanıklık Yasaları 9.
799. Sayılar 27:1-5; 2. Krallar 3:16-27.
800. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) salat ve selamları.
801. Yevamot SA A B.
802. www.youtube.com/watch?v=Sph nPYSox_o .
803. 10. yüzyıldan selamlar.
804. Fısıh 53b.
805. Baba Batra 7. yüzyıl.
806. Mişna Tora, Talmud Tora Kanunları, 6.
807. Shulchan Aruch, Yod Siman Remo.
808. Shmuel Safrai, Haham Akiva ben Yosef, Hayatı ve Öğretileri, 1970: 66.
809. Safrai, s. 101 (dipnotta).
810. www.themarker.com/magazine/MAG_AZINE-1.2910489 .
811. www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3759747,00.html .
812. "Haaretz", 20 Ağustos 2013.
813. www.inn.co.il/Besheva/Article.aspx/11011 .

814. www.globes.co.il/news/article.aspx?di d =1001250072 .
815. www.mezuza.net .
816. www.miron.org.il .
817. "Israel Today" gazetesinin 24.10.2017 tarihli s. 23'üncü sayısında Rachel's Tomb Institutions adına yayınlanan bir reklamda yayınlanmıştır.
818. www.gu idestar.org.il/organization/580437473 .
819. www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4889101,00.html .
820. www.ynet.co.il/article s/0,7340,L-4585797,00.html .
821. www.tzohar.org.il/wp-content/uploads/2015/05/13398-6—amoud-israel.pdf .
822. Yehuda Schlesinger'in "Israel Today", 26.06.2015 tarihli makalesinden.
823. Levililer 24:10-23; Sayılar 15:32-36; 9:6-8; 27:1-4.
824. David Hartman, Sina'dan Siyon'a: Bir Antlaşmanın Yenilenmesi, Am Oved tarafından yayımlandı, 1992, s. 48.
825. Bava Metzia 33:1; Kiduşin 39:2.
826. Bu, bilgelerin İncil'in Sözlü Tevrat'ın temelini oluşturduğu iddiasına rağmen böyledir (örneğin: Minchot 29b; Maimonides'in "Tebeşir" bölümünün önsözü, İnancın On Üç Maddesi, Dokuzuncu İlke).
827. Ayrıca bkz. ibid., 28:10-13.
828. Kadri, İbranice İncil Sözlüğü, s. 799, 848.
829. Gittin S.A.B.
830. Amnon Bezeq, Bu Güne Kadar, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), 2013, s. 416.
831. Midrash Shmuel'in İlklerin Babaları Üzerine Görüşleri.
832. Shimon Ravidowitz, Yahudi Düşüncesi Üzerine Çalışmalar - Birinci Cilt, Reuven Mass Ltd., 1969, s. 46-47.
833. Nahum M. Sarna (editör), İncil Dünyası - Mezmurlar 2, Divrei Hayamim Yayıncılık Ltd., 1993-1996, s. 209.
834. Tmura 14b.
835. Moshe Weinfeld ve David Cohen-Tzemach (editörler), İncil Dünyası – Devarim, Divrei Hayamim Yayıncılık Ltd., 2002, s. 139.
836. Sanhedrin 32b.
837. Ben-Zion Rosenfeld, Menachem Stern, Yeshayahu Gafni ve Aharon Oppenheimer (editörler), İkinci Tapınak Dönemi'nde Yahudiler ve Yahudilik, Mişna ve Talmud, Yad Yitzhak Ben-Zvi Yayınevi, 1993, s. 159.

838. Kadri, s. 680.
839. Midrash Bereshit Rabba, Parashat Vayyachi Tzatz-Tzatz.
840. Chaim Zichman, Siyah, Mavi, Beyaz: İsrail'deki Haredi Toplumuna Bir Yolculuk, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), 2014, s. 191.
841. Isaiah Nebenzel, Basit ve Dürüst Bir Adam: Eyüp Kitabı Üzerine Çalışma ve Düşünce, Reuven Mass Ltd., Kudüs, 2008, s. 143.
842. Midraş Tanhuma Nuh 3.
843. Eyüp Kitabı görünüşe göre Musa'dan önce yazılmıştır ve bu nedenle sözlü Tevrat'tan bahsetmek şöyle dursun, yazılı Tevrat'tan bile bahsetmez. Bkz: İncil Dünyası - Eyüp, Divrei Hayamim, Divrei Hayamim Yayıncılık Ltd. tarafından yayınlanmıştır, 1993-1996, s. 16.
844. Eyüp 22:7.
845. Zichman, s. 320.
846. Yazıtlar KG3B.
847. Midraş Bereişit Rabbah 44.
848. Bu yasaya "yaşlı adamın ayakta durması" denir. Bkz. Moshe Averbach, Yahudi Eğitimi Mişna ve Talmud Döneminde, Reuven Mass Ltd., 2008, s. 169.
849. Bkz. Vahiy 2:20.
850. Y. L. Levin, G. Barkai ve A. Schiller (editörler), s. 136-138.
851. Yuma A.G.A.B.
852. Midraş Şemot Rabba, Seder Yitro, Paraşa 28.
853. Hanan Gafni, Basit Bir Mişna: Modern Zamanlarda Bilge Edebiyatı Çalışmaları Üzerine Çalışmalar, Kibbutz Hameuhad Yayıncılık, 2011, s. 192.
854. Yüzlerce çelişkinin yer aldığı bir liste www.oral.law adresinde yer almaktadır .
855. Yerushalmi, Ta'anit 15a, Bölüm 3, Halacha 4, Gemara.
856. Megila 15:1.
857. Ester 9:10-14.
858. Midraş Şohar Tov 22 (ayrıca "Midraş Tehillim" olarak da bilinir).
859. Bava Batra 15:1. Maimonides de, Şaşkınlığın Öğretmeni adlı kitabında (Isaiah Nebenzel, A Perfect and Upright Man: Study and Review of the Book of Job, 2008: 1) Eyüp'ün yalnızca bir benzetme olduğu görüşünü destekledi.
860. Hezekiel 14:14-20.
861. Sota 25b.

862. Dina'nın Eyüp ile evlendiği iddiası hem Yaratılış Rabbah'ın Midraş'ında (Paraşa 19) hem de Babil Talmud'unda (Bava Batra 15b) yer almaktadır.
863. Eyüp konusunda bilgelerin hem İncil'le hem de kendileriyle çeliştiklerini belirtmek önemlidir, tıpkı Maimonides'in (Moreh Nevokuhim adlı kitabında) kabul ettiği gibi: "Bilgelerden biri [Eyüp'ün] atalar döneminde yaşadığını söyledi ve biri Musa döneminde yaşadığını söyledi ve biri Davut döneminde yaşadığını söyledi ve biri de Babil'den göç eden biri olduğunu söyledi" (İşaya Nebenzel, 2008: 1).
864. Putperestlik 27:1. Steinsaltz'ın yorumu.
865. Seder Çıkışı, Parasha 5. Raşbam, Rabbah ve Şadal gibi yorumcular da Talmud'un ifadesine karşı çıktılar ve Tevrat'a uygun olarak Zippora'nın oğlunun sünnetini yaptırdığını tespit ettiler.
866. Diğerlerinin yanı sıra bkz. Bereshit Rabbah, Nuh, paragraf 30; Midraş Tanchuma, paraşa Nuh; Yalkut Şimoni, paraşa Noah.
867. Yaratılış 6:14'e ilişkin yorumunda.
868. Yaratılış 6:10.
869. Aynı eser, 11:10.
870. Orada en azından yüz yirmi bir yaşında olmalıydı çünkü İncil'e göre gemide bir yıldan fazla kaldılar.
871. Genesis Rabbah, Parashat Vayra.
872. Şulhan Aruh'un Kadın Yasaları Kama 9'un özeti — Babil Gemara'sından, Bava Batra 111a'dan esinlenilmiştir.
873. Vet 13b; Kitap "Meshech Hochma", Parashat Vezot HaBeracha; ve Kitap "Daf El Hadaf", Ketubot: Kitap "Minchat Eliyahu", "Talimid"den, s. 34. Maimonides bunu Mişna üzerine yaptığı yorumda tekrarlar: "Ve böylece dediler ki (Sotah 13b): Rabbimiz Musa ölmedi, fakat yükseldi ve en yüceye hizmet etti."
874. Putperestlik 3:2.
875. Yalkut Şimoni (1. Samuel) kitabında.
876. Miladi takvim ayının 9. günü
877. Ayet 25.
878. Cumartesi 56 Nisan.
879. Haham Yitzchak, Yalkut Shimoni, 1 Kings 11'de.
880. 2. Tarihler 9:25.
881. 1. Krallar 11:3. Bu, Kral Yasası'ndaki emre aykırıdır (Tesniye 17:16-17).
882. Sanhedrin 56a.

883. Midraş Yalkut Şimoni'den Zekeriya 11'e, Markos 18'e.
884. Malaki kitabının 2:14-16 ayetinde, Rab'bin boşanmadan nefret ettiği söylenir (ayrıca bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 5:18-19).
885. Gittin 3:1. Ketubot 3:1'e göre kadının göğüslerinin büyüklüğünden dolayı bile boşanmak caizdir.
886. Megila 12:1.
887. Örneğin: Daniel 1:4, 20; 2:21; 8:15.
888. Babalar ve Bölümleri.
889. Cumartesi 32.
890. Hezekiel 18'e ilişkin yorumunda.
891. 24. ayetteki sözlere ilişkin yorumunda;
892. "Ve bir erkek bir kadınla yattığı gibi bir erkekle yatmayacak; bu bir iğrençliktir" (Levililer 18:22); "Ve bir erkek bir kadınla yattığı gibi bir erkekle yattığında, ikisi de iğrençlik yapmıştır. Kesinlikle öldürülecekler; kanları üzerlerinde olacaktır" (a.g.e., 20:13).
893. Mişne Tora, Giriş Yasakları Kanunları, 1.
894. Mişna, Nida 54.
895. Ve Rambam konuyu daha da açar: "Her kadın bunlardan yasaklanmıştır: Eğer üç yaşında ve bir günlük veya daha büyükse, ona gelen bir yetişkin ölüme veya sünnete veya kırbaçlanmaya tabidir; ve yetişkin olmadığı sürece her şeyden muaftır. Eğer bundan daha küçükse, o zaman ikisi de muaftır, çünkü onun gelişi bir evlilik değildir. Aynı şekilde, ona gelen yetişkin bir kadın sünnete, ölüme veya kırbaçlanmaya tabidir; ve erkek muaftır. Ve eğer erkek dokuz yaşında ve bir günlük veya daha büyükse, kadın ölüme veya sünnete veya kırbaçlanmaya tabidir; ve erkek muaftır. Ve eğer erkek dokuz yaşında veya daha küçükse, ikisi de muaftır" (Mişna Tora, Evlilik Yasakları Yasaları 1).
896. Yaratılış 25:20'deki yorumunda, alıntının tamamı şöyledir: "Yitzchak otuz yedi yaşındaydı ve o bölümde Rebekah doğdu. Evlenmeye uygun hale gelene kadar [ve] üç yaşına gelene kadar onu bekledi ve onunla evlendi." Rashi'nin Rebekah'ın yaşıyla ilgili tek bir görüş belirtmediğini belirtmek önemlidir; Darby Eliezer 16. bölümde Rebekah'ın İshak'la buluşmak için evinden ayrıldığında, dadısı Debora'nın onunla birlikte dışarı çıktığı belirtilir.
897. 1-3, 16-22. Ayetler.
898. 3. ayette İbrahim O'na "Rab" unvanıyla hitap eder; tüm İncil boyunca, bu kelime bu şekilde telaffuz edildiğinde, yalnızca Tanrı'ya atıfta bulunur! 22. ayette, iki adamın Sodom'a indiği (ayrıca 19:1'e

- bakın) ve İbrahim'in üçüncüsüyle kaldığı söylenir, yazıldığı gibi: "Ve Rabbin önünde durdular," yani açık isim.
899. Bava Metzia s. 6b. Midrash Bereishit Rabbah'da (Parashat Vayra) hahamlar, aracının İbrahim'in "Adonai" unvanını kullandığı Mikail olduğunu belirlediler.
900. İncil'de, bu sıfat — "n" harfinin altında bir çizgiyle — yalnızca İsrail'in Tanrısı'na atıfta bulunur. Hem M. T. Kadari (İncil İbranice Sözlüğü, 2007: 12) hem de Even-Shoshan bunu böyle anlamıştır. Bu gerçek, Mamre meşelerinde İbrahim ile karşılaştıktan sonra "insanların huzurundan dönüp Sodom'a doğru gittikleri ve İbrahim'in hâlâ Rab'bin önünde durduğu" anlatıldığında Genesis 18:22'de pekiştirilir.
901. Yani, "Ger Tzedek"te. Örneğin, Haham Yishmael'in Mekhilta'sında (Mishpatim, Tractate Dakspa, Parsha 20); Haham Shimon bar Yochai'nin Mekhilta'sında (Bölüm 20); Yalkut Shimoni'de (Parshalar: Mishpatim ve Va't-e-Thanan) ve Ramban'ın (13. yüzyıl), Malbim'in (19. yüzyıl yorumcusu) ve Resh Rabbi Hirsch'in (19. yüzyıl) yorumlarında.
902. Ve böylece İbranice İncil Sözlüğü (M. C. Kadri, 2007: 164) ve Da'at Mikra Le Shemot 20 (Amos Hacham, Mossad Ha-Rabbi Kook, s. 55 tarafından açıklanmıştır) bunu doğrulamaktadır.
903. Açıklama ve genişletme için Weiss'ın yorumlarına bakınız :
www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4513139,00.html ve
www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4480611,00.html .
904. Avrupalı Yahudiler arasında Yidiş dilindeki "Shabes Goy" lakabıyla popülerdir.
905. Örneğin bakınız: Maimonides'in Mişne Tora'sı, Şabat Yasaları, Bölüm 6: "Bir Yahudi olmayana, 'Şabat günü bizim için çalış' demek yasaktır."
906. Haham Yitzhak ben Yosef'in sözleri: www.yeshiva.org.il/ask/91349 . Haham Naftali Herzl'in sözleri: www.hebrewbooks.org/pagefeed/hebrewbooks_org_50509_342.pdf f ve "Koşrut" web [sitesinin içerikleri](http://sitesinin.icerikleri) (Haham Elyakim Levanon başkanlığında): www.kosh.arot.co.il/show_hadr_acha.asp?id=42013 .
907. Mark C, Bölüm 14.
908. Nitekim Hazal'a göre, Şabat'ı kutlamaya cesaret eden bir Yahudi olmayan kişi ölüm cezasına çarptırılır (Sanhedrin 58b;

Maimonides'in Mişna Tora'sı, Kralların ve Savaşların Kanunları, Bölüm 10).

909. Eliezer 21. Bölümler.
910. Tesniye 4:2, 13:1.
911. Babil Talmudu, Şabat 31-32, tehdidi, günahı ve cezasını ayrıntılı olarak anlatır. İncil'de, toprağın ekmeğinden verme emrinin (Sayılar 15:17-21) yalnızca kadınlara atfedildiğine dair hiçbir ipucu bulunmadığına dikkat edilmelidir ve bu nedenle İncil'in hahamlar tarafından icat edilen korkunç cezadan bahsetmemesi şaşırtıcı değildir.
912. Haham Yitzhak Yosef'e.
913. Eruvin 18:1. "Rav ve Shmuel: Biri yüz dedi, diğeri kuyruk dedi. Shlomo'da, yüz kelimesinin dördüncü kısmı: arkamda ve doğmadan önce anlamına gelir, ancak kuyruk kelimesinin dördüncü kısmı arkada ve doğmadan önce anlamına gelir."
914. Tesniye 18:11.
915. Küçük Risaleler, Simhat 8; Bavli, Ta'anit 16:1; Ta'anit 23:2; Sota 34:2 (Sayılar 14:22'ye ilişkin Rashi'nin tefsirinin eklenmesiyle).
916. Bilgelerin edebiyatı, doğru kişilerin mezarlarında secde etmeyi teşvik eden ve hatta kendileri de bunu yapan hahamların oldukça fazla örneğini sunar: Bava Metzia 5:5b; Sota 14:1; Avoda Zara 18:1-2; Hagiga 23:2; Yalkut Shimoni, Parashat Beshalach. Bugün, bu, "doğru kişiler", "kabul edilmiş" ve "kutsal" için yapılan pagan kutlamalarında görülebilir. Bilgeler ayrıca, Yeşu ve Kalev gibi İncil figürlerinin doğru kişilerin mezarlarında secde ettiklerine hükmettiler (Pesikta Zotarta [İyi Ders], Bamidbar, Parashat Shelah Lech).
917. Örneğin, Breslevli Haham Nachman'a atfedilen "Genel Düzeltme"ye bakın; burada "bu gerçekten kutsal doğru adamın mezarı üzerinde secde edilmesi" teşviki bulunmaktadır; ve ayrıca şu web sitelerinde:
http://din.org.il/wp-content/uploads/newsletter/he_61.pdf .
www.breslev.org/pages.php?subaction=showfull&id=1182187161&ucat=36 , www.biu.ac.il/jh/paras_ha/shlach/klei.html .
918. Hatta Shoshan'ın "dünyanın dünyası" ifadesini ele alan sözlüğü; Kadri M. Ch. (Biblical Hebrew Dictionary, 2007: 782) da "dünya" kelimesini sınırsız bir zaman olarak anlamıştır.
919. Mişna, 10. bölümdeki tanıklıklar.

920. İncil İbranice sözlüğüne (Kedri, 2007: 204, 773) bir bakış, bunların gerçekten de iki farklı ağaç türü olduğunu gösterir. Septuagint'e (Nehemya 8:15) bir bakış da ayetin mersin ile kalın bir ağaç arasında ayırım yaptığını gösterir.
921. Sukkah 12. yüzyıl.
922. "Torah Tamima" tefsirinin yazarının (Haham Epstein Baruch HaLevi, 19. yüzyıl) onların hatasını kabul edip, "Mersin yaprakları ve kalın ağaç yaprakları ve bu iki türün kabuklarındandır" (Levililer 23 Üzerine Notlar) demesi ilginçtir.
923. Megila 13:1-2.
924. Mişna Tora, Şabat Yasaları 29.
925. Örneğin bakınız: Yaratılış 2; Çıkış 20; 31; 35; Levililer 19; 23; Sayılar 28; Tesniye 5.
926. Tesniye 4:2; 13:1.
927. Çıkış 22:24; Levililer 25:37; Tesniye 23:20.
928. Bava Metzia'ya Allah rahmet eylesin, huzur versin.
929. Yalkut Şimoni, Yaratılış 8, Nuh bölümü.
930. Sanhedrin 18:2.
931. Yeremya 29:1-14; 31:1-8.
932. Bava Metzia 14b.
933. Yaratılış 5:2.
934. Yaratılış 6-9.
935. Çıkış 8:13-14.
936. Yaratılış 6:9.
937. Yaratılış 24:25.
938. Rabbin Günü Orucu.
939. Raşba'nın cevabı, Bölüm 1, Bölüm 13.
940. Örneğin Kiduşin 39:2; Gitin 45:1; Sanhedrin 65:2; 67:2; 68:1.
941. Sanhedrin 17:1; Minahot 65:1.
942. Baba Batra, 4. ve 5. yüzyıl.
943. Daniel 4:15-24.
944. Yaratılış 14:1-3; Pesah 53:2.
945. Hezekiel 14:14-20.
946. Eyüp 1:22; 2:10.
947. Eyüp 22:7.
948. Baba Batra 16 M.S.
949. Midraş Tanchuma, Paraşat Nuh 18.
950. Cumartesi, 9 Eylül.
951. 28. Gün B.

952. Yaratılış 20:12.
953. Levililer 18:6-9.
954. Bereshit Rabbah, Seder Vayra, Parasha 84. Midrash Yalkut Shimoni, Parasha Vayra'daki paralel bir pasaja bakın.
955. Genesis Rabbah, a.g.e.
956. 5 Mayıs'ın bereketi üzerinize olsun.
957. Yaratılış 28:12-15. Bilgelerin öğretileri de Yakup'un rüyasını olumlu bir ışıktaki ele aldı (bkz: Amira Eran, Bilha Feldman ve Rina Shelf'in kitabı, Merdiven ve Sembol Olarak Rüya: Yahudi Düşüncesi ve Çağdaş Sanatta Rüyalar ve Çözümleri, 2006: 92-99).
958. Yaratılış 37:5-9.
959. Yaratılış 41:1-7.
960. Nimetler 77 A.
961. Yaratılış 41:25-27.
962. Yaratılış 1:31.
963. Yaratılış 2:2.
964. Sanhedrin 38b.
965. Dervi Eliezer 19. Bölüm.
966. Yani, gebelik ve doğum tek bir anda birleşti. Böyle bir gerçeklik, günahattan önce Adem ve Havva ile gerçekten de mevcuttu. Talmud'a göre, Kabil ve Habil, insanın yaratıldığı gün olan altıncı günde doğdular ve Gemara'nın söylediği gibi (Sanhedrin 38:2): "İki kişi yattılar ve dört kişi yattılar", yani Adem ve Havva'nın çiftleşmesinden hemen sonra doğdular (Brodetzky Modi ve Haham Weiner David Hillel ve isterseniz şunu söyleyin: Midrash ve Aggadah'daki Chavruta, 2007: 139).
967. Babalar Bölüm 5.
968. Kiddushin 29b. Ayrıca bkz. Midrash Kohelet Rabba, paragraf 3. Benzer şekilde, Rambam'ın Mishnah Torah'ı, Hilchot Ishut 15: "Erkeğe doğurması ve çoğalması emredildi, ancak kadına değil. Ve erkek bu mitzvah'ta ne zaman yükümlü olur? On altı veya on yedi yaşından itibaren. Ve yirmi yıl geçtiğinden ve bir kadınla evlenmediğinden, bu bir suçtur ve olumlu bir mitzvah'ı geçersiz kılar."
969. Yaratılış 25:20.
970. Yaratılış 41:45-46.
971. Bkz. Çıkış 7:7 ve ayrıca Midraş Tannaim (Tesniye 34); Yalkut Şimoni (Parashat Vazot HaBaraka).

972. İlginçtir ki, Bilgelerin geleneğine göre, Haham Akiva'nın Rahel ile evlendiğinde kırk yaşında olduğu sonucuna varılabilir (Bereishit Rabbah, Parsha 10).
973. Avraham Grossman, Orta Çağ'da Yahudi Toplumundaki Dönüşümler, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 2017, s. 389-391. Ayrıca bakınız: Eve Lazarus-Yefa, İç İçte Geçmiş Dünyalar: Orta Çağ'da Müslüman İncil Eleştirisi, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1998, s. 16-18; David Ohana, Mesihçilik ve Devlet Olma: Ben-Gurion ve Siyasi Vizyon ile Siyasi Teoloji Arasındaki Entelektüeller, Ben-Gurion Negev Üniversitesi Yayınları, Ben-Gurion Miras Merkezi, 2003, s. 263.
974. Eruvin 13. yüzyıl.
975. Avraham Yeshayahu Karelitz, İnsanın Vizyonu, Yayımlayan: Fatchi Magadim Enstitüsü, Kudüs, 1997, s. 201.
976. Çıkış 12:2; 13:4; Levililer 23:5. Çoğu İncil bilgini, "İncil'deki ayların Nisan'dan günümüze kadar sayıldığı" konusunda hemfikiridir (Benjamin Mazar, Biblical Encyclopedia: A Collection of Biblical Information and Its Periods - VII, 1976: 301; Licht, Moedei Yisrael: Times and Festivals in the Biblical Period and in the Second Temple Period, 1988: 105).
977. Yoel Rafel, Moedei Yisrael: Şabat ve Bayramlar İçin Faydalı Bir Ansiklopedi, 1990: 352.
978. Shulchan Aruch, Rosh Hashanah Yasaları'nın özeti. Mişna (Rosh Hashanah I Risalesi), hahamların Rosh Hashanah'ın tarihini belirleme konusunda birbirleriyle çelişmelerine dair bir örnek verir.
979. Moshe Weinfeld, Yitzhak Avishur ve Yaakov Milgrom (editörler), Encyclopedia of the Bible World - In the Desert, Divrei Hayamim Publishing Ltd., 1997: 174.
980. Licht, Moedei Israel: İncil ve İkinci Tapınak Dönemlerinde Zamanlar ve Festivaller, 1988: 108.
981. Matthias Kamm'ın "İbrani Takviminde Yılın Ayları "[başlıklı makalesine bakın : lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7730](http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7730) .
982. Benjamin Mazar, İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi – 7, 1976: 305-311.
983. Moşe İnbar, Mari Belgelerindeki Kehanetler, Antlaşmalar ve Kabileler, 2007: 4.
984. Gabriel Zeldin, Yolun Başlangıcında: İncil'deki Yedinci İbrani Ayının Bayramları Üzerine, Reuven Mas Yayıncılık Ltd., Kudüs, 2010: 110.

985. Bu arada Tişri ayı İncil'de yer almaz (bkz. Licht, 1988: 116).
986. Kitapların Roş Aşana'da açıldığı iddiası, bilgelerin edebiyatında başka yerlerde de karşımıza çıkar. Bunu Yoel Rafel, Mo'dei Yisrael: Şabat ve Bayram İçin Faydalı Bir Ansiklopedi - Okuyucu, Öğrenci, Mürit İçin, 1990: 354 adlı kitabında gösterir.
987. Çıkış 32:31-32; İşaya 4:3; Mezmur 69:29; Daniel 12:1.
988. Benjamin Mazar (ed.), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi – 5: Memochan – Sitri, 1968: 1087.
989. İncil Dünyası Ansiklopedisi - Çıkış, 1993-1996: 195; Midrash Exodus Rabbah, Parasha Mag'e dayanmaktadır.
990. Yedinci ayın on ikinci gününe denk gelen Yom Kippur tarihi Tevrat'ın her yerinde belirtilir (Levililer 16:29; 25:9; Sayılar 29:7).
991. Bu arada, Midrash Tehillim 4, bu yasanın Roş Aşana gibi diğer bayramlar için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır: "Kutsanmış Kişi, alt rütbelerin Sanhedrin'i ne karar verirse onu yerine getirir, peki ne zaman? Roş Aşana'da, Sanhedrin oturup şöyle dediğinde: Roş Aşana Şabat'ın ikinci günü veya Şabat'ın üçüncü günü kutlanacaktır, Kutsanmış Kişi hemen hizmet eden meleklerden oluşan bir Sanhedrin'in üstüne oturur... ve İsrail'in karar verdiği o gün, Yakup'un Tanrısı için bile Roş Aşana günüdür, çünkü O onların kararını yerine getirir ve onlar tarafından onaylanır."
992. Roş Aşana 25 M.S. Talmud'daki bu pasajın Steinsaltz baskısında şöyle denmektedir: "Haham Yehoshua'nın bu sözleri duyulduğu için, Rabban Gamliel ona şunu gönderdi: Bana gelmeni emrediyorum... Yom Kippur'da, senin hesabına göre, bizim hesabımıza göre Tişri'nin onbirinde. Gitti ve Rabbi Akiva'yı Rabbi Yehoshua'ya buldu, Rabbi Yehoshua başkanın onu Yom Kippur'u hesabına göre kirletmeye zorlaması nedeniyle sıkıntı içindeydi. Rabbi Akiva, Rabbi Yehoshua'ya şöyle dedi: Rabban Gamliel'in ayın kutsanmasında yaptığı her şeyin yapıldığını öğrendim."
993. Mişne Tora, Ayın Kiduş Yasaları, Bölüm 2.
994. Yaakov Chaim Tigai, İsrail'in İncili: İncil Üzerine Bilimsel Bir Yorum – Tesniye, Birinci Cilt 1, 1 – 16, 17, Kudüs İbrani Üniversitesi – Am Oved – Y. L. Magnes, 2016, s. 441.
995. Haham Amnon Bezek, Bu Güne Kadar, Yedioth Ahronoth, Sefrei Hemed, 2013, s. 417-419.
996. Sharon Shalom, s. 182.
997. Shaul Lieberman, Yunanlılar ve Filistin'deki Yunanlılar, Bialik Enstitüsü, 1962, s. 73-74.

998. A. Even-Chen, İshak'ın Bağlanması: İncil'in Mistik ve Felsefi Yorumunda, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), s. 55.
999. Shavid, Büyük Filozoflarımız: Ortaçağ'da Yahudi Felsefesi, Mashqel Yayıncılık (Yediot Sfarim), s. 12.
1000. Bir tür entelektüel diyalektik müzakere olarak vermek ve almak anlamına gelen bir öğretim ilkesi. Bkz: Ruth Calderon, Nimrod Aloni (ed.), Hümanist Eğitimde Diyalogları Güçlendirme, Kibbutz Hameuhad, s. 122.
1001. Steven Greenberg, Tanrıyla ve İnsanlarla: Yahudi Geleneklerinde Eşcinsellik, Kibbutz Hameuchad, s. 205.
1002. Skolastik felsefe, erken Orta Çağ'da gelişen bir eğitim geleneği ve düşünce sistemiydi; özünde entelektüel ve sistemsel anlayış yoluyla ilahi gerçeği arama yönündeki felsefi-teolojik girişim vardır. Praver Yehoshua'dan (baş editör), The Hebrew Encyclopedia, cilt 25, Encyclopedia Publishing Company Ltd., 1974, s. 996.
1003. S. Avinari, Yehoshua Weinstein (ed.), İtaatsizlik ve Demokrasi, Shalem Yayıncılık, 1998, s. 167. Ayrıca bakınız: Yehuda Friedlander, Halacha ve Aydınlanma Arasında: Edebi Türlerin Yapısındaki Halachaik Konuların Yeri, Bar-Ilan Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 20.
1004. Sota 49:2; Bava Kama 53:1.
1005. Averbach, s. 28.
1006. Ronen Neuwirth, Zamana Dokunmak: Midraş Dünyasında Bir Deneyim Olarak Bayramlar, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), 2016, s. 152.
1007. Yosef Shapira, Düşünce, Halacha ve Siyonizm: Haham Yitzhak Yaakov Reines'in Manevi Dünyası Üzerine, Kibbutz Hameuhad Yayın Evi, 2002, s. 257.
1008. [Tevrat'ın gerektirdiği on üç](#) nitelik .
1009. Y. L. Levin, G. Barkai ve A. Schiller (editörler), s. 160-162.
1010. A. Ravitzky, Avinoam Rosenk (ed.), Halacha, Meta-Halacha ve Felsefe: Çok Disiplinli Bir Çalışma, Magnes Yayıncılık, İbrani Üniversitesi, 2011, s. 242.
1011. Platon'un diyalogları ile Talmud söylemi arasındaki benzerlikler için Jacob Howland, Platon ve Talmud, Cambridge University Press, 2010'a bakınız.
1012. A. A. Rivlin, Herkese Karşı: Bilgelerin Pedagojisi, Hapoalim Kütüphanesi, 1985, s. 24.

1013. Mordechai Breuer, Pirkei Mikraot, Tivonot Yayıncılık, 2009, s. 348-349.
1014. Örneğin: Tesniye 4:1, 5-6, 10-14; 5:1, 25-29; 6:1; 11:19-22; 17:19; 31:12.
1015. Midrash Pela Yoetz, Halacha bölümü, s. 184, 222.
1016. Akademi ile yeşiva arasındaki benzerliklere ilişkin ek bilgi, Oz Almog'un 15 Şubat 2013 tarihli "Israel Hayom" gazetesinde verdiği röportajda verilmiştir.
1017. Örnekler: Elimelech Halevi, Yunan ve Latin Kaynakları Işığında Tarihsel-Biyografik Efsane, Tel Aviv Üniversitesi, 1975.
1018. Teklifler 29b.
1019. Rambam, Mişna Tora'ya Giriş 9.
1020. tinyurl.com/wbgaosl .
1021. Tesniye 23:9.
1022. Gittin 17:2.
1023. Rambam, Mişna Tora'ya Giriş, 9.
1024. Tam listeye www.oral.law web sitesinden ulaşabilirsiniz .
1025. Haham'a Sor/Hina Töreni -2 / www.kipa.co.il.
1026. Dvora Amir, Dafna Moskowitz ve Saleh Suad, Kutsal Topraklarda Yaşamak: Bilmek ve Onurlandırmak: Üç Din'deki Zaman Döngüleri, MTAH: Eğitim Teknolojisi Merkezi, 2006, s. 115.
1027. Amir, Moskowitz ve Suad, s. 122-123.
1028. Sharon Şalom, s. 233-234.
1029. Amir, Moskowitz ve Suad, s. 122.
1030. Menam Haddad, Pekin'de Evlilikle İlgili İnançlar, Gelenekler ve Törenler, İsrail Topraklarının Tarihi ve Yerleşimi, Kitapçık, 32, 1984, s. 75-79.
1031. Kesin kanıt için bkz. Noam Stillman, Semiotics and Poetics at the Jewish Wedding in Morocco, Pe'im: Quarterly for the Study of Jewish Communities in the East, Cilt 100, Pioneers of Research, 2004, s. 177-179; Uri Sharvit, Oral Musical Traditions among Jewish Communities: Methods of Examination and Directions of Research, Pe'im: Quarterly for the Study of Jewish Communities in the East, Cilt 31, 1987, s. 132-153.
1032. Nimetler 23:1; 62:1-2.
1033. halachayomit.co.il/he /ReadHalacha.aspx?HalachaID=498 .
1034. Haham Hillel ben Shlomo'nun Bavli hakkındaki yorumu, Dua 23: 1-2 : daf-yomi.com/DYItemDetails.aspx?itemId=18272 .
1035. Cumartesi 67 A.

1036. Gitin A. A. Ayrıca bakınız: Modi Brodetzky ve Hillel Wiener David ve dilerseniz şunu da söyleyin: Chavruta in Midrash ve Aggadah, 2007: 161.
1037. Yahudi Mitolojisi, 2003, s. 81.
1038. Aynı eser, s. 82.
1039. Vatikan'dan selamlar.
1040. Bior Steinsaltz.
1041. Benjamin Lau, Maran'dan Maran'a: Haham Ovadia Yosef'in Halachic Öğretileri, 2005: 310-314.
1042. Yaara Inbar, Güneşler Arasında Bir Rüya: Talmud Hikayelerinde Bir Çalışma ve Talep, Yedioth Ahronoth — Hemed Books, 2013, s. 140-141.
1043. Amnon Levy, Haredim, 1988: 133.
1044. Konuyla ilgili daha fazla bilgi için: listverse.com/2014/04/27/10-toilet-demons-and-deities-from-around-the-world .
1045. Buchman-Slonimsky, 2017, s. 78.
1046. Nida 24b.
1047. Nissan Rubin, Yaşamın Başlangıcı, Kibbutz Hameuhad, 2005: 58.
1048. Benjamin Mazar (ed.), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi, 4: Ağır — Gardırop, Bialik Enstitüsü, 1962: 359, 498-499.
1049. Rubin, s. 58.
1050. Amira Eran ve Einat Ramon, Üçüncü Taraf: Mişna, Ortaçağ Düşüncesi ve Çağdaş Kadın Şiirinde Kadınlara Yönelik Tutum, Mofet Enstitüsü Yayınları, 2001: 33-36.
1051. Tesniye 20:5'e ilişkin yorumunda (Ricanti, 13. yüzyılda İtalya'da yaşamış bir Kabalist ve Halacha hakemiydi).
1052. Evlilik gelenekleri ve yasaları hakkındaki kitabında (Maharil, 14. yüzyılda yaşamış yorumcu ve hakem, Alman; Aşkenaz Yahudiliğinin ruhani lideri olarak kabul edilir).
1053. Makalesinde: " Cadılar Bayramı ve Yahudi Düğün Töreni Arasındaki Bağlantı Nedir ?" (2013) .
1054. Hint-Avrupa dil ailesinden (M.Ö. 4. yüzyıl civarı) eski bir dil olup Hindistan'ın onlarca resmi dilinden biridir.
1055. Putperestliğe dayalı 18:1-2.

1056. İlginçtir ki, dindar insanlar tarafından "ilahi Tanna" olarak adlandırılan Raşbi gibi diğer hahamların "ilahiliği" ile ilgili bir sorunları yoktur (mezarının üzerinde "İlahi Tanna Haham Şimon bar Yohay" yazısı vardır).
1057. Örneğin, "Kipah" web sitesinde: tinyurl.com/se2fbtb .
1058. Wikipedia'dan, "N Nach Nachman Nachman Me'oman" girişi altında.
1059. Seumarom kurumlarının dini web sitesinden : www.seumarom.org/safeguarding.html .
1060. "Licuti Segulot"tan güzel bir noktaya değindin.
1061. Chida için kutsal çalışma. Haham Chaim Yosef David Azulai, 18. yüzyılda Kudüs'te doğmuş bir Kabalist ve Halacha hakemiydi.
1062. Seumarom kurumlarının dini web sitesinden : <http://www.seumarom.org/safeguarding.html> .
1063. Dini web sitesi "Dua Kitabı"ndan (burada ek özel mantralar bulabilirsiniz): http://www.tfilah.org/brachot/kriat_shm_a .
1064. Benjamin Mazar (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu, Cilt 4, 1962: 47-48.
1065. Hagai Dagan, Yahudi Mitolojisi, 2003: 87.
1066. A.g.e., s. 56.
1067. Lieberman, Filistin'de Yunan ve Yunanlılık, 1962, s. 73.
1068. Aztaginot, "yıldızların bilgisi, falcıları ve burçların bilgeliğini bilen" anlamına gelir (Babil tefsirinde Raşi, Sotah 36b).
1069. Auerbach, 1976, s. 245.
1070. isim.
1071. Meir Bar-Ilan, Helenistik-Roma ve Bizans Dönemlerinde Filistin Yahudileri Arasında Astroloji ve Diğer Bilimler, 2011: 26.
1072. Yuval Harari, 2006 , Bilgeler ve Gizli Bilimler , s. 521-561 .
1073. Tebrikler 18. yüzyıl. Yorumlayan Steinsaltz.
1074. Bkz. Lieberman, Greek and Greeks in Palestine, 1962, s. 73; Orbach, Pirkei Amunot ve Deot, 1976, s. 245.
1075. Yuval Harari, 2006 , Bilgeler ve Gizli Bilimler , s. 521-561 .
1076. Şabat 56 A.A., Bialik Verbnitsky tarafından Aramice'den çevrilmiştir, 1962, Sefer Haggadah, Dvir Yayıncılık, Tel Aviv, sayfa 482.
1077. Babil Amoraim'in beşinci kuşak hahamıydı ve yeşivanın başkanı olarak görev yaptı.

1078. Yeshayahu Gafni, The Jews of Babylon in the Talmud: Social Life and Spirit, 1990: 167. Haham Elazar Bradt, Kudüs Talmud'una göre, "Kanın bir kuzuya benzer, kanın bir kuzuya benzer" diye yazıyor, yani: Roş Aşana arifesinde uyumamak gerekir, çünkü uyuyan kişi kendi şansına göre uyur (kötü şansa sahip olur). [Bkz. http://www.hebrewbooks.org/pagefeed/hebrewbooks_org_13607_146.pdf](http://www.hebrewbooks.org/pagefeed/hebrewbooks_org_13607_146.pdf) .
1079. Bkz: Haham Chaim Zichman, Siyah, Mavi ve Beyaz: İsrail'deki Haredi Toplumuna Yolculuk, 2014: 141; ve ayrıca: Rachel Sharabi, Mimouna Festivali: Çevreden Merkeze, 2009: 63.
1080. Moed Katan 28:1, Steinsaltz'ın yorumu. Bilgeler İbrahim'den bile bir astrolog olarak bahsetmişlerdir (Baba Batra 16:2; Midrash Zuta, Şarkıların Şarkısı Bölüm 1, Kısım 1). Bilgelerin edebiyatı, hahamların astrolojiye olan bağımlılığını gösteren örneklerle doludur. Özlü bir makaleye bakın: http://www.daatemet.org.il/articles/article.cfm?article_id=15 .
1081. Israel Meir Lau, Temel Varsayım: Yahudilikte Yüz Kavram, Meshkel Yayıncılık (Yediot Sfarim), 2008, s. 45-47.
1082. Shimon Sharvit, Bilgelerin Dilinde Araştırma Bölümleri, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 2008, s. 52.
1083. Yair Zakowitz, Tzipora Talshir (editör), İncil Edebiyatı: Girişler ve Çalışmalar — Birinci Cilt, Yad Yitzhak Ben-Zvi, 2011, s. 437 (dipnot no. 26).
1084. Sina Sütunu, Moshe David Cassuto (editör), İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Bir Koleksiyonu, I: Av - Atarim, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1950, s. 398-399.
1085. Kabalist Avraham ben Hananiah Yagel (İtalya, 16. yüzyıl) Zalman Shazar Merkezi, Kudüs, 1997 tarafından yayınlanan Guy Hazion adlı kitabında kabul ettiği gibi: 104.
1086. Kabalistik dönemden yüzlerce yıl önce yaşamış olan Haham Saadia Gaon (9. yüzyıl), ruhların reenkarnasyonuna inanan Yahudilerden bahseder (Haggai Ben-Shamai'nin "Bir Liderin Çalışması: Gibbons Hahamının Felsefi ve Yorumlayıcı Öğretileri Üzerine Çalışmalar" adlı kitabında, 2015: 189).
1087. Örnek olarak bakınız: A harfi D-Yd.
1088. Giriş I.
1089. Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için Haham Yosef Avivi'nin 2008 yılında yayınladığı Kabbalat Ari - Birinci Cilt - Ari ve Öğrencilerinin Yazıları adlı kitabına bakınız.

1090. Bu panteona, Haham Meir ben Gabbay'ı (15.-16. yüzyıllar) ve ruhların reenkarnasyonuna olan inancının doktrinini ayrıntılı olarak anlattığı "Avodat Hakodesh" adlı kitabını (örneğin, Kısım II, Bölüm 32-33'te) ve hatta belki de ruhların reenkarnasyonuna olan kesin inancını dile getiren Haham Eliezer Yitzhak Papu'yu (18.-19. yüzyıllar) da ekleyebiliriz ("Pela Yoetz", Gilgol, s. 13).
1091. Örneğin, İbranice Ansiklopedisi, Cilt Onuncu, 1969: 751-753.
1092. Hagai Ben-Shamai'nin gösterdiği gibi, Liderin Çalışması: Hahamların Felsefi ve Yorumlayıcı Doktrini Üzerine Çalışmalar, 2015: 180.
1093. Nissim Dana'nın The Druze (Dürzi) adlı kitabına, 1998: 34; ve Amotz Dafni'nin belirttiği gibi Sacred Trees in Israel (İsrail'deki Kutsal Ağaçlar) adlı kitabına, 2010: 39 bakınız.
1094. Bölüm 7, s. 104-113.
1095. Bu ifade Midraş Bereishit Rabba, Vayra, paragraf 55, bölüm 8'de geçmektedir.
1096. Homeros, antik Yunan'ın en büyük şair ve yazarlarından biriydi. Aharon Shabtai, Yunan Mitolojisi, Mapa - Mapping and Publishing, Tel Aviv, 2000, s. 217-218 tarafından yayınlanmıştır.
1097. İbranice Ansiklopedisi, Yirmi Beşinci Cilt, 1974: 989.
1098. İngilizcede bu yunus türü Dugong dugon olarak bilinir . Mazar Benjamin (ed.), Biblical Encyclopedia: A Collection of Biblical Information and Its Period, 1982: 520.
1099. Ayrıca Mendelssohn Heinrich ve Yom Tov Yoram'ın (editörler) The Flora and Fauna of the Land of Israel (İsrail Topraklarının Florası ve Hayvanları) adlı kitabında, 1988: 240'ta Yunan mitolojisindeki sirenlerin kaynağının "tachs" (veya dachshund) olduğu belirtilmektedir.
1100. İlk doğanlar 8. yüzyıl.
1101. Raşi'nin bu pasaj hakkındaki yorumuna bakınız: "Denizin çocukları - denizde yarı insan yarı balık olan balıklar var ve orduların Rabbi Balazs."
1102. Haham Yosef Weitzen bunun "insanların ve yunusların çiftleşmesinden doğan bir yaratık" olduğunu açıklıyor. Leviticus'ta belirtilenlerle ilgili Midrash Safra'da (Shimnii Parsha 3:7): "Ve sular da bulunan tüm canlı ruhlar arasında, onlar sizin için iğrençtir" ve Z"l: "Canlı bir varlık deniz yaratığıdır. Bir ruh sironit'i getirmelidir. Haham Hanina'nın sözlerine göre, Talmud 've' der. Yani, sironit'i yemek yasaktır, çünkü bu hayvan bir balıktır, ancak aynı zamanda,

öldüğünde, sanki bir insanmış gibi, çadırdaki kirli hale gelir."

www.yeshiva.org.il/ask/49593 adresinden .

1103. İbranice Ansiklopedisi, Cilt Yirmi, 1971: 1079.
1104. David Har Moshe, İsrail Ülkesinin Tarihi, 1985: 185.
1105. Çıkış 22:17; Tesniye 18:10; Mika 5:11; Malaki 3:5 ve başka yerlerde açıkça yazıldığı gibi.
1106. Yaakov Bezek, Cadılık Kanunları ve Kabak Dikim Kanunları, Bar-Ilan Yıllığı 6, 1968.
1107. Sanhedrin 67b.
1108. İbranice Ansiklopedisi, Cilt Yirmi, 1971: 1089.
1109. Talmud'da adı geçen en büyük Amoraimlerden biri olup, Babil'de bir yeşivanın başkanı olarak görev yapmıştır.
1110. Sanhedrin S.W. Azariah Beitner, Yavne Hikâyeleri: Hastaları Ziyaret Etmek ve Yaşlıları Teselli Etmek, 2011: 329-330.
1111. Sanhedrin 65:2—67:2.
1112. "Ch" = gizli bilgelik.
1113. Bezek, 1968.
1114. Sanhedrin 67b.
1115. Steinsaltz'ın Sanhedrin 67b'ye ilişkin yorumu.
1116. Cadılık yasaları konusunda bilgi sahibi olduğu belirtilen üç bilge, Haham Eliezer, Haham Yehoshua ve Haham Akiva'dır (Bezek, "Cadılık Yasaları ve Kabak Dikim Yasaları", 1968).
1117. Steinsaltz'ın Sanhedrin 67b'ye ilişkin yorumu.
1118. Bezeq, dipnot 26 d.
1119. Cumartesi 66-67.
1120. Mezmur 18:1; Nida 17:1.
1121. Bu hurafenin günümüzde varlığı hakkında bilgi edinmek için "Yeshiva" web sitesine bakınız: www.yeshiva.org.il/ask/87221 .
1122. Örneğin bkz. Bavli, Bava Metzia 17b; Bereshit Rabbah, Parashat Makatza. Haham Yitzchak ben Yosef'in yorumuna bakınız: www.yeshiva.org.il/ask/100562 .
1123. Şabat SAA; Şulhan Aruh Özeti, Bölüm 3, Bölüm 4. Haham Yaron Durani'nin muhakemesini görün: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4519217,00.html> .
1124. Ebeveynlik 13b. Talmud'daki batıl inançlara dair ek örnekler için bkz. Asher Rivlin, Against All: Pedagogy of the Sages, 1985: 26-27; Yeshayahu Gafni, Babylonian Jews during the Talmud: Social Life and Spirit, 1990: 164, 172.

1125. Bior Steinsaltz'dan Bavli'ye, Gittin 69 A-A-B (Gittin 68-69, batıl inançların yardımıyla yaygın hastalıkları iyileştirmeye yönelik son derece garip tariflerle doludur).
1126. Salgın hastalık durumunda en az on kişi olmadan sinagoga girilmemelidir.
1127. Baba Kama S.A.B.
1128. Sanhedrin 17:1.
1129. Bezeq'in makalesi.
1130. Haham Zalman Eliyahu ben Shlomo ("Vilna Gaon" olarak bilinir), 18. yüzyıl.
1131. Bezeq'in makalesinin 4 numaralı dipnotu.
1132. Levy, Haredim, 1988, s. 25-30.
1133. Shabtai, Yunan Mitolojisi, 2000, s. 12.
1134. Gideon Fox, Günlerin Şehri: Helenistik ve Roma Dönemlerinde Aşkelon, 2001: 110.
1135. Pinchas Ginosar, İsrail'in Yeniden Doğuşu Üzerine Çalışmalar, Cilt 9, 1999: 457.
1136. Baba Batra, 4. ve 5. yüzyıl.
1137. Ayrıca bkz. Midrash Tanhuma (Bamidbar, Parashat HaKat 1): "Kutsal Olan, O kutsanmış olsun, dünyayı yarattığı anda denize şöyle dedi: 'Ağzını aç ve başlangıcın bütün sularını yut... Sen denizsin, adı Rahab olan deniz.'"
1138. Aşağıda İncil'den Batra'dan Eb'e tam alıntı bulunmaktadır:
 "Tanrı, kutsanmış olsun, dünyayı yaratmak istediğinde denize şöyle dedi: Ağzını aç ve dünyadaki tüm suları yut. Büyük kral önünde şöyle dedi: Kendi başıma durmam, onu hemen tekmelemem ve öldürmem yeterli, söylendiği gibi (Eyüp 27): Deniz anlık bir güçtür ve bilgeliğiyle güçlü bir oku ezer. Haham Yitzchak şöyle dedi:
 "Denizin denizi güçlü olarak adlandırılır ve onu örten sular olmasaydı, hiçbir yaratık kokusuna dayanamazdı, söylendiği gibi (Yeşaya 11): Bütün kutsal dağımda ona zarar vermeyecekler veya onu yok etmeyecekler, vb. Sular denizi örttüğü gibi, deniz örtüsü değil, deniz örtüsü deyin."
1139. Yaratılış 1:6-10; İşaya 44:24; Yunus 1:9 ve daha fazlası.
1140. Eran Kimchi, Mekanı Özgürleştirmek: Dünyaya Göç Etmenin Yolu, 2016: 123-124.
1141. "Kung Fu-Tse" (ed. M.M. Buber), Denemeler, Bialik Enstitüsü, 1960: 36.

1142. Anita Shapira, Yoldaki Bir Devlet: İlk On Yıllarda İsrail Toplumu, 2001: 197.
1143. Şabat 119b.
1144. Sofrim, 9. bölümün sonu. Hananel Mack, İsrail Dualarına Giriş, Savunma Bakanlığı, 2001: 101.
1145. Aynı eser. Ayrıca bakınız: Aliza Shenhar-Al-Rai, orijinal olarak şunu okudu: On Ancient and New Legends, 2016: 118.
1146. tinyurl.com/u86aw4k .
1147. 1. Korintliler 15:29.
1148. Barkai ve Schiller (editörler), Negev Bedevileri Arasında Halk Hekimliğinde Muskalar, Ariel: İsrail Topraklarını Bilmek İçin Bir Dergi, sayı 174, 2006: 6. Dergide, Bedeviler arasında yaygın olan çeşitli tipteki muskaların birçok örneği sıralanıyor; bunlar arasında şans simgeleyen ve kutsal kitaplarından ayetlerle süslenmiş hamsa sembolleri de yer alıyor (s. 11-12).
1149. Örneğin, Yeremya 2:26-28.
1150. Shmuel Ahituv ve Amichai Mazar (ed.), Jerusalem — Biblical Times, 2000: 291 (dipnot no. 92).
1151. Sayfa 60, sayfa 99 ve daha fazlası.
1152. vod.walla.co.il/episode/1892359/hamishi-bakempus/episode-4 .
[Ayrıca Bohek'in Yerachmiel Brody ve David Sklar David'deki](http://vod.walla.co.il/episode/1892359/hamishi-bakempus/episode-4)
(İngilizce) makalesine bakın , "Antik Genizahlar: Genizah Araştırmaları Yıllığı", Cilt 1, 2005: Sayfa: A 9.
1153. Çeşitli türlerde muska yapımı ve kullanımı için tariflerle dolu Kabala kitapları.
1154. Mişna Tora, Tefilin ve Mezuz Kanunları ve Tevrat Parşömeni, Bölüm 5.
1155. Gafni, s. 172 (dipnot no. 119).
1156. Tesniye 17:15-20.
1157. Sanhedrin 21b, Steinsaltz'ın yorumu.
1158. Zvi Mark, Breslovlu Haham Nachman'ın Çalışmalarında Mistiklik ve Delilik, 2003: 59-61.
1159. Barkai ve Schiller (editörler), Negev Bedevileri Arasında Halk Hekimliğinde Muskalar, İsrail Toprakları Bilgi Dergisi, Sayı 174, 2006: 11-12.
1160. [Yoram](http://www.yoram.co.il/Article/?ArticleID=366317) Sorek'in makalesine bakın :
<http://www.yoram.co.il/Article/?ArticleID=366317> .
1161. Hadas Shadar ve Liat Vardi, Gideon Katz, Shalom Ratzvi ve Yaakov Yadger (editörler), Halacha'nın Ötesinde: Gelenekselcilik,

- Sekülerizm ve İsrail'de Yeni Çağ Kültürü, Ben-Gurion İsrail ve Siyonizm Çalışmaları Enstitüsü, Ben-Gurion Negev Üniversitesi, 2014, s. 395.
1162. Hamutal Bar-Yosef, Çılgınlık ve Düdükler: Denemeler ve Makaleler, 2005: 242.
1163. Gideon Bigger ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi — İsrail Topraklarındaki Yerler ve Mekanlar, 1988: 96.
1164. Moshe Plai, Yaşlılık İçin Bir Taç: Aydınlanma Yahudiliğini Yaratma Mücadelesi, 2012: 66, 182.
1165. Gabriel Barkai ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Ülkesi Bilgi Dergisi - Safed ve Bölgeleri, 2002: 37-38.
1166. Mişna, Şabat Bölüm 2. Yitzhak Gilat, Halaka Dizisindeki Bölümler, 1992: 336-342 (ayrıca bkz. dipnotlar 51-53). Şabat'ta mum yakmakla ilgili olarak, Bilgeler bunun yazılı Tevrat'tan (Midrash Tanchuma, Noach 1; ve Tanchuma, Matzore 9) bir mitzvah olduğunu belirlediler.
1167. Eli Bar-Navi (ed.), İsrail Halkının Tarihinin Tarihsel Atlası, 1993: 72.
1168. Anat Helman, Evrenin Işığı ve Denizi: Manda Döneminde Tel Aviv Kültürü, 2007: 85.
1169. Bu konuda Sarah Shove'un "Esther'in Parşömeni — Bir Karnaval Parşömeni" adlı makalesine bakınız: Holiday Studies, 1982: 42.
1170. Ahuva Belkin, Purim Spilled: Studies in Jewish Popular Theater, 2002: 60-61; ayrıca bkz.: Shmuel Ahituv (editör), Mikra Lelsrael: A Scientific Commentary on the Bible, 2001: 8.
1171. Bu bayram hakkında daha fazla bilgi için bakınız: David Flusser, The Book of Josephus — Volume One: The Body of the Book and Its Commentary, 1981: 13 (dipnot no. 51).
1172. Putperestlik 6:1; 8:1.
1173. A.g.e., s. 62. Ayrıca bkz: Masada Genel Ansiklopedisi, Beşinci Cilt, 1959: 365.
1174. Moti Regev, Kültür Sosyolojisi: Genel Bir Giriş, 2011: 269, 383.
1175. İbranice Ansiklopedisi, Yirmi Yedinci Cilt, 1975: 541; ayrıca bkz.: Yoel Rafael, Mo'dei Yisrael: Şabat ve Bayram İçin Faydalı Bir Ansiklopedi, 1990: 229.
1176. Sanhedrin 74:2.

1177. Talmud'un Steinsaltz baskısında (Sanhedrin 64b), "Hachaim" yorumunda şöyle denmektedir: "Purim günlerinde, oğlanlar Haman'ın tahta bir bebeğini yaparlardı... ve onu şenlik ateşinde yakarlardı ve ateşin üzerine bir halka asıp ona tutunurlardı ve eğlence ve neşe uğruna ateşte bir yandan diğer yana zıplarlardı."
1178. Belkin, s. 41-42; ayrıca bkz: İngiliz antropolog George Fraser James'in, antik pagan halklar arasında ateş festivallerinin kökenini açıkladığı " The Golden Bough " adlı kitabı.
1179. Kaynak: Susan Schnur, Tarih Öncesi Mağara Sanatı'ndan Kurabiye Kalıbınıza, Lilith Dergisi, İlkbahar, 1998 .
1180. <https://tinyurl.com/rp7pndm> .
1181. [z.ynet.co.il/short/content/2017/kivrey_tzadik_im/articles/article.aspx?id=5032471](https://ynet.co.il/short/content/2017/kivrey_tzadik_im/articles/article.aspx?id=5032471) .
1182. Raphael, mezarlığa gitme geleneğinin ölümler kültürünün pagan unsurlarını içerdiğini buldu (kitabında: "Mo'edei Yisrael: Şabat ve Bayramlar İçin Pratik Bir Ansiklopedi" 1990: 448); Mazar Benjamin (ed.), "İncil Ansiklopedisi: İncil Bilgilerinin ve Döneminin Hazinesi" — 4, 1962: 759-760.
1183. Rafel, s. 206; Moshan Gabay (ed.), The New Israel Guide: Encyclopedia, Itineraries - Cilt 3: Yukarı Celile ve Sahili, 2001: 277; Yoram Bilu, Azizlerin Sağdıçları: İsrail Şehir Kitabında Hayalperestler, Klinikler ve Dürüstler, 2005: 34-35.
1184. Yaakov S. Spiegel, Yosef Hecker (ed.), Shalem: Studies in the History of the Land of Israel and its Jewish Settlement – Book Eight, 2008: 327.
1185. Bilu'nun Groomsmen of the Saints: Dreamers, Clinics, and Righteous People in the Urban Book of Israel, 2005: 29, 33 adlı kitabında açıkladığı gibi, Fas İslam'ında bu durum daha da geçerlidir.
1186. Aynı eser, s. 34.
1187. Avraham Stahl, İsrail ve Milletlerdeki Azizlerin Mezarlarına Hac, Eli Schiller (editör), Ariel: İsrail Topraklarının Bilgisi İçin Bir Dergi — Din ve İbadet ve İsrail Topraklarındaki Müslüman Azizlerin Mezarları, sayı no. 117, 1996: 14, 18, 20. Şenliklerdeki belirgin kadın varlığı hakkında ayrıca bkz. Bilu, s. 35.
1188. Örneğin bkz. Taanit 16:1; Sota 34:2; ve ayrıca: Avraham Stahl, Pilgrimage to the Graves of Saints in Israel and the Nations, Eli Schiller (editör), Ariel: A Journal for the Knowledge of the Land of Israel — Religion and Worship and the Graves of Muslim Saints in

- the Land of Israel, sayı 117, 1996: 14; ayrıca bkz. Yehezkel Shraga Lichtenstein'in kitabı, From Impurity to Holiness, 2007.
1189. Diasporada yüzlerce kutsal mezar bulunmaktadır (Stal, s. 14).
1190. Menachem Michelson, Yehuda Salomon ve Moshe Wilner, İsrail Ülkesindeki Doğruların Kutsal Yerleri ve Mezarları, 2000: 11.
1191. "Rebbe, Tanrı'dan Shlomit için bir istekte bulunmasını isteyecek," diye açıklıyor Rebbetzin Ben Yishai, "O, Tanrı'ya giden yoldur. Ve öldüğü gün, ruhunun mezarda yaşadığını ve tüm istekleri yerine getirdiğini söylerler. Şimdi bir taş alın ve onu mezarın kubbesine koyun."
1192. "Israel Today" gazetesinin 24.10.2017 tarihli s. 23'üncü sayısında Rachel's Tomb Institutions adına yayınlanan bir reklamda yayınlanmıştır.
1193. Çölde on dokuz.
1194. Shelly Goldberg, Ruhun Yolculuğu: Doğruların Ruhu ve Habad Mişna'daki Ruhun Sonsuzluğu, 2009: 117.
1195. Tesniye 18.
1196. Zohar, Cilt 3 (Levililer), Paraşat Achre Mot, sayfa 6a.
1197. Makalesinde: Doğruların Mezarlarını Ziyaret Etme Konusunda, Bar-Ilan Üniversitesi, Haftalık Sayfa, Yahudilik Temel Çalışmaları Birimi tarafından, No. 813, Parasha Shelah Lech, 2009.
Bkz: <http://www.bi u.ac.il/JH/Parasha/s hlach/klei.html# ftn8> .
1198. Daphne, s. 33.
1199. Örnekler için Ilan Shaha'ın Haredim Ltd.: Bütçeler, Kaçaklar ve Yasanın Ezilmesi, 2000: 104 adlı kitabına ve Bilu'nun 2005 tarihli kitabının 50. sayfasına bakınız.
1200. Yosef Hecker ve Yaron Harel (editörler), Hiçbir Kabile Yahuda'dan Ayrılmayacak: İsrail Tarihinde Liderlik, Hahamlık ve Topluluk, 2011: 397-398; Bilu, s. 114. Arak kadehlerinin, renkli mumların, aziz resimlerinin ve diğer sebzelerin açık artırmayla satılması mezar endüstrisinin ayrılmaz bir parçasıdır (Bilu, s. 175, dipnot no. 6).
1201. Son zamanlarda devlet, salihlerin mezar yerlerini kurumsallaştırma sürecini başlattı ve bu yerleri kutsal yerler olarak belirledi (Billo, s. 115). Bu, İsrail vergi mükelleflerinin, yerlerin bakımını ve etraflarında gerçekleşen şenlikleri üretmekle ilişkili masrafları kısmen finanse edeceği anlamına gelir. Şehitlik İşleri Bakanlığı bütçesinin şenlikler için tahsisine dair bir örneği Shaha Ilan'ın kitabında, s. 332'de görün.

1202. Bilo, s. 114-115.
1203. Michelson, Salomon Wilner, s. 12-13, 151.
1204. Daphne, s. 105.
1205. Israel Meir Lau, Temel Varsayım: Yahudilikte Yüz Kavram adlı kitabında, 2008: 152.
1206. Moshe Plai, Yaşlılık İçin Bir Taç: Aydınlanma Yahudiliğini Yaratma Mücadelesi, 2012: 66-67.
1207. Bkz: Gabriel Barkai ve Eli Schiller (editörler), Ariel: İsrail Toprakları Bilgisi Dergisi — İsrail Topraklarındaki Hristiyanlık ve Hristiyanlar, 2002: 65-66, 255-257; Plai, s. 66-67; Avidov Lipsker, Kırmızı Şarkı, Mavi Şarkı: Uri Zvi Greenberg'in Şiirleri Üzerine Yedi Deneme ve Else Lasker-Schiller'in Şiirleri Üzerine İki Deneme, 2010: 106.
1208. Gershon Shaked, Kimlik: Keçi Dillerinde Yahudi Edebiyatı, Haifa Üniversitesi Yayınları, 2006: 86; Bugün bile, Kudüs'ün Eski Kenti'ndeki Kutsal Kabir Kilisesi de dahil olmak üzere Katolik kutsal mekanları, azizlerin resimleriyle doludur (Yehoshua Ben-Aryeh, Bir Çağın Gözünden Bir Şehir - On Dokuzuncu Yüzyılda Kudüs, Yad Yitzhak Ben-Zvi Yayınevi, 1977: 242-259; Jacob Burckhardt, İtalya'da Rönesans Kültürü, Başyapıt Kitaplar ve Dünya Kültürü serisinden, Bialik Enstitüsü, Kudüs, 1949: 460, 479-482).
1209. Mişna, Şabat b.
1210. Bkz : <http://10tv.nana10.co.il/Category/?CategoryID=600230> .
1211. Tamar Elor, Ayrılmış Yerler: Din ve Tövbe Bölgelerinde Cinsiyet ve Etnik Köken, Am Oved Yayıncılık, 2006: 58-59.
1212. Aynı eser, s. 61.
1213. Çıkış 12; Levililer 23.
1214. Şmuel Safrai, İkinci Tapınağın Sonunda ve Mişna Döneminde: Toplum ve Kültür Tarihinden Bölümler, Zalman Şazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi tarafından yayınlanmıştır, İsrail, Eğitim Bakanlığı, 1983: 117.
1215. Israel L. Levin, Antik Çağda Yahudilik ve Yunanistan: Çatışma mı, Kaynaşma mı?, Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, 2000: 103.
1216. Yaakov Malkin, Laik Yahudiler Neye İnanıyor?, Sifrit Poalim, 2000: 23.
1217. Yosef Tabori, Pesah Nesilleri: Seder Gecesi Tarihinden Bölümler, Kibbutz Hameuhad, 2002: 368-377.

1218. "Haaretz" gazetesi, 29 Mart 2010. Bkz:

www.haaretz.co.il/1.1195297 .

1219. İçinde: Israel L. Levin, Antik Çağda Yahudilik ve Yunanlılık: Çatışma mı, Kaynaşma mı?, Zalman Shazar Yahudi Halkı Tarihi Araştırma Merkezi, 2000: 104.

1220. Levililer 26; Tesniye 28.

1221. Matta 15:14'e Göre İncil, Yeni Ahit.